MIHAI RĂDULESCU

finaluri complexe în șah

www.stere.ro

COPERTA : ȘTEFANIA STAICU

www.stere.ro

MIHAI RĂDULESCU
MAESTRU AL SPORTULUI

FINALURI COMPLEXE ÎN ŞAH

ARTA MARILOR CAMPIONI

EDITURA STADION
1972

www.scrc.ro

www.stere.ro

INTRODUCERE

Lucrarea această se adresează tuturor amatorilor de șah dar mai cu seamă celor care tind spre performanțe deosebite în acest sport. În literatura șahistă existentă în R.S. România, în afară de finalurile apărute sporadic în „Revista de șah" din ultimii ani, s-a publicat o singură lucrare, în traducere: „Finalurile în partida de șah" de G. Lisițîn (în anul 1960), în care sînt cuprinse finalurile elementare mai importante ce pot surveni în partida de șah, precum și numeroase finaluri complexe suficient documentate pentru înțelegerea problemelor ce se pun în discuție. În lucrarea lui G. Lisițîn materialul este expus didactic, în baza unei judicioase clasificări în patru grupe: matul regelui singur, transformarea pionului în damă, finaluri simple și finaluri complexe.

Dintre lucrările mai importante pentru teoria finalurilor ce s-au publicat în revista noastră de specialitate trebuie să relev analizele efectuate de Em. Dobrescu cu privire la rezolvarea problemelor ce se pun în finalul complex: rege și damă contra rege, turn și nebun, și, de asemenea, compozițiile de studii cu soluții ascunse, avînd totuși elemente simple, estetice și instructive, ale compozitorilor noștri de frunte ca Paul Farago, Radu Voia, Paul Joița, E. Rusenescu, E. Ianosi, G. Teodoru, F. Nieszl.

Nu putem trece cu vederea valoroasa lucrare „Să învățăm metodic șahul" de S. Samarian, în cuprinsul căreia sînt prezentate poziții cu structuri de final specifice mai frecvente, precum și metodele de rezolvare a acestor poziții.

În lucrarea de față s-a urmărit mai puțin o clasificare ordonată, punîndu-se accentul pe latura sportivă a partidei de șah. De aceea, în anumite capitole, ca spre exemplu acela privind finaluri jucate de campionii mondiali de șah și de pretendenții la titlul suprem, fiecare subiect în parte putea fi clasat după această metodă clasică de sistematizare, însă s-ar fi pierdut tocmai interesul pentru partida de șah în sine, subiectul devenind artificial, prea didactic sau chiar plictisitor. De altfel, clasificarea acestor finaluri (în afară de prima grupă: „matul regelui singur") are scopul stabilirii unei ordine de expunere, finalul respectiv putînd să treacă ușor dintr-o grupă în alta. Astfel, un final de regi și pioni, după ce s-au realizat transformările de pioni în dame, se poate ușor metamorfoza într-un final de rege + dame + pioni, deci cu probleme specifice altei grupe.

Din acest punct de vedere scopul lucrării este mai de grabă o introducere în teoria finalurilor, exemplele date fiind luate din partide efectiv jucate și analizate, și pentru ca amatorul de șah să se situeze cît mai aproape de partida practică, s-a căutat, în cele mai multe cazuri, să se dezvolte și procesul de analiză a acestor poziții, justa corelare a elementelor strategice, dinamice și tactice pe care

le ascunde poziţia respectivă şi rezolvarea acesteia pînă la concluzia finală, care nu poate fi alta decît remiză sau una din părţi cîştigătoare.

Desigur că, în unele cazuri, se pot găsi şi alte soluţii pe lîngă cele prezentate în analize, dar acest lucru este firesc, deoarece ne aflăm în faţa unor finaluri concrete şi nu a unor studii cu soluţii obligate, în care, de multe ori, căutîndu-se prea mult „mutările ascunse", secrete sau excepţionale şi estetice, autorul ne îndepărtează de la realitatea practică a rezolvărilor tehnice. Consider că tocmai permanenta căutare a „excepţionalului" este cauza principală pentru care marii compozitori de studii ale artei şahiste nu au înregistrat decît rareori performanţe sportive deosebite pe plan internaţional.

Aş fi dorit ca în introducere să nu apară tabla de şah şi nici piesele, dar dacă trebuie să fac aprecieri asupra importanţei studiilor elaborate de marii compozitori şi în continuare să mai scriu şi despre instabilitatea unor soluţii analitice din teoria finalurilor, care au fost multă vreme valabile dar care astăzi nu mai corespund, cred că cea mai bună demonstraţie se poate face tot la tabla de şah.

În diagrama nr. 1, amatorul de şah se poate delecta urmărind soluţia unui studiu celebru de V. Korolkov, publicat în 1937. Varianta principală a soluţiei: **1 Cf4+ ! Rh6** (1 ... Rh4 2 d8D+ Rg3 3 Ce2+ Rh2 4 D:d2 Nf7+ 5 Ral şi cîştigă) **2 g8C+ Rh7 3 Cgf6 + Rh6 4 C : g4+ Rh7 5 Cef6+ Rg7 6 Ce6+ Rf7 7 d8C+ ! Re7 8 c8C +** un mat model cu cinci cai ! Totul este foarte frumos şi deşi l-am repetat în ultimii ani de cîteva ori, atracţia estetică şi emoţională nu şi-a diminuat intensitatea.

1

Studiu. V. Korolkov, 1937

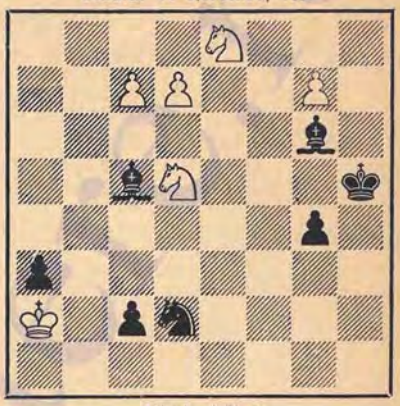

Albul cîştigă

Poziţia naturală din diagrama nr.2 este un studiu de Reti (1928).

2

Studiu. R. Reti, 1928

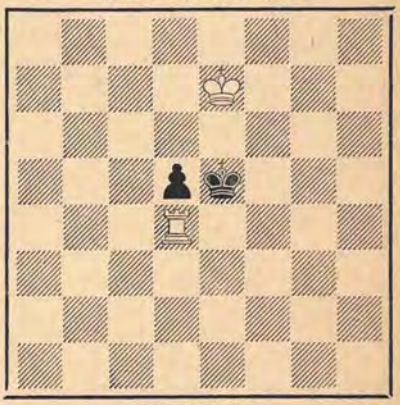

Albul cîştigă

Soluția : **1 Td2 ! d4 2 Td1 ! !** (adevărata poantă care are scopul să mențină regii în opoziție) **2 ... Rd5 3 Rd7 ! !** (greșit ar fi 3 Rf6 ? Re4 4 Re6 d3 și acum negrul are opoziția) **3 ... Rc5** (sau 3 ... Re5 4 Re7) **4 Re6** și albul cîștigă, negrul neputînd să împiedice pierderea pionului.

Cred că este de la sine înțeles că pentru amatorul de șah în evoluție este mai important să cunoască și să aprofundeze studiul lui R. Reti, care este foarte apropiat de pozițiile ce pot surveni în partida de șah, în timp ce minunatul studiu al lui V. Korolkov poate contribui numai la dezvoltarea imaginației șahiste. Cunoscînd că astfel de poziții ca aceea din diagrama nr.1 au un caracter artificial, deoarece nu au survenit și probabil că nici nu vor fi înregistrate vreodată în arhivele partidelor de șah, studiul lui Korolkov trebuie apreciat numai pentru remarcabila sa valoare artistică recreativă.

În ce privește teoria finalurilor, amatorul de șah este invitat să descopere și alte soluții. Două exemple instructive de modul cum pot fi răsturnate analizele unor poziții cunoscute din teoria finalurilor sînt date de diagramele nr. 3 și 5.

Poziția nr. 3 este veche, din anul 1890, și s-a obținut într-o partidă jucată la New York între Steinitz și Gunsberg, care s-a încheiat remiză după mutările : **1 ... Rf3 ? 2 Ta3+ Rf2 3 R : g6 Tg1+ 4 Rf7 a1D 5 T : a1 T : a1 6 h5 Th1 7 Rg6**, deoarece negrul în cele din urmă este obligat să sacrifice turnul pentru pion.

După multă vreme, poziția a fost reanalizată și s-a demonstrat că negrul putea să cîștige după mutările : **1 ... Rd5 2 Ta5+ Rc6 3 Ta6+** (Nu este suficient 3 R : g6) **3 ... Rb7 4 T : a2 T : a2 5 R : g6 Rc7 6 h5 Rd7 7 h6 Re7 8 h7 Tg2+ 9 Rh6 Rf7 10 h8C+ Rf6 11 Rh7 Tg1** și într-adevăr se pare că negrul trebuie să cîștige.

În anul 1966 maestrul I. Zaițev arată că albul poate să obțină totuși remiza după **1 ... Rd5 2 Ta5+ Rc6 3 Rh6 !**, și acum poanta din analiza mai veche, **3 ... g5 !** prin care se asigură negrului fie un șah la g1 sau h1, fie înaintarea pionului „g", prin care aparent se asigură transformarea

3

Analiză

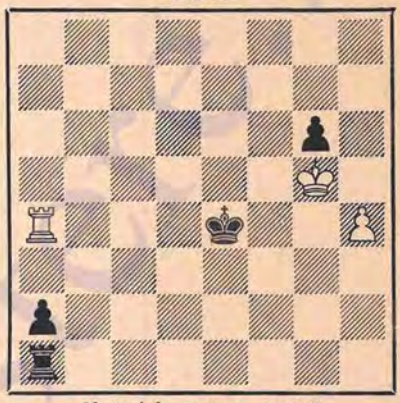

Negrul la mutare, remiză

unuia din pioni, nu mai este suficientă pentru cîștig, albul putînd să joace în continuare **4 Ta3**, punîndu-se acum în discuție poziția din diagrama nr. 4, în care, potrivit analizelor lui I. Zaițev, remiza se obține astfel :

a) **4 ... g : h4 5 Tc3+ Rd5 6 Tc2 Re4 7 Rh5 Rf3 8 Tc3+ Re2 9 Tc2+ Rd3 10 Th2 !** cu egalitate, deoarece negrul nu poate apăra pionul a2 cu regele fără să fie supus șahurilor laterale, iar la 10 ... Re3 11 Tb2 h3 12 Rh4 asigură remiza ; b) **4 ... g4 5 Tc3+ !** (este greșit Rg5 din cauza 5 ... Rc5 !) **5 ... Rd5 6 Tc2 Re4 7 Rg5 Rf3** (după 7 ... g3 8 Rg4 remiza este evidentă) **8 Tc3+ Rg2** (sau 8 ... Rf2 9 Tc2+ Rg3 10 h5) **9 R : g4 Tg1 10 Ta3 a1D 11 T : a1 T : a1 12 h5** și pionul asigură albului remiza ; c) **4 ... Rd5** (la 4 ... Rc5 5 h : g5 Th1+ 6 Rg7 a1D 7 T : a1 T : a1 8 g6

4

Analiză

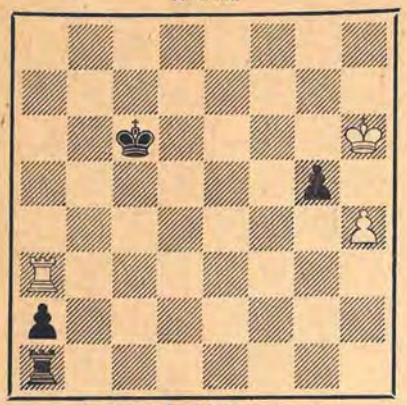

Negrul la mutare, remiză

5

Analiză

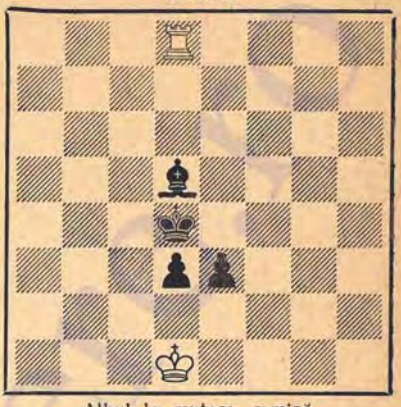

Albul la mutare, remiză

Rd6 9 Rf7 Tf1+ 10 Re8 — sau 9 ... Ta7+ 10 Rf6!) 5 **Ta5+ Re4 6 Ta4+** de asemenea cu egalitate.

În concluzie, negrul putea să-i dea albului probleme mai grele de soluţionat şi acest lucru este foarte important în partida practică. Astăzi, concluzia asupra poziţiei din diagrama nr. 3 este un rezultat de remiză şi se pare că acest adevăr nu va mai fi răsturnat. Alt exemplu de răsturnare a unei analize de final considerat uşor de cîştigat, care după cinci decenii s-a demonstrat a fi totuşi o remiză certă, este prezentat în diagrama nr. 5.

Această poziţie este cunoscută încă de la primele ediţii „Bilguer" şi s-a publicat şi în tratatele de finaluri ale lui I. Berger, M. Euwe, A. Cheron, cu menţiunea „negrul cîştigă" în baza următoarelor variante:

a) **1 Re1 Rc5 2 Tc8+ Rb4 3 Tb8+ Rc3 4 Tc8+ Nc4** şi albul nu mai poate împiedica 5 ... d2+ cu cîştig imediat.

b) **1 Td7! Rc5 2 Td8 Nc4 3 Td7 Rb4 4 Td8** Rc3 cu aceeaşi ameninţare ca la varianta a).

E. Klausen a demonstrat însă în anul 1962 că albul poate totuşi obţine remiza cu 5 Td7 şi acum la 5 ... d2 urmează 6 Td3+ ! (această mutare a scăpat teoreticienilor amintiţi). La 6 ... R sau N : d3 pat, iar la 5 ... e2+ 6 Re1 şi remiza nu mai poate fi evitată.

În materialul prezentat cititorilor sînt expuse şi unele poziţii banale, poate chiar lipsite de orice atracţie estetică, dar datorită faptului că acestea sînt totuşi frecvente în partida de şah, li s-a acordat atenţia cuvenită.

Încă în timpul partidei (jocului de mijloc) aprecierea finalurilor ce pot rezulta în urma simplificărilor este mult mai dificilă sau chiar mult mai subtilă decît un atac la rege, pentru motivul că lipsesc ameninţările concrete. Analiza profundă a poziţiilor simplificate ce pot rezulta (dacă sînt sau nu favorabile) este mult mai grea decît o combinaţie de mat finalizată la mutarea a cincea sau a şasea, oricît de ascunsă ar fi această combinaţie. De multe ori, în partidă, mobilizarea forţelor pentru atac este foarte promiţătoare, însă adversarul apărîndu-se corect, continuarea atacului nu numai că devine o problemă greu de rezol-

vat, dar este chiar o greşeală de principiu. Atunci se pune problema regrupărilor de piese (dacă aceasta mai este posibilă) sau a simplificărilor prin schimburi, care trebuie să se concretizeze într-un final ceva mai avantajos. Psihologic este foarte greu să retragi piesele care au fost odată angajate pentru atac, dar dacă în mod logic poziţia reclamă această schimbare de conduită, jucătorul de şah trebuie să renunţe la atitudinea de atacant cu orice preţ, pentru cea de organizator de avantaje minimale pentru finalurile ce pot surveni în continuare.

Această conduită au adoptat-o cu sînge rece toţi marii maeştri ai artei şahiste cu performanţe deosebite pe plan mondial. Un exemplu este prezentat în diagrama nr. 6, o poziţie

6

Botvinnik — Rabinovici, 1934

Albul la mutare

care a survenit în partida Botvinnik-Rabinovici, în 1934, la Leningrad.

Albul şi-a mobilizat forţele pentru atac la rege. Deoarece negrul are la dispoziţie 1 ... Rh8 şi nebunul din f6 trebuie astfel să părăsească poziţia sa, este evident că singura continuare a atacului ar putea fi numai 1 N : h7+ R : h7 2 T : d7 g : f6 3 D : e6, şi acum la 3 ... N : g2 poziţia negrului se prăbuşeşte sub atac după : 4 T : f7+ T : f7 5 D : f7+ Ng7 6 Te1 Ne4 7 Dh4+ Rg8 8 f3 Nc6 9 Te7 Df8 10 Tc7 De8 11 D : e8 N : e8 12 T : a7, finalul rezultat fiind cîştigător pentru alb. De asemenea după : 2 ... Nc8 3 Td8 g : f6 4 Tbd1 Db7 5 T : f8 N : f8 6 Td8 f5 7 Dh4+ Nh6 8 Te8 Dd7 9 Dd8 D : d8 10 T : d8 Nb7 11 Td7 Ne4 12 T : f7+ Rg6 13 T : a7±.

Neclară este însă continuarea : 2 T : d7 g : f6 3 D : e6 Rg7! cu ameninţarea 4 ... Nc8. Probabil că un jucător ca fostul campion mondial M. Tal ar fi intrat totuşi în astfel de variante, dar tocmai acest gen de alegere de variante l-a condus în cele din urmă la rezultate sportive nestabile, de multe ori fiind vulnerabil în propriile sale combinaţii.

Botvinnik a preferat să joace simplu, fără teamă de simplificări, cu convingerea că avantajele ce rămîn în continuare sînt suficiente pentru un cîştig sigur şi nu pentru o victorie aventuroasă. **1 Nf1! Dc8 2 T : d7 D : d7 3 Td1 Dc7 4 Ng5!** Botvinnik schimbă şi ultima piesă care mai susţine atacul. **4 ... N : g5 5 D : g5 h6 6 Dd2 Ne4 7 Dd7 Tc8 8 f3 Nc2 9 Td2 Nb1 10 D : c7 T : c7 11 a3 Ng6** (La 11 ... a5 12 Td8+ Rh7 13 Tb8 urmat de Tb5) **12 Tb2 Nb7 13 b4!** şi ameninţarea promovării unui pion pe coloana a sau b îi asigură albului un avantaj decisiv (vezi în continuare diagrama nr. 184).

Această atitudine permanent raţională nu înseamnă diminuarea căilor tăioase de joc cu şanse de ambele părţi şi nici renunţarea la unele variante de gambit, de sacrificii poziţionale sau continuări estetice. Ea se integrează în fondul spiritual de autocontrol al jucătorului de şah, care nu trebuie să fie subordonat exclusiv ambiţiei de a decide partida prin atac

la rege, în împrejurări în care atacul poate fi iluzoriu.

În fond, „această lucra e" cuprinde subiecte obișnuite din teoria finalurilor, cu numeroase exemple luate din partide efectiv jucate, relevîndu-se atît importanța cunoașterii soluțiilor specifice fiecărui final pentru obținerea unor avantaje minimale poziționale sau materiale, care duc în același timp la cîștig, cît și soluțiile salvatoare în poziții aparent pierdute.

Pentru a putea aprecia că ne aflăm în fața unui final nu este atît de importantă prezența unui material redus, cît mai cu seamă caracterul de final pe care îl capătă partida, avînd ca obiective elemente strategice specifice jocului de final ca: obținerea de pioni liberi susținuți, obținerea de pioni avansați marginali, blocarea pionilor trecuți, centralizarea regelui, combinații tipice în special pe orizontala de transformare și unele amenințări de mat tipice. Astfel de poziții simplificate pot surveni din orice deschidere (chiar și din variantele de gambit), structurile acestora fiind specifice fiecărui repertoriu de deschideri. Pentru amatorul de șah este de mare importanță cunoașterea soluțiilor sau liniilor de joc ce corespund finalurilor mai frecvent rezultate.

Sub acest aspect, îndrumări instructive sînt date în lucrarea menționată mai înainte a lui S. Samarian „Să învățăm metodic șahul" (ediția a III-a, 1965).

Subliniind faptul că în faza de final a partidei de șah s-au comis uneori și greșeli grave, chiar și de marii maeștri, cauzate în principal de factorul psihologic — starea de relaxare care survine aproape întotdeauna după o luptă grea în jocul de mijloc — în lucrare au fost relevate aceste momente, care au avut un rol decisiv în rezultatul final al partidei.

Pentru urmărirea modului de tratare a acelorași grupe de finaluri, la sfîrșitul lucrării s-a întocmit un indicator care poate fi folosit de amatorul de șah pentru însușirea cunoștințelor despre finaluri complexe, direct din partidele de șah jucate de marii maeștri.

Sper că volumul, căruia i-am dat subtitlul de „Arta marilor campioni", va contribui la ridicarea nivelului cunoștințelor despre finaluri și va fi util atît celor ce au pășit de curînd în arena șahistă, cît și celor mai avansați sau antrenorilor de șah care pot găsi în materialul prezentat surse mai atractive de predare a teoriei finalurilor de șah.

În afară de cunoașterea deschiderilor, a strategiei și tacticii din jocul de mijloc, a factorilor individuali ca temperamentul, însușirile psihice și fizice, și a combativității sportive, un element principal, determinant pentru jucătorul de șah, este și arta apărării în poziții dificile, completată de justa apreciere a finalurilor ce pot rezulta ca și tehnica sigură de joc în această fază a partidei.

Dacă despre deschideri și jocul de mijloc (tactica și strategia) concepțiile de joc ale marilor teoreticieni au fost diferite, regulile sau tehnica de joc în faza finală capătă un caracter mult mai concret, liniile de joc fiind bine precizate pentru fiecare grupă de finaluri și recunoscute unanim pe plan șahist mondial.

Începînd cu anul 1886 în istoria șahului se confirmă oficial primul campion mondial de șah, Wilhelm Steinitz, și de atunci pe lista campionilor de șah s-au înscris încă nouă nume celebre, ultimul fiind actualul campion mondial de șah B. Spasski.

Opera șahistă a acestor mari creatori cuprinde toate fazele prin care trece partida de șah. Din bogatul material șahist existent în diferite publicații am încercat să relev opera marilor campioni sub aspectul realizărilor mai importante în faza finală a partidei de șah, prin exemplificări concrete și analize.

WILHELM STEINITZ

Wilhelm Steinitz, primul campion mondial de şah oficial, recunoscut pe plan mondial în anul 1886, a fost un profund cunoscător al artei finalurilor. Spre deosebire de marii jucători din secolul trecut (A. Andersen, P. Morphy, J. Zuckertort), în jocul cărora aspectul predominant era atacul, Steinitz a aprofundat arta apărării după anumite principii strategice-poziţionale şi multe din partidele sale au rămas şi astăzi în teoria jocului de şah ca exemple tipice de studiu. Datorită jocului în apărare, Steinitz a înregistrat şi cele mai lungi partide din vremea aceea, victoriile sale fiind realizate după un joc complex de mijloc, în care simplificările ce duc spre final erau judicios executate, pînă la epuizarea surselor de atac ale adversarului, după care tehnica superioară în poziţii mai avantajoase şi eventual cu material minim în plus, decidea partida în favoarea sa.

Prezentăm cîteva exemple din aceste finaluri. În poziţia din diagrama nr. 7 s-a ajuns după o lungă şi penibilă apărare. Steinitz, care conducea piesele negre, a rezistat cu stoicism la asaltul dat de H. Pillsbury, într-o partidă jucată la Petersburg în anul 1896, pînă la epuizarea atacului. Acum tehnica trebuie să-şi spună cuvîntul

1 ... **N : c3** (Negrul nu are timp să ia la h3, deoarece albul ameninţă 2 b5 urmat de a4 şi, după pregătiri, a5 — a6, schimbînd astfel şi ultimul pion al negrului, ceea ce ar asigura remiza) 2 **R : c3 Ce6 !** (La 2 ... C : h3, regele alb pătrunde prin c4 — c5) 3 **Nb6** (Altfel urmează 3 ... b5, fixînd barieră regelui pe orizontala a 4-a şi

7

Pillsbury — Steinitz, 1896

Negrul la mutare

împiedicînd a3 — a4) 3 ... **Cf8** 4 **Rc4 Cd7** 5 **Nd8 b5+** 6 **Rd4 Ng2** 7 **h4** Poziţia nu se pretează la contrajoc; După 7 a4 b : a4 8 b5 a3 9 Rc3 a2 10 Rb2 Nd5 11 b6 Cc5 şi din cauza ameninţării 12 ... Cd3+ urmat de Cb4 (el) şi Cc2+ cu transformarea pionului, albul este practic obligat să joace 12 b7 ! C : b7 13 Nb6—13 Nc7 Rf5—Cd6 14 Nd4 Rg5 şi după ce cade pionul din h3, în cele din urmă se obţine o

poziţie asemănătoare cu aceea din diagrama m 8, în care prezenţa calului asigură cîştigul.

La 1 Nb2 Ca3+ 2 Rc3 Rdl sau 2 Rcl Rd3 şi negrul cîştigă pentru că albul nu poate împiedica intrarea

8
Analiză

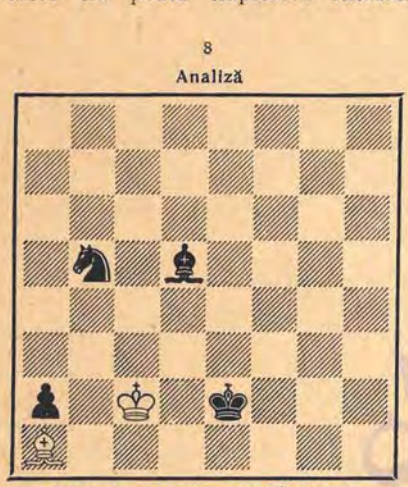

Albul la mutare, negrul cîştigă

calului pe c2 şi nici nu poate apăra la al simultan cu regele şi nebunul. Poziţia este foarte importantă pentru teoria finalurilor, deoarece absenţa nebunului alb şi a calului negru generează o poziţie cunoscută de remiză (nebunul de culoare contrară cîmpului de transformare). La 1 Nf6 Ca7 (tinde spre b3) 2 Ng7 Cc6 3 Nc3! Nf7! şi albul este în zugzwang: la 4 Nf6 Ca5 5 Rb2 Rd3, iar la mutarea regelui la b2 sau cl, de asemenea Rd3, în ambele cazuri urmat de o manevră de cal pînă la c2.

7 ... Rh5 8 Ne7 Rg4 9 Nd8 Nf3 10 Ne7 Ndl 11 Rd5 Na4 12 Rd6 Cb6 13 Re6 Cc4 14 Rd5 C : a3 15 Rd4 Cc2+ 16 Re4 Ce1 17 Nd8 Cg2 18 Ne7 C : h4 19 Nf8 Cf5 20 Nc5 Cg3 + 21 Re3 Rf5 22 Nd6 Ce4 23 Nb8 Cf6 24 Rd4 Re6 25 Ng3 Nb3 26 Nel Rf5 27 Ng3 Cd5 28 Nd6 Nc4. După călătoria calului care s-a finalizat cu eliminarea pionilor din a3 şi h4, şi manevrele de atac asupra pionului b4, s-a obţinut poziţia din diagrama nr. 9; albul constată că nu mai poate apăra la b4, deoarece la 29 Rc5 Re4 (spre cîmpul b3), iar la 29 Nf8 aceeaşi manevră, însă prin Rf4 — f3 — e2 pînă la b3. Trebuie reţinut faptul că regele alb nu poate interveni din cauza barierei de pe orizontala a 3-a. În această situaţie Pillsbury s-a decis să cedeze imediat pionul. A urmat: **29 Nb8 C:b4 30 Rc3 Cc6 31 Nd6 Re6 32 Nc5 Rd5 33 Nf8 Re4 34 Nc5 Ce5 35 Nf8 Cg4** (spre

9
Pillsbury — Steinitz, 1896

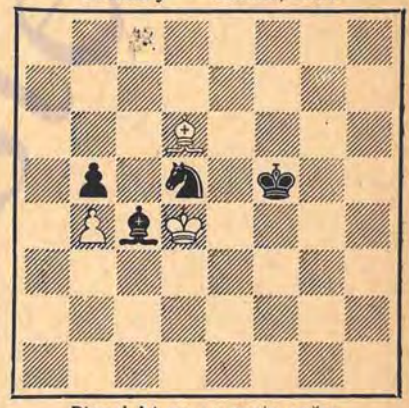

Pionul b4 nu se poate apăra

d5) 36 Nc5 Ce3 37 Nf8 Cd5+ 38 Rc2 Rd4 39 Ng7+ Rc5 40 Nf8+ Rb6 41 Rb2 Ra5 42 Ra3 b4+ 43 Rb2 Ra4 44 Ng7 Na6 45 Nd4 Nc8 46 Nc5 Cf4 47 Nd4 Cd3+ 48 Rbl Rb3 49 Ng7 Ng4 50 Nf6 Ndl 51 Ng7 Nc2+ 52 Ral Cc5 53 Nf8 Ca4 54 Ng7 Nd3 55 Nf8 Ra3 şi albul a cedat. Partida a durat 8 ore şi 40 minute şi a înregistrat o sută de mutări.

În poziţia din diagrama nr. 10, care a survenit într-o partidă M.

Cigorin — W. Steinitz din acelaşi turneu, negrul trebuia să lupte pentru remiză, poziţia sa fiind evident periclitată: albul are un cal pentru doi pioni şi turnul atacă simultan la a5 şi f5. 1 ... Tb3 (contraatacul asupra calului este de fapt singura şansă de salvare a negrului) 2 Ce2 f4! 3 Rf2 (La

10

Cigorin — Steinitz, 1896

Negrul la mutare

3 C:f4 Tb4 4 Ce6 Te4! 5 Cf8+ Rg8 6 Tc8 T:a4 şi şansele de remiză ale negrului cresc) 3 ... b6 4 Tc6 g5 5 Cc3 Tb2+ 6 Rf3 Td2 7 Ce4 Ta2 8 Cf6+ Rg7 9 Rg4! Un atac tipic în acest gen de poziţie. La 9 ... T:g2+ 10 Rf5 urmat de 11 Tc7+ Rf8 12 Rg6 şi matul pe f7 este imparabil. De aceea negrul vine cu regele spre turn. 9 ... Rf7 10 Rf5 Re7 11 Te6+ Rd8 12 Re5 Rc8 13 Cd5 h5 şi s-a ajuns în poziţia din diagrama nr. 11, în care marele Cigorin nu a găsit cel mai bun răspuns la mutarea 18 şi apoi la mutarea 24, permiţîndu-i astfel lui Steinitz să se salveze. 14 Tg6! În astfel de poziţii cu pioni mobili (fără structură fixată) neexistînd certitudinea că partida poate fi cîştigată cu avantajul material

11

Cigorin — Steinitz, 1896

Albul la mutare, cîştigă

redus, cea mai indicată linie de joc este atacul de mat pe ultima orizontală. Nu este bine însă imediat 14 Rd6, deoarece după 14 ... T:g2 15 Te8+ Rb7 16 Te7+ Rb8 17 C:b6 albul nu poate realiza Rc6 — b5 — a6 şi Tb7≠ ca spre exemplu 11 ... f3 12 Rc6 Tc2+ 13 Rb5 Tc7! — preîntîmpină 14 Ra6 — şi pionii negrului asigură remiza.

14 ... T:g2 15 C:f4 Tg3 16 Cd5 T:h3 17 Rd6 Th4! La 17 ... g4 18 Rc6 Rb8 19 Tg8+ Ra7 20 Tg7+ Rb8 21 R:b6 Tb3+ 22 Ra6 Rc8 23 Cf6 şi unul din pioni cade fără ca negrul să poată ajunge cu turnul sub ultimul pion, pentru a-i susţine înaintarea aşa cum s-a petrecut în partidă. 18 Tg8+ ? Inexact! Mutarea simplă 18 T:g5 era suficientă pentru cîştig. Spre exemplu: 18 ... Th1 19 Tg8+ Rb7 20 Tg7+ Rb8 21 Th7 h4 22 C:b6 h3 23 Rc6 Tc1+ 24 Rb5 şi ameninţarea Ra6 urmat de Tb7≠ decide, fiindcă în acelaşi timp este atacat şi pionul h3. 18... Rb7 19 Tg7+ Rb8 20 C:b6 Th1 21 Rc6 Tc1+ 22 Rb5 Tc7. Mutarea obligată,

altfel urmează 23 Ra6. 22 T : g5. Schimbul turnului ar fi dus de asemenea la remiză după: 23 T : c7 R : c7 24 Cd5+ Rd6 25 Cf6 h4! 26 Ce4+ Re5 27 C : g5 Rf4 28 Ch3+ Rg3 etc. **23 ... Th7 24 Cd5?** Cu iluzia unui atac de mat albul spulberă și ultima sa șansă de cîștig. Pionul „h" își spune acum cuvîntul. Trebuia jucat modest 24 Tg3 pentru a bloca cît mai urgent pionul „h" pe orizontala a 4-a, de unde cînd va fi luat de turnul alb se apără și pionul a4. Spre exemplu: 24 ... h4 25 Th3 Rb7 26 Cd5 Th5 27 Rc4 Rc6 28 Cf4 urmat de Cg2 și cîștigă. **24 ... h4 25 Tg6 h3 26 Rb6 Tb7+ 27 Rc6 Th7 28 Rb6 Tb7+ 29 R : a5 Th7 30 Rb6 Tb7+ 31 Ra6 Ta7+ 32 Rb5 Th7 33 Rb6 Tb7+ 34 Rc5 Th7 35 Tg1.** Blocarea pionului la h2 nu mai corespunde, deoarece turnul negru capătă încă 3 orizontale pentru șahurile laterale, ceea ce nu s-ar fi întîmplat dacă ar fi jucat 24 Tg3 și Th3. **35 ... Th3 36 Rb5 Ra7 37 Cf6 Th4 38 Cd7 Th7 39 Cc5 Th4 40 Cd3 Th5 + 41 Rb4 Th4 + 42 Rb3 Th3 43 Rc2 Ra6 44 Cf2 Th4 45 Cd1 Th3 46 Cb2 Ra5 47 Rd1 Rb4 48 Re2 Rb3 49 Cd3 R : a4** și turnul lui Steinitz, activizat la maximum și sprijinind pionul h2, a asigurat remiza. Partida a durat 11 ore și este un exemplu de dîrzenia cu care Steinitz știa să se apere.

Multe din finalurile sale au fost analizate și stau și astăzi la baza teoriei.

În poziția din diagrama nr. 12 (Andersen-Steinitz, 1866) albul la mutare a continuat inexact cu **1 Ce5+** (Ulterior, în 1946, Fine a demonstrat că linia de maximă rezistență era formația Rg2 și f2 —f3, cu șanse mari de remiză **1 ... Rf5 2 Cd3 g6 3 Ce1 Cd4+ 4 Rg2 Re4 5 Rf1 f3 6 Rg1 g5 7 Rh2 h5 8 Rg3 Cf5+** (Aici Steinitz avea cîștig forțat cu **8 ... Ce2+ 9 Rh2 h4 10 Cc2 Cf4 11** Ce3 Rd3 urmat de Re2) **9 Rh2 g4? 10 h : g4 h : g4 11 Rg1 Rd4 12 Cc2+ Rd3 13 Ca3?** (Acum Andersen putea

12

Andersen — Steinitz, 1866

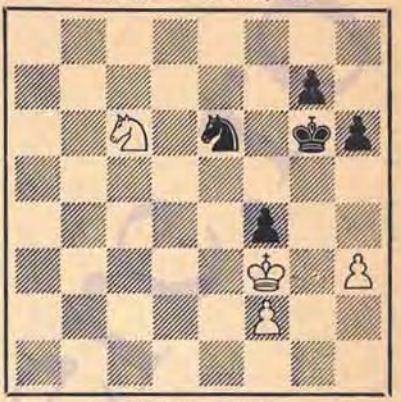

Albul la mutare

să obțină remiza cu 13 Cb4+ Re2 14 Cd5 g3 15 Cf4+ Re1 16 Cd3+ Rd2 17 Cf4 etc. **13 ... g3! 14 Cb5 g2** urmat de Cd4—e2 și negrul cîștigă.

Avantajul strategic al negrului din diagrama nr. 13 a survenit în partida Winawer-Steinitz (Viena, 1882), și a fost condus cu precizie la cîștig. **1 Rf3 g5!** (Greșit ar fi fost 1 ... N : h3 2 Nd3 Rf6 3 Rf4 Ng2 4 g5+ Re6 5 Nc4+ Re7 6 Nd3! h3 7 Rg3 Re6 8 e5 cu bune contrașanse — R. Fine). **2 Na2 c6** (cu amenințarea 2 ... Nd3) **3 Nf7** (dacă acum 3 Nb1 a5 4 Nc2 Nc4 și negrul cîștigă un pion, deoarece nebunul alb nu are mutări) **3 ... Nd3 4 Rf2** (la Ng6 d5) **4 ... Rf4 5 a5 N : e4 6 Nc4 d5 7 Na6 c5 8 Nc8 c4** (acum totul este simplu) **9 a6 Re5 10 Nd7 d4 11 c : d4+ R : d4 12 Re2 Nd3+ 13 Re1 c3 14 Nc8 Re3 15 Rd1 Rf2 16 Nf5 N : a6 17 Rc2 Nf1 18 R : c3 N : h3.**

Nebunul este mai tare decît calul în finalurile cu pioni repartizați pe flancuri diferite. Modul cum se conduc astfel de poziții l-a arătat Steinitz în

13
Winawer — Steinitz, 1882

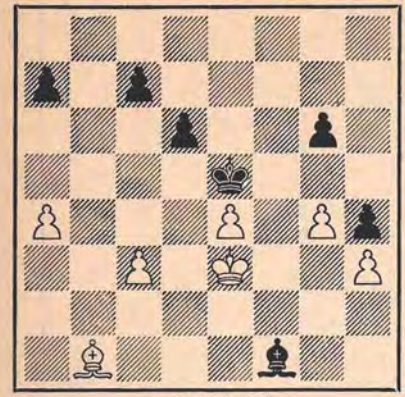

Negrul cîştigă

partida sa cu Dubois, 1862. În poziţia din diagrama 14 s-a continuat cu **1 Cd4+ Rb2 2 g6 Nh6** (nebunul interzice înaintarea pionilor pe flancul regelui, în timp ce supraveghează cîmpul de transformare cl) **3 h4 a5 4 h5 a4 5 Cc2 a3 6 Cd4 a2 7 Cc2 Ng7 !**

14
Dubois — Steinitz, 1862

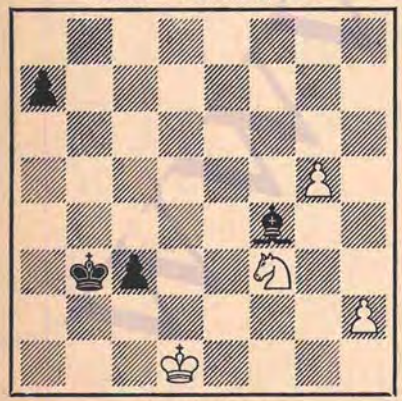

Negrul cîştigă

(la 7 ... alD ?, urmează 8 C : al R : al 9 Rc2 Ng7 10 h6 şi remiză) **8 Cal** albul este în zugzwang) **R : al 9 Rc2 Nh6 10 g7 N : g7 11 Rcl c2 12 R : c2 Nh6** şi Dubois a cedat.

Tendinţa de a cunoaşte cît mai bine finalurile de şah este dovedită de analizele efectuate de Steinitz pentru soluţionarea unor poziţii dificile. În diagrama 15 calea de cîştig, care nu

15
Analiză — (Steinitz)

Albul la mutare, cîştigă

este uşor de găsit, Steinitz o demonstrează într-un mod magistral : **1 Rf2 ! R : h2 2 Tal Tb3** (la 2 ... Tc4 3 Re3 Rg3 4 Tgl+ Rh3 5 f4 T : a4 6 f5 Tb4 7 f6 Tb8 8 Rf4 ±) **3 Tel ! Ta3 4 Te4 Rh3 5 Tg4** (zugzwang) 5 ... Ta2+ **6 Re3 Ta3+ 7 Re2 Ta2+ 8 Rd3 Ta3+ 9 Rc2 T : f3 10 Tg5 Tf4 11 T : a5 Rg4 12 Ta8 Rg5 13 a5 Ta4 14 a6 Rf6 15 Rd3** şi albul cîştigă pătrunzînd în cele din urmă cu regele la a7. **15 ... Rg7** (La 15 ... Re6 (d7)? **16** a7 şi cîştigă) **16 Rc3 Ta5 17 Rb4 Tf5** (cu scopul de a împiedica intrarea regelui la a7, avînd şahuri laterale pe coloana „f") **18 Tc8** şi cîştigă, sau

17... Ta1 18 Rb5 Tb1+ 19 Rc6 Tc1+ 20 Rb7 Tb1+ 21 Ra7, cu poziţia clasică de cîştig.

O preţioasă analiză pentru teoria finalurilor de turn şi doi pioni legaţi contra nebun şi cal a efectuat I. Berger avînd la bază poziţia din diagrama 16, care a survenit într-o partidă

16

Steinitz — Zuckertort, 1886

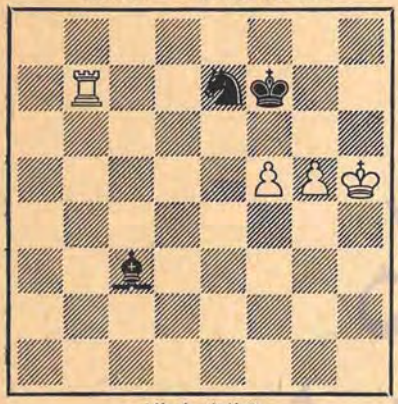

Albul cîştigă

Steinitz-Zuckertort (a 13-a din meciul din 1886 pentru titlul de campion mondial). Pentru Steinitz cîştigul a fost uşor: 1 ... **Nd4** ? (greşit, mult mai grea este problema cîştigului după 1 ... Ng7) 2 **Rh6 Ng7+ 3 Rh7 Nd4 4 g6+ Rf6 5 T: e7 R: e7 6 g7** şi Steinitz a cîştigat.

Mult mai complicat se obţine victoria după **1... Ng7**, interzicînd intrarea regelui la h6. Albul nu poate face o mutare de pauză cu turnul pentru a-l sili pe negru să intre în zugzwang şi deci albul să cîştige ca în partidă. La 2 Tc7 Ne5 3 Ta7 Nd4 4 Td7 Ne5! şi nu reuşeşte manevra care începe cu 5 Rh6 din cauza: 5 ... Re8! atacînd simultan pionul din f5 şi turnul. Continuarea de cîştig demonstrată de Berger este: **2 Rg4!** (la 2 Tb5 Nd4 3 Rh6? Cg8+ 4 Rh7? Cf6+! 5 g: f6 Ne3!! şi remiză, din cauză că regele rămîne prizonier în colţul tablei) **2... Nc3 3 Tb3!** (albul urmăreşte să ajungă cu regele la e4 şi imediat 3 Rf3 nu este suficient din cauza 3 ... Nd2) **3 .·. Ng7.** Şi alte continuări duc la pierdere: a) 3 ... Cd5 4 Rf3 Re7 5 Re4 Rd6 6 Ta3 Rc6 7 Ta6+ Rc5 8 f6 şi cîştigă. b) 3 ...

17

Analiză

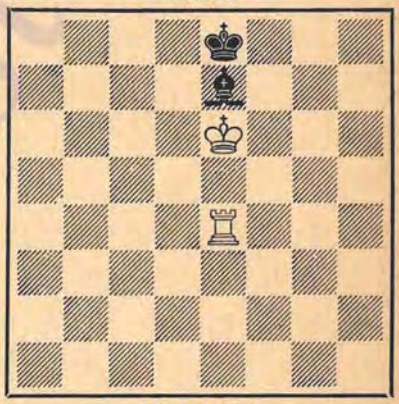

Albul cîştigă

Ne5 4 Tb5 Nc3 5 Tb7! Ne5 6 Rf3 Nc3 7 Re4 Nd2 8 g6+ Rf6 9 Tb6+ Rg7 10 f6+! R: g6 11 f: e7+ Rf7 12 Te6! Re8 13 Rf5 Nb4 14 Te4 N: e7 15 Re6 şi cîştigă ca în diagrama 17. La 15 ... Rd8 (Rf8) 16 Td4+

(f4+) Re8 **17** Ta4 şi cîştigă. **4 Rf4** (greşit este 4 f6 N : f6 ! 5 Tf3 Cg8 6 g : f6 Rg6 ! 7 f7 Ch6+ urmat de C : f7) **4 ... Nal 5 Re4 Ng7 6 Tb6 Nc3 7 f6 Cg6 8 Tb7+ Re6 9 Tg7 ! Ch4** (la alte mutări ale calului urmează 10 Te7+ şi 11 Rf5) **10 Te7+ Rd6 11 Th7 Cg6 12 Rf5 Cf8 13 g6** şi cîştigă.

Un caz deosebit de interesant în finalul de R + N + 2p contra R + T este demonstrat de Steinitz în anul 1880.

În diagrama 18 calea de cîştig este : **1 ... a2+ 2 Rb2 alD+ 3 R : al Rc2 4 Tc8+ Nc3+ 5 T : c3+ R : c3 6 Rbl b2** şi transformarea pionului este asigurată.

18

Analiză — (Steinitz, 1880)

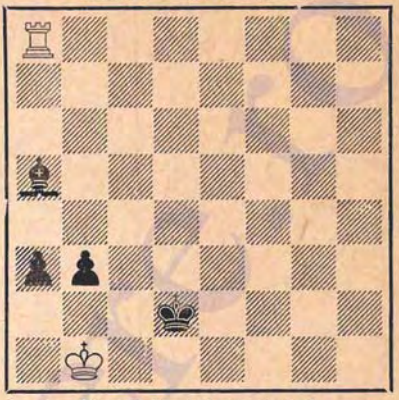

Negrul la mutare, cîştigă

EMANUEL LASKER

Emanuel Lasker, campion mondial de şah în perioada anilor 1894—1921, a cucerit titlul suprem în urma meciului cîştigat la W. Steinitz şi l-a cedat în faţa cubanezului J. R. Capablanca după douăzeci şi şapte de ani, timp în care şi-a pus de şase ori titlul în joc. Personalitate şahistă complexă, prodigioasa sa carieră şahistă, bogată în strălucite succese, a continuat şi mai tîrziu, pînă în anul 1936. Interpretînd jocul de şah exclusiv din punct de vedere sportiv, în sensul că pe tabla de şah se întrec oamenii, iar figurile reprezintă numai nişte simboluri, rezultatul luptei fiind determinat şi de unele elemente de ordin psihologic, opera şahistă a lui Em. Lasker nu are unitate decît sub acest aspect. În partidele sale nu se constată nici o preferinţă exagerată pentru anumite deschideri sau conduite de joc şi, fiind călăuzit permanent de „bunul simţ în şah" (gesunden Menschenverstand im Schach), apare ca un mare luptător la tabla de şah, fără să fie subjugat unor dogme rigide de joc.

Această concepţie filozofică despre jocul de şah, pe care a dezvoltat-o în lunga sa carieră şahistă, precum şi în cărţile de şah scrise de pe poziţia cunoaşterii complexelor psihice umane, se reflectă în toate fazele partidei, iar creaţia sa în finaluri a rămas definitiv apreciată, pe parcurs, de marii teoreticieni ai artei şahiste, numele său fiind deseori repetat în cărţile de finaluri.

In poziţia din diagrama 19, din care a derivat un final celebru şi foarte instructiv — în parte chiar prin unele greşeli comise — Em. Lasker a con-

19

Em. Lasker — Ed. Lasker, 1924

Albul la mutare

tinuat cu **1 Cg4**, supunîndu-se de bună voie atacului combinat de D + T şi apreciind că sacrificiul unui cal pentru cei doi pioni (g7 şi h6) urmat de schimbul damelor îi asigură un final cîştigător. Adversarul său Ed. Lasker a continuat cu **1 . . . Te2 2 C : h6+ g : h6** (la 2 . . . Rh8 3

Dfl) 3 Dg6+ Rf8 4 D : h6+ Re8 5 Dg6+ Rd8 6 Dg3 Te8 7 Df2 Tg8 8 Db2 Dd6 9 Dc3 Rd7 10 Df3 Rc7 11 De4 Tg7 12 Df5 Te7 13 Cg5 Te3 14 Ce4 De7 15 Cf6 Rb8 16 g3 T : a3 17 Rh3 Tal (la 17 ... D : b4 18 De5 + R ~ 19 f5 şi albul poate încerca să joace mai departe la cîştig) 18 Cd5 Th1+ 19 Rg2 Dh7 20 D : h7 T : h7 21 Rf3 Rb7 22 g4 Rc6 23 Re4. Excesivul spirit de luptă l-a îndemnat pe Lasker să intre într-o poziţie pierdută (diagrama 20). Cei doi pioni liberi nu sînt

20

Em. Lasker — Ed. Lasker, 1924

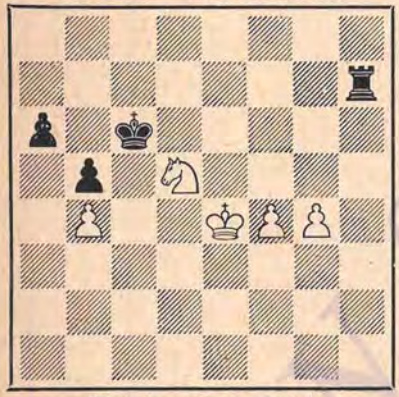

Albul la mutare, remiză

suficient de avansaţi şi negrul ar fi putut obţine acum victoria continuînd cu 23 ... Td7 24 Ce3 (sau 24 Cf6 Td1 25 g5 a5 26 b : a5 b4 27 g6 b3 şi după transformarea ambilor pioni în dame negrul cîştigă) 24 ... a5 ! 25 b : a5 b4 26 g5 Rc5 ! 27 Cc2 b3 28 Ca3 Rb4 29 Cb1 b2 30 g6 Td1 ! 31 g7 Tg1 32 Rd3 T : g7 33 Rc2 Tg2+ 34 Rd3 Rb3 35 a6 Tg6 şi negrul cîştigă. Negrul trebuie să elimine mai întîi pionii şi numai după aceea calul (R. Fine.)

Partida a continuat însă cu 23 ... Th8 ?, ceea ce a permis lui Em. Lasker să se salveze într-o poziţie finală unică de remiză. 24 ... Th8 25 Ce3 Te8+ 26 Rd4 Td8+ 27 Re4 a5 28 b : a5 b4 29 a6 Rc5 30 a7 b3 31 Cd1 Ta8 32 g5 T : a7 33 g6 Td7 34 Cb2 Td2 şi astfel s-a ajuns în poziţia din diagrama 21,

21

Em. Lasker — Ed. Lasker, 1924

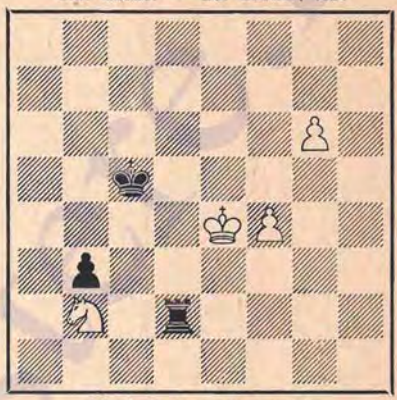

Albul la mutare, remiză

în care albul are asigurată remiza. 35 Rf3 (împiedică Tg2) 35 ... Td8 36 Re4 Td2 37 Rf3 Td8 38 Re4 (în căutarea soluţiei cîştigătoare negrul a repetat poziţia pentru a cîştiga timp de gîndire) 38 ... Rd6 (singura posibilitate, dar prin aceasta se permite marşul regelui alb spre pionul negru) 39 Rd4 Tc8 40 g7 Re6 41 g8D+ T : g8 42 Rc4 Tg3 43 Ca4 Rf5 44 Rb4 R : f4 45 Cb2 Re4 şi astfel s-a ajuns în poziţia celebră de remiză (diagrama 22) în care negrul nu mai poate evolua, nefiind posibilă apropierea de pionul b3. În continuare s-a mai încercat : 46 Ca4 Rd4 47 Cb2 Tf3 48 Ca4 Te3 49 Cb2 Re4 50 Ca4 Rf3 51 Ra3 Re4 52 Rb4 Rd4 53 Cb2 Th3 54 Ca4 Rd3 55 R : b3 Rd4+ şi Ed. Lasker s-a convins că partida este remiză. Relevăm impor-

22
Em. Lasker — Ed. Lasker, 1924

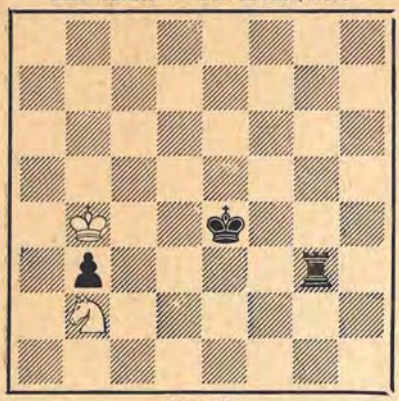

Remiză

tanţa poziţiei din diagrama 20 care a fost reluată ulterior în toate cărţile despre finaluri.

Stilul lui Em. Lasker era deosebit de complicat, chiar şi în poziţii în aparenţă simple şi cu mutări obligate. În diagrama 23, Lasker, la mutare,

23
Lasker — Pillsbury, 1900

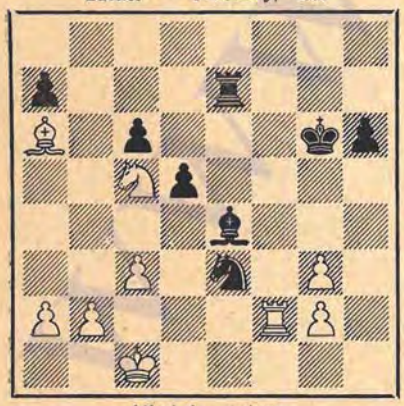

Albul la mutare

în partida sa cu H. Pillsbury (Paris 1900), a continuat cu **1 b3**, oferindu-i negrului ocazia să restabilească echilibrul material, apreciind că la 1 C : e4 d : e4 2 Te2 Cg4 3 Nc8 varianta este de remiză. **1 ... N : g2 2 Nd3+ Rg5 3 Tf8 Rg4 4 Tg8+ Rf3 5 Tg6 Cg4 6 Nf5 h5 7 Tg5 Tel+ 8 Rb2 Th1 9 Ng6** şi s-a ajuns în poziţia complicată din diagrama 24 în care lupta albului constă în a cîştiga pionul h5 pentru pionul g3, după care structura slabă a pionilor negri de pe flancul damei asigură albului avantaje decisive. **9 ... R : g3** (la 9... Th2 10 a4! Nh3+ desc. 11 Ra3 Td2 12 Cd7 şi nu e bine 12... d4 din cauza : 13 N : h5 d : c3 14 N : g4+ N : g4 15 Ce5+ cu cîştig de figură) **10 N : h5 Nh3 11 N : g4 N : g4 12 Tg6** (acum şansele de cîştig ale albului

24
Lasker — Pillsbury, 1900

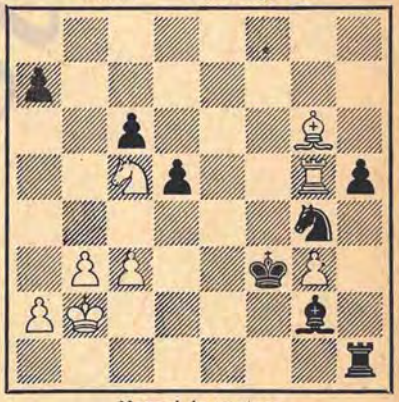

Negrul la mutare

au devenit concrete) **12.. Th2+ 13 Ra3 Tc2 14 Cd3 !** şi astfel s-a ajuns la poziţia din diagrama 25 în care forţa ultimei mutări a albului, prin care se apără indirect la c3, din cauza ameninţării 15 Ce5, obligă pe negru la aducerea regelui pe coloana „h" **14 ... Rh4**

25

Lasker — Pillsbury, 1900

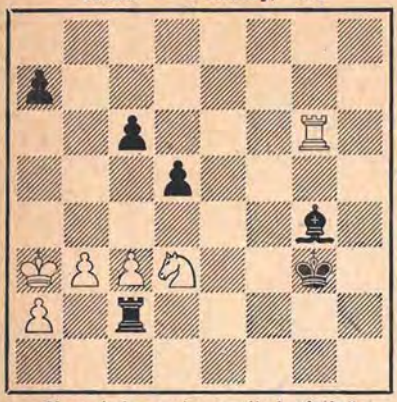

Negrul la mutare, albul cîştigă

15 Ce5 Nf5 16 T : c6 Rg3 (pregăteşte 17 ... Td2, urmat de 18 ... Nbl) 17 Tc5 Td2 18 Cc6 Rf4 19 Cb4 d4 20 c : d4 T : d4 21 Ta5 Td7 22 Cc6 Ne4 23 C : a7 şi albul a cîştigat, fiind însă nevoit să joace atent încă 25 de mutări, partida continuînd astfel: 23 ... Td2 24 Cb5 Td5 25 Rb4 Nd3 26 Cc7 T : a5 27 R : a5 Re5 28 Rb4 Rd6 29 Cb5+ Rc6 30 a4 Rb6 31 Ca3 Ne2 32 Cc4+ Ra6 33 Rc3 Ndl 34 Cb2 Nh5 35 b4 Ne8 36 Rb3 Nc6 37 Rc4 Nd7 38 Rc5 Ng4 39 Cc4 Ndl 40 b5+ Ra7 41 a5 Nf3 42 Ce5 Ng2 43 Cc6+ Ra8 44 Rb6 Nh3 45 Cb4 Ng2 46 Ca6 Nf3 47 Cc7+ Rb8 48 a6 şi negrul a cedat.

Em. Lasker, cu albele, are un avantaj evident în poziţia din diagrama 26, survenită în partida sa cu Bogoliubov (New York, 1924). Şansele de remiză ale negrului constau în schimbare3 ultimului său pion pentru pionul g sau h şi aducerea regelui cît mai aproape de cîmpurile de transformare 1 h4 Rd6 2 h5 Tf1 (necesar, la 2 ... Re6 3 h6 Rf6 4 Tg4 cu ameninţarea Th4) 3 Tg4 Th1 4 Tg5 Th4 5 Rf5 Re7 6 Rg6 Rf8 7 Ta5 Th2 8 Ta2 f3 9 Ta8+ Re7 10 g : f3 Tg2+ 11 Rf5! Th2 12 Ta7+ Re8 13 Rg6 Tg2+ 14 Rf6 Tf2 15 Ta8+ Rd7 16 Ta3 şi negrul cedează, deoarece la 16 ... Re8 17 h6 Th2 18 h7 T : h7 19 Ta8+ Rd7 20 Ta7+ urmat de T : h7.

26

Lasker — Bogoliubov, 1924

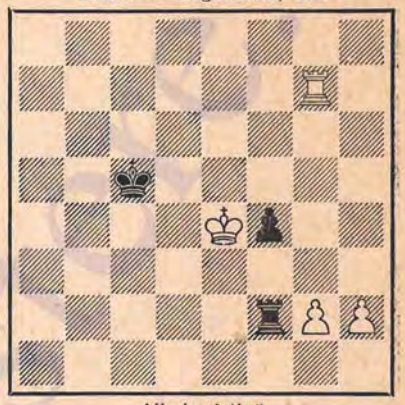

Albul cîştigă

Interesant a fost şi cum a decurs finalul de la Moscova (1925) între aceiaşi adversari (Lasker cu negrele). Un turn şi doi pioni contra cal şi nebun este un final mai de grabă în favoarea albului. Poziţia din diagrama 27 a evoluat astfel: 1 ... Ce5 2 Td8 Tc2! (existînd pioni pe ambele flancuri, deocamdată nu e bine să se schimbe turnul) 3 T8d2 Tc7 4 Rf2 Re7 5 h3 Tc6! 6 f4 Cf7 7 Td5 Ta6 (o dată cu înaintarea pionilor, se restrînge şi activitatea turnurilor albe) 8 a3 Nc6 9 T5d4 Tb6 10 b4 a5 11 b : a5 Ta6 12 T1d3 T : a5 (acţiunea turnului negru s-a soldat cu consolidarea nebunului din c6) 13 Rf3 Tc5 14 h4 (dacă 14 g4, atunci g5 şi negrul îşi asigură intrarea calului la e5) 14 ... h5 15 g4 h : g4+ 16 R : g4 Ch6+ 17 Rg3 Tc1

27

Bogoliubov — Lasker, 1925

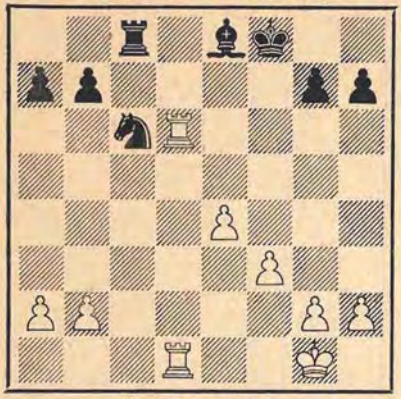

Negrul la mutare

18 a4 Tg1+ 19 Rf3 Ta1 20 Td1 Ta3+ 21 T1d2 T : d3+ 22 T : d3 Cf5 (pericolele fiind înlăturate, Lasker încearcă să cîștige. Greșit ar fi fost 22 ... N : a4 23 f5 urmat de 24 Rf4 și albul poate evolua) **23 h5 Re6** și s-a ajuns la poziția din diagrama 28, în care

28

Bogoliubov — Lasker, 1925

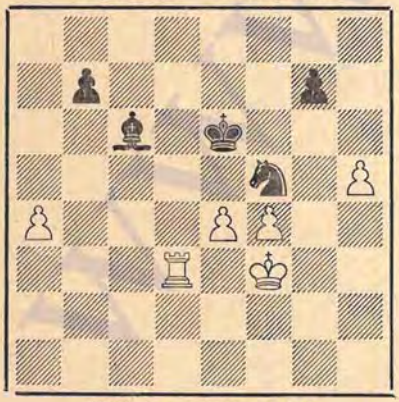

Albul la mutare, remiză

Lasker amenință să cîștige cu 24 ... Cd6 25 Td4 C : e4 26 T : e4+ Rf5, însă adversarul său găsește soluția de salvare. **24 Tc3 ! Cd6 25 T : c6** (poanta) **25 ... b : c6 26 a5 c5 27 a6 Cb5 28 Re3 c4 29 Rd2 Rd6 30 Re3 Re6** și remiză : calul din b5 stă excelent și nu există porți de pătrundere.

În partida Pillsbury-Lasker (Petersburg, 1895) a survenit poziția din diagrama 29, în care negrul nu a găsit

29

Pillsbury — Lasker, 1895

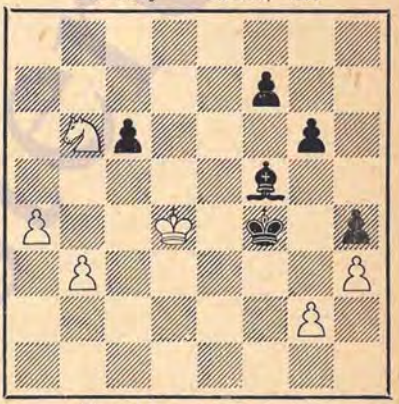

Negrul la mutare, remiză

calea de salvare. Finalul este foarte instructiv în ce privește posibilitățile ascunse în relația N contra C cu pioni pe ambele părți. Lasker la mutare a jucat **1 ... Ne4?** și după **2 a5 c5+ 3 R : c5 N : g2 4 a6 g5 5 Cd5+ Re5 6 Ce3 ! Nf3 7 b4 Re6** (negrul constată că nu este bine 7 ... g4 8 C : g4 N : g4 9 h : g4 h3 10 a7, deoarece dama ce apare la a8 apără la h1) **8 b5 Ne2 9 Cd5** și negrul a cedat. Remiza se putea obține respectînd regula formării unui pion liber avansat chiar cu sacrificiul imediat al nebunului, astfel : **1 ... g5 ! 2 a5** (sau 2 Rc5 N : h3 3 g : h3 g4 4 a5 g3 cu egalitate)

2 ... N : h3 3 g : h3 g4 4 a6 g3 5 a7 g2 6 a8D g1D+ 7 Rc3 De3+ 8 Rb2 D : b6= (R. Fine).

Lasker, cu negrele, reuşeşte să obţină remiza în poziţia din diagrama 30 în care albul (Tarrasch) are avan-

30

Tarrasch — Lasker, 1908

Negrul la mutare

tajul unui pion în plus într-un final de nebuni de culori diferite şi turnuri. Partida a continuat astfel: **1 ... Nd5 2 Ng5+ f6 3 Nf4 Nb7 4 Te1+ Rd7 5 Tc1 Re6** (pentru ca la Tc7 să poată continua Td7) **6 b6 Td7 7 Te1+ Rd5 8 Te8 Rc6 9 Ne3 Na6 10 Ta8 Nd3 11 Tb8 Na6 12 Rh2 Nd3 13 g4 Ng6 14 Rg3 h5 15 f4 h : g4 16 h : g4 Te7** (Fine apreciază această mutare ca o inexactitate şi indică 16 ... f5 ca asigurînd remiza, fără însă să dea variante. Se pare însă că după 17 g5 negrul se află în dificultate. De asemenea, poziţia din diagrama 30 o consideră remiză, dar aceasta este foarte discutabil) **17 Tc8+ Rb7 18 Tc3 Ne4 19 f5 g6?**. După aceasta negrul ar fi trebuit să piardă (diagrama 31). Trebuia jucat Nd5 menţinînd aceeaşi poziţie. **20 g5! Tf7** (la f : g5 21 f6)

31

Tarrasch — Lasker, 1908

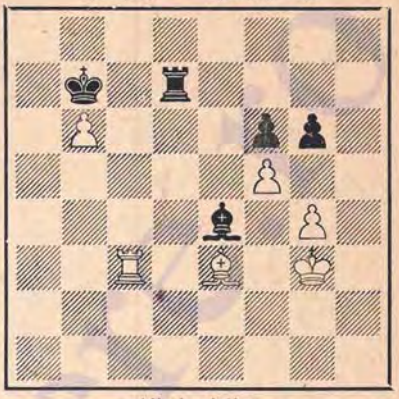

Albul cîştigă

21 Ta3 Rb8 22 Ta7 T : a7 (la 22 ... Tf8 23 f : g6 N : g6 24 Nf4+ Rc8 25 Ta8+ ±) **23 b : a7+ Rb7 24 g : f6** şi albul cîştigă, dar Tarrasch a jucat greşit: **21 g : f6??** şi după **T : f6 22 Tc7+ Ra6 23 Ta7+ Rb5 24 b7 N : b7** nu a obţinut decît remiză. După cum s-a văzut ambii jucători au făcut „greşeli instructive", negrul la mutarea a 19-a şi albul la mutarea a 21-a.

Spre sfîrşitul carierei sale Em. Lasker a realizat şi cele mai precise finaluri. Astfel, în partida Cehover-Lasker (Moscova, 1935), cînd Lasker împlinise vîrsta de 67 de ani, a survenit poziţia din diagrama 32, în care dominaţia nebunului asupra calului, cînd pionii sînt pe ambele flancuri, este evidentă. Instructivul final a decurs astfel: **1 Rf1** (la 1 a4 Rb6 2 b4 Nd6 3 b5 Ra5 4 Cc3 Ne5 şi poziţia albului se prăbuşeşte) **1 ... b5!** (după 1 ... Nb2, care este mai atractiv, urmează: 2 a4 Rb6 3 Re1 Ra5 4 Rd2 Rb4 5 Rc2 şi este îndoielnic dacă negrul mai poate cîştiga) **2 Re1 Nb2 3 a4 b : a4 4 b : a4 Rc6!** (din nou foarte

32

Cehover — Lasker, 1935

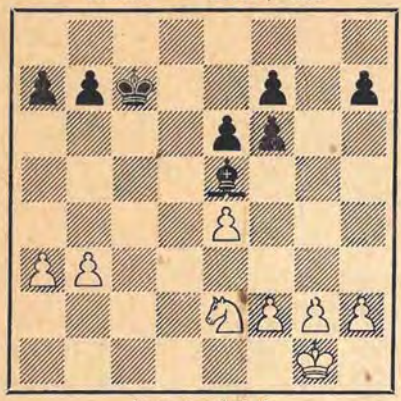

Negrul cîştigă

precis jucat. După 4 ... Rb6, care pare mai plauzibil, urmează 5 Rd2 Ra5? 6 Rc2 Ne5 7 f4 Nd6 8 Rb3 şi albul are şanse de salvare) **5 Rd2 Rc5 6 Cc3** (necesar, la 6 Rc2 Nd4! 7 f3 Rc4 decide) **6 ... Rb4 7 Cb5 a5** (cu aceasta negrul îşi asigură un pion marginal liber care decide finalul în favoarea sa) **8 Cd6 R : a4 9 Rc2 Nd4 10 C : f7 N : f2 11 Cd8 e5 12 Cc6 Ng1 13 h3 Nc5 14 Cb8 Rb5 15 g4 Ne7 16 g5** (calul era în pericol : Rb6 — b7—c7) **16 ... f : g5 17 Cd7 Nd6 18 Cf6 Rc5!** şi albul cedează. După 19 C : h7 Ne7 albul trebuie să piardă ambii pioni şi calul (După R. Fine).

La vremea cînd s-a jucat finalul din diagrama 33 (1896) teoria finalurilor de turnuri şi pioni avea multe pete albe ale necunoaşterii. Marii maeştri trebuiau permanent să se bazeze pe forţa lor de creaţie în termenul de gîndire limitat de tic-tacul ceasornicelor în funcţiune.

Lecţia nu se ştia de acasă şi Lasker, cu albele, a înscris un punct important în meciul cu Steinitz din anul 1896. Dacă această poziţie ar fi survenit într-o partidă Botvinnik-Smîslov, Spasski-Tal sau alţi mari maeştri actuali, desigur că negrul ar fi obţinut remiza. Negrul a continuat cu **1 ... Te4** şi a urmat **2 Tf2 Tg4 3 Rb2 Te4? 4 g3! Te5 5 Tf4+ Rb5 6 Ra3 Td5 7 Tf3 Ra5 8 b4+ Rb5 9 Rb3 Rb6** (9 ... Te5 10 Rc3 Td5 11 Te3 şi negrul este în zugzwang) **10 Rc4 Rc6 11 Tb3! Te5 12 b5+ Rb6 13 Rd4 Te4+ 14 Rd5 Te8 15 Rd6 Te1 16 Tf3 R : b5 17 T : f5+ Rc4 18 g4** şi Steinitz a cedat.

33

Lasker — Steinitz, 1896

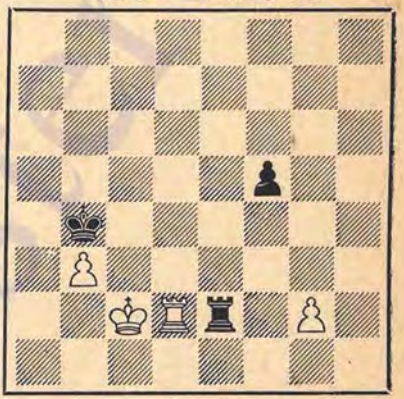

Remiză

Remiza se putea totuşi obţine în două moduri : a) **1 ... Te3 2 Td4+** (dacă 2 Tf2 T : b3 3 Tf4+ Ra3 4 Tf3 T : f3 5 g : f3 Rb4 6 Rd3 Rc5=, sau 3 T : f6 Tg3 4 Tf2 Rb5=) **2 ... Rc5 3 Td3 Te2+ 4 Td2 Te3 5 Tf2 f4! 6 Rb2 Tg3 7 Ra3 Rb5 8 Rb2 Rc5! 9 Rc2 Rb5 10 Rd1 T : b3 11 T : f4 Tg3 12 Tf2 Rc5 13 Re1 Rd6 14 Rf1 Re7** şi albul nu poate cîştiga. b) Primele mutări sînt ca în partidă : **1 ... Te4 2 Tf2 Tg4 3 Rb2 f4 4 Rc2 Rc5 5 Rd3 Tg3+ 6 Re4 T : b3 7 R : f4 Rd6 8 Te2 Tb8!** şi ne aflăm într-un final de remiză, pentru

că albul nu a depăşit cu pionul orizontala a 5-a. La 9 g4 Tf8+ 10 Rg5 Tg8+ etc., regele se reîntoarce în spatele pionului, deci remiză.

Foarte importantă pentru teoria finalurilor de turnuri cu pion marginal în plus şi în compensaţie cu regele activizat la maximum este poziţia din diagrama 36, care a fost publicată în multe tratate de finaluri ca un exemplu tipic de resursă de salvare datorită regelui pătruns în masa pionilor negri. Această poziţie derivă din diagrama 34. G. Levenfiş, cu negrele, a

34

Lasker — Levenfiş, 1925

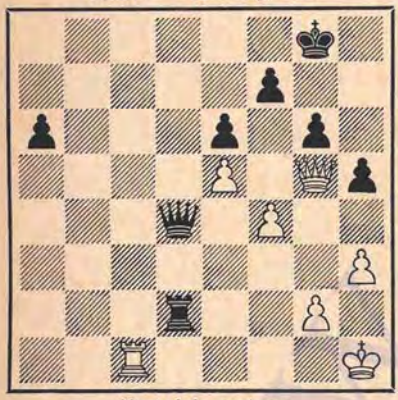

Negrul la mutare

continuat cu 1 ... **Dd8**, apreciind că finalul de turnuri ce rezultă oferă mai multe şanse de cîştig decît finalul de dame ce ar fi apărut după 1 ... Td1+ 2 T : d1 D : d1+ 3 Rh2 a5 4 Dg3 Dd2 ! În timpul partidei este însă greu să te decizi pentru un final de dame care de fapt era mai sigur de cîştigat. Aprecierea a fost de ordin psihologic şi finalul de turnuri se dovedeşte a fi chiar mai greu de condus. **2 D : d8+ T : d8 3 Tc4 Ta8 4 Rh2 a5 5 Ta4 Rg7 6 Rg3 Rh6 !** Din cauza ameninţării 7 ... g5, albul este nevoit să joace : **7 h4 Rg7 8 Rf3 Rf8 9 g4** (diagrama 35) 9 ... h : g4+? (prin aceasta se permite intrarea regelui.

35

Lasker — Levenfiş, 1925

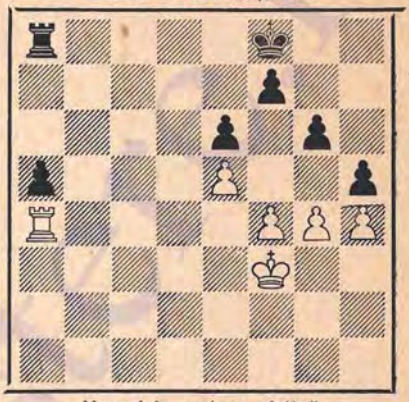

Negrul la mutare, cîştigă

Corect era 9 ... Re7 10 g : h5 g : h5 11 f5 e : f5 12 Rf4 Re6 13 Rg5 R : e5 14 R : h5 Rf6 cu mat imparabil. După greşeala 9 ... h : g4? partida trebuia să fie remiză). **10 R : g4 Re7 11 Rg5 Ta7 12 Rh6 Rd7 13 Rg7 Rc6** şi s-a ajuns la poziţia celebră din diagrama 36, în care Lasker a continuat greşit cu **14 Rf6?**, ceea ce a permis negrului să cîştige avînd un tempo în plus faţă de varianta salvatoare. **14 ... Rb5 15 Ta1 a4 16 f5 ! e : f5 17 e6 f : e6 18 R : g6 f4** (chiar şi aşa negrul trebuie să joace exact ca să nu rateze cîştigul) **19 h5 f3 20 h6 e5 ! 21 Te1 a3 22 T : e5+** (sau 22 h7 T : h7 23 R : h7 e4 24 T : e4 f2) **22 ... Rc4 23 Te1 a2 24 h7 Ta8 !** (singura cîştigătoare, după 24 ... T : h7 25 R : h7 Rb3 26 Tf1 sau 25 ... f2 26 Tf1 Rd3 27 Ta1 în ambele cazuri cu remiză) **25 Rg7 f2 26 Ta1 Rb3 27 Tf1 a1D+ 28 T : a1 T : a1 29 h8D**

Tg1+ şi Lasker a cedat. Remiza pe care tot Lasker a indicat-o imediat după terminarea partidei (diagrama 36) se putea obţine astfel: **14 f5!! e:f5 15 e6! f:e6+ 16 R:g6** şi pionul „h" asigură egalitatea. La **16 ... Rb5 17 Ta1 f4** (17 ... Td7 18 h5 Td2 19 Th1 f4 20 h6 f3 21 h7 Td8 22 h8D T:h8

36

Lasker — Levenfiş, 1925

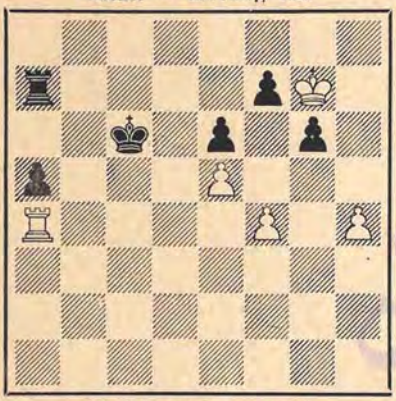

Albul la mutare, remiză

23 T:h8 a4 24 Th3=) **18 h5 e5** (la 18... f3 19 Tf1 a4 20 T:f3 a3 21 Tf1 a2 22 Ta1 Rc4 23 h6 Rb3 24 h7 Ta8 25 Te1!! Rb2 26 Te2+ Rb1 27 T:e5 a1D 28 Te1+=) **19 Te1! a4** (19 ... Te7 20 Rf6 Te8 21 Rf7) **20 T:e5+ Rb4** (20 ... Rc6 21 Te1 a3 22 h6 a2 23 h7=) **21 Te4+ Rb3 22 T:f4 a3** şi transformarea pionilor asigură remiza. În turneul de la Moscova (1925) această înfrîngere l-a costat pe Lasker locul I, el trecînd pe locul II, iar E. Bogoliubov — care a înregistrat cel mai mare succes din cariera sa şahistă — ocupînd locul I.

Lupta dintre turn şi trei pioni contra nebun cal şi trei pioni pe aceeaşi parte a tablei este prezentată în poziţia din diagrama 37 care s-a obţinut în partida Capablanca-Lasker (Petersburg, 1914) şi a rămas ca model pentru teoria finalurilor. Partida a evoluat

37

Capablanca — Lasker, 1914

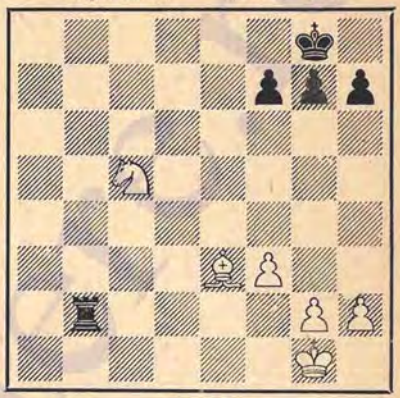

Remiză

astfel: **1 ... Te2 2 Nf2 f6 3 Rf1 Ta2 4 g4 Rf7 5 Ce4 h6 6 Rg2 Ta3 7 f4 Tb3 8 Cg3 Ta3 9 Cf1 Td3 10 Ce3 Tc3 11 Rf3 Ta3 12 f5 Ta2 13 Cd5 Tb2 14 Cf4 Ta2 15 h4 Ta5 16 Ce6 Tb5 17 Re4 Tb2 18 Nd4 Tb4 19 Rd5 Tb1 20 g5** (singura posibilitate de a sfărîma lanţul negru de pioni) **20 ... h:g5 21 h:g5 f:g5 22 C:g5+** (la 22 C:g7 g4 23 Ce6 g3 24 Cg5+ Rg8 25 f6 Tb5+ 26 Nc5 T:c5+! 27 R:c5 g2 28 Cf3 Rf7=) **22 ... Rg8 23 Ce6 Td1** şi Capablanca nu poate lua la g7 în condiţii care să asigure cîştigul iar Lasker a demonstrat astfel tehnica de a obţine remiza în poziţia din diagrama 37.

La turneul din Petersburg (1914) în partida Alehin-Lasker a survenit poziţia din diagrama 38, în care avantajul negrului este foarte greu de valorificat, atîta timp cît există gruparea turn+cal. Problema constă în a realiza schimbul turnului şi finalul ce rezultă — de turn şi pion contra cal

38

Alehin — Lasker, 1914

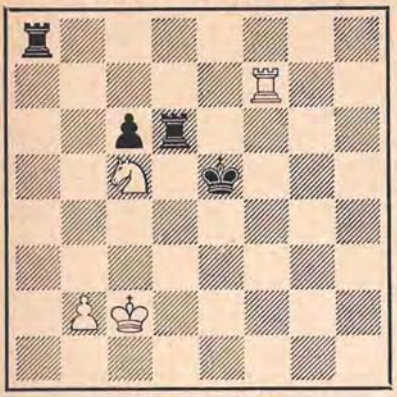

Negrul cîştigă

şi pion — este cîştigat. Pentru aceasta negrul caută să limiteze posibilităţile de mişcări ale calului şi să obţină ameninţări concrete de mat. Partida a continuat astfel: 1 ... **Th6 2 Cd3+ Rd6 3 Tf5 Tb8 4 Rc3 Rc7 5 Tf7+ Rb6 6 Td7** (se ameninţa 6 ... Th3 şi Td8) **Th3 7 Td4 Tbh8 8 Tb4+** (dacă 8 Td7 T8h5 9 Td4 c5 10 Td6+ Rc7 11 Ta6 Td5 şi cîştigă) **8 ... Rc7 9 Rc2 T8h5 10 Tb3 Th2+ 11 Rc3 Tb5 12 Ta3 Td5 13 Tb3 Tg2 14 Ta3 Rb6 15 Ta1** (nu mai merge repetarea 15 Tb3 Tb5 16 Ta3 Th2 deoarece albul ar duce lipsă de mutări, de aceea Alehin schimbă formula de rezistenţă mutînd turnul la d1) **15 ... Tg3 16 Td1** (şi astfel s-a realizat poziţia cu dublă legătură a calului) **16 ... Rb5 17 Rc2 Rc4 18 b3+** (poziţia albului s-a slăbit şi mai mult) **18 ... Rb5 19 Td2 Th3 20 Td1 Th2+ 21 Rc3 Td8 22 Tg1 Th3 23 Td1 Tdh8 24 Tg1** (se ameninţă Th1 urmat de T8h2 cu schimbul turnului) **24 ... T8h5 25 Rc2** (se ameninţă 25 ... Tc5+ 26 Rd2 Td5 şi negrul cîştigă) **25 ... Td5 26 Td1 Tg5 27 Td2?** (aici Alehin a greşit, mai multă rezistenţă ar fi oferit 27 Tf1) **27 ... Thg3**, după aceasta schimbul turnurilor nu mai poate fi evitat, de aceea albul a continuat cu **28 Cc1 Tg2 29 Ce2 Rb6** şi Alehin a cedat, ameninţarea Te5 fiind decisivă.

După **27 Tf1**, negrul ar fi cîştigat astfel: **27 ... Tg2+ 28 Rc3 Thh2 29 Tc1 c5 30 Cf4 Ta2! 31 Cd3 Ta3 32 Tb1 c4 33 Cc1 Rc5! 34 Tb2 Th3+ 35 Rc2 c3 36 Tb1 Ta8 37 Cd3+ T : d3!** (mai elegant decît continuarea pe care o dă R. Fine, 37 ... Rd4 38 Td1 Ta2+ 39 Cb2+ desc. Rc5 cu un cal în plus) **38 R : d3 Rb4** şi negrul cîştigă: la 39 Th1 Ta2 40 Td1 Th2 (trece mutarea albului) 41 Tb1 Td2+ 42 Rc3 c2! sau 39 Rc2 Ta2+ 40 Rc1 Th2 şi cîştigă.

Cînd s-a jucat această partidă Alehin era un tînăr de 18 ani şi rezistenţa pe care i-a opus-o campionului mondial a fost la înălţimea marelui său adversar.

Bogata activitate competiţională a lui Em. Lasker, desfăşurată într-o perioadă de peste 40 de ani, nu i-a permis ca în aceeaşi măsură să se ocupe şi de producţia literară şahistă, care s-a limitat în principal la dezvoltarea principiilor care stau la baza jocului de şah. Exemplele de finaluri precum şi compoziţiile sale sînt esenţiale şi s-au difuzat ulterior şi în principalele tratate de finaluri.

Astfel în diagrama 39 Em. Lasker demonstrează magistral tehnica cîştigului: **1 ... Rc8** (sau 1 ... Re8 2 Th8+ Rf7 3 Rd7 Tal 4 d6 Ta7+ 5 Rc6 Ta6+ 6 Rc7 Ta7+ 7 Rb6! Td7 8 Rc6 şi cîştigă) **2 Th8+ Rb7 3 Rd7 Tg1 4 d6 Tg7+ 5 Re6 Tg6+ 6 Re7 Tg7+ 7 Rf6! Td7 8 Re6 Tg7 9 d7** şi negrul trebuie să sacrifice turnul pentru pion.

Celebră a rămas tehnica de rezolvare a poziţiei din diagrama 40 care fost compusă de Lasker în anul 1890. Ambele părţi au cîte un pion avansat pe linia a şaptea, dar pionul albului este susţinut şi de rege. Tehnica de cîştig este: **1 Rb7! Tb2+ 2 Ra7 Tc2 3 Th5+ Ra4 4 Rb7 Tb2+ 5 Ra6 Tc2**

39

Analiză. Em. Lasker

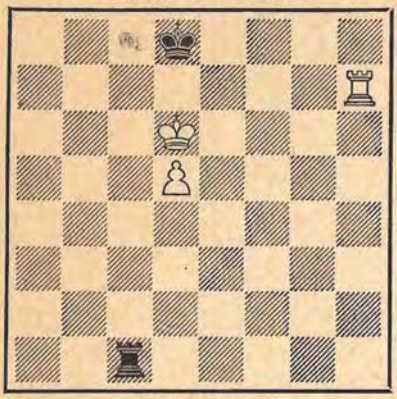

Albul cîștigă

6 Th4+ Ra3 7 Rb6 Tb2+ (7 ... Rb3, 8 Rb7) 8 Ra5 Tc2 9 Th3+ Ra2 (b2) 10 T:h2! și cîștigă.

40

Studiu. Em. Lasker, 1890

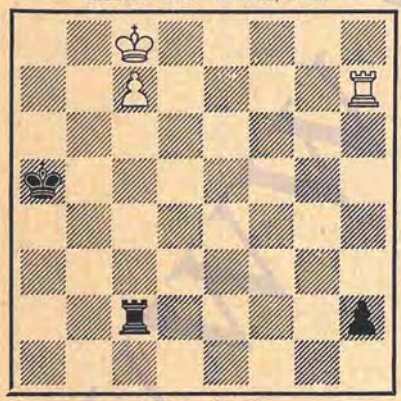

Albul cîștigă

Studiul prezentat în diagrama 40 a are o deosebită importanță pentru evoluția teoriei finalurilor de pioni numai cu mutări de rege. Pentru a realiza cîștigul, albul trebuie să manevreze astfel încît în poziția cînd regele alb se află la c4 și regele negru la b6, negrul să fie la mutare. În acest caz, deplasîndu-se regele la a6, regele alb ajunge la h4 și respectiv la h5, fără ca cel negru să mai poată interzice aceasta, fiind îndepărtat cu o coloană în plus.

Deci „pozițiile cheie" sînt: Rc4/Rb6 cu negrul la mutare și Rh4/Rg6 cu albul la mutare. Din analiză se constată ca poziții zugzwang derivate Rd3/Rc7, Rc3/Rb7 în care dacă negrul este la mutare pierde, iar dacă albul este la mutare negrul poate forța remiza.

40/a

Em. Lasker, 1901

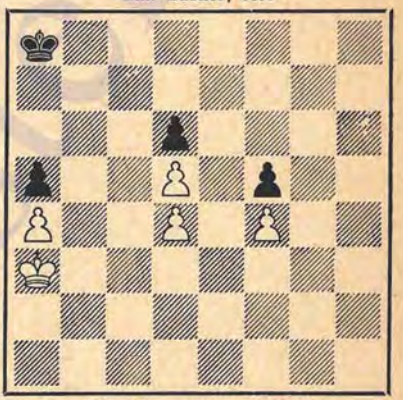

Albul la mutare, cîștigă
Negrul la mutare, remiză

Manevra cîștigătoare începe cu 1 Rb2! și după 1 ... Ra7 2 Rb3 Rb7 3 Rc3 Rc7 4 Rd3 albul cîștigă pentru că la 4 ... Rd7 5 Rc4 iar la 4 ... Rb6 (b7) 5 Re3. Dacă după 1 Rb2 negrul joacă 1 ... Rb8 atunci 2 Rc2 Rc8 (obligat, deoarece la 2 ... Rb7 3 Rc3 iar la 2 ... Rc7 3 Rd3!) 3 Rd2! Rd7 4 Rc3 Rc7 5 Rd3 și albul cîștigă, deoarece la 5 ... Rd7 6 Rc4, iar la 5 ... Rb7 albul ajunge cu un tempo în plus la h5.

Cunoscînd că spațiul critic de manevră al regelui alb sînt cîmpurile c2, c3 (c1), d2 și d3 (d1) și că acestea au corespondent în cîmpurile b8 (față de c2), c8 (față de d2), b7 (față de c3 și c1) și c7 (față de d3 și d1), negrul fiind la mutare obține remiza cu **1... Rb8** și acum la **2 Rb2 Rc8 3 Rc2 Rb8 4 Rd2 Rc8 5 Rc3 Rb7** și negrul nu poate fi scos din dispozitivul de apărare, avînd permanent pregătită mutarea Rb6 cînd albul a jucat Rc4 și, în același timp, asigurată sosirea la timp la g6 cînd albul tinde spre h4. Dacă albul la **1 ... Rb8** joacă **2 Ra2**, atunci **2 ... Rb7** și acum la **3 Rb3 (b1), Rc7** iar la **3 Rb2 Rc8** cu același rezultat.

Acest studiu deosebit de instructiv a stat la baza stabilirii teoriei cîmpurilor conjugate și a fost principala sursă de inspirație pentru studiile de același gen care s-au compus în primele decenii ale secolului nostru.

www.stere

JOSÉ RAUL CAPABLANCA

Jose Raul Capablanca era în vîrstă de 32 de ani cînd a cucerit în anul 1921 titlul de campion mondial la Havana, în urma meciului cîştigat detaşat la Em. Lasker fără nici o pierdere, cu scorul sever de 9 la 5 (patru partide cîştigate şi zece remize). Arta sa de a conduce partida pe căi poziţionale, însoţite de simplificări care nu făceau decît să cristalizeze micile avantaje ce erau valorificate în faza finală a partidei, devenise legendară. Cifrele vorbesc însă de la sine : din 559 partide jucate în turnee şi meciuri el a cîştigat 282, a remizat 243 şi a pierdut numai 34 partide într-o lungă perioadă de circa 40 de ani, cît a durat cariera sa şahistă. În finalurile de turnuri, în epoca sa de glorie, era neîntrecut.

Ca şi Em. Lasker, cărţile sale de şah tratează despre principii, prima lucrare preţioasă pentru sportul minţii fiind „Ideile de bază ale jocului de şah" („Chess foundamentals").

Arta de a simplifica şi de a obţine finaluri cu avantaje minimale se relevă în diagrama 41. Capablanca la mutare a continuat cu **1 ... Te2 2 T : e2 N : e2 3 Tel N : f3 4 Tfl c5 !** (poanta combinaţiei de simplificare) **5 N : f6 Tdl !** (nici o teamă că finalul cu nebuni de culori diferite nu ar fi cîştigat) **6 Ne5 T : fl+ 7 R : fl N : g4 8 a4 Re6 9 Nb8 a5 !** (pentru ca la 10 Nc7 să răspundă cu 10 ... b5, după care pionul „a" decide) **10 Rel** (a survenit poziţia din diagrama 42 în care Capablanca la turneul din Riga, 1914 demonstrează că Nimzovici este pierdut fără speranţă) **10 ... Rd5 11 Rd2 Nd7 12 Nc7 Rc6 13 Nd8** (13 N : a5 ? b6) **13 ... b6 14 c4 Rb7 15 Rc3 N : a4**

41

Nimzovici — Capablanca, 1914

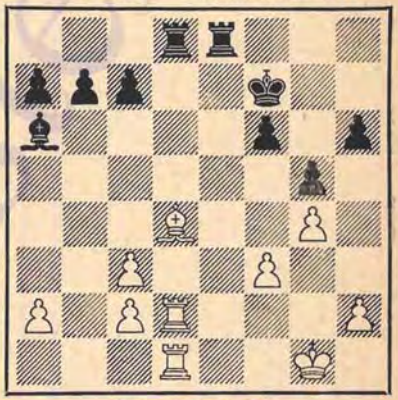

Negrul la mutare

16 Rb2 (situaţia s-a lămurit şi restul este foarte simplu) **16 ... Nd7 17 Rb3 Ne6 18 Rc3 a4 ! 19 Rd3 Rc6 20 Rc3 g4 21 Nh4 h5 22 Ng3 a3 23 Rb3 N : c4+ ! 24 R : a3** (este greşit 24 R : c4 a2 25 Ne5 h4 26 Rb3 g3 27 h : g3 h3 şi nebunul nu poate fugi după doi iepuri) **24 ... b5 25 c3 Rd5 26 Nf2 Ne2 27 Rb3 Ndl+ 28 Rb2 Rc4 29 Rcl Nf3 30 Rd2 b4 31 c : b4 c : b4 32 Nh4 Ne4 33 Nf6 Ng6 34 Nh4 b3 35 Nf6 h4 ! 36 Re3 g3 ! 37 h : g3 h3 38 Rf2 Nf5 39 g4 N : g4**

42

Nimzovici — Capablanca, 1914

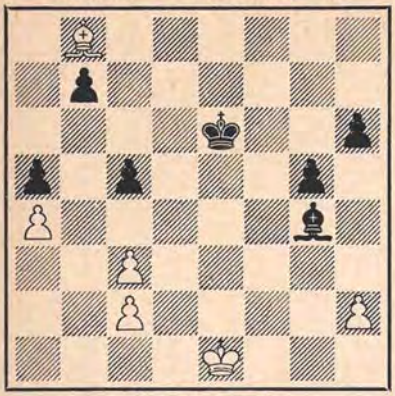

Negrul cîştigă

40 Rg3 Rd3 41 Rh2 Rc2 42 Rg3 b2 şi Nimzovici a cedat.

Acest gen de simplificări este caracteristic stilului lui Capablanca. Avantajul material de un pion în plus din finalul din diagrama 43 este de asemenea valorificat tot într-un final cu nebuni de culori diferite. **1 Tc2! Tc8 2 T : c8 N : c8 3 Rf2 d4!** (singura posibilitate de a împiedica pătrunderea regelui alb pe flancul damei, prin ocuparea cîmpului d5 cu regele, iar pionul central în plus nu este periculos) **4 e : d4 Rd5 5 Re3 Ne6 6 Rd3 Rc6 7 a3 Nc4+ 8 Re3 Ne6 9 Nh6 Rd5 10 Ng7** şi negrul cedează pentru că nu poate împiedica călătoria regelui la g5, urmată de g4 şi h5.

43

Capablanca — Teichman, 1913

Albul cîştigă

Diagrama 44 ne prezintă poziţia ce a rezultat într-o partidă Capablanca — Reshevski, Nottingham, 1936.

44

Capablanca — Reshevsky, 1936

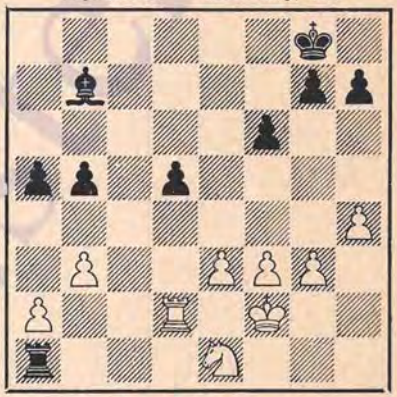

Negrul la mutare

Convins de superioritatea structurii de pioni şi de faptul că nebunul este mult mai slab decît calul în astfel de poziţii, Capablanca reuşeşte să schimbe turnurile şi să intre într-un final avantajos **1 ... a4 2 Cd3 Tb1 ?** (Reshevsky, ca de obicei aflîndu-se în criză de timp, joacă inexact. Mai bine era aducerea regelui spre centru 2 ... Rf7) **3 Tb2!** (şi acum din cauza ameninţării b : a4, negrul este nevoit să schimbe) **3 ... T : b2 4 C : b2 Nc6 5 Cd3** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 45 în care R.

45

Capablanca — Reshevsky, 1936

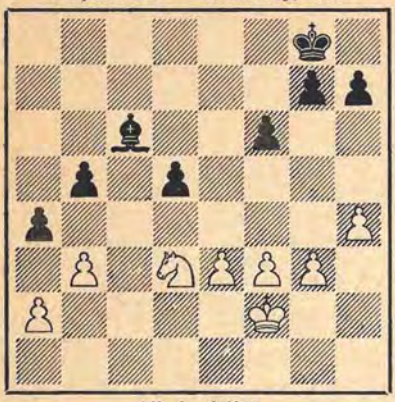

Albul cîştigă

Fine demonstrează că o atitudine pasivă duce de asemenea la pierdere datorită slăbiciunilor pe cîmpurile negre. Astfel: 5 ... Rf7 6 Cb4 Nb7 7 Cc2 Nc6 8 Cd4 Nd7 9 Re2 Re7 10 Rd3 a : b3 11 a : b3 Rd6 12 Rc3 Rc5 13 b4+ Rd6 14 Ce2 Re5 15 Ccl Nc6 16 Cd3+ Rd6 17 Rd4 Ne8 18 Cf4 Nf7 19 Ce2 Ne8 20 Cc3 Nc6 21 g4 (negrul este obligat numai la mutări de pioni) 21 ... g5 22 h5 h6 23 f4 g : f4 24 e : f4 Nd7 25 C : d5 N : g4 26 C : f6 Nf5 27 Cg8 Ng4 28 C : h6 N : h5 29 Cf5+ Rd7 30 Re5 şi nu mai sînt probleme pentru asigurarea victoriei.

Reshevsky, sesizînd că o atitudine pasivă echivalează cu o înfrîngere, a jucat la contraatac pe flancul regelui, partida evoluînd astfel: **5 ... g5 6 h : g5 f : g5 7 Cb4 Nb7 8 g4!** (pentru a nu permite negrului să realizeze un pion liber marginal cu h5 — h4) 8 ... **Rg7 9 Re2 Rg6 10 Rd3 h5 11 g : h5+ R : h5 12 Rd4 Rh4 13 C : d5 Rg3 14 f4 g4** (singura speranţă, la 14 ... N : d5 15 R : d5 g4 16 f5 Rh3 17 f6 şi după transformarea în dame urmează Dh8+ apoi Dg7+ şi schimbul damelor) **15 f5 Nc8 16 Re5 Nd7 17 e4 Ne8 18 Rd4** (mai simplu era 18 f6 Rf3 19 b4 g3 20 Cf4 urmat de Rf5 şi e4 — e5) **Rf3 19 e5 g3 20 Ce3 Rf4** (sau 20 ... Nd7 21 e6 Nc8 22 e7 Nd7 23 f6 Ne8 24 Cf5 g2 25 Ch4+ Rf4 26 C : g2+ Rf5 27 Ce3+ R : f6 28 Cd5+ şi albul cîştigă) **21 e6 g2 22 C : g2+ R : f5 23 Rd5 Rg4 24 Ce3+ Rf4** şi în această poziţie partida s-a întrerupt iar Reshevsky a cedat fără joc.

Încă de tînăr, Capablanca rezolva cu uşurinţă problemele ce se puneau în finaluri, continuările sale fiind la nivelul marilor maeştri, şi aceasta indiferent de finalul pe care îl juca. În anul 1911, cînd împlinise vîrsta de douăzeci şi doi de ani, în partida sa cu Leonhardt la San Sebastian (diagrama 46) a condus cu precizie finalul

46

Leonhardt — Capablanca, 1911

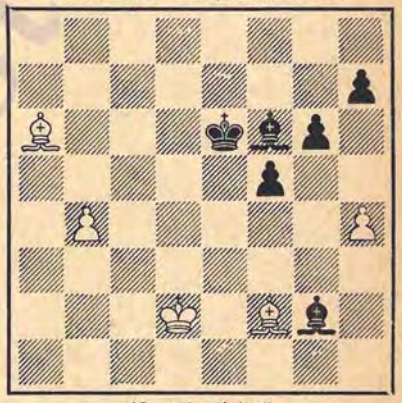

Negrul cîştigă

de 2 N şi pioni contra 2 N şi pioni, avînd un pion în plus, astfel: **1 ... Ne5 2 b5 h6** (la 2 ... Nfl 3 Nc8+ urmat de b6) **3 b6 g5 4 h : g5 h : g5 5 Nc8+ Rf6 6 Re2 Nc6** (mai bine direct 6 ... Nd5) **7 Rf1 Nd5 8 Re2 Nc4+ 9 Rd2 f4 10 Ng4 Ne6 11 Nf3 g4 12 Ne4 g3 13 Nc5 Ng4 14 Re1 f3 15 Ne3 Nd6 16**

b7 Re5 17 Nc6 Nb8 18 Rf1 Nh5 ! 19 Rg1 Rf5 20 Nd5 (vezi diagrama 47).

47

Leonhardt — Capablanca, 1911

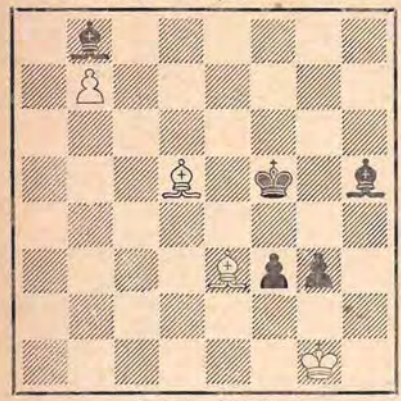

Negrul cîştigă

În această poziţie „cheie" trebuie căutată calea de cîştig. Este evident că dacă regele negru poate pătrunde la h2 (h1), atunci înaintarea pionilor este asigurată. Dacă în loc de 20 Nd5, albul joacă 20 Rf1, urmează: 20 ... Rg4 21 Nd7+ Rh4 22 Nc6 Rh3 23 Ng1 Ng4 24 Nd5 g2+ 25 Re1 Rg3 26 Nc6 Ne5 27 Nd4 ! N : d4 ! ! 28 b8D+ Rh3 şi negrul cîştigă. **20 ... Rg4 21 Ne6+ Rh4 22 Nc5 Ng4 23 N : g4 R : g4 24 Rf1 Rh3 25 Ng1** (dacă 25 Rg1, atunci urmează 25 ... g2 26 Rf2 Rg4 27 Re1 Rg3 28 Ng1 Ne5 ! — zugzwang — 29 Nd4 N : d4 30 b8D+ Rh3 31 Dc8+ Rh2 32 Dc7+ Rg1 şi negrul cîştigă) **25 ... Nc7 26 Na7 Rh2 27 b8D g2+**. Albul cedează din cauză că la 28 Re1 N : b8 29 N : b8+ Rh1.

Poziţia din diagrama 48 a survenit în partida Capablanca-Kostici (meci, Havana, 1919).

Albul stă o nuanţă mai bine, datorită poziţiei dominante a nebunului din d5, pe care în nici un caz nu-l poate schimba pentru calul din c6, prin aceasta cedîndu-se importanta diagonală albă. În compensaţie, negrul ţine sub atac pionul b3 şi nu se vede cum ar putea albul să-şi valorifice minimalul avantaj poziţional. Prima problemă este: intrarea într-un final cu avantaje poziţionale certe.

48

Capablanca — Kostici, 1919

Albul la mutare, intrare în final favorabil

Capablanca a continuat cu: **1 Ch4 ! Cd4** (se ameninţa decisiv Cf5) **2 Cf5 !** (totuşi) **C : f5 3 g : f5 Nd7 4 Ne4 !** (greşit ar fi 4 Ne6 Nc6 5 Nd5 Nd7 şi posibilităţile albului sînt anulate de slăbiciunea din b3 şi de ameninţările ce apar pe orizontala întîi). Sarcina albului este să demonstreze că pionul din f5, care blochează întreaga aripă a regelui, este „tare") **4 ... Ta6 5 Td3 Nc6** (este greu de apreciat dacă era mai bine să se păstreze nebunul de cîmpuri albe cu 5 ... Re8, deoarece după 6 Nf4, negrul duce lipsă de continuări satisfăcătoare, spre exemplu: 6 ... Ta3 7 Tg3 Rf8 8 Nd5 N : f5 ? 9 N : h6 şi cîştigă) **6 N : c6 T : c6** (avantajul albului s-a

cristalizat: pionul f5 a devenit o forţă importantă, regele alb are căi de acces pe cîmpurile albe iar nebunul negru este sortit la o pasivitate totală. Vezi diagrama 49) **7 Rg2 Ta6**

49

Capablanca — Kostici, 1919

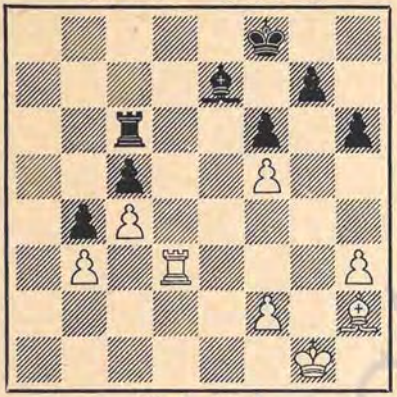

Albul cîştigă

8 Rf3 Ta2 9 Ng3 Re8 10 Nf4 Ta3 11 Ne3 Ta1 12 Rg4 Ta7 13 Rh5 Rf7 14 Td5 Ta3 (la 14 ... Tc7 15 h4 Nf8 16 Td8 Ne7 17 Ta8 şi albul domină situaţia) **15 Td7 Re8 16 Td3 Rf7 17 h4 Ta7 18 Td5 Ta5 19 Td7 Re8 20 Td3! Rf7 21 Td5!** (zugzwang, ne aflăm în poziţia de la mutarea 18, însă cu negrul la mutare. Kostici este nevoit să intre într-un final de turnuri cu regele pe ultima orizontală) **21 ... Ta3 22 N : c5 N : c5 23 T : c5 T : b3 24 Tc7+ Rf8 25 Rg6 Tf3 26 Tf7+ Re8 27 T : g7 Tf4 28 h5 T : c4** (28 ... Tg4+ 29 R : f6 T : g7 30 R : g7 b3 31 f6 b2 32 f7+ Rd7 33 f8D b1D 34 c5 şi albul cîştigă) **29 R : h6 Rf8 30 Tb7 Tg4 31 f3 Tg5 32 T : b4 Rf7 33 Tg4! T : f5 34 f4!** (din nou zugzwang) **34 ... Ta5 35 Tg7+ Rf8 36 Tb7 f5 37 Rg6 Ta6+ 38 R : f5 Ta5+ 39 Rg4 Ta6 40 Rg5 Tc6 41 f5 Rg8** şi s-a ajuns într-o poziţie cu pionii **f** şi **h** în care albul este cîştigător, aşa cum s-a demonstrat de S. Belavenet pe marginea partidei Bondarevski-Kan jucată la Leningrad în 1939 (diagrama 50). Capablanca a jucat **42 f6** şi, după **Tc1 43 Tg7+ Rf8** (Rh8!) **44 h6**, Kostici a cedat. La vremea cînd s-a jucat această partidă nu se cunoştea exact tehnica de cîştig în poziţia nr. 50. Mutarea 43

50

Capablanca — Kostici, 1919

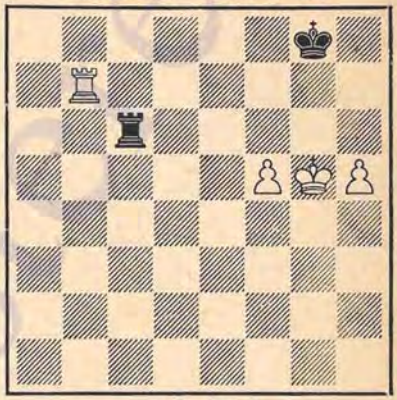

Albul cîştigă

Tg7+ pare inexactă, calea de cîştig potrivit teoriei finalurilor fiind 43 h6! şi după 43 ... Tg1+ 44 Rf5 Tf1+ (44 ... Th1 45 h7+) 45 Re6 Te1+ 46 Rd6 Td1+ 47 Re7 Te1+ 48 Rd8 se ajunge în poziţia cheie din diagrama 51, care se cîştigă astfel: 1 ... **Rh8** 2 f7 sau 1 ... Rf8 2 h7 Te8+ 3 Rc7 Rf7 4 Tb8 şi cîştigă. La 1 ... **Th1** 2 h7+ Rh8 (2 ... Rf8 3 Tg7) 3 f7 Tf1 4 Re8 Te1+ 5 Te7 Tf1 6 Te2 Rg7 7 h8D R : h8 8 f8D + La 1 ... Tf1 2 h7 + Rh8 3 Re7! (3 f7? T : f7 4 T : f7 pat) **3 ... Te1+** (nici 3 ... R : h7 nu foloseşte din cauza 4 Rf8+ desc. Rg6 5 f7 Rh7 6 Re8 sau 4 ... Rh8 5 f7 Ta1 6 Tb8! Ta7 7 Re8, iar la 6 ... Te1 7 Te8!) **4 Rf7!** (4 Rf8? Te8+ remiză)

51

Analiză. Belavenet

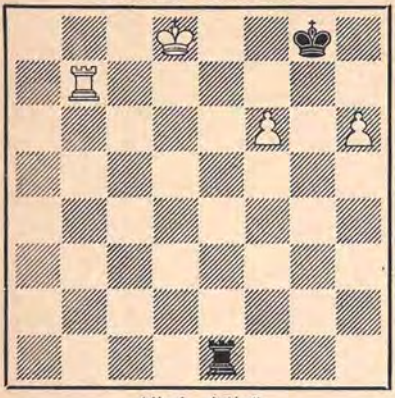

Albul cîştigă

4 ... **Th1** (la 4 ... Tf1 5 Tb8+ R : h7 6 Re7 Te1+ 7 Rf8 Rg6 8 f7 Tf1 9 Tb7 Rh7 10 Re8 sau 4 ... Ta1 5 Tb8+ R : h7 6 Rf8 Rg6 7 f7 Ta7 8 Tb6+ Rh7 9 Tf6 iar la 4 ... Te8 5 Rg6 Tf8! 6 Tf7! Ta8 7 Te7 Tf8 8 f7 T : f7 9 R : f7) 5 **Re8! Te1+ 6 Te7 Ta1 7 f7 Ta8+ 8 Rd7 Rg7 9 Te8** sau **9 f8D++**

Capablanca în poziţia din diagrama 50 a jucat însă **1 f6**, care de fapt este şi mai naturală decît 1 h6, şi după **1 ... Tc1** a urmat **2 Tg7+**. Acum se pune problema dacă după **2 ... Rh8** albul poate cîştiga. **3 Rg6!** (se ameninţă 4 Th7+ Rg8 5 f7+ şi 6 Th8+) **3 ... Tg1+** (obligat) **4 Rf7 Tf1** (ameninţă 5 ... T : f6+ în baza patului ce rezultă) **5 Tg8+ Rh7 6 Ta8 Tf2** (la alte mutări laterale 7 Rf8 şi f7) **7 Re7 Te2+ 8 Rf8 Tf2 9 f7** şi ne aflăm în poziţia Lucena: la 9 ... Te2 10 Te8 urmat de Re7.

Dacă 4 ... Ta1 (în loc de Tf1) 5 Tg8+ Rh7 6 Td8 Ta7+ 7 Rf8 Tb7 8 f7 Ta7 9 Re8 Rg7 10 h6+ şi cîştigă, ultima lovitură o dă chiar pionul marginal.

În diagrama 52, care a survenit în partida a zecea a meciului Lasker-Capablanca din anul 1921, prezentăm faza introductivă la un final ce va rezulta dintr-o poziţie specifică stilului lui Capablanca: o structură sănătoasă de pioni care sprijină perfect calul din f5, coloană „c" dominată de activitatea turnului, pionul alb din d4 ţinut sub atac. Pentru Capablanca acestea sînt elemente suficiente care să asigure victoria pe căi tehnice-poziţionale, cu toată rezistenţa înverşunată a marelui Lasker. Programul tehnic: a) schimbarea pionului „a", creînd încă o slăbiciune la b3; b)

52

Lasker — Capablanca, 1921

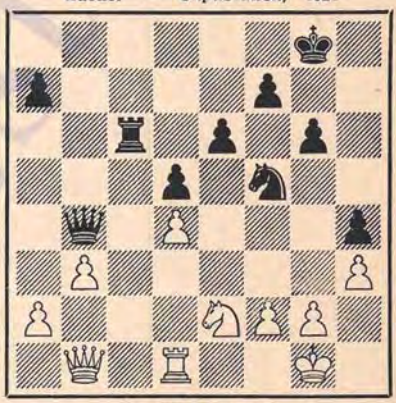

Negrul la mutare

schimbarea damelor; c) pătrunderea decisivă cu turnul pe orizontala a doua şi întîi.

1 ... a5 2 Db2 a4 3 Dd2 D : d2 4 T : d2 a : b3 5 a : b3 Tb6 6 Td3 Ta6 7 g4 h : g3 8 f : g3 Ta2 9 Cc3 Tc2 10 Cd1 Ce7 11 Ce3 Tc1+ 12 Rf2 Cc6 13 Cd1 Tb1 (foarte prudent, nu intră în cursa întinsă de adversar: 13 ... Cb4 14

Td2 Tb1 15 Cb2 T : b2 ? 16 T : b2 Cd3+ 17 Re2 C : b2 18 Rd2 şi calul negru este prins) **14 Re2 ?** (o gravă greşeală tipică poziţiilor în care jucătorul de şah este nevoit permanent să se apere, însă direct 14 Re3 Cb4 şi pionul b3 cade de asemenea) **14 ... T : b3 15 Re3 Tb4 16 Cc3 Ce7 17 Ce2 Cf5+ 18 Rf2 g5 19 g4 Cd6 20 Cg1 Ce4+ 21 Rf1 Tb1+ 22 Rg2 Tb2+ 23 Rf1 Tf2+ 24 Re1 Ta2 25 Rf1 Rg7 26 Te3 Rg6 27 Td3 f6 28 Te3 Rf7 29 Td3 Re7 30 Te3 Rd6 31 Td3 Tf2+ 32 Re1 Tg2 33 Rf1 Ta2 34 Te3 e5** (înaintarea decisivă) **35 Td3 e : d4 36 T : d4 Rc5 37 Td1 d4 38 Tc1+** Rd5 şi Lasker a cedat.

Valorificarea avantajului poziţional, care constă în pătrunderea turnului pe orizontala a şaptea, este realizată magistral în finalul din diagrama 53 (New York, 1924), în care Capablanca

53

Capablanca — Tartakower, 1924

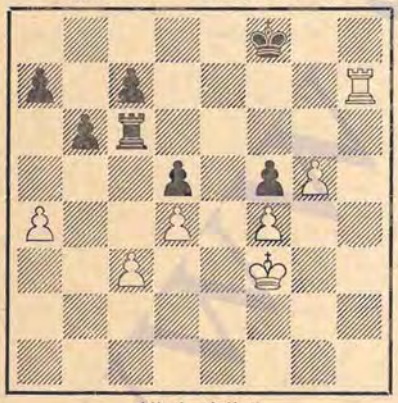

Albul cîştigă

cu albele a sacrificat consecutiv doi pioni pentru a pătrunde şi cu regele, obţinînd astfel ameninţări tipice de mat: **1 Rg3 ! T : c3+ 2 Rh4 Tf3 3 g6 !** (loc pentru rege) **T : f4+ 4 Rg5 Te4 5 Rf6 Rg8 6 Tg7+ Rh8 7 T : c7 Te8 8 R : f5** (8 Rf7 Td8 !) **Te4 9 Rf6 Tf4+ 10 Re5 Tg4 11 g7+ ! Rg8 12 T : a7 Tg1 13 R : d5 Tc1 14 Rd6 Tc2 15 d5 Tc1 16 Tc7 Ta1 17 Rc6 ! T : a4 18 d6** şi negrul cedează. Ideea de cîştig este foarte clară şi a fost exemplificată în numeroase tratate de finaluri.

După cum afirma însuşi Capablanca, jocul său era strict poziţional, iar partida se decidea de cele mai multe ori şi cu o „mică combinaţie". Un exemplu tipic de acest gen de combinaţie este prezentat în diagrama 54, (New-York, 1924). Dintr-o serie de

54

Capablanca — Yates, 1924

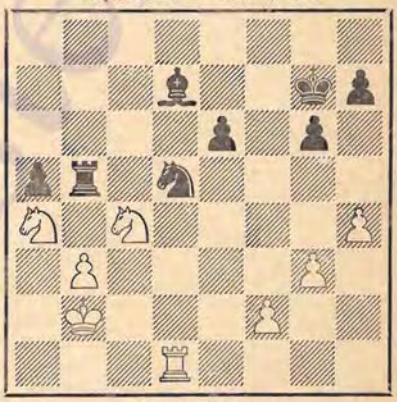

Albul cîştigă

mutări de cal, „dînd roată" turnului negru, albul cîştigă pionul din a5. Botvinnik ar spune că de fapt aceasta nu este o combinaţie ci o manevră cîştigătoare şi se pare că are dreptate. **1 Cc3 Tc5 2 Ce4 Tb5 3 Ced6 Tc5 4 Cb7 Tc7 5 Cb : a5** (pionul în plus pare destul de greu de valorificat, însă tehnica impecabilă arătată de Capablanca în această partidă nu-i dă negrului nici cea mai mică contraşansă) **5 ... Nb5 6 Cd6 Nd7 7 Cac4 Ta7 8**

Ce4 h6 9 f4 Ne8 10 Ce5 Ta8 11 Tc1 Nf7 12 Tc6 Ng8 13 Cc5 Tae8 14 Ta6 Te7 15 Ra3 (după centralizarea cailor și pătrunderea turnului, albul a pregătit înaintarea pionilor pe ambele flancuri) **15 ... Nf7 16 b4 Cc7 17 Tc6 Cb5+ 18 Rb2 Cd4 19 Ta6 Ne8 20 g4 Rf6 21 Ce4+ Rg7 22 Cd6 Nb5 23 Ta5 Nf1 24 Ta8 g5** (la 24 ... Nb5 25 Rc3 Ce2+ 26 Rd2 Cd4 27 Re3 Cc2+ 28 Re4 și albul cîștigă) **25 f : g5 h : g5 26 h : g5! Ng2 27 Te8! Tc7** (necesar, la 27 ... T : e8 28 C : e8+ Rf8 29 g6) **28 Td8** (se amenință Ce8+ și mat în trei mutări) **28 ... Cc6 29 Ce8+ Rf8 30 C : c7+ C : d8 31 Rc3 Nb7 32 Rd4 Nc8 33 g6 Cb7 34 Ce8!** (mutarea de cîștig!) **34 ... Cd8 35 b5 Rg8 36 g5 Rf8 37 g7+ Rg8 38 g6** și negrul a cedat, deoarece nu mai poate împiedica matul: la 41 ... Nb7 42 Cg4, iar la 41 ... Cb7 42 Cf7 urmat de Ch6#.

Un final, în care partea introductivă cu cîștigarea pionului de la mutarea a cincea a fost relevată în unele tratate de teoria jocului de șah, atît ca metodă cît și pentru estetica sa, dar aceasta trebuie completată și cu faza de valorificare a avantajului material obținut, care se situează la nivelul marilor realizări ale lui Capablanca.

După meciul din 1921, principalul adversar al lui Capablanca a rămas încă multă vreme Lasker. Trei ani mai tîrziu (1924), la turneul de la New York, istoria șahului înregistrează una dintre cele mai interesante partide între acești adversari. Punctul culminant al partidei este prezentat în diagrama 55. Lasker are un puternic bastion de pioni în centru și perechea de nebuni, iar jocul albului nu mai poate evolua pe căi poziționale. Sacrificiul ce urmează este un rezultat al unei profunde analize a poziției ca fiind singura soluție practică pentru a nu intra treptat în dezavantaj, deoarece o dată retrasă dama care se află în priză, urmează h7—h5, calul din h4 fiind astfel definitiv afară din joc. Este curios că deși logică mutarea **1 C : f5** apare astfel obligată, cei mai mulți dintre comentatorii acestei partide au însoțit-o cu două semne de exclamare **1 ... e : f5 2 D : f5 h5 3 g4 Tc6 4 g5**. Poziția este încă complicată și Alehin a arătat că mult mai concludentă ar fi fost continuarea naturală: 4 C : d5 Nh4+ 5 g3 Tc2+ 6 Rg1 Tc1+ 7 Rg2 Tc2+ 8 Rh3 h: g4+ 9 R : g4! Nd7 10 T: h4+ D : h4+ (10 ... Rg8? 11 Cf6+ sau 10 ... Rg7 11 Th7+) 11 g : h4 N : f5+ 12 R : f5 și albul cîștigă finalul: T : b2 13 Re6! Rg7 14 f5 Rf8 15 h5 Ta2 (15 ... Th2 16 Cf4) 16 f6 T : a3 17 h6 Ta6+ 18 Rf5 Rg8 19 Ce7! La 5 ... Ng6 6 De5+ Nf6 7 C : f6 D : f6 8 D : f6 T : f6 9 g : h5 Nf5 10 Th4 urmat de g3—g4 și albul este în avantaj. **4 ... Rg8**. Mai bine era 4 ... Td6! 5 g4 Rg8 6 g : h5 Dd7 7 D : d7 (7 De5 Dg4! 8 D : e7 Te6! 9 Dd8 Df3+ etc.) **5 C : d5 Nf7 6 C : e7+ D : e7 7 g4 h : g4?** Lasker se bazează prea mult pe posibilitățile de apărare ale poziției. Simplu și bine era 7 ... Ng6 8

55

Capablanca — Lasker, 1924

Albul la mutare

Dd5+ Nf7 9 De5 D : e5 10 d : e5 h : g4 11 f5 Tc5 12 Rg3 T :e5 13 R : g4 sau următoarea combinație de remiză · 7 ... Tc2+ 8 Rg3 Te2 9 g6 h4+ 10 T : h4 T : e3+ 11 Rg2 Te2+ 12 Rf1 Te1+ și albul nu se poate sustrage de la șahul etern. **8 Dh7+ Rf8 9 Th6 Ng8 10 Df5+ Rg7 11 T : c6 b : c6 12 Rg3** și s-a ajuns în finalul complicat din diagrama 56, în care Lasker a greșit jucînd **12 ... De6?** Negrul

56

Capablanca — Lasker, 1924

Negrul la mutare, remiză

fiind nevoit să piardă al treilea pion pentru nebun, trebuia să caute salvarea cu remiză prin șah etern, păstrînd damele pe tablă. Astfel 12 ... Nd5 13 D : g4 Db7 14 b4 Da6 și pătrunderea damei urmată de șah etern este asigurată. Același rezultat se obține după 12 ... Nf7 ! (cu amenințarea 13 ... De6 și la 14 R : g4? Nh5+ !) 13 D : g4 c5 ! 14 f5 (14 Dd1, Dd6) Dd6+ 15 Df4 D : f4+ 16 R : f4 c : d4 17 R : e4 d : e3 18 R : e3 Nb3 ! și a7—a5—a4 cu remiză.

După 12 ... De6? Capablanca decide partida în cîteva mutări, jucînd finalul magistral. **13 R : g4 D : f5+ 14 R : f5 Nd5 15 b4 a6 16 Rg4 ! Nc4 17 f5 Nb3 18 Rf4 Nc2 19 Re5 Rf7 20 a4 Rg7 21 d5 N : a4** (de asemenea, pierdea și 21 ... c : d5 22 R : d5 N : a4 23 R : e4) **22 d6 c5 23 b : c5 Nc6 24 Re6 a5 25 f6+** și Lasker a cedat.

În poziția din diagrama 57, care a survenit într-o partidă Capablanca—Reti, New York, 1924, egalitatea pare

57

Capablanca — Reti, 1924

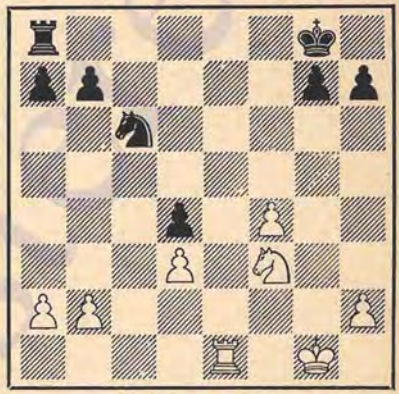

Negrul la mutare

asigurată, însă cîteva inexactități ale negrului au fost suficiente pentru ca albul să obțină avantaj decisiv. Reti a continuat cu : **1 ... Rf8** (inexact, 1 ... Td8 2 Rf2 h6=) **2 Te4 Te8 3 Rf2 ! h6** (la 3 ... T : e4 4 d : e4 Cb4 5 C : d4 Cd3+ — 5 ... C : a2 6 Cc2 cu avantaj — 6 Re3 C : b2 7 Ce6+ Rg8 ! 8 Rd4 cu un final evident superior) **4 Ce5 C : e5** (se amenința 5 C : c6 T : e4 6 d : e4 b : c6 7 b4 ! Re7 8 Re2 Rd6 9 Rd3 c5 10 b5 ! și cîștigă cu cei doi pioni liberi ce se formează pe coloanele **b** și **e** sau chiar 10 b : c5+ R : c5 11 f5 și lipsa de mutări duce la căderea pionului d4. De asemenea, la 4 ... Td8 urmează 5 C : c6 b : c6 6 Te5 și după Rf3—e4 albul se află într-un final

cîştigător) **5 f : e5 Rf7 6 Rf3 Td8** (abia acum iese în evidenţă pierderea unui tempo cu 2 ... Te8) **7 Tg4** (loc pentru rege la e4 şi fixarea de noi slăbiciuni pe flancul regelui) 7 ... g5 **8 h4 Rg6 9 h : g5 h : g5 10 Re4 Rh5 11 Tg1 Rh4 12 e6 g4 13 e7!** Poanta finală fină şi instructivă, la 13 ... Te8 14 Rf5 g3 15 Th1 ±, iar la 14 ... T : e7 15 T : g4+ Rh5 16 T : d4 Te2 17 Tb4 finalul este fără speranţă, de aceea negrul a cedat.

După anul 1921, pentru lumea şahistă Capablanca nu era numai „campionul mondial de şah". Numele său devenise un mit al şahului datorită succeselor sale, dar şi pentru faptul că se va salva ca prin miracol din multe poziţii grele sau poate chiar pierdute. Optimismul nu l-a părăsit niciodată şi poate de aceea zeiţa **Fortuna** îl ajuta deseori pe invincibilul Capablanca. În diagrama 58 (New-York, 1924) adversarul său cu negrele

58

Capablanca — Bogoliubov, 1924

Negrul la mutare

(Bogoliubov) avea evident şanse mai bune. Fiind în situaţie dificilă, ultima mutare a lui Capablanca a fost **1 g4.** Mulţi comentatori au apreciat că după 1 ... N : f2+ 2 T : f2 C : f2 3 R : f2 f : g4 negrul obţinea 3 pioni legaţi şi ar fi avut şanse de cîştig. Aceasta nu este adevărat, deoarece după 4 Rg3 Tg8 urmează 5 Ch5 şi nu e bine 5 ... f5 din cauza 6 Nc4 Tg6 7 Cf4 sau 6 Te8 Cg7, de aceea negrul trebuie să pregătească înaintarea f5 cu 5 ... Rd8, dar şi în acest caz după 6 Ne4 b6 7 Cf6 Tg7 (7 ... Tg5 8 Rf4 Tg7 9 Ch5 Tg8 10 Cf6 cu atac etern la turn) 8 Ch5 Tg5 9 Rh4 Te5 10 Cf6 Re7 11 Cg8+ Rf8 12 Cf6 Rg7 13 Ce8+ Rh6 14 Cf6, negrul neizbutind să-şi lege pionul, albul are cel puţin remiza asigurată.

1 ... **Th1+** (mai bine direct 1 ... Th4) **2 Re2 Th4** (la 2 ... C : f2 3 g : f5) **3 N : e4! f : e4 4 f3!** (cu aceasta se degajează poziţia calului şi albul are cel puţin remiză) 4 ... e2!? (jucat la cîştig, după 4 ... e : f3+ 5 R : f3 negrul avea remiza asigurată) **5 Cd3 Nd4! 6 c3 Nb6?** (vezi diagrama 59).

59

Capablanca — Bogoliubov, 1924

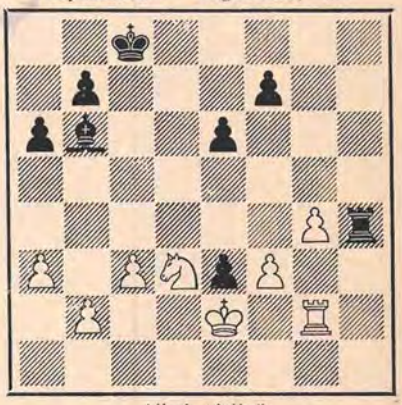

Albul cîştigă

O inexactitate care duce la pierderea unui pion, turnul negru neputînd să intervină cu atacuri pe flancul damei —

via Th1—Tb1 — din cauză că albul cîștigă un tempo foarte important cu manevra de cal ce urmează. Remiza este asigurată cu 6 ... Na7, de aceea se spunea despre Capablanca că, în afară de geniul său, mai este ajutat și de ... noroc. **7 Ce5 Th1 8 Cc4!** (Bogoliubov se aștepta la varianta optimistă 8 C : f7 Tb1 9 Rd3 Td1+ 10 Rc2 Tf1 !) **8 ... Na7 9 C : e3** și astfel cel mai prețios pion al negrului a fost eliminat, însă valorificarea pionului în plus prezintă dificultăți apreciabile, pe care Capablanca le rezolvă cu precizia demnă de titlul de campion mondial. **9 ... b5 10 g5!** (fixează pionul f7) **10 ... Rd7 11 Cf1!** (cu această mutare se împiedica atît trecerea turnului pe flancul damei, cît și pe orizontala a doua, nefiind permisă intrarea turnului negru la h2) **11 ... Rd6 12 a4** (creează obiective de atac pe orizontala a patra și posibilități de intrare a turnului la atac) **12 ... b : a4 13 Tg4 a3 14 b : a3 a5 15 Tf4 Nc5 16 Cd2!** (apără indirect la a3 dar și la g5 datorită șahurilor la c4 și e4) **16 ... Re7 17 Ta4 Tg1 18 Ce4 Nb6 19 Tc4 Rd7 20 Cf6+ Rd8 21 Cg4 Tg2+** (la 21 ... Ta1, 22 Ce5 urmat de Tf4 și pionul g își spune cuvîntul) **22 Rd3 Tg3 23 Re4 Tg1 24 Tc6 Nc7** (la 24 ... Tb1 25 Ch6 Re7 26 Tc8 Tg1 27 Tb8) **25 Ta6 Rd7 26 Ta8 Ta1 27 Cf6+ Rc6** (sau 27 ... Re7 28 c4 T : a3 29 c5 Ta4+ 30 Rd3 Nd8 31 Ta7+ Rf8 32 Td7 Ne7 — 32 ... N : f6 33 g : f6 Re8 34 Te7+ cu un final cîștigat — 33 c6 urmat de c7) **28 Tf8** (cu aceasta călătoria turnului începută cu mutarea 10 g5 s-a încheiat cu succes după optsprezece mutări. Restul este simplu) **28 ... Te1+ 29 Rd3 Nf4 30 Ce4 Rb5** (30 ... Te3+ 31 Rc4 T : f3 32 T : f7 e5 33 g6 Tf1 34 g7 Tg1 35 Cf6) **31 T : f7 e5 32 g6 Te3+ 33 Rc2 Te2+ 34 Rd1 Tg2 35 g7 Rc4 36 Cf6** și Bogoliubov a cedat.

Cu un pion mai puțin în finalul de turn+cal și pioni din diagrama 60, survenit în partida Spielmann—Capablanca, New York, 1924, negrul joacă excepțional, demonstrînd importanța compensațiilor de ordin pozițional pentru materialul în minus. **1 ... Cd6 2 Ta1 Ce4+ 3 Rf3 Cd2+ 4 Rf2 Tf7+ 5 Rg2** (5 Re3? Cf1+) **5 ... Ce4 6 Tf1 Ta7 7 Tc1** (7 Tf5? Ta2 8 Rf3 T : e2 9 T : d5 Te1±) **7 ... Ta2 8 Rf3 Rg5 9 Re3 Td2 10 Rf3 Td3+ 11 Rg2 Te3 12 Tc2 Rg6 13 Ta2 Rf5 14 Tc2 Re6 15 Rh2** (dominația figurilor negre a atins punctul culminant, nici o figură albă nu poate muta fără ca dezavantajul albului să nu ia aspecte și mai îngrijorătoare) **15 ... Tf3 16 Rg2 Tf2+ 17 Rg1 Rf5 18 Tb2 Tf3** (nu era bine 18 ... C : c3 19 g4+ Re6 (f6) 20 Tb6+ urmat de C : c3) **19 Rg2 g4! 20 h4! Te3!** (greșit 20 ... C : c3 21 C : c3 T : c3 22 Te2 și remiză, Capablanca vrea însă să cîștige) **21 Tc2 Re6 22 Rh2 Tf3 23 Rg2 Tf2+ 24 Rg1 Rf6!**

60

Spielmann — Capablanca, 1924

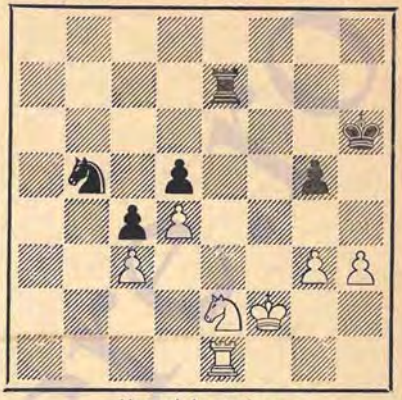

Negrul la mutare

Poziția rezultată, deosebit de critică pentru alb, este prezentată în diagrama 61. Din lipsă de mutări albul este nevoit să cedeze un pion. La 25 Rh1? T : e2 26 T : e2 C : g3+

61

Spielmann — Capablanca, 1924

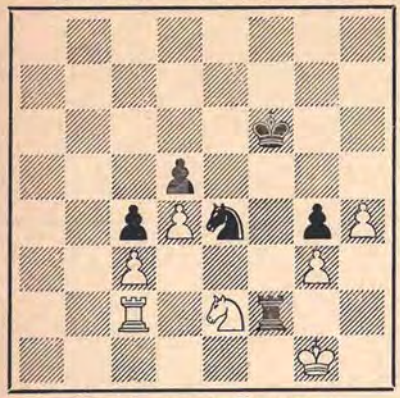

Albul la mutare. Zugzwang

și cîștigă. **25 Ta2 Tf3 26 Rg2 C : c3 27 C : c3 T : c3** (în sfîrșit egalitatea materialului s-a realizat și negrul stă mai bine în acest final de turnuri) **28 Ta5 Re6 29 h5 Tf3** (pentru supravegherea pionului **h**. La 29 ... Td3 30 h6 Td2+ 31 Rg1 c3 32 h7 c2 33 Tc5

62

Spielmann — Capablanca, 1924

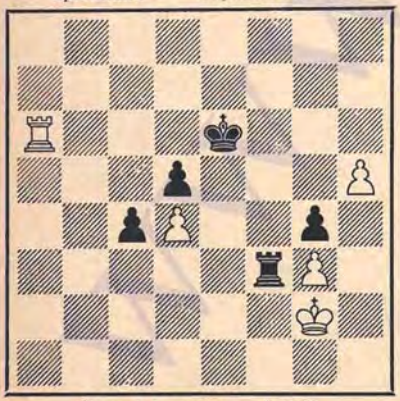

Negrul la mutare, cîștigă

și negrul este obligat să dea șah etern pe cîmpurile d1 și d2) **30 Ta6+** (diagrama 62). În această poziție negrul greșește. Nu se poate spune despre Capablanca că a fost de prea multe ori ajutat de zeița **Fortuna**. În loc de 30 ... Rf5 31 Td6 Re4 32 Tg6 R : d4 33 T : g4+ Re3 cu avantaj decisiv sau 31 h6 Re4 32 h7 Tf8 33 Tg6 Th8 34 T : g4+ Rd3 și pionul **c** asigură victoria, Capablanca a jucat în mod surprinzător **30 ... Rf7?** ceea ce i-a permis lui Spielmann să se salveze. **31 Td6 Tf5 32 h6 Rg8 33 Td7 Rh8 34 Rg1 c3 35 Tc7 Tf3 36 Rg2 Td3 37 Rf2 Tf3+ 38 Rg2 Te3 39 Rf2 Td3 40 Tc5** (la **40** Rf2 Td3 și turnul alb oricum trebuie să mute) **40 ... Rh7 41 T : d5 R : h6 42 Tc5 Rg6** (diagrama 63).

63

Spielmann — Capablanca, 1924

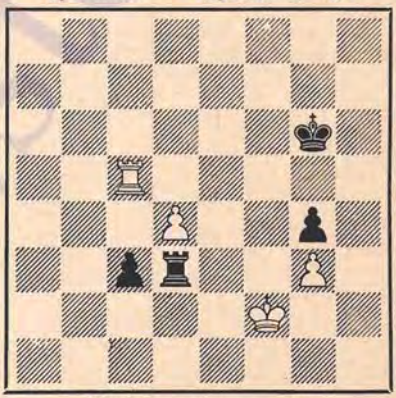

Albul la mutare, remiză

Albul se află din nou în dificultate : turnului nu-i este permis să părăsească orizontala a cincea, deoarece înlesnește intrarea regelui spre e4, iar la o mutare oarecare pe orizontala a cincea urmează T : d4 și cîștigă. Spielmann găsește însă soluția salvatoare : **43 Re2 ! T : g3** (la 43 . Tf3, 44 Re1 ! și albul are

la dispoziție mutările Re1 și Re2) **44 Rf2! Th3 45 Rg2 Td3 46 Rh2** (prin cedarea pionului s-a creat un cîmp de acces la g3 și aceasta este soluția. Dacă albul păstra pionul, Capablanca ar fi cîștigat) **46 ... Rf6 47 Rg2 Re6 48 Rh2 Rd6 49 Rg2 Td2+ 50 Rg3 c2 51 Rh4! Tg2 52 Rg5 Tg1 53 T : c2 Rd5 54 Rf4 R : d4 55 Td2+** și remiză. Un final instructiv.

În anul 1927, cînd a avut loc la Buenos Aires meciul pentru campionatul mondial între Capablanca și Alehin, opinia publică șahistă credea încă în invincibilitatea lui Capablanca. Luptînd pentru păstrarea titlului, din cele 34 partide jucate cu Alehin, în multe finaluri Capablanca s-a salvat cu mutări unice și, în exemplul din diagrama 64, a obținut cîștigul datorită unor inexactități comise de Alehin. Negrul la mutare a apreciat just și a continuat cu **1 ... Dc3!** oferind schimbul damelor, deși albul are un pion în plus. **2 D : c3!** Singura șansă concretă de cîștig, deoarece după 2 De4 Dc5! poziția albului nu poate evolua decît aducînd calul la c4, însă după 3 Cd2 Dd4 schimbul damelor este obligat în condiții încă mai puțin avantajoase, pionul f2 fiind atacat. **2 ... N : c3 3 Rf1 Rf6 4 Re2 Nb4 5 Cd4 Nc5 6 Cc6 Rf5 7 Rf3 Rf6 8 g4 h : g4 9 h : g4** și a survenit poziția din diagrama 65, în care negrul ar fi putut obține remiza cu **9 ... Nb6!** dar a jucat greși **9 ... Rg5 10 Ce5!** (și dintr-o dată Alehin constată că nu poate juca 10 ... f5, cum plănuise, din cauza 11 d6! f : g4+ 12 Rg2! și pionul d nu poate fi oprit decît prin sacrificarea nebunului : la 12 ... N : d6 13 Cf7+ ; la 12 ... Rf6 13 Cd7+ ; la 12 ...Nb6 13 d7 urmat de Cc6) **10 ... Nd4 11 C : f7+ Rf6 12 Cd8 Nb6 13 Cc6** și poziția cu nebunul pe b6 a apărut, dar negrului îi lipsește acum pionul din f7. Restul este tehnica rece a lui Capablanca **13 ... Nc5 14 Rf4! N : f2 15 g5+ Rf7 16 Ce5+ Re7 17 C : g6+ Rd6 18 Re4 Ng3 19 Cf4 Re7 20 Re5 Ne1 21 d6+ Rd7 22 g6 Nb4 23 Rd5 Re8 24 d7+** și Alehin a cedat.

64

Capablanca — Alehin, 1927

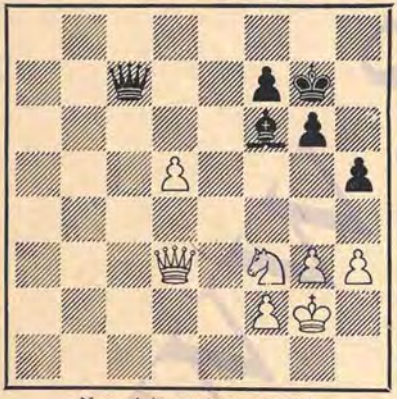

Negrul la mutare, remiză

65

Capablanca — Alehin, 1927

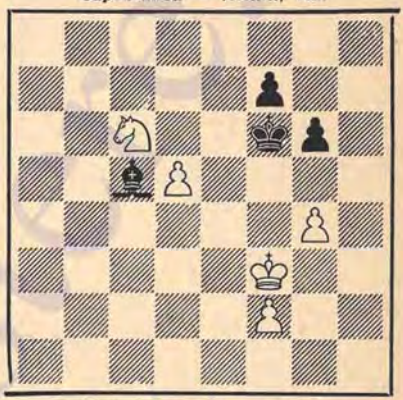

Negrul la mutare, remiză

Victoria lui Capablanca, obținută în cea de a 29-a partidă a meciului pentru titlul suprem din anul 1927, a pus la grea încercare nervii lui Alehin care atunci mai avea nevoie de un singur punct pentru cucerirea titlului, și a determinat prelungirea meciului cu încă cinci partide, din care Alehin a cîștigat două și respectiv titlul.

În mare dificultate s-a aflat Capablanca și în finalul din diagrama 66, în care albul (Alehin) amenință cu

66

Alehin — Capablanca, 1927

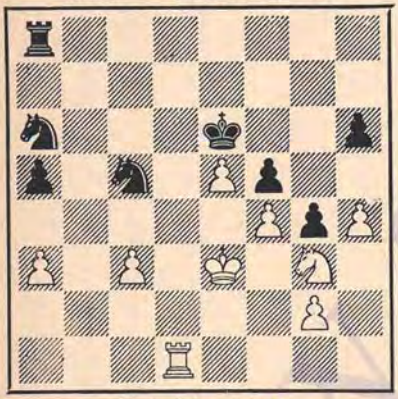

Negrul la mutare

pătrunderea turnului pe orizontala a șasea. **1 ... Tf8 2 Td6+ Re7 3 T : h6 Cc7 4 Th7+ Rd8 5 c4 Ce6 6 Ta7?** (cu scopul de a juca la 6 ... C : f4 7 Ta8+, dar această amenințare s-ar fi putut înlătura cu 6 Ce2! urmat de g3 și introducerea calului în joc pe cîmpurile centrale, ceea ce ar fi decis partida în favoarea albului. Nu se poate spune că norocul nu l-a ajutat pe Capablanca și în această partidă) **6 ... Cc7! 7 T : a5 C5e6 8 h5?** (Alehin a arătat că și această mutare a fost pripită. Șanse practice de cîștig ar fi oferit 8 Ce2, deși erau șanse de egalare, ca spre exemplu 8 ... Rd7 9 Cd4 C : d4 10 R : d4 Tb8! 11 Ta7 Rc6 12 e6 Rb6 13 Ta4 C : e6+ 14 Re5 Te8 15 R : f5 g3! **8 ... Rd7 9 h6 C : f4 10 R : f4 Ce6+ 11 Re3 f4+ 12 Rf2 f : g3+ 13 R : g3 Th8 14 Td5+** (la 14 Ta7+ Cc7 15 e6+ Rc6 16 e7 Rb6!) **14 ... Re7 15 c5 T : h6 16 c6 Cf8 17 Tc5 Rd8 18 R : g4 Tg6+ 19 Rf3 Rc7 20 g4 Ce6 21 Td5 Cf8 22 Tc5 Ce6 23 Td5 Cf8 24 Ta5** și Alehin în comentariile sale afirmă că lupta ce a mai continuat încă 26 mutări a fost lipsită de sens, partida fiind iremediabil remiză după **24 ... T : c6.**

În diagrama 67 este prezentată poziția rezultată în partida Canal—Capablanca, Budapesta, 1929. Două tur-

67

Canal — Capablanca, 1929

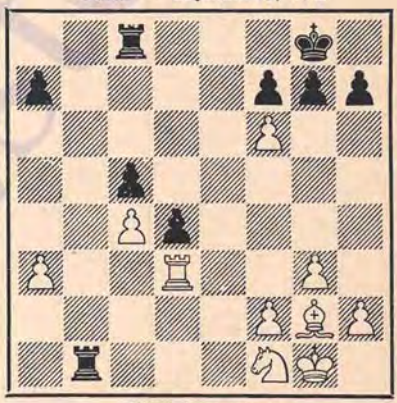

Albul la mutare

nuri contra turn, cal și nebun, cu compensația poziționlă că un turn negru a pătruns în lagărul alb. **1 Nd5 Tcb8 2 Rg2** (mai bine era 2 f : g7 T8b3 3 T : b3 T : b3 4 Cd2 T : a3 5 Ce4, cu un tempo important în plus față de varianta din partidă sau 2 ... Ta1 3 Rg2 T8b1 4 Tf3!) **2 ... T8b3**

Pierderea pionului din a3 nu poate fi înlăturată, însă aceasta se realizează cu prețul pionului c5, dar puternicul pion liber din a7 asigură cel puțin remiza și albul este acela care trebuie să se salveze. **3 T : b3 T : b3 4 Cd2 T : a3 5 Ce4 a5 6 C : c5 ?** (6 f : g7 a4 7 C : c5 Ta1 8 C : a4 T : a4 9 Rf3 Ta2 10 Re4 R : g7 11 c5 T : f2 12 Nb3 cu șanse mai bune de remiză decît în partidă) **6 ... g : f6 7 Rf1 ?** Cei doi pioni liberi ai negrului sînt foarte periculoși și pe cît posibil nu trebuie lăsați să înainteze (mai cu seamă pionul „a") și cunoscînd că pionul „d" poate fi oprit cu regele, mutarea indicată era 7 Nc6 ! **7 ... a4 8 Re2 Ta1 9 Cd3 a3 10 c5 a2 11 Rf3 Td1** (decisiv !) **12 N : a2 T : d3+ 13 Re4 Td2 14 Nc4 Rf8 ! 15 f3 T : h2 16 R : d4 Re7 17 Nd3 h5 18 Re3 Tg2 19 Rf4 Tg1 20 Ne4 Tc1 21 c6 Tc3** (Acum nu se poate împiedica pierderea unui pion. La 22 Rf5 Tc5+ 23 Rf4 Re6 24 Re3 f5 25 Rd4 Rd6 26 Nd3 R : c6 27 Nc4 f4 ! 28 g : f4 h4 și negrul cîștigă. Cedînd pionul de bună voie, lui Capablanca nu-i rămîne decît să-și arate măiestria tehnică ducînd cu precizie finalul spre victorie) **22 c7 T : c7 23 Nd5 Tc5 24 Na2 Tb5 25 Re3 Ta5 26 Nc4 Tc5 27 Na6 Re6 28 Rf4 Tc3 29 Nf1 f5 30 Na6 Rf6 31 Nb7 Tc4+ 32 Re3 Rg5 33 Rf2 f4 34 Rg2 f5** și albul a cedat.

Forța turnului însoțit de pioni în finalurile specifice contra C+N este demonstrată de Capablanca și în partida sa cu A. Lilienthal, Moscova, 1936, poziția introductivă fiind prezentată în diagrama 68, în care trebuie să descoperim combinația cîștigătoare avînd ca temă subiectul enunțat. **1 C : b7 ! T : b7 2 N : c6+ Td7 3 c5 Re7 4 N : d7 C : d7 5 c6 Cb6 6 c7 Nf5 7 Td8 e5 8 Tb8 Cc8 9 b5 Rd6 10 b6 Ce7 !** (se pare că înaintarea pionilor a fost oprită, în acest scop fiind mobilizate toate figurile negrului. Flancul regelui a rămas însă nesupravegheat și turnul își găsește noi obiective de atac, combinate cu amenințarea de transformare a pionilor) **11 Tf8 Nc8 12 T : f7 Cd5 13 T : g7 C : b6 14 Th7 Cd5 15 T : h6+ R : c7.** Pentru cei doi pioni de pe flancul damei, Capablanca a obținut trei pioni pe flancul regelui, cîștigul realizîndu-se în continuare pe cale pur tehnică. A mai urmat : **16 e4 Ce7 17 f3 Rd7 18 h4 Re8 19 Tf6 Cg8 20 Tc6** și negrul cedează, deoarece pierde și ultimul pion.

68

Capablanca — Lilienthal, 1936

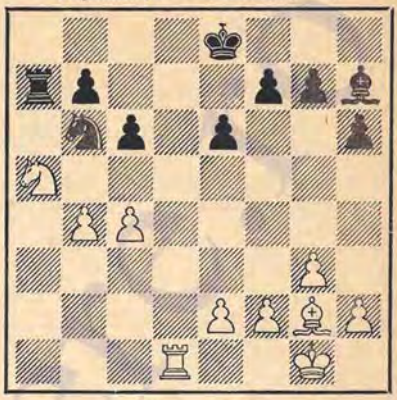

Albul cîștigă

Un final de dominație a calului față de nebun este prezentat în diagrama 69. Capablanca, în dificultate (cu negrele), a jucat cu o precizie remarcabilă acest final, demonstrînd astfel că la un joc corect negrul obține remiza. Finalul a fost cuprins în tratatele de finaluri ca un exemplu tipic, de principiu, de modul în care negrul trebuie să contracareze manevrele albului și să-și organizeze apărarea cu cea mai sigură structură de pioni. Albul (Flohr), cum e și firesc, a adus mai întîi regele pe cîmpul

69

Flohr — Capablanca, 1935

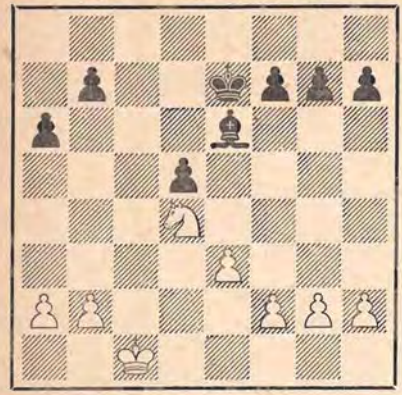

Remiză

central d4. **1 Rd2 Rd6 2 Rc3 b6!** (mutările poziționale de bază sînt b6 și mai tîrziu f6 cu scopul de a împiedica intrarea calului sau a regelui alb prin c5 și e5, aceste cîmpuri fiind supravegheate de cei doi pioni) **3 f4 Nd7 4 Cf3 f6! 5 Rd4 a5 6 Cd2 Nc8 7 Cb1 Ne6 8 Cc3 Rc6 9 a3 h6** (albul a obținut maximum din ceea ce îi oferea avantajul pozițional și trebuie să găsească o cale de forțare a cîștigului, ca spre exemplu: Cc3—b1—d2—f3——h4 urmat de f5 și g4 și în continuare de reîntoarcerea calului via h4—g2——f4, cu amenințarea de a intra fie la e6—dacă regele negru se află la e6—fie la h5. Capablanca se opune însă acestui plan cu cele mai bune mutări) **10 g3 h5** (mutarea efectuată e justificată de faptul că cîmpul g3 a fost ocupat de pion și calul nu mai poate ataca pionul avansat la h5 și în același timp stînjenește evoluția marșului de pioni pe flancul regelui) **11 b4!** (se amenință 12 b5+ Rd6 13 f5 Nf7 14 Ce2 și Cf4 cu o poziție cîștigătoare) **11 ... a:b4 12 a:b4 Rd6 13 b5! g6!** (se amenința f5) **14 Ca4 Rc7 15 Cc3 Rd6 16 f5 g:f5!** (la 16 ... N:f5 17 C:d5 Nd3 18 C:f6 N:b5 19 Cd5 și nu merge 19 ... Rc6 din cauza 20 Ce7+ urmat de C:g6) **17 Ce2 Nd7!** (17 ... Ng8 18 Cf4 Nf7 19 h3 — zugzwang) **18 Cf4 Ne8!** (nu este permisă cedarea pionului h) **19 C:d5 N:b5 20 C:b6 Nc6 21 Cc4+ Re6 22 Cb2 Nb5!** (negrul mută astfel ca albul să nu aibă la dispoziție nici unul din cele patru cîmpuri albe d3, e2, g2, h3, porțile de intrare ale calului spre cîmpul f4) **23 Cd1 Ne2 24 Cf2 Nf1! 25 Cd3 N:d3 26 R:d3** și a survenit poziția finalului instructiv de pioni din diagrama 70, în care remiza se realizează numai cu un joc exact. **26 ... Re5!** (26 ... Rd5? 27 Rd2! și dacă 27 ... h4, 28 g:h4 f4 29 e:f4

70

Flohr — Capablanca, 1935

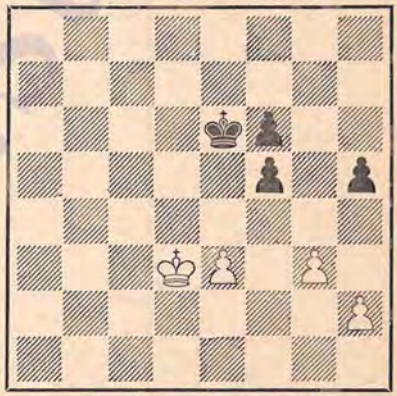

Negrul la mutare, remiză

Re4 30 h5 iar la 27 ... Re4 28 Re2 Rd5 29 Rf3 Re5 30 h3 Rd5 31 Rf4 Re6 32 h4 și rezerva de mutări a albului și-a spus ultimul cuvînt; de asemenea, după 26 ... Rd5 27 Rd2 Re5 urmează 28 Re1! Rd5 29 Rf2! Re4 30 Re2 și se cîștigă ca la nota

anterioară) **27 Re2** (acum, la 27 Rd2, negrul obține remiza cu 27 ... h4 28 g : h4 f4 29 h5 f : e3+ etc.) **27 ... Re4 28 h3** (pierderea obligată a acestui tempo asigură remiza) **28 ... Rd5 29 Rf3 Re5 30 h4 Rd5 31 Rf4 Re6** și albul, neputînd să-l oblige pe negru să fie la mutare în această poziție, a consemnat remiza.

În finalurile de turnuri și pioni virtuozitatea lui Capablanca a fost recunoscută de toți marii maeștri și a constituit una din principalele surse de a obține victoria în poziții simplificate. Jucată în anul 1930 la Hastings, partida Capablanca — Yates (diagrama 71) reprezintă și astăzi linia de joc pe care trebuie să o adopte partea în

71

Capablanca — Yates, 1930

Albul la mutare

superioritate ca să-și creeze șanse de cîștig. În teoria finalurilor, la nivelul cunoștințelor actuale, poziția aceasta este considerată remiză, dar practica a dovedit că negrul trebuie să joace foarte atent, deoarece cea mai mică greșeală duce la pierdere atunci cînd nuanța amenințărilor tactice sau poziționale nu a fost suficient sesizată de partea mai slabă. Partida a continuat astfel: **1 Ta6 Tb4 2 h3 Tc4 3 Rf3 Tb4 4 Ta5** (formația de pioni care asigură remiza este 4 ... h5, dar la vremea aceea acest lucru nu era cunoscut) **4 .. Tc4 5 g4 h6 6 Rg3 Tc1 7 Rg2 Tc4 8 Td5 Ta4 9 f4 Ta2+ 10 Rg3 Te2 11 Te5 Te1 12 Rf2 Th1 13 Rg2 Te1 14 h4 Rf6** (mai exact era 14 ... Tal 15 h5 g : h5 16 T : h5 f6! 17 Tb5 Rg6 18 Rf3 Ta4 cu egalitate) **15 h5 Te2+ 16 Rf3 Te1** (la 16 g : h5 Rf2 iar la 16 ... g5? se pierde un pion cu 16 Tf4+ Re6 17 Rf2 urmat de f : g5) **17 Ta5 Rg7 18 h :g6 R : g6** (dacă 19 f : g6 albul obține doi pioni liberi în centru) **19 e4** (o mică inexactitate. Trebuia mai întîi 19 Td5 Tf1+ 20 Rg2 Te1 21 Rf2 Ta1 urmat de e4, dar avînd regele într-o poziție mai bună) **19 ... Tf1+ 20 Rg3 Tg1+ 21 Rh3 Tf1 22 Tf5 Te1?** (greșeala decisivă). După 22 ... f6 se poate intra într-o poziție de remiză pe care tot Capablanca a demonstrat-o: 23 Rg2 Te1 24 e5 f : e5 25 f : e5 (sau 25 T : e5 T : e5 26 f : e5 h5=) 25 ... Te3 26 Rf2 Ta3 27 Tf3 Ta5 28 Tf6+ Rg7 29 Tf5 Ta3 și albul nu poate evolua. **23 e5 Te3+ 24 Rg2** (24 Rh4? Tf3 25 Tf6+ Rg7 și remiză) **24 ... Ta3 25 Tf6+ Rg7 26 Tb6 Te3 27 Tb4 Tc3 28 Rf2 Ta3 29 Tb7 Rg8** (se amenință 26 e6) **30 Tb8+ Rg7 31 f5 Ta2+** (se amenința 32 f6+ Rh7 33 Tf8 și respectiv 32 ... Rg6? 33 Tg8+ Rh7 34 Tg7+) **32 Re3 Ta3+ 33 Re4 Ta4+ 34 Rd5 Ta5+** (34 ... T : g4 35 f6+ Rh7 36 Tf8 sau 36 ... Rg6 37 Tg8+ Rf5 38 T : g4 R : g4 39 e6 și cîștigă) **35 Rd6 Ta6+ 36 Rc7 Rh7** (la 36 ... Ta7+ 37 Rb6 Td7 38 Tb7 Td8 39 e6 Tf8 40 e7) **37 Rd7! Ta7+ 38 Rd6 Rg7 39 Td8 Ta5 40 f6+ Rh7 41 Tf8 Ta7 42 Rc6!! Rg6** (zugzwang) **43 Tg8+ Rh7 44 Tg7+ Rh8 45 Rb6!** din nou o manevră de trei mutări (Rb6 — c5 — d6) pentru a realiza al doilea zugzwang. **45 ... Td7 46 Rc5 Tc7+ 47 Rd6 Ta7 48 e6! Ta6+ 49 Re7 T : e6+ 50 R : f7 Te4 51 g5! h : g5 52 Rg6** și negrul a cedat.

Victoria obținută în 1918 la Yates precum și finalul cu Duras care urmează, au stat la baza a numeroase analize prin care s-a perfecționat atît linia de joc a lui Capablanca, care constă în obținerea unui final de trei pioni contra 2 pioni izolați (f și h), cît și metoda de apărare.

În finalul cu Duras, Capablanca a jucat mai puțin precis, de altfel era și mai tînăr (25 ani). După manevre și schimburi asemănătoare a survenit poziția din diagrama 72. Duras a

72

Duras — Capablanca, 1913

Albul la mutare

continuat cu **1 Tb5+ Td5!** (greșit ar fi fost 1 ... Rf4 2 Rf1 cu remiză, spre exemplu : 2 ... Ta2 3 Tc5 g4 4 h : g4 R : g4 5 f3+ R : f3 6 T : f5+ Re3 7 Te5! rezultînd o cunoscută poziție cu regele părții mai slabe de partea mai scurtă a tablei) **2 Tb8** (dar nici așa nu-i ușor de cîștigat) 2 ... **f4** (inexact, trebuia mai întîi 2 ... Ta5, pentru ca la 3 Rf1! să poată juca 3 ... Tal+ fără să fie posibil 4 Re2 din cauza f3+) **3 Tg8?** (nici Duras nu joacă bine, trebuia 3 Rf1, ca să nu permită negrului să intre cu regele la e2) **3 ... Rd4?** (din nou inexact, trebuia jucat 3 ... Td2! 4 Rf1 sau 4 T : g5+ Rf6 5 Tg4 Rf5 6 Rf1 f3 7 Re1 Te2+ 8 Rf1 Ta2 9 Re1 Tal+ 10 Rd2 Tf1 11 Re3 Te1+ 12 Rd4 Te2 13 Tg8 Td2+ 14 Rc3 T : f2 — 4 ... f3 5 Te8+ Rd4 6 Td8+ Rc3 7 Tc8+ Rb4 8 Tb8+ Rc5 9 Tc8+ Rb5 10 Tc1 Rb4 11 Te1 Rc3 12 T : e4 Td1+ 13 Te1 T : e1+ cu un final de pioni cîștigător) **4 Rf1! Rd3 5 Ta8 e3 6 Ta3+?** (mutarea care pierde, în timp ce 6 Te8, după cum a arătat I. Averbach, ar fi asigurat remiza pe căi destul de dificile, ca spre exemplu 6 ... Td7 7 Te6 Th7 8 f : e3 f : e3 9 Td6+ Re4 10 Te6+ Rf4 11 Tf6+ Rg3 12 Tf5 Th5 13 h4! R : h4 14 Te5 Rg3 15 T : e3+ Rh2 16 Te2+ Rh1 17 Tg2 sau 6 ... Ta5 7 f · e3 f : e3 cu o poziție teoretică remiză sau încă 6 ... Rd2 7 Te7 Td3 8 Te5! e : f2 9 R : f2 Tg3 10 Tf5 Rd3 11 h4 Re4 12 T : g5 de asemenea cu remiză. Variantele sînt destul de complicate, și pentru cel ce nu cunoaște în profunzime aceste finaluri este foarte greu să aleagă din labirintul pozițiilor ce pot rezulta prin mutările efectuate. Acum Capablanca este din nou stăpîn pe situație și cîștigul nu-i mai poate scăpa **6 ... Re4 7 f : e3 f3!!** (O poantă excepțională! După mutarea aparent cîștigătoare 7 ... f : e3, Duras ar fi putut obține remiza cu 7 Ta8!) **8 Rg1 Td3 9 Ta8** (sau 9 Ta5 R : e3 10 Te5+ Rf4 11 Ta5 g4! 12 Ta4+ Re3 13 T : g4 Tdl+ 14 Rh2 f2 și cîștigă) **9 ... R : e3 10 Te8+ Rf4 11 Tg8 Tdl+ 12 Rf2 Td2+ 13 Rf1 Th2 14 Rg1 T : h3 15 Tg7 g4 16 Tg8 Rg3** și albul cedează.

Mult mai tîrziu s-a constatat prin minuțioase analize că împotriva liniei de joc adoptată de Capablanca, dacă partea mai slabă nu înaintează la timp pionul marginal pe orizontala a patra, ceea ce simplifică mult problemele ce se pot pune, ea poate totuși să realizeze remiza, înaintînd pionul f pe orizontala a treia, pentru ca astfel să nu permită înaintarea pionului e pe orizontala a cincea. Exemplul,

prelucrat după R. Fine şi reprodus şi de G. Lisiţîn, este prezentat în diagrama 73. Se pare că albul cîştigă

73
Analiză

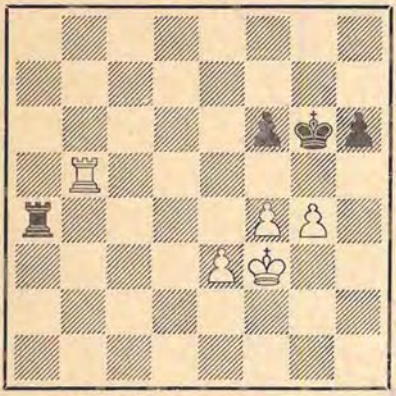

Negrul la mutare, remiză

uşor după **1 Tb7**, deoarece ameninţarea 2 f5+ pare distrugătoare. Negrul are însă la dispoziţie mutarea **1 ... h5!**, care este şi poanta esenţială a apărării. După **2 f5+** (continuare evident mai puternică decît 2 g5 f : g5 3 Tb6+ Rg7 şi atît 4 f : g5 cît şi 4 f5 g4+ 5 Rg3 Te4 6 Rh4 T : e3 7 R : h5 Rf7 8 R : g4 Te2 asigură remiza) negrul joacă **2 ... Rh6 3 g : h5 R : h5 4 Tg7 Tb4 5 Tg6 Tb6 6 Re4 Ta6 7 Rd5 Ta3! 8 e4 Ta6!** (diagrama 74) **9 e5? Ta5+ 10 Re6 T : e5+ 11 R : f6 Ta5** şi negrul poate da şahuri laterale pentru a îndepărta regele alb din poziţia sa dominantă : 12 Tg1 Ta6+ 13 Rg7 Ta7+ 14 Rh8 Tf7 şi remiză. Reconsiderînd însă poziţia din diagrama 74, care derivă în mod obligatoriu din diagrama 73, şi constatînd că albul are avantaje spaţiale prea importante şi posibilităţi de manevrare, am schimbat linia de joc şi în loc de mutarea 9 e5, care duce

74
Analiză

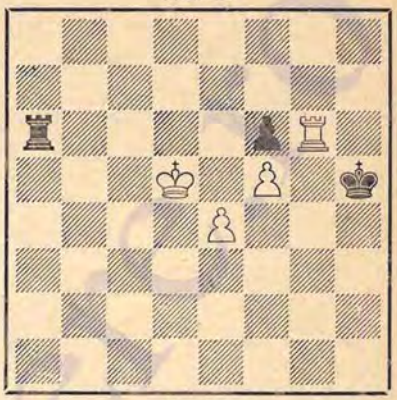

Remiză

numai la remiză, jucăm **9 Tg7!** cu scopul de a aduce turnul la e6 şi după aceea de a intra cu regele pe cîmpurile f7, g7 atacînd pionul cu ambele figuri. **9 ... Rh6** (dacă 9 ... Tb6, 10 Te7 şi negrul este obligat să joace în cele din urmă Rg5, avînd în vedere ameninţarea albului Te6) **10 Te7 Rg5 11 Te6 Ta5+ 12 Rd6 Ta7** (pentru a împiedica intrarea pe orizontala a şaptea) **13 Te7 Ta6+ 14 Rd7** (acum intrarea la f7 este asigurată fie prin e6, fie prin e8) **14 ... Ta8 15 Re6 Ta6+ 16 Rf7 Tb6 17 Rg7** (17 Te6 nu foloseşte din cauza şahurilor pe orizontalele a şaptea şi a opta şi, la acoperirea cu turnul, reîntoarcerea la b6) **17 ... Ta6 18 Rh7.** Poanta manevrei, scopul principal fiind intrarea cu regele la g6, după îndepărtarea regelui negru. **18 ... Tb6 19 Tg7+ Rf4 20 Rg6 R : e4 21 Te7+ Rf4 22 Te6** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 75, care spre deziluzia autorului este de asemenea remiză. **22... Tb8** (greşită ar fi mutarea naturală 22 ... Tb5, după care albul cîştigă cu 23 T : f6 Rg4 24 Tf8

75

Analiză

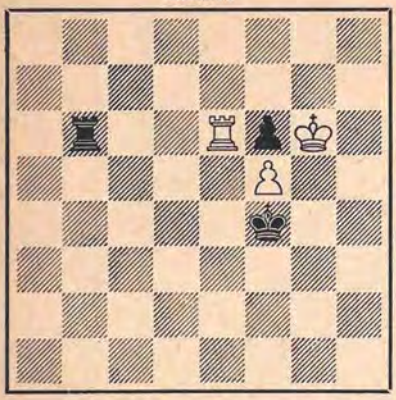

Negrul la mutare, remiză

și 25 f6) **23 T : f6 Tg8+ 24 Rf7 Ta8 25 Rg7 Rg5 26 Tf7 Ta5 27 f6 Ta6 28 Tf8 Tb6** și remiza este asigurată pentru că la 29 f7 urmează șah etern pe cîmpurile g6 și h6.

Cît de greu este de descoperit calea de cîștig în finalurile de turnuri

76

Euwe — Capablanca, 1929

Negrul la mutare, albul cîștigă

și pioni, atunci cînd partea mai slabă are o oarecare compensație prin activizarea unui pion liber, se arată în diagrama 76, poziție în care Capablanca cu negrele reușește să obțină remiza în partida sa cu M. Euwe, jucată la Karlsbad, 1929. **1 ... Rc5** (apără turnul, împiedicînd astfel e4-e5 și sprijină înaintarea pionului liber) **2 T : h6 Rd4 !** La 2 ... a5 ? ar fi urmat 3 e5 f : e5 4 T : d6 R : d6 5 h4 a4 6 Rd3 și albul cîștigă. **3 Rf3 a5 4 Rf4 !** Fără succes ar fi fost înaintarea 4 e5 R : e5 5 Th5+ f5 6 g4 Tf6 7 Re3 a4 8 Rd3 Td6+ 9 Rc4 Rf4 ! și negrul impune albului remiza. **4 ... a4 5 Th5 ?** După această greșeală Capablanca obține egalitatea cu **5 ... Ta6 6 Td5+ Rc3 7 Td1 a3 8 Rf5 a2 9 f4 a1D 10 T : a1 T : a1 11 R : f6** și, după cum s-a dovedit, cei patru pioni ai albului nu sînt suficienți pentru cîștig, regele negru fiind aproape de centru. A mai urmat : **11 ... Ta6+ 12 Rf5 Rd4 13 e5 Rd5 14 g3** (diagrama 77). La 14 g4 Ta8 15 h4 Tf8+ 16 Rg5

77

Euwe — Capablanca, 1929

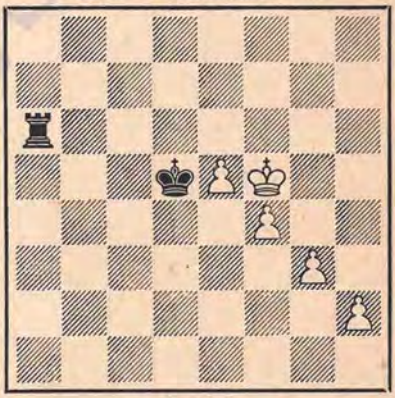

Remiză

Tg8+ și albul nu mai are mutări satisfăcătoare. **14 ... Ta8 15 Rf6 Ta6+ 16 Rf5 Ta8** și partenerii au căzut de

acord asupra egalității. Tartakower, într-un comentariu, arată unele dificultăți ale poziției: la **17 h4 Tg8 18 Rf6** (dacă 18 g4 Tf8+ etern sau albul pierde dacă cedează din pioni) **18 ... T:g3 19 e6 Tg4 20 f5 T:h4 21 e7 Te4 22 Rf7 Rd6! 23 f6 Rd7** și remiză.

Revenind la diagrama 76 și respectiv la mutarea greșită 5 Th5 ?, așa cum a demonstrat R. Fine, arătăm că Euwe putea obține victoria cu continuarea **5 Th3! Ta6 6 Ta3 Rc4.** Nu era greu de apreciat că pentru a realiza cîștigul, trebuie să-l obligi pe negru să efectueze cît mai multe mutări, pînă să forțeze schimbul pionului pentru turnul alb, și în acest timp pionii albi se pun în mișcare devenind din ce în ce mai periculoși după regula: doi pioni legați pe orizontala a șasea! **7 h4 Rb4 8 Ta1 a3 9 Rf5 a2 10 g4 Rb3 11 h5 Rb2 12 T:a2+ T:a2 13 R:f6 Rc3 14 f4 Rd4 15 e5 Ta8 16 f5 Tg8 17 e6 T:g4 18 e7 Te4 19 h6** și albul cîștigă.

Caracterizată simultan prin atac, apărare și contraatac se prezintă poziția din diagrama 78 care a survenit în partida Capablanca-Eliskases, Moscova, 1936. Albul stă ceva mai bine datorită faptului că dama atacă pionul din e6, însă este angajată în același timp să apere pionul important din h4. Aglomerate în spații restrînse și apărările fiind asigurate, cele șase figuri grele nu mai pot evolua. Tema este: schimbarea în condiții cît mai avantajoase a damelor și a turnurilor g5 și h5 și intrarea într-un final superior, atuul principal al albului fiind pionul e5! Mai întîi concretizarea amenințării la e6: **1 Tg2 Rh8 2 Rg3 Rh7 3 Th2** (acum pionul e6 trebuie apărat) **3 ... Te7 4 Th3 Rg7?** (șanse mai mari de rezistență ar fi oferit 4 ... Te8 5 Rf3 Te7 6 Tg3 T:h4 7 T:g6 T:g4 8 T:h6+ R:h6 9 T:g4 Tg7 — obligat, ca să se împiedice f5 urmat de Rf4 — 10 Th4+ Rg6 11 Th8 și este problematic dacă în această variantă avantajul pătrunderii turnului este decisiv) **5 T:h5 D:h5 6 D:h5 g:h5** și a survenit poziția din diagrama 79, care în mod cert este cîștigată de alb datorită posibilităților imediate de valorificare a pionului e5. **7 f5!** (un sacrificiu recu-

78

Capablanca — Eliskases, 1936

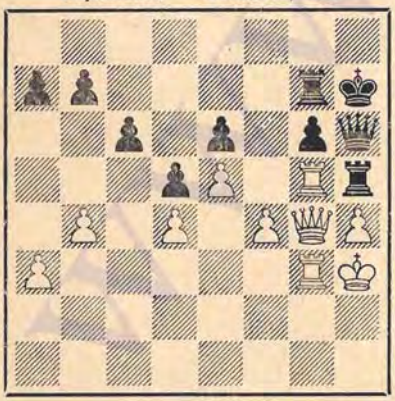

Intrare în final

79

Capablanca — Eliskases, 1936

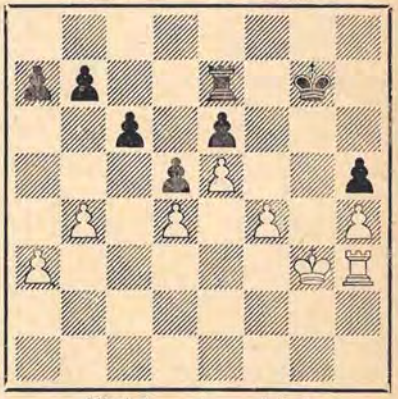

Albul la mutare, cîștigă

perabil de pioni cu efecte decisive) **7 ... e : f5 8 Rf4 Te6** (alternativa 8 ... Rf7 avea rezultate asemănătoare după 9 R : f5 Te6 10 Tg3 Th6 11 Tg5 şi negrul nu mai are mutări de rezistenţă) **9 R : f5 Tg6 10 e6 !** (simplu şi convingător) **10 ... Tg4 11 Re5 Te4+ 12 Rd6 T : d4 13 Te3** şi Eliskases a cedat, deoarece nu poate împiedica transformarea pionului : 13 ... Te4 14 T : e4 d : e4 15 e7 Rf7 16 Rd7 şi forţa regelui care a străbutut culoarul g3—f4—e5—d6—d7— şi a sprijinit înaintarea pionului a decis partida. Un exemplu asemănător avem şi în partida Capablanca-Tartakower, New-York, 1924 (vezi diagrama 53).

În anul 1913, cînd s-a jucat finalul din diagrama 80, care a devenit un strălucit exemplu de modul în care trebuie valorificat avantajul unei structuri mai bune de pioni în poziţiile

80

Capablanca — Kupchik, 1913

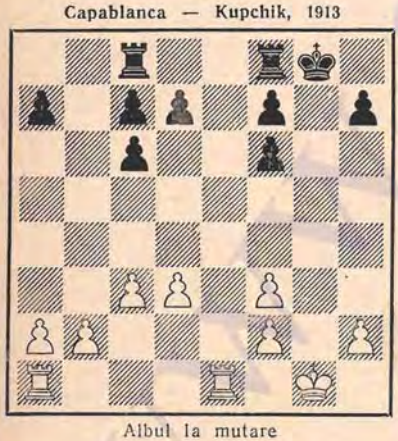

Albul la mutare

cu cîte două turnuri pe tablă, Capablanca era în vîrstă de 24 ani. Finalul a fost jucat cu o precizie remarcabilă şi prezintă următoarele faze : a) organizarea atacului asupra pionului a7 (cea mai îndepărtată slăbiciune şi pionul cel mai dificil de apărat) ; b) fixarea unei structuri cît mai favorabile de pioni ; c) schimbul unuia din turnuri la momentul oportun, cunoscînd că cele două turnuri apără mai uşor poziţia ; d) pătrunderea regelui alb cu ameninţări decisive, specifică soluţiilor lui Capablanca. **1 Te4 Tfe8 2 Tae1 Te6 3 T1e3 Tce8 4 Rf1 Rf8.** Toate forţele se află pe coloana „e", dar atît negrului, cît mai cu seamă albului, care stind mai bine urmăreşte cîştigul, nu le convine să schimbe cîte un turn, deoarece ar îmbunătăţi structura de pioni a adversarului. Iniţiativa este însă de partea albului. Astfel la 4 ... d5 5 Tg4+ şi 6 Re2, iar la 4 ... f5 5 Td4 ! T : e3 ? 6 f : e3 T : e3 7 Rf2 Te7 8 Ta4 urmat de T : a7 cu avantaj pentru alb. **5 Re2 Re7 6 Ta4 Ta8 7 Ta5 ! d5** (ca să împiedice circulaţia turnului pe orizontala a cincea, însă în acelaşi timp se evidenţiază slăbiciunea pionului c6) **8 c4 Rd6** (8 ... d4 ? slăbea şi mai mult poziţia după 9 Te4 Rd6 10 b4 ! Te5 11 Ta6) **9 c5+ Rd7 10 d4 f5 11 T : e6 f : e6** (vezi diagrama 81) **12 f4.** Albul

81

Capablanca — Kupchik, 1913

Albul la mutare, cîştigă

putea cîştiga după cîteva mutări, un pion jucînd mai întîi 12 Ta6, cu atac simultan asupra celor doi pioni (c6 şi a7). La mutare de rege sau de turn cade unul dintre pioni, acest lucru survenind obligatoriu, după epuizarea mutărilor de pioni. Astfel, după şirul de mutări plauzibile: 12 Ta6 f4! 13 Rd3 Tb8 14 b3 Ta8! 15 h4 h5 16 a4 Tb8 17 Rc3 Ta8 18 b4 negrul trebuie să reacţioneze cu 18 ... e5! 19 d:e5 Te8 20 Rd4 Tb8 21 b5 c:b5 22 a:b5 T:b5 23 R:d5 cu şanse evidente. **12 ... Rc8 13 Rd2 Rb7** (şanse de remiză ar fi oferit 13 ... Tb8!) **14 Ta3 Tg8 15 Th3 Tg7 16 Re2 Ra6 17 Th6 Te7 18 Rd3 Rb7 19 h4 Rc8 20 Th5 Rd7 21 Tg5 Tf7 22 Rc3 Rc8 23 Rb4 Tf6 24 Ra5 Rb7 25 a4 a6 26 h5 Th6 27 b4 Tf6.** Capablanca, practicînd permanent un joc asigurător, nu mai are la dispoziţie decît străpungerea ce urmează **28 b5 a:b5 29 a:b5 Tf8!** (sesizînd continuarea albului: 30 Tg7 şi 31 b6, negrul este obligat să renunţe la dispozitivul de apărare pasivă şi ameninţă să pătrundă cu turnul prin a8—a2 în masa pionilor albi. La rîndul său, albul joacă foarte activ) **30 Tg7 Ta8+ 31 Rb4 c:b5 32 R:b5 Ta2 33 c6+ Rb8 34 T:h7 Tb2+ 35 Ra5 Ta2+ 36 Rb4** (Capablanca joacă la cîştig, avînd în vedere pionul liber ce l-a obţinut pe coloana h) **36 ... T:f2 37 Te7 T:f4** (vezi diagrama 82, urmează acelaşi procedeu: sacrificii de pioni şi pătrunderea regelui. Este evident că trecerea pionului la h6 asigură transformarea, cîmpul h7 fiind apărat de turn, iar cîmpul h8 de asemenea prin şahul intermediar pe linia opta. Negrul nu trebuia să ia la f4, mai multă rezistenţă ar fi oferit 37 ... Tb2+ urmat de 38 ... Th2) **38 h6!** (Negrul probabil că se aştepta la 38 T:e6 T:d4+ 39 Rc5 Th4 40 R:d5 T:h5 şi remiză) **38 ...,T:d4+ 39 Rb5 Td1 40 h7 Tb1+ 41 Rc5 Tc1+ 42 Rd4 Td1+ 43 Re5 Te1+ 44 Rf6 Th1 45 Te8+ Ra7 46 h8D T:h8 47 T:h8 Rb6 48 R:e6 R:c6 49 R:f5 Rc5 50 Re5** şi negrul a cedat.

82

Capablanca — Kupchik, 1913

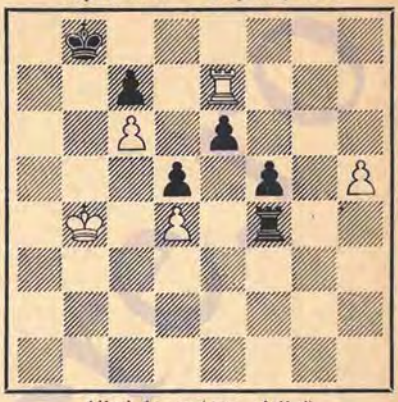

Albul la mutare, cîştigă

Poziţia din diagrama 83 impresionează prin armonia desăvîrşită a catenei albe de pioni şi poziţia dominantă a turnului din f5. Dominaţia pe semicoloana f şi posibilităţile de a

83

Capablanca — Ianowski, 1913

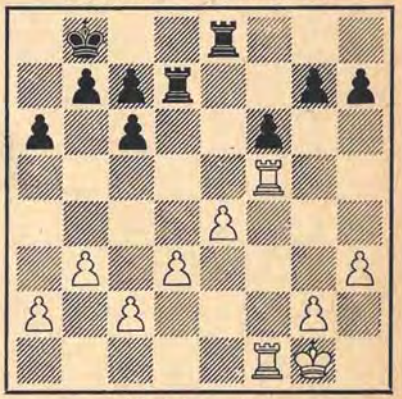

Albul la mutare

schimba pionul din f6 sînt avantaje importante, care exploatate în mod just asigură albului victoria. Capablanca la mutare a jucat **1 g4**, iar adversarul său Ianowski a răspuns **1 ... b6**, încercînd să obţină contrajoc echivalent pe flancul opus. **2 b4 !** (împiedică simultan a5 sau c5, iar încercarea 2 ... Td4 este o lovitură fără efect, albul putînd răspunde calm cu 3 a3) **2 ... Rb7 3 Rf2 b5.** Constatînd că c5 sau a5 nu sînt posibile, negrul încearcă alt plan cu Rb6, urmat de a5 şi slăbirea pionului b4. **4 a4 ! Td4** (nu era bine 4 ... b : a4 din cauza Ta1, T : a4 urmat de Tfa5) **5 Tb1 Te5 6 Re3 Td7 7 a5 Te6.**

Încercările negrului pe flancul damei au fost total dejucate. Schimbul turnurilor la f5 ar fi deschis coloana „g" şi ar fi evidenţiat posibilităţile albului în centru. **8 Tbf1** (misiunea pe flancul damei fiind terminată, turnul se reîntoarce la postul său) **8 ... Tde7 9 g5 f : g5 10 T : g5 Teh6 11 Tg3** (şi nu 11 Tf3. Acum albul ameninţă Tf8—Tg8—T3f3—Tff8 cu încercuire totală) **11 ... The6 12 h4 g6 13 Tg5 h6** (nu se găsesc mutări mai bune : la 13 ... Te5 14 Tf8 Te8 15 T : e5 T : e5 16 Rf4 şi albul are avantaj decisiv) **14 Tg4 Teg7 15 d4 Rc8 16 Tf8+ Rb7** (regele trebuie să rămînă prizonier în continuare, din cauza Ta1 şi T : a6) **17 e5 g5 18 Re4 Tee7 19 h : g5 h : g5 20 T8f5 Rc8 21 Tg : g5 Th7 22 Th5 Rd7 23 T : h7 T : h7 24 Tf8 Th4+ 25 Rd3 Th3+ 26 Rd2 c5** (o mutare disperată în loc de o cedare liniştită) **27 b : c5 Ta3 28 d5** şi negrul cedează. O execuţie magistrală.

Capablanca luptă pentru remiză în poziţia din diagrama 84 în care calul pare lipsit de orice posibilităţi de apărare în faţa turnului ce ameninţă să ia la e5 sau să pătrundă distructiv pe orizontala a şaptea. **1 ... e4+** (cea mai promiţătoare continuare prin care se realizează cîmpuri de acces pentru cal prin d3 la pionii albului)

84

Euwe — Capablanca, 1931

Negrul la mutare, albul cîştigă

2 Rf4 ! (la 2 Rg2 Cc3 3 Td7 Cb5 4 Te7 Rf6 ! 5 T : e4 a5 6 Te8 Cd6 7 Tb8 b5 8 Tb6 Re5 9 f4+ Rd5 şi pionii negri devin periculoşi) **2 ... Cb4 ! 3 Tb5 Cd3+ 4 R : e4 C : f2+ 5 Rd4 f5 6 Tb2 Cg4 7 h3 Cf6 8 Tc2 Ce4 9 g4 Rf6 10 g : f5 R : f5** (mai bine decît 10 ... g : f5 11 Tc6+ Rg5 12 Tc7 h5 13 Re5 Cf2 14 Tg7+ Rh4 15 T : a7 C : h3 16 R : f5 cu un cîştig uşor) **11 Tc7 Cg5 12 T : a7 h5 13 Ta3 ?** (după analiza lui R. Fine aici albul ar fi cîştigat cu 13 h4! Cf3+ 14 Rd5 g5 15 h : g5 R : g5 16 Re4 Cd2+ 17 Rd3 Cf3 18 Re2 Ce5 19 Tb7 Cc4 20 Rd3 Ce5+ 21 Re4 Cg4 22 T : b6 h4 23 Tb5+ Rg6 24 Rf4 Cf6 25 Tg5+ Rf7 26 e4 şi negrul trebuie să cedeze pionul) **13 ... Cf3+ 14 Rd3?** (14 Rd5 g5 15 Ta8 cu cîştig) **14 ... Cg1 15 Rd2 g5 16 Tb3 h4 17 T : b6 C : h3 18 Re2 g4 19 Tb5+ Re4 20 Tb4+ Rf5 21 Rf1 Rg5 22 Tb5+ Rg6 23 Tb4 Rh5 24 Tb5+ Rg6** şi Capablanca s-a salvat cu remiză.

ALEKSANDR ALEHIN

Anul 1927 a înregistrat un important eveniment în istoria jocului de şah : la Buenos-Aires, după o luptă înverşunată disputată într-un meci de treizeci şi patru de partide, care a durat două luni şi jumătate, Alehin cucereşte titlul de campion mondial învingînd pe Capablanca cu 6 la 3, restul de 25 de partide fiind remize.

Curînd, după terminarea meciului, într-o declaraţie pe care Capablanca a făcut-o ziarului **New York Times**, se relevă faptul că el nu a fost depăşit nici în deschidere şi nici în jocul de mijloc, pierderea meciului fiind determinată de perfecţiunea cu care Alehin a jucat finalurile.

Această afirmaţie coincide în mare parte şi cu caracterizarea pe care Alehin a făcut-o asupra jocului lui Capablanca :

„ ... Finalul, despre această ultimă parte semitehnică a partidei au circulat şi mai multe legende decît despre jocul lui la deschidere şi în jocul de mijloc. Toate aceste exagerări au pornit de la faptul că Capablanca l-a învins pe Lasker, a cărui măiestrie în final, mai ales într-un final complicat şi nu pur tehnic, s-a situat la o înălţime inaccesibilă timp de două decenii. Totuşi, în jocul lui Capablanca în final, numărul considerabil de posibilităţi scăpate. care este mult mai mare decît al celor din jocul de mijloc, provoacă uimire. Toate acestea m-au dus la convingerea că Capablanca nu este un maestru excepţional al finalului şi că arta sa în acest stadiu al partidei poartă în special un caracter tehnic".

Din analiza partidelor jucate se constată că, totuşi, factorul principal care a decis meciul nu a fost arta de a juca finalul, deoarece ambii campioni au comis unele inexactităţi, ca de exemplu Alehin în partida a douăzeci şi noua, în care a ratat remiza, şi a douăzeci şi doua, în care a scăpat cîştigul (diagramele 64 şi 66). În acest caz se mai poate spune, oare, despre Alehin că l-a depăşit pe Capablanca în finaluri?

Cert este că superioritatea lui Alehin în meciul cu Capablanca a fost de ordin sportiv, iar în ceea ce priveşte sfîrşiturile de partidă, nu se poate face o deosebire de ordin tehnic între ei, ambii situîndu-se la nivelul unei înalte virtuozităţi.

Meciul a fost decis de **alegerea variantelor ce duc spre final** încă în faza jocului de mijloc, Capablanca avînd preferinţe pentru variante clare şi sigure, care însă au evoluat frecvent spre finaluri mai simple, în timp ce Alehin a căutat să păstreze cît mai mult iniţiativa în forme mai complexe, iar intrarea în final s-a realizat numai atunci cînd avantajele poziţionale erau certe şi poziţia mai păstra încă unele elemente complexe mai greu de interpretat.

Opera şahistă a lui Alehin, deosebit de valoroasă în toate fazele partidei, reprezintă piatra fundamentală pentru întreaga activitate şahistă pe plan

mondial din ultimele decenii. Studiul partidelor lui Alehin, care au fost în cea mai mare parte comentate de el însuşi într-un spirit strict obiectiv, fără să ascundă nimic din procesul său de gîndire, uneori prezentînd chiar şi latura psihologică, a stat la baza succesului tuturor marilor şahişti ce l-au urmat.

Analizînd comentariile sale la partidele jucate totul devine clar, accesibil, deşi poziţiile prin care ne conduce firul creaţiei sale sînt deosebit de complicate. Cum cărţile de teoria finalurilor abundă în exemple luate din partidele lui Alehin, pentru jucătorul de şah în evoluţie spre performanţe valoroase este suficient să studieze aceste finaluri comentate de Alehin ca să realizeze în mod cert un salt pe scara măiestriei sportive.

Dezavantajat de faptul că mulţi dintre adversarii săi îi recunoşteau uriaşa forţă de joc în deschidere şi în jocul de mijloc şi jucau „la remiză", căutînd încă de la începutul partidei variante cu schimburi numeroase, Alehin era pus deseori în situaţia de a căuta căi de cîştig în poziţii aparent simple. Un exemplu tipic sub acest aspect este prezentat în poziţia din diagrama nr. 85, care a survenit în partida Alehin-Yates la Hastings (1926), dintr-o „apărare franceză". Ultima mutare a negrului a fost Ch7-f8. Speranţele de cîştig ale albului se sprijină pe poziţia dominantă a pionului din e5.

Desigur că **f6 !** (în loc de Ch7-f8) ar fi oferit şanse mai sigure de remiză, schimbul la f6 fiind practic obligat. **1 b4 !** (semnul de exclamare aparţine lui Alehin, care explică: „începutul atacului tipic al minorităţii care constituie cel mai bun mijloc pentru împiedicarea adversarului de a-şi valorifica avantajul său. Scopul acestui atac este de a crea negrului slăbiciuni la c6 sau d5 şi de a ocupa coloana „b" care se va deschide") **1 ... Ce6 2 g3 Rf8 3 Te1 g6 4 b5 Cc5 5 b : c6 b : c6 6 Tb1 Re7**

85

Alehin — Yates, 1926

Albul la mutare

7 Tb4 h5 (negrul, nefiind hotărît ce ar fi mai bine să mute, întinde albului cursa 8 Ca4? a5 ! 9 Td4 Ce6, dar cu mutarea h5 nu a făcut decît să-şi slăbească poziţia) **8 Ce2 Rd8 9 Tb8+** (schimbul turnului este obligat, deoarece se ameninţa 9 ... Rc7, 10 ... Th8 11 ... h4) **9 ... Re7 10 T : e8+ N : e8 11 Re3 C : d3** („acest schimb înlesneşte mult sarcina albului", dar şi la 11 ... Nd7 12 a3 Ne6 13 Cd4 sau 12 ... Ce6 13 c4 avantajul este de partea albului) **12 c : d3 c5** şi astfel s-a ajuns în poziţia din diagrama 86, un exemplu tipic de dominaţie poziţională a calului în legătură cu catena pionilor albi şi posibilităţile de pătrundere ale calului **13 d4 ! c4** („acest pion trecut nu este de loc periculos pentru alb") **14 f5 !** („în legătură cu următoarele trei mutări, manevra decisivă") **14 ... g5 !** („desigur că 14 ... g : f5 pierde din cauza 15 Cf4") **15 h4** („prematur ar fi fost 15 f6+ deoarece după aceasta regele negru ar fi ajuns la f5 prin e6") **15 ... f6 !** („singura posibilitate pentru a-l împiedica provizoriu pe alb

86
Alehin — Yates, 1926

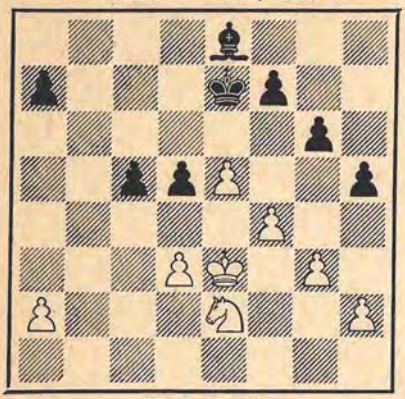

Albul cîştigă

să ocupe punctul f4") **16 h : g5 ! f : g5 17 Cg1** („cheia victoriei, calul pătrunde prin g5 sau f4") **17 ... Nd7** („la 17 ... h4 18 g4 Na4 19 Re2 şi apoi Cg1 h3 : g5") **18 f6+ Re8 19 Cf3 g4 20 Ch4 Ne6 21 Cg6 Nf7 22 Cf4 Rd7** (diagrama 87). „Totul pare apărat. Negrul ajunge

87
Alehin — Yates, 1926

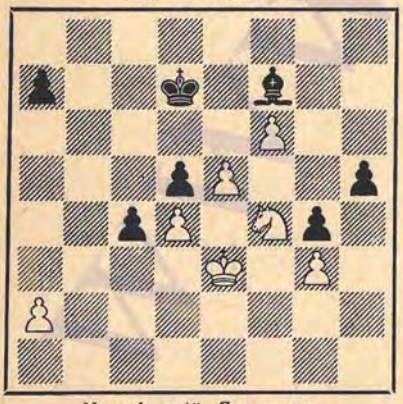

Negrul mută. Zugzwang

în zugzwang". (A. A.) **23 Re2 ! a5 24 Re3 Ng8** (la 24 ... a4 25 a3). Restul e tehnică pură ; a mai urmat : **25 C : h5 Nf7 26 Cf4 Ng8 27 Ce2 Ne6 28 Rf4 Re8 29 Rg5 Rf7 30 Cc3 Rf8 31 Rg6 Rg8 32 f7+ ! Rf8 33 Rf6 N : f7 34 e6 Nh5 35 C : d5 Ne8 36 Cc3** şi negrul a cedat.

În partida cu A. Rubinstein (Londra, 1922), după o luptă interesantă, Alehin, care avea negrele, a efectuat o mutare greşită, ceea ce a permis redutabilului său adversar să preia iniţiativa şi astfel a survenit poziţia din diagrama 88, în care, după toate

88
Rubinstein — Alehin, 1922

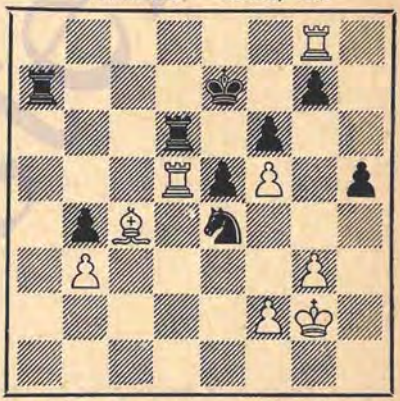

Negrul la mutare, obţine un final favorabil

aparenţele, albul stă la cîştig. Alehin găseşte însă resurse de apărare şi, ceva mai mult, din simplificările ce au urmat (schimbarea ambelor turnuri) negrul obţine un final avantajos de cal şi pioni contra nebun şi pioni, pe care îl conduce cu precizie la victorie. Combinaţia de intrare în final începe cu **1 ... Ta2 !** (se ameninţa 2 Tb5 şi mat în cîteva mutări) **2 T : g7+ Rf8 3 Tg8+ R : g8 4 Td2+** desc. **Rg7 5 T : a2 Td2 !** (cu aceasta

negrul forțează și schimbul celui de al doilea turn, obținînd finalul sperat) **6 T : d2 C : d2 7 Nd5 e4 !** (poanta pozițională prin care se împiedică apropierea regelui de cal, diagrama 89) **8 f4?** (o greșeală care are la bază starea

89

Rubinstein — Alehin, 1922

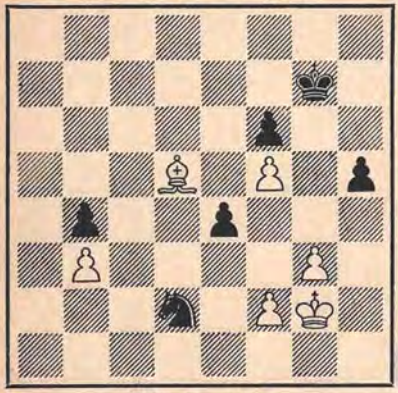

Albul la mutare

psihologică a jucătorului care a sperat să cîștige cu atac la rege și acum este nevoit să caute salvarea în acest final. Cu mai mult sînge rece, Rubinstein ar fi ales continuarea 8 g4 ! h4 9 Rh3 Cf3 10 g5 ! ceea ce ar fi dat șanse de remiză, avînd în vedere materialul foarte redus) **8 ... e3** (poziția calului este intangibilă, iar regele negru se poate îndrepta în mod decisiv spre pionul b3) **9 Rg1 Rf8 10 Rg2 Re7 11 Ng8 Rd6 12 Nf7 Rc5 13 N : h5 C : b3 14 Rf3** (la 14 g4 Cd4 15 g5 ! f : g5 16 f : g5 C : f5 17 Nf7 Rd4 18 Rf1 Rd3 19 Re1 Ch4 20 Nd5 b3 ! și negrul cîștigă) **14 ... Rd4 15 Nf7 Rd3 ! 16 N : b3 Rd2 ! 17 Nc4 b3 18 N : b3 e2** și albul a cedat.

Finalurile de cai și pioni erau jucate de Alehin cu multă finețe și, în poziții aparent remize, el realiza cîștigul cu manevre ascunse în care îi depășea pe adversari. Poziția din diagrama 90 a survenit în partida cu Znosko-Borovski.

90

Alehin — Znosko-Borovski, 1926

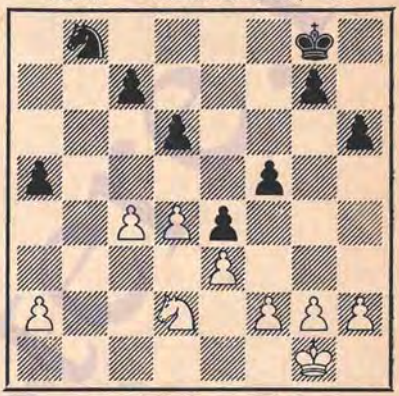

Albul la mutare

Singura slăbiciune a negrului este pionul din a5, dar eliminarea acestuia poate fi însoțită de un contrajoc foarte puternic al negrului în centru și pe flancul regelui. Jocul a evoluat astfel : **1 Rf1 Cbd7** (Alehin a arătat că linia corectă de joc ar fi fost 1 ... Rf7 2 Re2 Re7 3 Rd1 Rd7 și albul nu obține nimic după 4 Rc2 Rc6 5 Rb3 Rb6 6 Ra4 Cd7 7 Cb3 Ra6 și greșit ar fi 8 C : a5? din cauza 8 ... Cb6+ 9 Rb4 c5+. Încercarea de a cîștiga s-ar fi putut realiza cu 4 Cb3 provocînd a5-a4, ceea ce ar slăbi încă mai mult pionul astfel avansat) **2 Re2 Cb6 3 Rd1 a4 4 d5 !** O mutare dificilă, specifică stilului alehinian. Cu aceasta se împiedecă c5, după care remiza ar fi fost asigurată, deoarece albul nu poate ataca de două ori la a4 fără să cedeze pionul c4 și în același timp cedează negrului porți de intrare prin c5, e5 și d3 în lagărul alb. **4 ...**

Cd7 5 Rc2 Ce5 6 Rc3 Cg4 7 Rb4 C : f2 8 R : a4 f4. Deosebirea este că albul joacă practic cu un rege în plus pe tablă, în timp ce regele negru este departe de mersul evenimentelor. Încercarea negrului de la mutarea a opta e sortită insuccesului. 9 e : f4 e3 10 Cf3 Cd3 11 Rb5 g5 12 f : g5 h : g5 13 a4 e2 (g4? 14 Cd4) 14 h3 (o gafă ar fi fost 14 a5? g4 şi negrul cîştigă) Cc5 15 a5 Cb3 16 Ce1 (16 a6? Cd4+) 16 ... Cd4+ 17 Ra4 şi negrul cedează.

După o deschidere fără probleme deosebite, ceea ce s-a întîmplat destul de rar în partidele lui Alehin, a survenit poziţia din diagrama 91, în care negrul (Turover) se pare că nu are greutăţi

91

Alehin — Turover, 1929

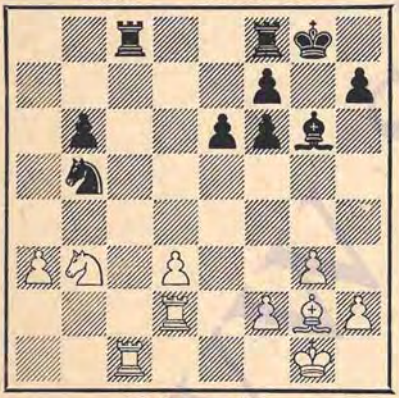

Albul la mutare

pentru obţinerea remizei, avînd în vedere cei doi pioni izolaţi ai albului (a3 şi d3), cît şi neutralizarea coloanei „c". Intrarea în final a decurs astfel : 1 Nc6 Cd6. La 1 ... C : a3 2 Ta2, însă, 1 ... Ca7 ar fi pus albului probleme mai greu de rezolvat, ca : 2 Na4 ? b5 sau 2 Nd7 T : c1 3 C : c1 Td8 4 Na4 Tc8, şi slăbiciunea pionilor izolaţi iese în evidenţă. 2 Rf1 Tc7 3 Re2 Tfc8 4 Tdc2 e5 5 Rd2 Nf5. Negrul nu respectă legea intrării în final, care constă în aducerea regelui spre centru ; indicat era Rf8 — — Re7. 6 Nd5 T : c2+ 7 T : c2 T : c2+ 8 R : c2 Rf8. Partida a căpătat o structură de remiză. 9 Cd2 Re7 10 a4 Ne6 11 N : e6 R : e6 şi s-a ajuns într-o poziţie simplificată, în care campionul mondial trebuie să demonstreze superioritatea forţei sale de joc într-un final de cai şi pioni, în care şansele de a „încurca" adversarul sînt minimale, dată fiind simplitatea poziţiei. 12 Cc4 ! (diagrama 92). Cu aceasta se preia iniţi-

92

Alehin — Turover, 1929

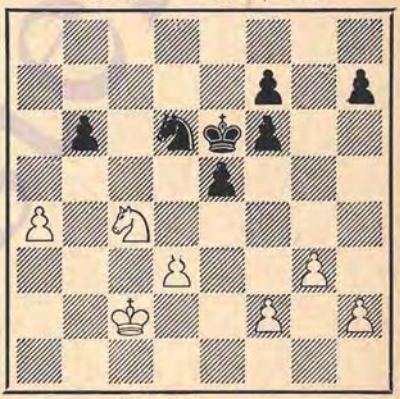

Negrul la mutare

ativa de final, sesizînd că finalul de pioni ce ar rezulta după 12 ... C : c4 13 d : c4 Rd6 14 Rc3 Rc5 15 Rb3 ! este evident în favoarea albului. 12 ... Cc8 13 Rc3 Rd7 14 Ce3 Ce7 15 Rc4 Rc6 16 d4 ! Din cauza ameninţării 17 d5+, negrul este silit să ia la d4, evidenţiind-se astfel structura pionilor dubli uşor de atacat. 16 ... e : d4 17 R : d4 Rd6 18 Rc4 Rc6 19 Cg4 Cg8 20 Rd4 Rd6 21 Rc4 Rc6 22 h3 ! Prin aceasta se trece mutarea negrului, dar ambii jucători se feresc

deocamdată să efectueze mutări cu caracter decisiv ca Rb5 (după Rd6) sau f6 — f5. **22 ... Rd6 23 Rd4 Rc6 24 h4 Rd6 25 Rc4** şi, în această poziţie, negrul s-a decis să joace **25 ... f5.** Indicată era menţinerea poziţiei ca atare, neexistînd căi clare de valorificare a avantajului structurii de pioni. **26 Ce3 Ce7 27 Rb5 Rc7 28 h5 Rb7.** Pionul f5 a devenit un obiectiv de atac şi în curînd negrul nu va mai putea ţine echilibrul poziţiei pe pîrghia pionilor b6 şi f5. **29 Rc4 Rc6 30 Rd4 f6.** Interzicerea intrării regelui la e5 este obligatorie iar 30 ... Rd6 nu corespunde acestui scop din cauza 31 Cc4+ urmat de Ce5. **31 Rc4 Rd6 32 f3 Rc6 33 Cc2 Rd6 34 Rb5 Cd5.** La 34 ... Rc7, 35 Cd4 via e6 — f8. **35 f4! Rc7** La 35 ... Cc3+ 36 Rb4 Ce4 (36 ... Cd5+ 37 Rc4!) 37 Ce3 C : g3 38 h6 Ce2 39 C : f5+ şi acum la 39 ... Rc6 40 Ce7+ urmat de 41 Cg6; la 39... Rc7 40 Cd5+ şi 41 C : f6 iar la 39 ... Rd5 40 Ce7+ urmat fie de Cc8, fie de Cg6, după cum negrul mută cu regele la e6 sau la d6. **36 Cd4 Cc3+ 37 Rb4 Cd5+ 38 Rc4 Ce7** (din nou totul este apărat) **39 Rb5 Rb7 40 Ce6 Cc8 41 Rc4 Cd6+ 42 Rd5 Ce4 43 h6!** (cu ameninţarea Cf8 şi C : h7) 43 ... **Cf2 44 Cf8 Cg4 45 Re6 C : h6 46 R : f6 Ra6 47 Rg5 Cg8 48 R : f5 Ra5 49 Cd7 R : a4 50 C : b6+ Rb5 51 Cd5 Rc6 52 Re6 Ch6 53 Cf6** şi Alehin a demonstrat superioritatea campionului mondial.

Poziţia din diagrama 93 a survenit în partida Alehin — Prokeş (Pistian, 1922). Pionii slabi ai negrului a7 şi c5 sînt elemente suficiente care să-l determine pe Alehin să schimbe şi turnul, intrînd astfel într-un final de cai şi pioni, în care, temporar, are un pion mai puţin. Deoarece negrul, la rîndul său, poate realiza un pion liber pe flancul regelui, tema care se pune este aprecierea vitezei de transformare a pionilor liberi, cunoscînd că, în general, cine transformă mai întîi, cîştigă. **1 Te5 Cg3 2 T : e6 f : e6 3 Ce5.** Pericolul cel mare îl prezintă căderea pionului „a", de aceea negrul trebuia să ia măsuri de apărare. **3 ... Cf5+ 4 Rd3 Cd6 5 Cd7 Ce8,** asigurarea apărării pionului „a"; pionul „c" oricum nu poate rezista la atacul de R+C. **6 Rc4 Rf7 7 R : c5 Cc7 8 a4 Re7 9 Rc6 Cd5 10 Cb8 a5 11 Rc5 Cf4.** Singura şansă este contraatacul, deoarece pionul a5 nu se mai poate apăra. **12 Cc6+ Rd7 13 C : a5**

93

Alehin — Prokeş, 1922

Albul la mutare

C : g2. Astfel s-a ajuns la poziţia din diagrama 94, în care Alehin, fiind la mutare, trebuie să aleagă între centralizarea regelui (ca să-şi asigure remiza) sau pionii albi, care fiind ceva mai avansaţi, pot asigura victoria dacă sînt susţinuţi de rege. **14 Rb6! Cf4.** La 14 ... e5 15 Cc4 e4 16 a5 Re6 sau 16 ... e3 17 Ce5+ Re6 18 Cd3 e2 19 a6 şi albul cîştigă. **15 Cc4 Rc8! 16 b4 g5 17 Ra7 h5 18 b5 Cd3 19 b6 Cc5 20 Cd6+ Rd7 21 Ce4 Cd3! 22 b7 Cb4 23 b8D Cc6+ 24 Ra8 C : b8 25 R : b8 Rc6 26 C : g5 c5 27 Ra7 Rc7 28 a5 Rc6 29 a6 Rc7 30 h4 Rc8 31 Rb6** şi negrul cedează.

94

Alehin — Prokeș, 1922

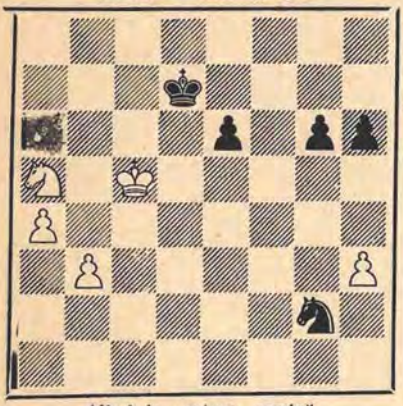

Albul la mutare, remiză

Importanța mutărilor precise, chiar și în pozițiile în care problemele poziționale sau tactice par de la sine rezolvate, o relevăm în poziția din diagrama 95, în care Apscheneek cu albele a continuat împotriva lui Alehin cu mutarea „automată" **1 Cf5+?** în speranța că

95

Apscheneek — Alehin, 1939

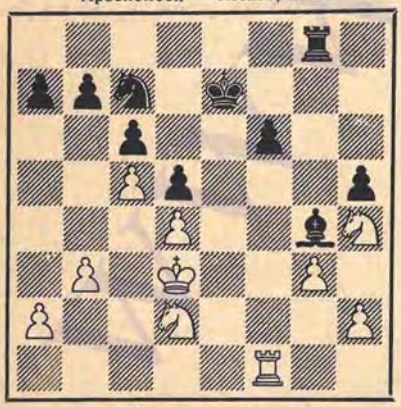

Albul la mutare

după **1 ... N : f5+ 2 T : f5** negrul este obligat să joace **2 ... Th8** ca să-și apere pionul, la care poate urma **3 Cf3** și **4 Ch4**, inițiativa trecînd de partea albului. (În loc de **1 Cf5+** era recomandat **1 Tel+** urmat de **2 Cfl — e3 — f5**, păstrînd echilibrul poziției.) Alehin și-a surprins adversarul cu mutarea **2 ... h4!! 3 Cfl.** Apărarea punctului g3 este strict necesară, deoarece la **3 g : h4** urmează **3 ... Ce6 4 Cf3 Cg7 5 Tf4 Ch5 6 Tf5 Th8** cu amenințarea **7 .. Re6**, iar la deblocarea turnului cu **7 Cd2 (Cfl)** negrul continuă cu **Cg7 8 Tf4 Ce6 9 Tg4 f5!** și, în afară de faptul că se pierde pionul h4, albul are mari dificultăți cu apărarea pionului d4 și h2 după **10 ... T : h4.**

3 ... Th8 4 Ce3 h : g3 5 h : g3 Ce6 6 Tfl Th3 7 Cf5+ Rd7 8 Re3 Th2. Alehin arată că „sarcina imediată a negrului constă acum în a pregăti atacul asupra pionilor adverși, fără a oferi în același timp turnului alb posibilitatea pătrunderii active prin cîmpul h2".

9 Tf2 Thl 10 Rd2 b6! „Cu dublu scop : de a elibera de pioni orizontala a șaptea și de a provoca înaintarea pionului b3 într-o poziție vulnerabilă". **11 b4 Tbl 12 Rc3 Tgl 13 Th2 Cg5 14 Th8 Re6 15 Cg7+ Rf7 16 Ch5 Ce4+ 17 Rd3 b : c5 18 b : c5 C : g3 19 Cf4 Tfl?** Alehin recunoaște greșeala : „Rareori am căzut în astfel de curse tactice. Continuarea **19 ... Tdl+ 20 Rc2** (sau **20 Rc3 Ce4+ 21 Rc2 T : d4 22 Th7+ Rg8 23 Tg7+ R : g7 24 Ce6+ Rf7 25 C : d4 C : c5 26 C : c6** și negrul cîștigă) **20 ... T : d4 21 Th7+ Rg8 22 Tg7+ Rh8** ar fi decis repede partida în favoarea negrului". **20 C : d5! Tdl+** (greșit ar fi **20 ... c : d5 21 c6 Cf5 22 c7 Cd6 23 Td8** și remiză) **21 Rc2 T : d4 22 Cb6 Ce4 23 Th7+ Re6 24 T : a7 C : c5 25 a4 Cd7!** Alehin forțează trecerea într-un final de turnuri, în care șansele sale de cîștig sînt ceva mai concrete. **26 C : d7 T : d7 27 Ta8 f5 28 a5 Rd5 29 a6 Tf7 30 Rd3 f4 31 Re2 Rc4 32 Rf3?** (diagrama 96. Aici

96

Apscheneek — Alehin, 1939

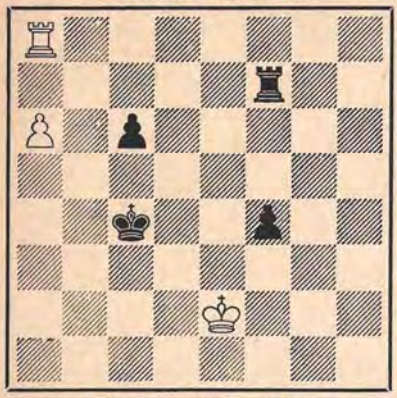

Albul la mutare, remiză

Apscheneek putea să obţină remiza cu 32 Tb8! Ta7 33 Tf8 T : a6 34 T : f4+ Rc3 35 Tf3+ Rc2 36 Tf6! şi negrul nu poate avansa pionul decît cu sprijinul regelui, atunci însă regele alb apare pe coloana „c", asigurîndu-şi o poziţie de remiză teoretică. Dacă 32 ... f3+ 33 Rf2 Ta7 34 Tb6! Rc5 35 Tbl T : a6 36 R : f3 Rd4 37 Re2= sau 36 ... Ta8 37 Re3 Td8 38 Tcl+, de asemenea cu remiză). **32 ... Rb5! 33 Tc8 Rb6 34 Ta8** (La 34 a7 T : a7 35 R : f4 Te7 36 Tb8+ Ra5 37 Tbl c5 38 Tal+ Rb4 39 Tbl+ Ra3 40 Tcl Tc7! 41 Re3 Rb2! 42 Tc4 Rb3 43 Tcl c4 şi negrul cîştigă) **34 ... Tf6!** 35 **Re2** (albul este în zugzwang) **35 ... f3+ 36 Rf2 Ra5 37 Ta7 Rb5 38 Ta8 Rb6** şi, în aceeaşi poziţie, negrul a trecut mutarea albului, care se află din nou în zugzwang. **39 a7 Rb7 40 Tb8+ R : a7 41 Tbl Ra6 42 Tal+ Rb5 43 Tbl+ Rc4 44 Tcl+ Rd3 45 Tc5 Rd4 46 Ta5 c5** şi albul a cedat.

În a treia partidă a meciului pentru titlul suprem cu Bogoliubov a survenit poziţia din diagrama 97. Alehin cu albele are un avantaj de spaţiu greu de valorificat din cauza lanţului de pioni pe cîmpuri albe, care trebuie ferit de intrarea nebunului negru la f1. Poziţia a evoluat astfel : **1 b5 c : b5 2 N : b5 Nf7! 3 Nc4 Ng6?** Schimbul nebunului, aşa cum a demonstrat I. D. Grigoriev, ar fi condus la remiză : 3 ... N : c4 4 R : c4 Rd6 5 Rb5! Rc7 6 Rc5 a6 7 Rd5 Rd7 8 e5 f : e5 9 R : e5 Rc6 10 Rf5 Rb5 11 R : g5 R : a5 12 R : f4 Rb4 13 Rg5 Rc5! 14 f4 Rd6 15 Rg6 Re7 16 Rg7 Re6 17 Rg6 = . **4 Ne6 Rd8?** De neînţeles cum Bogoliubov a cedat de bunăvoie poziţia de rezistenţă cu regele pe c7. La 4 ... Ne8! 5 e5 f : e5 6 Rd5 Nb5

97

Alehin — Bogoliubov, 1929

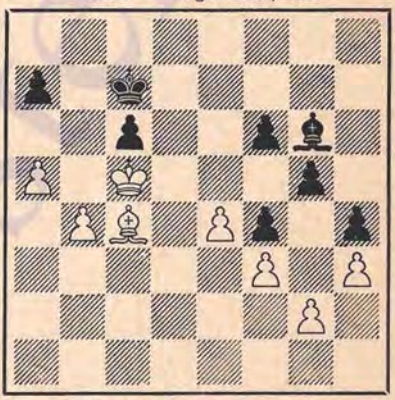

Albul la mutare, remiză

7 R : e5 Nf1 8 Rf6 Rd6 9 Ng4 N : g2 10 R : g5 Re5 şi remiză, pentru că la 11 R : h4 Rd4 12 Rg5 Re3 13 h4 N : f3 = . **5 Rd6 Re8 6 e5! f : e5 7 R : e5 Re7 8 Nf5 Nf7 9 Nd3! Ne6 10 Ng6!** (Diagrama 98). Mutare care trebuie să ducă la cîştig deoarece negrul nu mai poate împiedica trecerea regelui alb la f5 după manevra Nh5, Ng4. **10 ... Nc4 11 Rf5 Nf1 12 Nh5?** O inexactitate destul de rară în parti-

98

Alehin — Bogoliubov, 1929

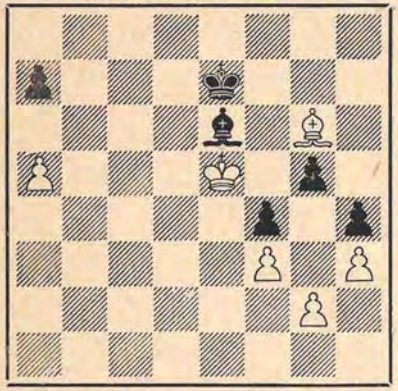

Negrul la mutare, albul cîştigă

99

Stahlberg — Alehin, 1936

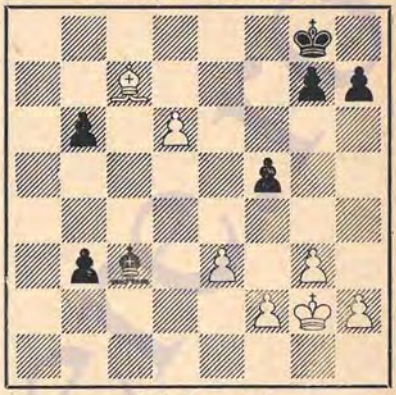

Albul la mutare

dele lui Alehin. Cîştigul s-ar fi realizat cu 12 R : g5 N : g2 13 Rg4 Rf6 14 Ne4 Nf1 15 R : h4 Nc4 16 Rg4 Ne6+ 17 R : f4 N : h3 18 Re3 şi pionul „f" asigură victoria : 18 ... Re5 19 f4+ Rd6 20 Rd4 Ne6 21 f5 Nf7 22 Nd3 Nb3 23 Nc4 Nc2 24 f6 Na4 25 f7 Re7 26 Rc5 Nd7 27 Nb3 ! şi marşul regelui alb spre pionul „a" decide. **12 ... N : g2 13 Ng4 Rd6 ! 14 R : g5 Re5 15 R : h4 Rd4 16 Rg5 Re3 17 h4 N : f3 18 N : f3 R : f3 19 h5 Re4 20 h6 f3 21 h7 f2 22 h8D f1D 23 Da8+ Re5 24 Db8+ Re6 25 D : a7 Df5+**

Alehin a scăpat cîştigul şi în finalul de nebuni din partida sa cu Stahlberg (Dresda 1936), prezentat în diagrama 99. Stahlberg fiind la mutare a jucat **1 d7** şi după **1 ... Nf6 2 Ne5 ! Ne7 3 Rf3 Rf7 4 Re2 g6 5 Rd3 Re6 6 Nd4 R : d7 7 Rc4 Nc5 ! 8 Nb2 Rc6 9 Nc1 g5 !**, Alehin fixează pionii albi pe cîmpuri negre : **10 h3 g4 11 h : g4 f : g4 12 Nb2 b5+ 13 R : b3 Rd5 14 Nc3 h5.** Se putea juca şi 14 ... Re4 15 Nb4 N : b4 ! 16 R : b4 Rf3 17 R : b5 h5 ! şi cîştigă. **15 Nb4 N : b4 ! 16 R : b4** şi în poziţia din diagrama 100 Alehin nu joacă exact **16 ... Rc6.** Şansele de cîştig se sprijină pe varianta 16 ... Re4 17 R : b5 Rf3 18 Rc4 R : f2 19 e4 h4 20 e5 h : g3 21 e6 g2 22 e7 g1D 23 e8D şi după 23 ... Dc1+, urmat de centralizarea damei, problema transformării pionului „g" în cele mai

100

Stahlberg — Alehin, 1936

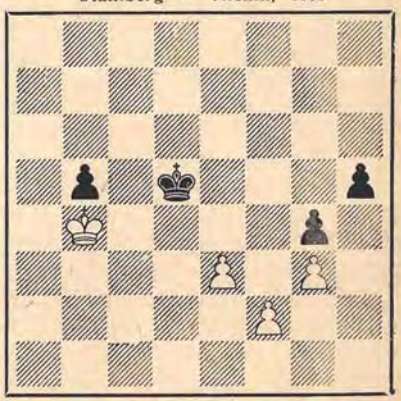

Negrul la mutare

multe cazuri se rezolvă în favoarea pionului în plus. Dar acest adevăr s-a stabilit de teoria finalurilor după 15 ani de la jucarea acestei partide. **17 Rb3 Rc5 18 Rc3 b4+ 19 Rb3 Rb5.** A. Kotov în monografia sa despre Alehin însoţeşte această mutare cu semnul întrebării, afirmînd că Alehin pierde şi ultima ocazie de a intra în varianta de la nota dezvoltată la diagrama 100. Acum soluţia arătată nu mai este posibilă din cauza: 19 ... Rd5 20 R : b4 Re4 21 Rc3 Rf3 22 e4! şi dacă R : e4 se intră în varianta de remiză cu 23 Rd2 Rf3 24 Re1, iar la 22 ... R : f2 23 e5 h4 albul are timp să joace 24 g : h4!, desfiinţînd astfel şi ultimul pion al negrului. **20 e4! Rc5 21 e5 Rd5 22 R : b4 R : e5 23 Rc3** şi remiza a fost consemnată.

Poziţia din diagrama 101 a survenit în partida Alehin-Tarrasch (Viena, 1922). Alehin a scăpat pe parcursul partidei cîştigul, dar, păstrîndu-şi încă iniţiativa în final şi regele negru fiind ţinut pe ultima orizontală, trebuie să demonstreze tehnica sa de joc. Tarrasch la mutare trebuia să mute nebunul care se afla în priză şi a jucat 1 ... **Nb5.** Principial 1 ... Ng4 era mai bine, ca să nu dea ocazie albului cu a4 să cîştige un tempo în înaintarea periculoşilor pioni. **2 T : a7 T : h2 3 a4** (cu tempo) **3 ... Nf1 4 b5 Tb2 5 Rd4.** Manevră prin care Alehin îndepărtează turnul de pe coloana „b" şi astfel se asigură în mod decisiv transformarea pionilor. **5 ... g4 6 Rc3 Tb1 7 Ne4.** Cu aceasta se ia şi ultimul cîmp de pe coloana „b". **7 ... Tc1+ 8 Rd2 Tc4 9 b6! T : e4 10 b7 Tb4 11 Re3 Nc4 12 Ta8+ Rg7 13 b8D T : b8 14 T : b8 h5 15 Tb4 Nd5 16 a4 g3 17 a6** şi negrul cedează.

De multe ori poziţii aparent remiză sînt cîştigate şi cu „ajutorul adversarului", dar aceasta face parte din elementele sportive ale jocului de şah. În diagrama 102, Milner-Barry cu

101

Alehin — Tarrasch, 1922

Negrul la mutare, albul cîştigă

102

Alehin — Milner-Barry, 1938

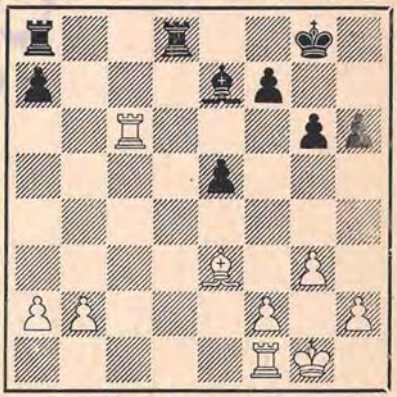

Negrul la mutare

negrele are de fapt asigurată remiza dacă joacă o mutare ca 1 ... Ng5, prin aceasta forţînd schimbul nebunilor, iar avantajul de spaţiu al albului este lipsit de sprijinul puternicului nebun

care vizează la a7, la h6 și susține cu fermitate formația de pioni de pe flancul regelui alb. Negrul a jucat **1 ... Tac8**, lăsînd vraiște toate posibilitățile, și Alehin a răspuns cu **2 Tfc1 T : c6 3 T : c6 Td1+ 4 Rg2 Tb1 5 b3 a5 6 Ta6 Nb4 7 N : h6 Tb2 8 Ng5!** Fiecare jucător evoluează pe partea sa. Amenințările albului sînt însă mai concrete, existînd amenințări de mat. **8 ... T : a2 9 Nf6 g5 10 N : e5 Nc5 11 Tf6!** O mutare tipică jocului lui Alehin, care apăra la f2 și amenință Tf5. **11 ... Ne7 12 Tc6 f5.** Se amenință 13 Tc8+ Rh7 14 Tc7. **13 Tc7 Rf8 14 Nd4 Re8.** Cea mai importantă realizare a albului este menținerea regelui negru pe ultima orizontală, în timp ce prezența pionului în plus nu se face simțită **15 Ta7 g4 16 Nb6 Nb4 17 h4!**, pentru a putea interveni cu regele. **17 ... g : h3+ 18 R : h3 Ta3 19 Rh4 T : b3 20 Ne3.** Alehin joacă energic la cîștig, deși materialul este extrem de redus. La 20 N : a5 Nc5 și remiza este certă. **20 ... Td3?** După 20 ... Ne7+ 21 Rh5 Nd6 se forța remiza din cauza amenințării N : g3 sau f5 — f4, dar în astfel de poziții este nevoie și de concursul adversarului. **21 Rg5 Td5 22 Rf6 Nc3+ 23 Rg6 Nb2 24 Ng5.** Plasa amenințărilor de mat s-a conturat. **24 ... Nd4 25 Te7+ Rf8 26 Te6,** amenințînd mat în două mutări cu 27 Nh6+. **26 ... Td7** (greșit ar fi 26 ... Ng7 27 Ne7+ Rg8 28 Nf6!) **27 Nh6+ Ng7 28 Nf4! Td8** (se amenință șah la d6 urmat de mat cu Te8) **29 Ta6 Nc3 30 R : f5 Tc8** (negrul a scăpat de atac cu prețul pionului f5 și este pierdut în final) **31 Nd6+ Rg7 32 f4** și negrul cedează. Un final strălucit!

Partida a treizeci și doua a meciului Capablanca-Alehin din anul 1927, care a fost decisă într-un final de turn+nebun și pioni, i-a asigurat lui Alehin un avans de două puncte, scorul la terminarea acestei partide fiind de 5 : 3 și Alehin avînd nevoie de încă un punct pentru a deveni campion mondial. Pionul în plus al albului (diagrama 103) este foarte greu de valorificat, Capablanca avînd compensația pozițională a turnului pătruns

103

Alehin — Capablanca, 1927

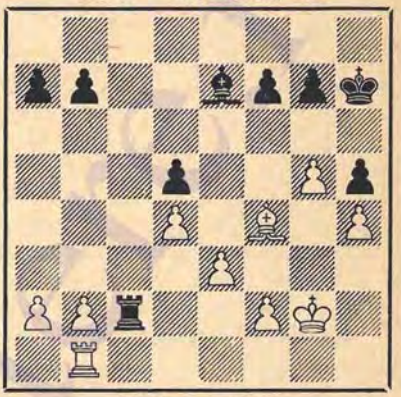

Albul la mutare

pe orizontala a doua. După mutările introductive: **1 Rg3 Rg6 2 f3 f6!** (2 ... Rf5 3 e4+!) **3 g : f6 N : f6 4 a4 Rf5 5 a5 Te2,** Alehin constată că turnul alb nu se poate elibera de la apărarea pionului b2, deoarece la 6 b4 urmează 6 ... g5! 7 h : g5 N : g5 8 N : g5 R : g5 9 f4+ Rf5 10 Rf3 Th2 11 Tg1 Th3+ 12 Tg3 T : g3+ ! 13 R : g3 și finalul rezultat este remiză întrucît în poziția din diagrama 104 negrul poate juca 13 ... a6 ! și acum la 14 Rh4 Rg6 15 Rh3 Rf6 ! 16 Rg3 Rf5 17 Rf3 h4 18 Rg2 Rg6 ! 19 Rh2 Rh6 ! 20 Rh3 Rh5 etc. =

De aceea, a jucat **6 Tc1 !** Încă mai tare era 6 a6 ! ! b : a6 7 Ta1 și nu merge 7 ... g5 din cauză 8 h : g5 N : g5 9 e4+, iar la 7 ... T : b2 8 T : a6 Tb7 9 Ta5 avantajul albului este decisiv (Alehin) **6 ... T : b2 7 Tc5 Re6 8 e4 N : d4** (O poziție foarte grea pentru negru ar fi rezultat și după 8 ... d : e4

104
Analiză

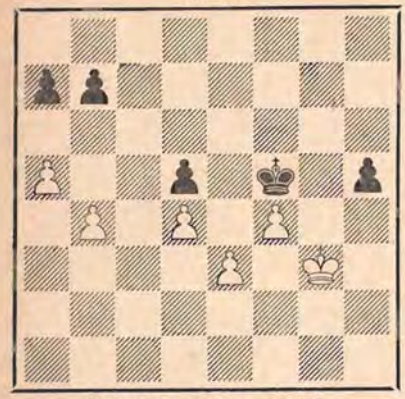

Negrul la mutare, remiză

9 d5+ Rf5 10 d6+ Re6 11 f : e4 Tb3+ 12 Rg2 N : h4 13 T : h5 urmat de Th7) **9 T : d5 Nc3 10 T : h5 a6 11 Nc7 Ne1+ 12 Rg4 Tg2+ 13 Rh3** (13 Rf4? N d2≠) **13 ... Tf2 14 f4 Tf3+ 15 Rg2 Tf2+ 16 Rg1 Tc2 17 Nb6** și în poziția survenită (diagrama 105) Capablanca a greșit grav jucînd **17 ... Tc4?**. Alehin în comentariile sale la această partidă arătă că 17 ... Ng3 era mai bine și atunci albul ar fi căutat să obțină cîștigul cu 18 Te5+ și la 18 ... Rd6 19 Tg5, iar la 18 ... Rf7 19 h5. **18 Rg2** și Capablanca abia acum a observat că nu se putea lua pionul din e4 din cauza Rf3 urmat de Te5+ și că a permis intrarea regelui alb. **18 ... g6 19 Te5+ Rd7 20 h5! g : h5 21 Rf3 h4 22 Th5 Tc3+ 23 Rg4 Tc4 24 Rf5!** („s-ar părea că albul a căzut într-o cursă, în realitate însă el alege calea cea mai sigură și mai rapidă pentru valorificarea pionilor săi liberi" — Alehin) **24 ... N : a5 25 Th7+** (25 N : a5? Tc5+ 26 Rg4 T : h5 27 R : h5 h3 și negrul cîștigă) **25 ... Rc6 26 N : a5 Tc5+ 27 Re6! T : a5 28 f5 Ta3 29 f6 Tf3 30 f7 b5 31 Th5! (Finis coronat opus!** Mai prozaic ar fi fost 31 T : h4 b4 32 Th8 a5 33 f8D T : f8 34 T : f8 b3 35 Tb8 a4 36 Tb4) **31 ... h3 32 Tf5 T : f5 33 e : f5** și Capablanca a cedat deoarece la 33 ... h2 34 f8D h1D 35 Da8+ !

Poziția din diagrama 106 reprezintă introducerea la finalul din dia-

105
Alehin — Capablanca, 1927

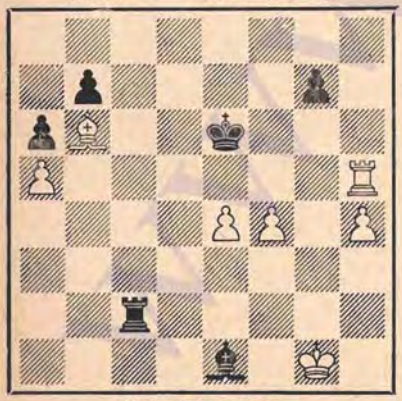

Negrul la mutare

106
Alehin — Tartakower, 1932

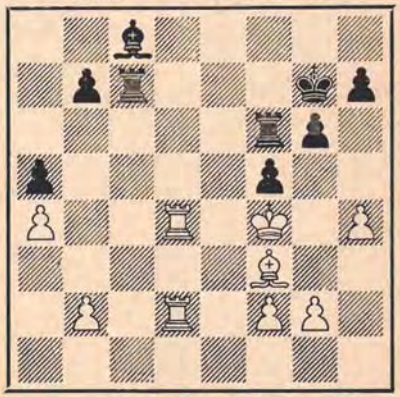

Albul la mutare

grama 107. Alehin (cu albele) se decide să cedeze un important pion pentru a obţine ameninţări puternice legate de poziţia modestă a nebunului din c8 şi posibilităţile spaţiale de pătrundere cu regele. **1 Td6!? T : d6 2 T : d6 Tc4+ 3 Re5 T : a4 4 Nd5!** cu ameninţarea Td8, care nu se poate apăra decît cu **4 ... Ta1 5 Tb6 Rh6!** La rîndul său Tartakower preia iniţiativa pe flancul regelui, astfel că lupta devine foarte emoţionantă. **6 Tb5!** Totul pentru a păstra iniţiativa, deoarece 6 N : b7 N : b7 7 T : b7 ar duce la o remiză rapidă **6 ... Te1+ 7 Rd6 f4! 8 T : a5 Te2 9 b4 T : f2 10 b5** (este evident că pionul b7 trebuie să cadă mai devreme sau mai tîrziu şi aceasta justifică suficient înaintarea pionului ca fiind singura cale de joc) **10 ... Rh5 11 b6 R : h4 12 Tc5 Ng4 13 Tc7 h5 14 T : b7** şi a survenit poziţia din diagrama 107, în care Tartakower se salvează sacri-

107

Alehin — Tartakower, 1932

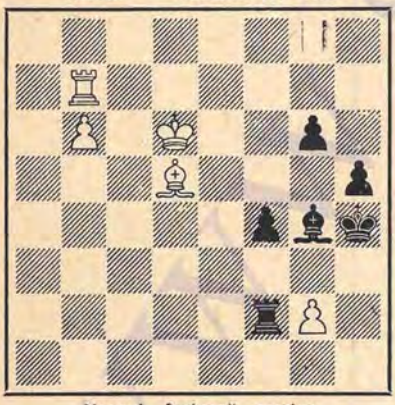

Negrul forţează remiza

ficînd nebunul pentru doi pioni şi asigurîndu-şi astfel remiza. **14 ... f3! 15 g : f3 N : f3 16 Tf7 Tb2! 17 T : f3 T : b6+ 18 Re5 g5 19 Tf1 g4 20 Ne4 Rg3!** Negrul începe să devină periculos prin cei doi pioni liberi, de aceea Alehin forţează egalitatea cu **21 Tg1+ Rf2 22 Tg2+ Re3 23 Tg3+ Rf2 24 Tg2+ Re3** şi remiză.

Poziţia dominantă (diagrama 108) a calului din e4, care supraveghează cîmpurile negre la adăpostul pionului

108

Alehin — Euwe, 1922

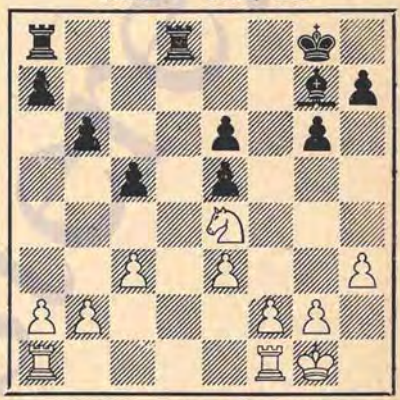

Negrul la mutare, albul cîştigă

e5, este suficientă pentru a asigura albului cîştigul. Fără pionul din e5 (deci cu un pion mai puţin), negrul ar fi avut ceva mai multe şanse de remiză datorită posibilităţilor de activizare a nebunului. Alehin a continuat cu **1 Tfd1** şi după **1 ... Rf8** nu s-a grăbit să joace 2 Cg5 cîştigînd un pion (e6 sau h7), această mutare nefiind esenţială, cel mai important lucru fiind „menţinerea nebunului în inactivitate" ci s-a jucat **2 Rf1! Re7 3 c4!** (în acelaşi scop) **3 ... h6 4 Re2 T : d1 5 T : d1 Tab8.** Alehin arată că: „negrul nu poate încerca să schimbe şi cel de al doilea turn, deoarece după **5 ... Td8 6 T : d8 R : d8**, albul cîştigă forţat în următoarele faze: I, 7 h4! urmat de g2—g4—g5, împotriva căreia negrul

nu are mai bine decît h6—h5, fiindcă schimbul pionilor ar ceda calului alb cîmpul h4; a II-a, b2—b3 urmat de Rd3, Cc3 şi Re4, a III-a, trecerea calului la d3, ceea ce fixează regele negru la d6 în scopul de a se apăra pionul e5, şi a IV-a, f2—f4!, forţînd cîştigul pionului „e" sau „g", după care albul cîştigă uşor". **6 Td3 Nh8 7 a4!** (pentru a forţa deschiderea coloanei „a" pe care poate pătrunde numai turnul alb, turnul negru fiind angajat în apărarea pionului) **7 ... Tc8 8 Tb3 Rd7 9 a5 Rc6 10 a : b6 a : b6 11 Ta3 Ng7 12 Ta7! Tc7 13 Ta8!** (deşi finalul ar fi fost confortabil pentru alb chiar şi cu schimbul turnurilor, în acest moment schimbul nu este principial, deoarece turnul alb este mult mai activ şi poate aduce decizia mai din vreme prin ameninţările pe orizontala a opta) **13 ... Te7 14 Tc8+ Rd7 15 Tg8! Rc6 16 h4 Rc7 17 g4 Rc6 18 Rd3 Td7+ 19 Rc3 Tf7 20 b3 Rc7 21 Rd3 Td7+ 22 Re2** (aşa se petrece în partida practică atunci cînd adversarul este obligat la o pasivitate totală. Negăsind o linie forţantă de joc pe flancul damei, Alehin se reîntoarce cu regele la e2 şi găseşte planul decisiv de cîştig, care constă în aducerea calului la b5 şi a regelui la e4) **22 ... Tf7** (diagrama 109) **23 Cc3 Te7 24 g5 h : g5 25 h : g5 Rc6 26 Rd3** (poziţia negrului fiind condamnată, se putea juca şi Ce4—d2—f3—h4 cu cîştigul decisiv al pionului g6) **26 ... Td7+ 27 Re4 Tc7 28 Cb5 Te7 29 f3** (de fapt, negrul se află în zugzwang, la 29 ... Rb7 30 Cd6+ urmat de Ce8, iar la 29 ... Td7 30 Te8; la 29 ... Tb7 30 Td8 Td7 31 Te8) **29 ... Rd7 30 Tb8 Rc6 31 Tc8+ Rd7 32 Tc7+ Rd8 33 Tc6 Tb7 34 T : e6** şi Euwe a cedat.

109

Alehin — Euwe, 1922

Albul cîştigă

În poziţia din diagrama 110, Alehin, cu albele, are un pion în plus, însă structura pionilor pune probleme foarte grele pentru valorificarea avantajului material. La un joc corect de ambele părţi probabil că remiza ar fi fost consecinţa logică. **1 Td1!** (singura continuare care dă speranţa de joc activ avînd ca faze: apărarea nebunului, alungarea turnului negru cu Rf1 şi reîntoarcerea cu atac asupra pionilor slabi ai negrului, în timp ce mutarea naivă 1 T : a6 ar fi dus

110

Alehin — Schmidt, 1943

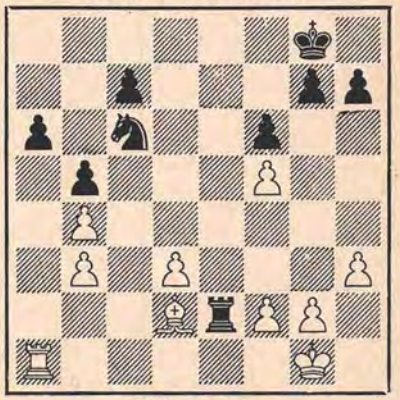

Albul la mutare

după 1 ... T : d2 2 T : c6 T : d3 3 T : c7 T : b3 la o remiză plată) 1 ... **Cd4 2 Rf1 Te5 3 g4 C : b3 4 Nf4 Te7 5 Tb1 Cd4 6 Tc1 c6 7 Ta1 Ta7 8 Ne3 Td7 9 T : a6** (Alehin a recîștigat pionul și elementele de luptă persistă) **9 ... h5!** (obligă pe alb la ruperea catenei de pioni și creează o poartă de intrare pentru regele negru spre centru) **10 g : h5 C : f5 11 Re2 Cd4+ 12 Rd2 Rh7.** Pionul în plus al albului pare lipsit de importanță. Alehin găsește surse de amenințări pe ambele flancuri, manevrînd cu turnul său. **13 Ta8 g6!** (cu aceasta se asigură activizarea regelui) **14 h : g6+ R : g6 15 Tg8+ Rf5 16 Th8 Cf3+ 17 Rc3 Ce5 18 Nd4 c5!** (Maestrul Schmidt era recunoscut prin inventivitatea sa. Cu această mutare scapă de slăbiciunea pionului c6, deoarece nu merge b : c5 din cauza b4+ și regele alb trebuie să părăsească apărarea nebunului) **19 N : c5 T : d3+ 20 Rc2 Ta3 21 h4 Cg4 22 Tb8 C : f2 23 T : b5 Ce4 24 Nd4+ Rg4 25 Td5 Th3 26 b5 T : h4 27 b6 Th7** și a survenit poziția din diagrama 111, în care negrul ar putea obține remiza prin sacrificiul calului pentru

111

Alehin— Schmidt, 1943

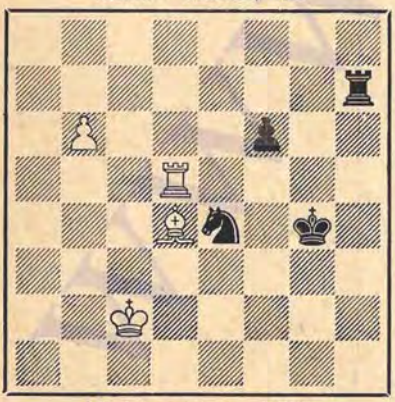

Albul la mutare, cîștigă

pionul alb. Dar această soluție teoretică este practic greu de realizat, deoarece calul negru nu are acces spre pion. **27 Rd3 Te7 28 Ta5 Cd6 29 Ta7 Te8** (la 29 ... Cb7 albul poate lua la f6 și decide finalul prin pătrunderea regelui la c6) **30 Td7 Cf5 31 Nc5!** (nebunul trebuie ferit de schimbul pentru cal. Albul trebuie să manevreze astfel încît negrul să fie nevoit să sacrifice turnul pentru pionul alb) **31 ... Cg3 32 b7 Ce4 33 Na7** și negrul cedează, pentru că pionul „b" îl costă un turn întreg.

În partida a 17-a a meciului Alehin—Capablanca a survenit poziția din diagrama 112, în care perechea de nebuni a negrului (Alehin) este total

112

Capablanca — Alehin, 1927

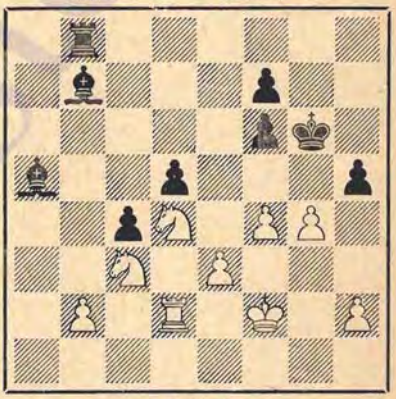

Remiză

neutralizată de poziția puternică a cailor și de structura mai slabă a pionilor negri. Capablanca la mutare a continuat cu **1 g : h5+**, deoarece la 1 h3 ar fi urmat Th8 cu contrajoc pe coloana „h". **1 ... R : h5 2 Rf3 Tg8 3 Tg2** (aproape forțat, la 3 Td1, 3 ... N : c3 4 b : c3 Nc8 5 Rf2 Nh3 6 Tg1 Ta8 și contraatacul negrului este sufi-

cient pentru remiză) **3 ... T : g2** (3 ... Tg6 4 Tg3 !) **4 R : g2 Rg4 5 h3+ Rh4 6 Cf5+ Rh5 7 Rg3** (la 7 Cd6 N : c3 8 b : c3 d4+ ! 9 C : b7? < Rf2 ! = > d : c3 şi negrul cîştigă) **7 ... Nb4 !** (împiedică 8 Cd6) **8 Cd4 Rg6 9 Rg4** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 113, care a fost cuprinsă în multe tratate de finaluri şi în care Alehin

113

Capablanca — Alehin, 1927

Negrul la mutare, remiză

a demonstrat calea spre remiză : **9 ... f5+ !** „Cel mai simplu. Albul poate cîştiga pionul f5 numai cu preţul pionului „h". Dar cum va putea realiza în acest caz cîştigul? Dacă se mută calul c3 pentru a lua parte la lupta pentru pionul f5, atunci se eliberează nebunul de cîmpuri albe, iar nebunul de cîmpuri negre va putea relua atacul asupra pionului b2". (Alehin) **10 Rg3 Rf6 11 Cf3 Nc5 12 Rf2 Nb4 13 Ce5 Nd6 14 Cf3 Nb4 15 h4 Rg6 16 Ce2 Nc8 17 Cg3 Ne6 18 h5+ Rh6 19 Re2** (eliberează calul de la apărarea pionului b2) **19 ... Ne7 20 Rd2 Nd8 21 Cd4** (dacă 21 Rc3 Na5+ 22 Rd4 Nb6+ 23 Re5 Nc7+ 24 Rf6 Nd8+ şi ... retur) **21 ... Nc8 22 Rc2 Na5 23 Rd1** (sau 23 Cd : f5+ N : f5 24 C : f5+ R : h5 25 Cd6 Rg4 26 C : f7 Rf3 cu egalitate) **23 ... Nb4 24 Re2 Nd7** şi Capablanca a consimţit să recunoască remiza.

Forţa perechii de nebuni este demonstrată de Alehin în poziţia din diagrama 114, în care decizia se pro-

114

Alehin — Fine, 1937

Albul la mutare cîştigă

duce surprinzător de repede. Alehin la mutare a jucat **1 Nf5 !** şi R. Fine a răspuns cu **1 ... Td8** deoarece la 1 ... Cb3+ urmează 2 Rd3 Ce1+ 3 Re3 Tc4 4 d6 ! şi albul cîştigă. Acum se pare că negrul a scăpat de greutăţi însă după **2 Rc3 !** Alehin comentează astfel : „această frumoasă mutare lichidează ambele ameninţări ale negrului : 2 ... Cb3+ şi 2 ... T : d5+, ultima din cauza 3 Rc4 ! Avantajul covîrşitor al albului în spaţiu decide acum lupta în cîteva mutări". **2 ... b6** (sau 2 ... Cd7 3 Ne7 şi albul cîştigă) **3 a : b6 a : b6 4 N : c5 !** (pionul liber „b" poate fi oprit doar cu preţul unor pierderi grele) **4 ... b : c5 5 b6 Cd6 6 Nd7 ! T : d7** („în loc de a ceda") **7 Ta8+** şi mat în două mutări.

Alehin şi finalurile de turnuri

La nivelul marilor maeştri din secolul nostru, cunoaşterea aprofundată a principiilor din teoria deschiderilor, a strategiei şi tactcii din jocul de mijloc, precum şi cunoaşterea artei apărării au determinat prelungirea termenului de decizie a partidei de şah de la faza de atac decisiv, din jocul de mijloc, la faza de finaluri, astfel că meciurile pentru campionatele mondiale conţin un material foarte bogat, cu diferite finaluri, în care predomină însă finalurile de turnuri. Despre Capablanca se aprecia că joacă finalurile de turnuri mai bine ca oricare dintre marii maeştri din epoca sa, dar acest lucru ieşea în evidenţă şi prin frecvenţa lor, Capablanca intrînd cu bună ştiinţă, prin simplificări judicioase, în astfel de finaluri, spre deosebire de Alehin care se hotăra mai greu să intre în faza finală a partidei.

Totuşi, meciul între aceşti giganţi ai jocului de şah a fost decis de măiestria cu care s-au jucat finalurile, ultima partidă a meciului (a treizeci şi patra), care i-a adus lui Alehin şi titlul suprem, a fost decisă într-un final de turnuri şi pioni, care curînd după aceea fiind cuprins în tratatele de şah despre finaluri, a rămas ca un strălucit exemplu de modul cum trebuie jucat un astfel de final.

Origina acestui final este prezentată în diagrama 115, poziţie în care Capablanca nu a mai putut face faţă puternicelor ameninţări ale albului şi, negăsind soluţii mai sigure de apărare, a încercat să tempereze ofensiva lui Alehin schimbînd imediat piesele mai active ale albului. Această măsură s-a dovedit insuficientă pentru salvarea partidei, pericolul de a pierde partida fiind numai amînat într-un final în care Alehin a rămas cu un pion marginal în plus, ceea ce a fost un avantaj material decisiv.

Ultima mutare a albului a fost **1 De2—d2 !** şi Capablanca a greşit jucînd **1 ... Ne6 ?**. După cum a arătat E. Lasker singura mutare care dădea unele şanse de apărare cu succes ar fi fost **1 ... Ca4 !**, în care caz, după cum indică Alehin, albul şi-ar fi întărit poziţia cu **2 Tfd1**. Poziţia este

115

Alehin — Capablanca, 1927

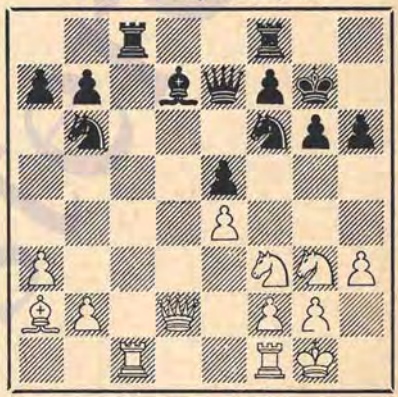

Negrul la mutare

foarte dificilă pentru negru. Acum el pierde un pion şi, după o luptă disperată, pierde partida şi meciul. Următoarele combinaţii tăioase, la fel ca şi finalul de dame şi turnuri care rezultă, cuprind numeroase momente instructive şi emoţionante (A. Alehin) **2 N : e6 D : e6 3 Da5 Cc4** („La 3 ... Db3 4 D : e5 Cc4 5 Dd4 poziţia este în favoarea albului") **4 D : a7 C : b2 5 T : c8 T : c8 6 D : b7 Cc4 7 Db4 Ta8 8 Tal Dc6 !** „Negrul ameninţă să blocheze pionul (a) prin 9 ... Ta4 şi, în afară de aceasta (la prima vedere) să cîştige pionul e4. Următoarele două

mutări ale albului clarifică însă complet adevărata situație de pe tablă". **9 a4! C : e4 10 C : e5 Dd6!** („relativ cea mai bună, deoarece provoacă schimbul ambilor cai") **11 D : c4 D : e5 12 Te1 Cd6 13 Dc1! Df6 14 Ce4 C : e4 15 T : e4** și a survenit poziția din diagrama 116, în care Alehin arată că

116

Alehin — Capablanca, 1927

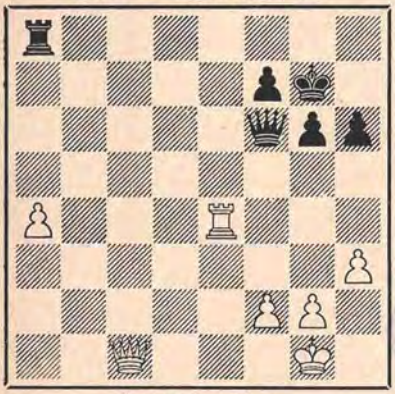

Negrul la mutare

„metoda de cîștig constă în îmbinarea amenințărilor create de pionul liber cu atacarea poziției oarecum slăbite a regelui. În primul rînd albul obține controlul asupra importantei diagonale a1—h8. **15 ... Tb8 16 Te2 Ta8 17 Ta2 Ta5 18 Dc7 Da6 19 Dc3+ Rh7 20 Td2** (amenință 21 Td8) **20 ... Db6 21 Td7.** „Mutarea dată în plic. Manevrele următoare ale negrului constituie singura șansă, dacă nu de salvare a partidei, cel puțin de opunere a unei rezistențe cît mai îndelungate". **21 ... Db1+ 22 Rh2 Db8+ 23 g3 Tf5 24 Dd4 De8 25 Td5 Tf3** („Trecerea în finalul de dame ar fi fost echivalentă cu înfrîngerea") **26 h4** („Albul nu are motive să împiedice manevra următoare a damei negre, care duce în ultimă instanță la un final de turnuri ușor de cîștigat") **26 ... Dh8 27 Db6!** Albul trebuie să evite schimbul damelor (deocamdată) ca să nu permită negrului să-și plaseze turnul în spatele pionului liber. **27 ... Da1 28 Rg2 Tf6.** („La 28 ... Ta3 albul ar fi cîștigat în felul următor: 29 Td7 Rg8 sau 29 ... Rg7 30 De6! sau 29 ... Da2 30 Df6; 30 Dd8+ Rg7 31 De7 Da2 32 De5+ Rh7 33 Df6") **29 Dd4.** („Acum e momentul oportun pentru schimbarea damelor, deoarece nu turnul negru ci cel alb se va afla în spatele pionului liber") **29 ... D : d4 30 T : d4 Rg7** (30 ... Ta6? 31 Rf3 urmat de Re4—d5 și albul cîștigă) **31 a5** și s-a ajuns în poziția din diagrama 117, în care Alehin a arătat limpede metoda

117

Alehin — Capablanca, 1927

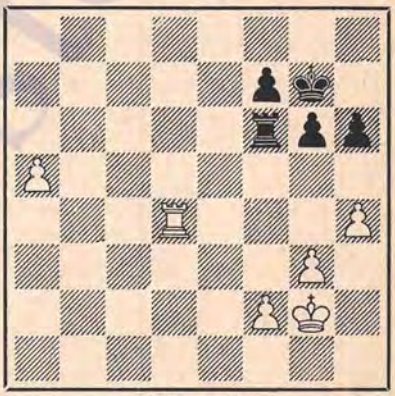

Albul cîștigă

de cîștig, pe care R. Fine o dezvoltă în analiza sa menționînd patru faze: 1) Centralizarea regelui și marșul spre flancul damei; 2) Intervenția regelui negru care schimbă poziția cu turnul său blocheur; 3) Regele alb atacă pionii de pe cealaltă latură; 4) La momentul oportun turnul alb abandonează apărarea pionului „a" și cu atacul com-

binat T+R obține material suficient pentru cîștig. Partida a continuat **31 ... Ta6 32 Td5 Tf6** (se amenință **33** Rf3 Rf6 34 Re4 Re6 și aducerea regelui alb pe flancul damei decide. Cu 32 ... Tf6 se împiedică această manevră, deoarece la 33 Rf1 Te6) **33 Td4 Ta6 34 Ta4 Rf6 35 Rf3 Re5 36 Re3 h5 37 Rd3 Rd5 38 Rc3 Rc5 39 Ta2 Rb5 40 Rb3.** „Albul folosește orice posibilitate de a cîștiga timp prin repetarea mutărilor, pentru a evita orice greșeală într-un moment în care titlul de campion mondial e atît de aproape" (A. Alehin) **40 ... Rc5 41 Rc3 Rb5 42 Rd4! Td6+** (dacă 42 ... Rb4 43 Ta1! Rb3 44 Rc5 Rb2 45 Rb5! Tf6 46 Ta4 Rb3 47 Tf4 și cîștigă. Șahul cu turnul la d6 are scopul de a bloca pionul „a" cu regele) **43 Re5 Te6+ 44 Rf4 Ra6 45 Rg5 Te5+ 46 Rh6 Tf5 47 f4** „Cel mai simplu procedeu pentru a obține capitularea adversarului era continuarea 47 Rg7 Tf3 48 Rg8 Tf6 49 Rf8! Tf3 (sau 49 ... Tf5 50 f4) 50 Rg7 Tf5 51 f4" și în poziția rezultată (din diagrama 118) negrul nu mai are mutări de rezistență. Dar și calea aleasă în partidă duce la cîștig, însă pe căi mai ocolite. **47 ... Tc5! 48 Ta3 Tc7 49 Rg7 Td7 50 f5.** „Din nou o inexactitate; era mai bine să fi jucat întîi 50 Rf6 și abia ca răspuns la 50 ... Tc7 să fi continuat cu 51 f5 g : f5 52 R : f5 Tc5+ 53 Rf6 Tc7 54 Tf3 R : a5 55 Tf5+ și albul cîștigă." **50 ... g : f5 51 Rh6 f4 52 g : f4 Td5 53 Rg7 Tf5 54 Ta4 Rb5 55 Te4! Ra6 56 Rh6 T : a5** „sau 56 ... Rb7 57 Te5 T : f4 58 Rg5! Tf1 59 R : h5 f5 60 Rg5 f4 61 Tf5 f3 62 Rg4 și albul cîștigă" (A. Alehin) **57 Te5 Ta1 58 R : h5 Tg1 59 Tg5 Th1 60 Tf5 Rb6 61 T : f7 Rc6 62 Te7.** Această mutare este ultima din campionatul mondial disputat între Alehin și Capablanca la Buenos-Aires, în 1927. Capablanca a întrerupt partida în această poziție disperată și nu s-a mai prezentat la reluare, trimițînd lui Alehin o scrisoare de felicitări ... Mîndria cubanezului a fost rănită și Capablanca nu a mai avut tăria de caracter ca să-l felicite personal pe Alehin.

În poziția din diagrama 119, evident inferioară pentru negru, Alehin găsește surse de apărare salvîndu-se în

118

Analiză (A. Alehin)

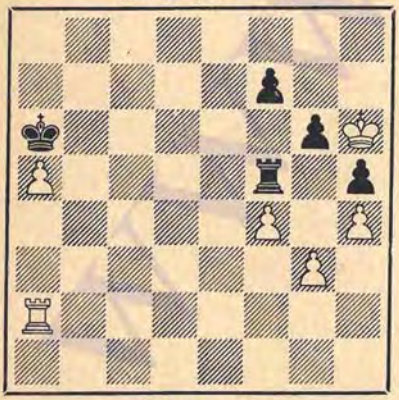

Zugzwang !

119

Reshevsky — Alehin, 1938

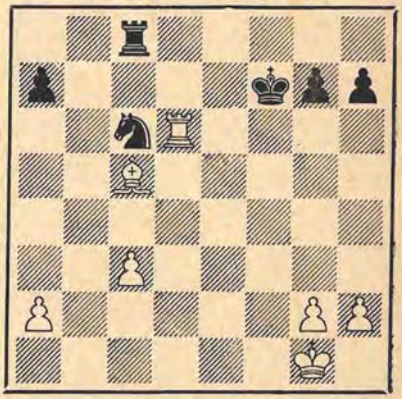

Negrul la mutare

cele din urmă într-un final de turnuri şi pioni. Finalul a evoluat astfel: **1 ... a5 2 Rf2 Ce7 !**. Prin aceasta Alehin izbuteşte să elimine puternicul nebun al albului şi, în finalul de turnuri ce rezultă, şansele de remiză sînt evident sporite. **3 Nd4 Cf5 4 Td7+ Re6 5 Ta7 C : d4 6 c : d4 Tc2+ 7 Rf3 T : a2 8 T : g7 Ta3+ 9 Re4 h5 10 Tg6+ Rf7**. Partida s-a întrerupt în această poziţie şi toţi maeştrii de faţă erau convinşi că Alehin este pierdut. Ca spre exemplu: **11 Tg5 Ta2 12 h4 a4 13 g3 Tg2 14 Rf3 Td2 15 T : h5 Td3+ 16 Rg2 T : d4 17 Ta5** sau **11 ... h4 12 Th5 Ta2 13 Rf3 Ta3+ 14 Rg4 Ta2 15 Rh3 a4 16 T : h4 a3 17 Th7+** urmat de Ta7 şi în ambele cazuri cei doi pioni liberi legaţi asigură albului victoria. Reshevsky a înscris însă în plic mutarea: **11 Th6**, care deşi este ceva mai slabă, este totuşi suficientă pentru cîştig. **11 ... Ta2**

12 Rf3 Ta3+ 13 Rf2 Td3. Continuarea cu şahuri nu-şi mai are sens, deoarece albul poate răspunde cu manevra Rg3 — h4 — h3 şi g2 — g3. **14 T : h5 a4 ! 15 d5 ?** O mutare naturală prin care Reshevsky îşi asigură un avantaj material de doi pioni, însă Alehin cîştigă un tempo important în avansarea pionului „a", ceea ce îi dă şanse considerabile de remiză. La cîştig ar fi dus continuarea mai puţin economică **15 Ta5 T : d4 16 Rg3 Re6 17 h4** şi cei doi pioni liberi asigură victoria **15 ... a3 16 Th7+ Rf6 17 Ta7 Re5 ! 18 Ta5**. Reshevsky apără la d5, deoarece la 18 h4 urmează Rf5 şi după schimbarea pionului d pentru pionul a regele negru intră între pionii albului, obţinîndu-se astfel o cunoscută poziţie de remiză, deşi albul rămîne cu doi pioni în plus. **18 ... Td2+ 19 Rf3 Td3+ 20 Re2** (20 Rg4 Td2 !) **20 ... Tb3 21 Rf2 Tb2+ 22 Rg3 Tb3+ 23 Rh4 Tb2 24 Rh3 a2** şi a survenit poziţia din diagrama 120 în care cu 2 pioni în plus albul nu mai poate cîştiga, deoarece la 25 g3 nu se schimbă cu nimic din poziţie, iar la 25 g4, urmează **25 ... Rf4** şi acum la 26 d6 Td2 iar la 26 Ta4+ Rg5 27 Rg3 Tb3+ 28 Rf2 Td2+ şi remiza este evidentă. De aceea Reshevsky a continuat cu **25 d6+ R : d6 26 g4 Rc6 !** cu scopul de a inter-

120

Reshevsky — Alehin, 1938

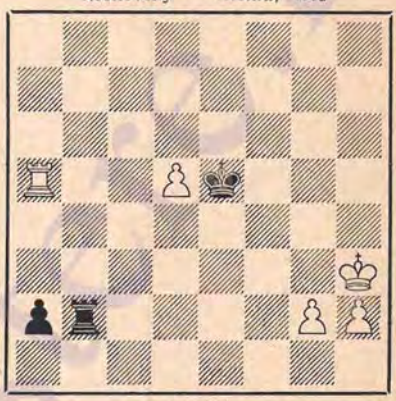

Remiză

veni în transformarea pionului „a", **27 Rg3 Rb6 28 Ta8 Rb5 29 h3**. Albul trebuie să execute această mutare modestă, deoarece la 29 h4, urmează 29 ... Tb3+ şi nu merge 30 Rf4 ? din cauza 30 ... Tb4+ 31 Rf5 Ta4 şi negrul cîştigă ! sau 30 Rf2 Ta2+ etc. **29 ... Rb4 30 Rf4 Tc2 ! 31 Tb8+** Albul nu are ce muta deoarece se ameninţa 31 ... Tc4+ 32 Rg5 Tc5+ urmat de Ta5 sau 32 Rg3+ urmat de Ta3 **31 ... Ra3 32 Ta8+ Rb3** şi remiza a fost consemnată.

Salvarea partidei aparent pierdute din diagrama 121 s-a realizat de asemenea într-un final de turnuri şi pioni. Este evident că, în astfel de împrejurări, mai trebuie să fii puţin ajutat şi de partener, care căutînd linii cît mai sigure pentru cîştig, simplifică prea

mult și mai joacă și inexact. Keres a continuat cu **1 Rf2** (nu e rău, însă nu este suficient de energic. Fără mari dificultăți albul ar fi cîștigat prin simpla înaintare a pionilor de pe flancul damei, începînd cu 1 b4) **1 ... Rf7 2 Td7+ Re6 3 Td6+ Rf7 4 C : a7** (inexact, și acum era mai bine 4 b4 !) **4 ... N : g4 5 T : d3 Ta8 6 Td4.** Cu această mutare, Keres forțează schim-

121

Keres — Alehin, 1938

Albul la mutare

bul calului pentru nebun, iar finalul ce rezultă trebuie jucat foarte precis, singurul avantaj al albului fiind cei doi pioni mai avansați decît ai negrului. **6 ... T : a7 7 T : g4 T : a2+ 8 Re3** (la 8 Rg3 Ta3 9 Tb4 Re6 cu egalitate) **8 ... T : h2 9 b4 g5 10 c6 Re7** și în poziția din diagrama 122 Keres a ratat cîștigul care s-ar fi obținut cu 11 Td4! Tc2 12 b5 Tc5 13 Tb4 Rd8 14 b6 Rc8 15 b7+ Rb8 16 Tb6! cu amenințarea Ta6 și a jucat **11 b5 ? Tb2 !** Acum regele controlează pionul c6, iar turnul pionul b5 și astfel Alehin și-a asigurat remiza **12 Tc4 Rd8 13 Tc5 g4 14 Rf4 Tb4+ 15 Rg3 Rc7.** Acum remiza este clară. Keres a mai încercat : **16 Rh4**

122

Keres — Alehin, 1938

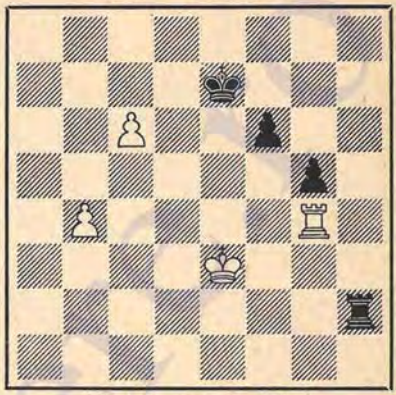

Albul la mutare, cîștigă

Rc8 17 Th5 Rc7 18 Th7+ Rc8 19 Tb7 Tc4 ! 20 Rg3 f5 21 Rh4 Tc5 și maeștrii și-au împărțit punctul.

O remiză instructivă a obținut Alehin și în poziția din diagrama 123 (New York, 1924) în care Capablanca are un pion în plus, însă structura

123

Capablanca — Alehin, 1924

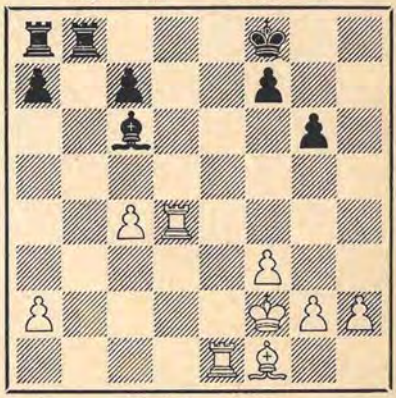

Albul la mutare

mai slabă de pioni compensează într-o oarecare măsură deficitul material. Este adevărat că pe parcurs Capablanca şi-a supraapreciat şansele şi în poziţia din diagramă a continuat cu **1 Nd3 ?**. Alehin în comentariul său arată: „Trebuia jucat 1 Td2 a5 2 Nd3 a4 3 Tbl T : bl 4 N : bl Tb8 5 Nd3 a3 6 Ne2 ! ameninţînd de a imobiliza prin Td3 turnul negru pe coloana „a", după care realizarea avantajului albului pe flancul regelui n-ar mai fi fost dificilă. Planul de cîştig ales de alb, deşi nu e lipsit de fineţe, este probabil irealizabil din cauza modificării structurii pionilor". **1 ... Tb2+ 2 Te2 Tab8 3 Ne4** (pentru a apăra pionul a2) **3 ... T : e2+ 4 R : e2 N : e4 5 f : e4 Re7** şi a survenit poziţia din diagrama 124

124

Capablanca — Alehin, 1924

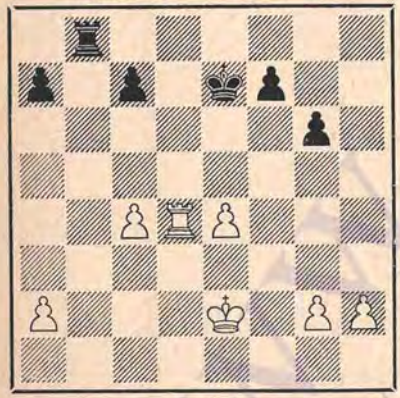

Remiză

6 Td2 Re6 7 Re3 c6 ! „Pregătirea necesară pentru aducerea turnului negru pe orizontala cincea". **8 h4 ?** „În acest final Capablanca n-a manifestat precizia sa caracteristică. E drept că acum ar fi fost prematur 8 c5, din cauza 8 ... Tb5 9 Td6+ Re5 10 T : c6 Ta5, însă continuarea 8 h3 ! cu ameninţarea de a juca Re3 — d4 — c3 şi apoi c4 — c5 i-ar fi pus negrului probleme mult mai grele". Totuşi negrul şi în acest caz are resursa 8 ... Re5 şi la 9 Td7 Tb2 10 T : f7 T : a2 11 g4 Ta3+ cu egalitate. **8 , .. Th8 ! 9 g3 Th5 !** Aceasta este poanta : menţinînd turnul pe orizontala a cincea, albul nu mai poate cîştiga. **10 Th2 Ta5** „Acum ameninţarea Re5 e foarte puternică". **11 Rf4 f6** (se împiedică 12 g4 din cauza g5+ ! **12 Tc2 Te5 13 c5** „După această mutare care limitează mobilitatea turnului negru, turnul alb este şi el fixat de pionul c5 şi negrul trebuie să ţină seama numai de ameninţarea Rf4 — g4 — h3 urmat de g3 — g4. **13 ... Th5 14 Tc3 a5** (se ameninţă Ta3) **15 Tc2 Te5 16 Tc3 Th5 17 Rf3 Re7 18 Rf4 Rf7 !** „Această mutare are scopul ca la Rh3 să poată răspunde cu g6 — g5, iar dacă Rg4, atunci Rg6, apoi negrul schimbă la h4 şi joacă Th5 — e5 — h5. Capablanca foloseşte împrejurarea că regele negru nu poate să se îndepărteze de punctul g6 şi intreprinde o ultimă încercare de a obţine cîştigul" **19 Tc4 Rg7 ! 20 Td4 ! T : c5 21 Td7+ Rf8 22 Rf4 Rg8 23 Ta7 Rf8 24 a4 Rg8 25 g4 g5+ 26 h : g5 T : g5 27 Ta6 Tc5 !** şi remiză pentru că la **27** T : g5 f : g5 28 Re5 Rg6 ! 29 Rd6 Rf7.

În poziţia din diagrama 125 dezavantajele albului sînt evidente, toţi pionii sînt slabi şi totuşi Alehin se salvează ca prin miracol. **1 Te1**, scopul acestei mutări este să pătrundă cu turnul la d8 sau h8 şi să-şi creeze contraşanse cu pionul liber rezultat. **1 ... Ta4.** Este curios că Bogoliubov, în meciul său cu Alehin pentru titlul suprem, comite astfel de greşeli. Simplu şi convingător ar fi fost 1 ... Te7 cunoscînd că după 2 T : e7 R : e7 3 Rf3 Rf6 4 Re4 g4 ! 5 Rf4 c4 ! 6 R : g4

125

Alehin — Bogoliubov, 1934

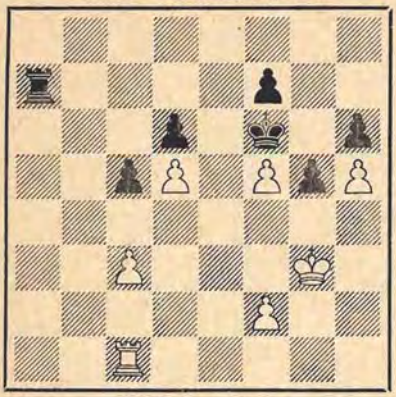

Albul la mutare

Re5 finalul de pioni este ușor cîștigat. **2 Te8 Tc4 3 Th8 T : c3+ 4 Rg2** (sau 4 Rg4 Tc4+ 5 Rg3 Th4 6 T : h6+ Re5 și negrul stă la cîștig) **4 ... R : f5 5 T : h6 f6 6 Th7 Re5 7 h6 Ta3 8 Te7+ R : d5 9 h7 Ta8 10 Rg3 f5 11 f4.** Alehin a încercat totul ca să se salveze și aici Bogoliubov a greșit grav jucînd **11 ... g : f4+ ? 12 R : f4 c4 13 R : f5 c3 14 Td7 Tc8 15 Tc7 Tf8+ 16 Rg6 Rd4 17 Rg7 Tb8 18 h8D** și remiză. Așa cum a demonstrat R. Fine negrul ar fi putut cîștiga cu 11 ... g4 ! (în loc de 11 ... g : f4+ ?) 12 Rh4 (cea mai bună șansă) 12 ... c4 13 Rg5 c3 14 R : f5 g3 15 Rg6 g2 16 Te1 c2 17 Rg7 Rd4 18 h8D T : h8 19 R : h8 Rd3 20 Tg1 ! Re3 ! 21 f5 Rf2 22 f6 R : g1 23 f7 c1D 24 f8D Dc3+ 25 Rg8 Dg3+ 26 Rh7 Rh2 și negrul cîștigă. Final instructiv tocmai prin greșelile săvîrșite de negru.

Un final care a fost condus de Alehin cu multă finețe este prezentat în diagrama 126. După o deschidere fără istoric, Alehin la mutare a continuat cu **1 Te1+ Rd7.** Retragerea regelui la d7 este evident mai bună decît 1 ... Rf7, după care albul poate obține cîștigul cu 2 Rc3 ! Tb8 3 Te3 și, așa cum a arătat Alehin, turnul odată fixat pe coloana **b**, negrul nu poate împiedica mobilizarea albului în această ordine : a3 !, Rc2, f3 Tb3 și după Te8, Rd2 turnul alb pătrunde în

126

Alehin — Spielmann, 1927

Albul la mutare

lagărul advers. **2 Rc3 Tb8 3 Te3 Tf8 4 Tg3 ! Tf7 5 Rb4** (corect era 5 Th3, ca mai tîrziu în partidă) **5 ... Te7 ! 6 Rc3.** Recunoașterea inexactității de la mutarea a 5-a **6 ... Tf7 7 Th3 h6 8 Rd2.** Acum au ieșit în evidență slăbiciunile pionilor negri. Se amenință Ta3 și după 8 ... Rc8 9 Ta3 Rb7 10 Te3 cu pătrundere în lagărul negru. **8 ... Te7 9 Ta3.** În comentariile sale Alehin indică 9 Te3 ! ca fiind logic și promițător : „albul ar fi putut forța un final de pioni foarte promițător, deoarece după 9 ... T : e3 10 R : e3 Re6 11 Rf4 g6 12 g4 negrul nu ar fi putut împiedica blocarea flancului regelui, după care albul ar fi pătruns pe flancul damei, de exemplu 12 ... g5+ 13 Re3 Rd7 14 Rd3 Rc8 15 Rc3 Rb7 16 Rb4 Ra6 17 Ra4 Rb7 18 Ra5 a6" și analizînd poziția din diagrama 127, Alehin expune în mod convingă-

tor calea de cîştig: 19 a4 Ra7 20 b3! Rb7 21 b4 Ra7 22 b5 a:b5 23 a:b5 Rb7! 24 b6!! c:b6 25 c:b6 Rb8 26 Ra6 c5 27 d:c5 d4 28 b7 d3 29 Rb6 d2 30 c6 dlD 31 c7≠. „Variantele acestea nu sînt de loc uşoare, dar dacă aş fi fost în cea mai bună formă, aş fi putut şi ar fi trebuit să le calculez exact." 9 ... Te4 10 Ta4 Rc8 11 f3 Th4 12 h3 Rb7 13 Re3 f5! 14 Tb4+ Rc8 (eliberează turnul) 15 a4 g5 ? Aici Spielmann

127

Analiză (A. Alehin)

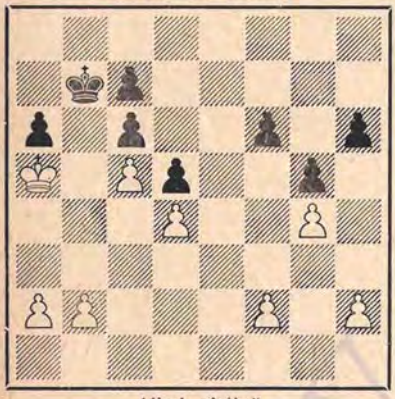

Albul cîştigă

putea să obţină remiza prin 15 ... f4+ 16 Rf2 Th5 17 Tb3 Tf5 18 Td3 Tf7 19 Td2 Te7 şi dacă 20 Te2, atunci T:e2+ urmat de a7 — a5. 16 a5 g4 17 h:g4 f:g4 18 a6! g:f3 19 g:f3 Thl 20 Tb7 Tel+ 21 Rf4! „Prin 21 Rd2 Te7! 22 T:a7 Rb8 23 Tb7+ Ra8! albul ar fi cîştigat un pion dar nu partida". 21 ... Tdl 22 Re5 Tel+ 23 Rf5 Tdl 24 T:a7! „Albul calculează corect că după schimbul de pioni regele lui va anihila ambii pioni trecuţi ai adversarului şi în acelaşi timp va acorda un sprijin activ pionului său (f). Finalul este instructiv din punct de vedere tehnic" 24 ... T:d4 25 Ta8+ Rd7 26 f4 Ta4 27 a7! h5 (la 27 ... d4 28 Re4 h5 29 b3 Tal 30 f5 Re7 31 R:d4 h4 32 Re5 şi albul cîştigă. Acum s-a ajuns în poziţia din diagrama 128, în care Alehin demonstrează calea de

128

Alehin — Spielmann

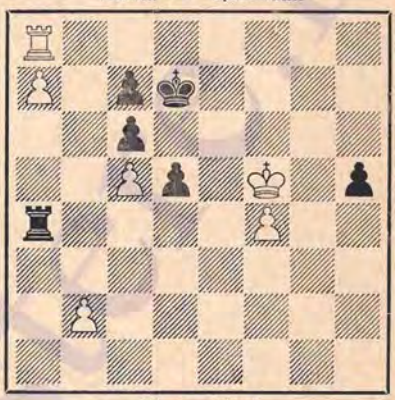

Albul cîştigă

cîştig cu mutări unice de studiu. 28 b3! „Mutarea cîştigătoare! E clar că principala sarcină a albului este de a opri cu regele său pionul (d)". Direct 28 Re5 nu merge din cauza Te4+ 28 ... Tal 29 Re5 Tel+ 30 Rd4! Tdl+ 31 Rc3 Ta1 32 f5! Re7 (forţat din cauza ameninţării 33 f6) 33 Rd4 h4 34 Re5 Tel+ 35 Rf4 Ta1 36 Rg5 Tg1+ (la 36 ... h3 37 Th8 T:a7 38 T:h3 Ta1 39 f6+ Rf7 40 Th7+ Rf8 41 T:c7) 37 R:h4 Ta1 38 Rg5 Tg1+ 39 Rf4 Ta1 40 Re5 Te1+ 41 Rd4 Ta1 42 Rc3 Ta3 43 Rb2 Ta6 44 b4 Rf7 45 Rb3 Ta1 46 f6! Ta6 47 b5 c:b5 48 Rb4 şi negrul cedează.

Strălucitele rezultate obţinute de Alehin în cariera sa şahistă se datoresc în principal analizei corecte, autocritice a propriilor sale mutări. Astfel, în diagrama 129, el recunoaşte egalitatea poziţiei şi după 1 ... D:b4 men-

129

Spielmann — Alehin, 1927

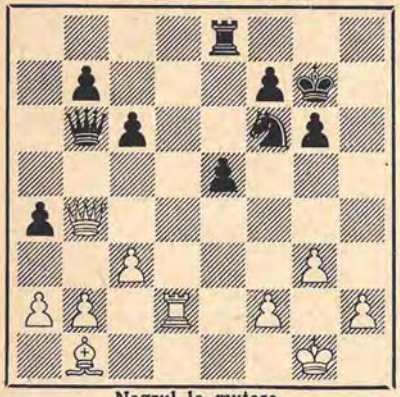

Negrul la mutare

ționează în comentariile sale: „Dacă negrul ar fi vrut să joace la cîștig, el ar fi putut retrage fără nici un risc dama la a7. După schimbul damelor lucrul cel mai bun ar fi fost acceptarea remizei propuse de alb." **2 c : b4 a3** „cu regret", Alehin trebuie să constate că această idee „în aparență atît de estetică, nu merită semnele de exclamare pe care i le-au acordat criticii. Dimpotrivă, în cazul unui răspuns corect al albului această mutare ar fi trebuit să ducă la o oarecare slăbire a poziției negrului, în timp ce după 2 ... Cd5 3 a3 (sau 3 b5) f5, el ar fi obținut ușor remiza" **3 b : a3 Ta8 4 Td3 e4 5 Te3.** „Această mutare corespunde dorinței negrului, deși jocul albului nu era încă expus pericolelor. Mutarea 5 Tb3 ar fi pus negrului probleme dificile, deoarece la Td8 urma 6 a4 și b5 ... Negrul ar fi trebuit să lupte pentru remiză". **5 ... Cd5! 6 T : e4 Cc3 7 Te1 T : a3 8 Rf1 Rf6 9 h4 C : b1** „Poziția negrului nu mai putea fi întărită, cu atît mai mult cu cît albul amenința să obțină un pion liber pe coloana h" **10 T : b1** T : a2 și a survenit poziția din diagrama 130, în care Spielmann putea să-și asigure remiza cu 11 Tb3! cu valorificarea cît mai rapidă a șanselor de pe flancul regelui, de exemplu: 11 ... Re5 12 Te3+ Rd5 13 Tf3 f5 14 h5! g : h5 15 T : f5+ Rc4 16 T : h5 R : b4 17 g4 și negrul n-ar fi putut evita remiza (A. Alehin) **11 Te1** „Finalul de turnuri abia a început și albul

130

Spielmann — Alehin, 1927

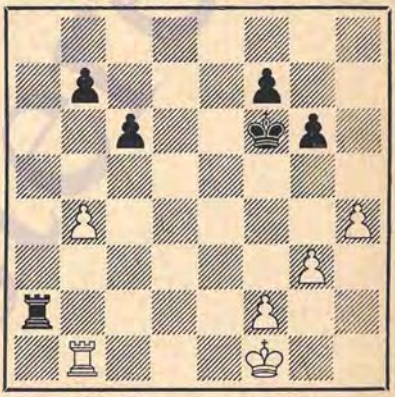

Albul la mutare, remiză.

face o greșeală decisivă. Ideea de a apăra pionul (b) cu turnul pe linia a patra nu este fericită, iar separarea plănuită a regelui negru de flancul damei este irealizabilă", **11 ... Ta4 12 Te4 c5 13 Tf4+ Re6 14 Te4+ Rf6 15 Tf4+ Re7?** (15 ... Re6! și dacă 16 Te4+ Rd5!) **16 Te4+ Rd7 17 g4!** „Nesatisfăcător era 17 Tf4 Re6 18 Te4+ Rd5! 19 Te7 c : b4! 20 T : b7 Rc4! 21 Tc7+ Rd3 22 Td7+ Rc2 23 Tc7+ Rb2 24 T : f7 b3 25 Tf6 Ta3!" Acesta a fost cîștigul pe care Alehin l-a omis la mutarea a 15-a (Re7?) **17 ... c : b4 18 h5 b5** (trebuia simplu: 18 ... g : h5 19 g : h5 b5 20 h6 b3 21 Te3 b2 22 Tb3 Rc6! 23 T : b2 Th4 cu avantaj pentru negru. Totuși după 21 T : a4

— în loc de Te3 — b : a4 22 h7 b2 23 h8D b1D+ 24 Rg2 negrului i-ar fi fost greu dacă nu imposibil să cîştige finalul de dame rezultat) **19 h6 b3 20 Te3 b2 21 Tb3 Rc6** (greşit ar fi fost 21... Ta1+ 22 Rg2 b1D 23 T : b1 urmat de h7 şi albul cîştigă) **22 T : b2 ?** (mai sigur era 22 f3! Ta3 23 T : b2 T : f3+ 24 Rg2 Te3 25 Tf2) **22 ... T : g4 23 Tc2 + Rb6 24 Tc8 Th4 25 Th8 b4 26 Re2 Rc7 27 Rd3 Th3+ 28 Rc2 b3+ 29 Rc1!** (mai precis decît 29 Rb2 Rd6 30 Tb8 Re5! 31 T : b3 T : h6 cu avantaj pentru negru) **29 ... Th1+ 30 Rb2 Rd6 31 R : b3 Re5! 32 Rc4** (pentru a răspunde la 32 ... Re4 cu 33 Rc5! Rf3 34 Rd6 R : f2 35 Re7 f5 36 Rf6 cu remiză) **32 ... Th3! 33 Te8+ Rf5 34 Rd4! T : h6 35 Re3 Rg4 36 Te4+ ?** („Cu aceasta albul pregăteşte greşeala de la mutarea următoare. Remiză era prin 36 Re2! Th1 37 Te4+ Rf5 38 Ta4") **36 ... Rh3** Alehin „invită" pe alb la greşeală (vezi diagrama 131) **37 Tf4 ?** „O greşeală instructivă, care permite asedierea cu succes a ultimului pion al albului. Remiza era încă asigurată cu 37 Re2!" **37 ... f5!** mutarea cîştigătoare! **38 Tf3+** (sau 38 Re2 Rg2 39 f3 Rg3 40 Ta4 Th2+ 41 Re3 Tf2 42 Tf4 Tf1! sau încă 38 Ta4 Rg2 39 Ta6 Th3+ 40 Rf4 Th4+ 41 Re5 Te4+ 42 Rf6 Tg4 43 f4 T : f4 44 R : g6 Tf1 45 Rg5 f4 46 Rf5 f3 şi cîştigă) **38 ... Rh2** (se ameninţă schimbarea turnului cu Th3) **39 Tf4 Th3+** şi Spielmann a cedat pentru că la **40 Re2 Rg2 41 Ta4 Tf3 42 Ta6 g5** şi negrul are 2 pioni.

131

Spielmann — Alehin, 1927

Albul la mutare, remiză

Încheiem exemplificările de finaluri de turnuri cu poziţia din diagrama 132, care a survenit în partida Alehin — Stoltz (Salzburg, 1942). La un joc co-

132

Alehin — Stoltz, 1942

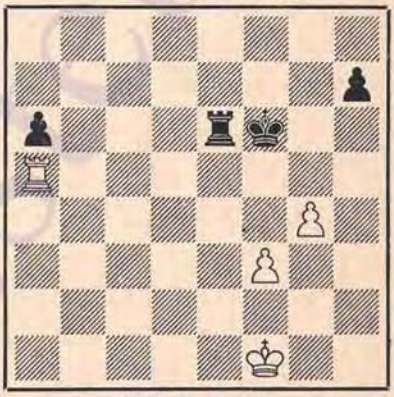

Albul la mutare

rect finalul ar fi trebuit să se termine cu egalitate, însă Stoltz, adoptînd o linie de joc de simplă rezistenţă, dă ocazie lui Alehin să forţeze victoria. **1 Rf2 h6** (totul pe orizontala a şasea, aceasta este ideea strategică pe care se sprijină Stoltz) **2 Rg3 Rg6 3 f4 Tb6 4 Rh4 Rg7 5 f5 Tc6 6 Ta4 Tb6 7 Ta5 Tc6 8 Td5 Tb6 ?** (diagrama 133). În partida practică apar deseori mutări de genul celor de la mutarea a şasea şi a şaptea a albului, cu scopul de a distrage starea de concentrare a adversarului cu

elemente de ordin psihologic. Trebuia jucat 8 ... Tc1 şi după 9 Td7+ Rf6 10 Td6+ Rg7 11 T : a6 urmează 11 ... Th1+ iar la 10 Th7 Th1+ 11 Rg3 h5! 12 Th6+ Rf7 13 g5 Tg1+ ! şi remiză.

133

Alehin — Stoltz, 1942

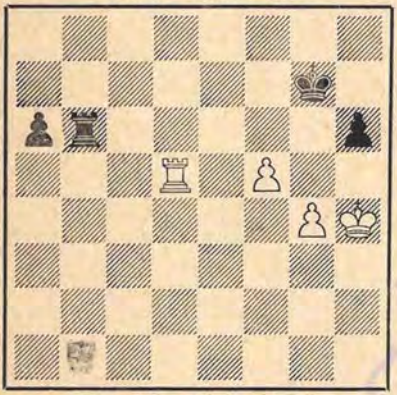

Negrul la mutare, remiză

9 Rh5 ! Tc6 10 Td7+ Rf8 11 Ta7 Tb6 12 Th7 Rg8 13 Te7 ! (pregătind astfel mutarea Te6 şi finalul de turnuri se va transforma într-un final de pioni şi respectiv de dame, în care pionul în plus decide însă şi cu ajutorul lui Stoltz) **13 ... Rf8 14 Te6 ! T : e6 15 f : e6 a5 16 R : h6 a4 17 g5 a3 18 g6 a2 19 g7+ Re7 20 g8D a1D 21 Df7+ Rd6 22 Dd7+ Rc5 23 Rg6** şi în poziţia din diagrama 134 Stoltz nu a găsit calea de remiză care începea cu 23 ... De5 ! şi nu cu şahul automat pe care l-a dat în partidă la g1. Dacă 24 e7 Dg3+ 25 Rf7 Df4+ 26 Re8 Db8+ 27 Dd8 Db5+ 28 Rf8 Df1+ şi remiză, iar la 24 Rf7 Dh5+

134

Alehin — Stoltz, 1942

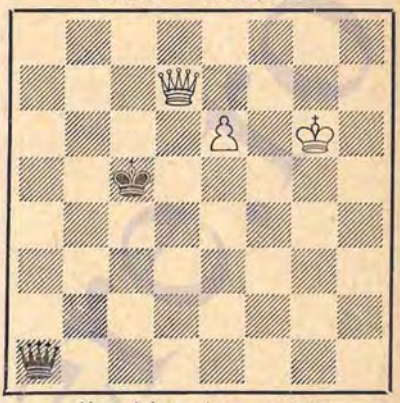

Negrul la mutare, remiză

25 Re7 Dh4+ şi regele nu poate trece pe celălalt flanc. Stoltz a jucat însă **23 ... Dg1+ ?** şi după **24 Rf7 Dh1 25 Dc7+ Rb5 26 De5+ Ra4 27 Dd4+ Ra3 28 Dd3+ Rb4 29 Df5 Dc6 30 e7 Dc7 31 De4+ Ra3 32 Dd4 Dh2 33 Dc5+ Ra2 34 e8D Df4+ 35 Rg7 Dg3+ 36 Rf8 !** (La 36 Dg6 ? ar fi urmat Dc3+ cu pat sau remiză). Negrul a cedat.

În cele patruzeci şi opt de diagrame (86 — 134) au fost prezentate poziţii de finaluri jucate şi uneori comentate de Alehin şi ele cuprind numai o mică parte din opera şahistă a fostului mare campion mondial de şah.

În lucrare nu s-au cuprins şi alte finaluri, încă mai complicate ca cele cu dame şi pioni, două turnuri şi pioni, precum şi anumite metode de joc, necesare după simplificările prin multe schimburi efectuate încă în stadiul de deschidere, pe care Alehin le-a demonstrat în numeroase partide.

MAX EUWE

Al cincilea campion mondial de şah a fost, pentru o scurtă perioadă (1935 — 1937), **Max Euwe** în urma victoriei repurtate în meciul cu Alehin, disputat în diferite oraşe din Olanda în anul 1935.

Strălucita carieră şahistă a lui A. Alehin a culminat în perioada 1927 — 1935, succesele sale răsunătoare pe plan mondial succedîndu-se an de an. Totuşi, în anii 1934 — 1935, în partidele lui Alehin au apărut unele scăderi atît în jocul de mijloc cît şi în finaluri ceea ce a determinat şi pierderea meciului său cu M. Euwe.

Însuşi Euwe recunoaşte că în acest meci nu s-a lăsat influenţat de strălucirea performanţelor lui Alehin, acestea fiind mult superioare rezultatelor sale, şi nici de opinia şahistă mondială care îi era de asemenea nefavorabilă. Cheia succesului său în acest meci a avut la bază reconsiderarea partidelor jucate direct cu Alehin, diferenţa de scor în favoarea lui Alehin fiind minimală, astfel că anumite condiţii de formă sportivă şi adîncirea prin studiu a unor variante din deschiderile practicate de Alehin ar fi putut egala forţele şi chiar răsturna la un moment dat valorile.

Această considerare s-a dovedit justă şi Euwe a cîştigat meciul la un scor minimal (15 1/2 — 14 1/2), devenind astfel campion mondial.

Replica a primit-o însă în anul 1937, cînd Alehin, bine pregătit teoretic şi cu condiţia fizică mult ameliorată, a cîştigat meciul revanşă la un scor categoric 15 1/2 — 9 1/2), demonstrînd astfel întregii lumi şahiste că pierderea meciului din anul 1935, la Euwe, a fost accidentală, înregistrîndu-se pentru prima oară în istoria competiţiilor sportive redobîndirea unui titlu de campion mondial într-un meci revanşă.

Titlul suprem, astfel redobîndit, l-a păstrat pînă în anul 1946 cînd Alehin, în vîrstă de 54 de ani, a decedat la Lisabona în urma unui atac de cord.

Personalitatea şahistă a lui M. Euwe s-a relevat prin rezultatele sportive superioare, obţinute într-o activitate de peste patru decenii, în diverse turnee internaţionale, dar mai cu seamă prin publicaţiile sale privind teoria deschiderilor, jocul de mijloc în partida de şah, cît şi teoria finalurilor.

Activitatea publicistică continuă cu mult succes şi în prezent, materialul şahist ce apare periodic în „Schach — Archiv" fiind deosebit de apreciat în întreaga lume atît pentru conţinutul bine analizat de M. Euwe sau de colaboratori de valoare, cît şi pentru metodele sale de sistematizare ştiinţifică a subiectelor prezentate.

Titlul de campion şi respectiv rezultatul meciului a fost determinat de evoluţia finalului cîştigat din partida a opta (diagrama 146) şi remiza din partida a douăzeci şi patra (diagrama 135), în care primele două mutări Alehin le-a jucat corect 1 ... e5! (mutarea care trebuia să ducă la victorie, prin aceasta împiedicîndu-se f3 — f4, ca spre exemplu: 2 f4 e : f4 3 g : f4 Rf7 şi cei doi pioni în plus pe flancul damei asi-

gură victoria) **2 Rf1 b5 3 Re2 c5 ? ?** Semnele de întrebare sînt puse de Alehin, care notează: „o lipsă de atenţie nemaipomenită. Negrul a făcut această mutare fulgerător, presupunînd că albul va răspunde cu 4 Rd3. După 3 ... a5 albul ar fi trebuit să cedeze, deoarece: 4 Rd3 a4 5 Rc3 c5 6 g4 Re7 7 Rd3 (în cazul cînd 7 g5, regele atacă h5, dacă însă 7 h5, regele trece

135

Euwe — Alehin, 1935

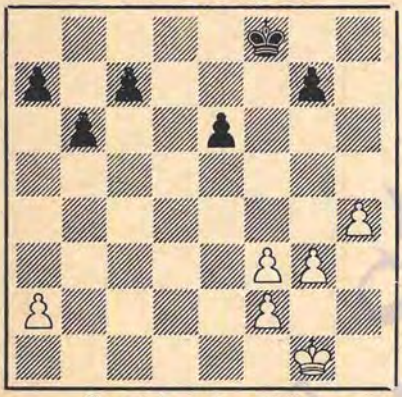

Negrul la mutare cîştigă

la f4, după care mutarea e5 — e4 e hotărîtoare) 7 ... Rd6 8 Rc3 Rd5 9 a3 Re6 10 Rd3 Rd6 11 Rc3 Rd5 12 Rd3 b4 13 a : b4 c : b4 14 Rc2 Rc4 15 Rb2 (15 h5 Rd5) 15 ... a3+ 16 Ra2 Rc3. Această gafă s-a reflectat asupra jocului meu în ultimele şase partide ale meciului" **4 Re3 !**, mutare care asigură remiza, deoarece înaintarea f3 — f4 nu se mai poate împiedica.

Şanse ceva mai bune în final a avut Alehin şi în partidele a 27-a şi a 29-a, însă Euwe a jucat corect şi s-a salvat cu remiză în ambele partide. Poziţia din diagrama 136 a survenit în partida a 27-a a meciului din anul 1935. Albul la mutare a apreciat just

136

Euwe — Alehin, 1935

Albul la mutare

că schimbul turnurilor este esenţial pentru a realiza eventuala remiză.

1 Tc8 T : c8 2 C : c8 Rf6 3 Rf2 g5 4 Cb6 Nc2 5 Cc4 Re7 6 Ce3 Rd6 7 Re2 f5 ? Lipsa de formă a lui Alehin în acest meci este evidentă şi spiritul său autocritic nu se dezminte: „După înaintarea pionului „f" structura de pioni a negrului îşi pierde elasticitatea, ceea ce convine părţii care are calul. Mai multe dificultăţi tehnice ar fi provocat albului continuarea 7 ... h5 8 g3 Nb5+ 9 Rd2 e5 ! 10 Rc3 f6" **8 g3 Nb5+ 9 Rd2 f4** (albul ameninţă 10 f4 cu remiză certă) **10 g : f4 g : f4 11 Cg2** (mai complicat, dar suficient pentru remiză ar fi fost 11 Cg4 Rd5 12 Rc3 Ne2 13 Ce5 şi sacrificiul nebunului nu duce la cîştig: 13 ... N : f3 14 C : f3 Re4 15 Ce5 h5 ! 16 Cd7 ! h4 17 Cf6+ Re3 18 d5 ! A. Alehin) **11 ... e5 12 d : e5 R : e5 13 Rc3.** Cunoscînd că după dispariţia pionilor f3 şi f4 sarcina albului de a face remiză constă în sacrificiul calului pentru pionul „h", pionii „a" neavînd valoare pentru a putea decide, şansele de remiză ale lui Euwe au devenit evidente. Alehin a

mai încercat: 13 ... **Nf1 14 Ce1 Rd5 15 Cc2 Rc5 16 Cd4 Nh3 17 Ce2 Ng2 18 C : f4 N : f3 19 Cd3+ Rb5 20 Ce5 Nh5 21 Cc4** (mai simplu era 21 h4 Rc5 22 Cd7+ urmat de Cf6 și calul se poate sacrifica în continuare pentru pionul h) 21 ... **Ng4 22 Cd6+ Rc5 23 Cf7 h5 24 Ce5 Nf5 25 Cc4 Ne4 26 Cd2 Ng2 27 h4 Rd5 28 Cc4 Re4 29 Cd6+ Rd5 30 Ce8 Rc5 31 Cf6 Nf3 32 b3!** Se asigură mai întîi trecerea regelui la a1. După aceasta se poate sacrifica liniștit calul pentru pionul h5 și partida s-a terminat cu remiză.

În partida a 29-a Euwe obține încă o jumătate de punct într-un final cu cîte două turnuri și pioni, în care Alehin, lipsit de perseverența sa obișnuită și handicapat și de faptul că Euwe mai avea nevoie de o remiză pentru a cîștiga titlul, ratează și ultima sa șansă efectuînd cîteva mutări mai slabe. În poziția din diagrama 137, Euwe comite o inexactitate începînd

137

Alehin — Euwe, 1935

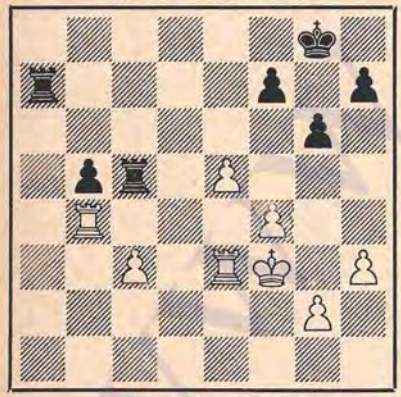

Negrul la mutare

cu 1 ... **Tac7.** Remiza s-ar fi putut obține imediat cu 1 ... Ta3 2 Rg4 (sau 2 Re4 Tc : c3 3 T : c3 T : c3 4 T : b5 Tg3) 2 ... Tc : c3 3 T : c3 T : c3 4 T : b5 Rg7=; însă 2 c4 T : e3+ 3 R : e3 b : c4 4 Rd4 Ta5 5 T : c4 Ta2 6 g4 mai lasă totuși albului unele speranțe de cîștig. **2 Tb3 Rf8 3 g4?**

După această mutare pripită orice speranță de cîștig se năruie. Trebuia jucat metodic 3 g3 Rf3—e2—d2 pentru a elibera un turn de la apărarea pionului c3. „După aceasta obținerea cîștigului ar fi fost legată de unele dificultăți tehnice, ce ar fi putut fi învinse, întrucît negrul nu avea contrajoc. Mutarea g2—g4 duce doar la schimb de pioni și la remiză inevitabilă" (A. Alehin) 3 ... **Re7 4 f5** (planul cu manevra de rege nu mai este realizabil din cauza slăbiciunii din f4) **4 ... g : f5 5 g : f5 f6! 6 Rf4 f : e5+ 7 T : e5 T : e5 8 R : e5 Tc5+ 9 Re4 Rf6 10 Ta3 Tc4+ 11 Rd3 Th4.** Acum partida este evident remiză. A mai urmat: **12 Tb3 R : f5 13 T : b5+ Re6 14 c4 T : h3+ 15 Rd4 Rd6 16 Tb6+ Rc7 17 Tf6 Th5 18 Rc3 Rb7 19 Rb4 Rc7.**

O poziție în care șansele negrului sînt evident superioare, prin puternicul pion în plus de la b3 și turnul activ, este prezentată în diagrama 138.

138

Euwe — Alehin, 1937

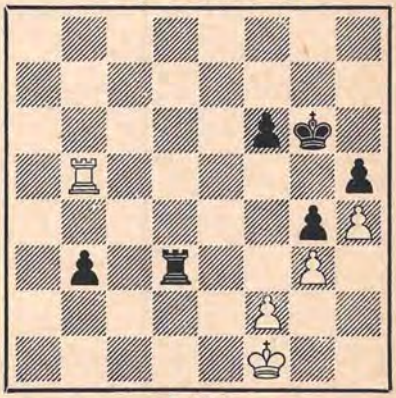

Remiză

Faptul că deşi avantajul negrului este cert şi că partida totuşi s-a încheiat remiză, a determinat pe unii teoreticieni ai finalurilor (R. Fine, H. Kmoch, G. Levenfiş şi N. Grigoriev) să analizeze cu numeroase variante posibilităţile de cîştig ale negrului şi au ajuns la aceeaşi concluzie: **remiză!**

Poziţia prezintă momentul de întrerupere al partidei a 23-a din meciul revanşă Alehin—Euwe, jucat pentru titlul suprem în anul 1937, în Olanda. Euwe, care juca cu albele, a înscris în plic mutarea **1 Re2** şi a condus partida spre remiză astfel: **1 ... Tf3 2 Re1!** Albul nu trebuie să permită trecerea imediată a regelui negru spre flancul damei. La 2 Tb7 Rf5 3 Tb5+ Re4 4 T:h5 Rd4 5 Tb5 Rc3 6 h5 b2 7 h6 Tf5! 8 Tb7 Te5+ 9 Rd1 Td5+ 10 Re2 Td7 11 Tb8 Rc2 12 Tc8+ Rb1 13 Re3 Tb7 şi negrul cîştigă. **2 ... f5 3 Tb6+ Rf7 4 Th6** (forţează mutarea de turn) **4 ... Tc3!** (în partidă s-a jucat 4 ... f4 5 T:h5 Tc3 6 Tb5 f3 7 Rd2 Tc2+ 8 Re3 b2 9 Rf4 Tc4+ 10 Re3 Tc2 terminîndu-se cu remiză) **5 Rd2!** Prin aceasta se forţează intrarea regelui alb în joc. **5 ... Tc2+ 6 Re3 b2 7 Tb6 Re7 8 f4!** (greşit ar fi 8 f3? Rd7 9 Rf4 Rc7 10 Tb5 Rc6 11 Tb8 Te2 12 f:g4 f:g4 13 Tb3 Rc5 14 Tb8 Rc4 şi negrul cîştigă) **8 ... Rd7 9 Rd4!** (pentru ca regele negru să nu poată pătrunde) **9 ... Rc7 10 Tb3 Rc6 11 Tb8 Tg2 12 Tb3 T:g3** (12 ... Td2+ 13 Re3!) **13 T:b2 Th3 14 Re5 T:h4 15 R:f5** (varianta Kmoch) şi acum concluzia marelui maestru Fine sună astfel: „şi avînd în vedere puternicul pion al albului, ca şi lipsa de coordonare a figurilor negrului, cîştigul nu este posibil". De altfel şi Levenfiş analizează şi concluzie la fel. Numai N. Grigoriev combate această afirmaţie arătînd că după 15 ... g3 16 Rg5 Th1! 17 f5 h4 (şi nu 17 ... Th2?—Kmoch) 18 f6 Rd6 19 f7 Re7 20 Rg6 Tf1 21 Te2+ Rd6 22 Tg2 T:f7! 23 R:f7 Re5 şi negrul cîştigă.

În diagrama 139 este prezentată poziţia finală a acestei analize pe care o ... analizăm în continuare.

139
Analiză

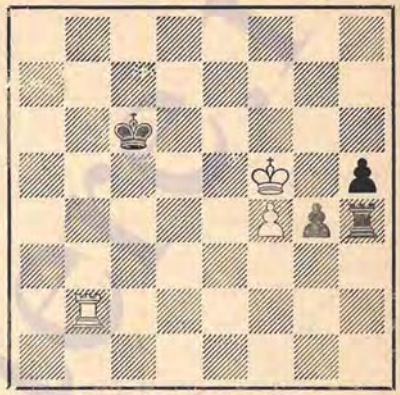

Negrul la mutare, cîştigă (după Grigoriev) sau este remiză (după Fine şi Levenfiş). Cine are dreptate?

Încercarea de cîştig a negrului începe cu **15 ... g3** la care albul nu are altceva mai bun decît **16 Tg2**, cunoscînd că şahurile cu turnul pe c2, d2, e2 mai degrabă îl dezavantajează decît îl ajută şi că 16 Rg5? e greşit din cauza 16 ... Tg4+ 17 R:h5 g2 18 R:g4 g1D+ 19 Rf3 Dd1+ şi cîştigă uşor. **16 ... Tg4.** După aceasta, practic albul se află în zugzwang, fiind obligat să permită înaintarea pionului „h". **17 Re4 h4 18 Rf3 Tg8** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 140, în care albul nu mai are mutări satisfăcătoare. Astfel:

a) La **19 Td2** ca să interzică apropierea regelui negru urmează **19 ... h3** cu cîştig imediat.

b) La **19 f5 Rd6 20 Rf4 Re7 21 Rf3 Rf6 22 Rf4 Tg5 23 Rf3 T:f5+** şi cîştigă deoarece după **24 Rg4 Tf2 25 Tg1 Th2.**

140
Analiză

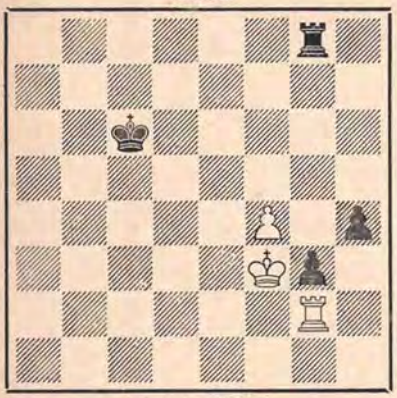

Negrul cîştigă

c) La **19 Tg1 Rd5! 20 Rg2 Re4 21 Rh3 R : f4 22 Tf1+** (22 R : h4 Th8≠) **22 ... Re3 23 Ta1 g2! 24 Rh2** (24 Ta3+? Rd4 şi cîştigă prin apropierea cu regele de turn) **24 ... h3** şi s-a ajuns într-o poziţie asemănătoare cu o analiză Kling şi Horwitz (1851) în care calea de cîştig era bazată pe o poziţie cu turnul la g4, g5 sau g6, după care se trece cu regele pe la spatele turnului pe coloana „h" pînă la h4, cînd urmează poanta de cîştig a autorilor citaţi (diagrama 140/a). Astfel, **25 Ta3+ Rd2 26 Ta2+ Rc3 27 Ta1 Tg5 28 Te1 Rd3 29 Ta1 Re4 30 Ta4+ Rf5 31 Ta5+ Rg6 32 Ta6+ Rh5 33 Ta1 Rh4 34 Ta4+ Tg4 35 Ta1 Tg3** (poanta manevrei : se ameninţa 36 ... Tf3, intrînd în poziţia clasică de cîştig) **36 Ta4+ Rg5 37 Ta5+ Rf4 38 Ta4+ Re5 39 Ta5+ Rd4 40 Ta4+ Rc5 41 Td3** şi cîştigul nu se mai pune la îndoială.

d) Sau, în ultima variantă, după **19 Tg1 Rd5** dacă **20 Tg2 Re6 21 Tg1 Rf5 22 Rg2 Tg4 23 Rh3 T : f4 24 Tg2 Rg5!** (ameninţînd 24 ... Tf1) **25 Ta2 Tf1! 26 Rg2** (forţat, la 26 Ta5+ Rf6 şi la şahuri în zigzag spre turn, după care negrul cîştigă cu Th1+, iar dacă albul joacă 27 R : h4 g2! şi transformarea pionului este asigurată) **26 ...**

140/a
Analiză

Negrul cîştigă

Te1 27 Tb2 Rf4 28 Tb4+ (se ameninţa 28 ... h3+ 29 R : h3 Th1+ 30 Rg2 Th2+) **28 ... Te4 29 Tb2 Rg4** şi negrul trebuie să cîştige.

e) Marele maestru G. Levenfiş, într-un studiu publicat în „Jocul de şah din anul 1954" arată următoarea variantă care ar duce la remiză (diagrama 139) **15 ... g3 16 Tg2 Tg4 17 Re4 h4 18 Rf3 Tg8** (pînă aici ca în variantele deja analizate) **19 Tc2+! Rd5 20 Rg2.** Faţă de variantele anterioare schimbul de poziţie pe cîmpul g2 între turn şi rege se face cu tempo. În continuare propune o mutare greşită la negru şi astfel albul poate realiza remiza : **20 ... Re4? 21 Rh3 R : f4 22 Tc4+** intrînd într-o cunoscută poziţie de remiză teoretică (diagrama 140/b) în care turnul negru, neavînd funcţie laterală iar pionii nefiind suficient de avansaţi (formaţia g2 şi h3),

ca în diagrama 140/a, cîștigul nu mai este posibil.

În loc de 20 ... Re4?, negrul trebuie să joace **20 ... Tg4!** cu aceasta asigurîndu-se eliminarea pionului din

140/b
Analiză

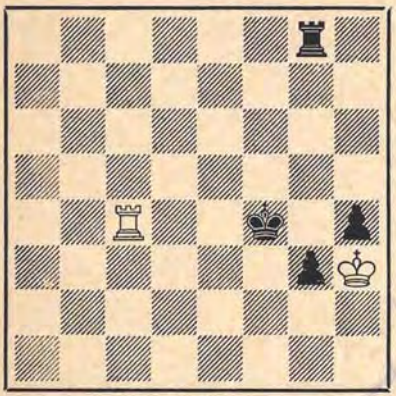

Remiză

f4 cu turnul și nu cu regele, creînd astfel condiții de a obține victoria. Acum pot surveni următoarele variante:

(e1) — **21 Rf3? h3 22 R : g4 g2** și cîștigă.

(e2) — **21 Rh3 T : f4** și a survenit poziția din diagrama 141. Condițiile de rezistență ale albului constau în a nu permite negrului pătrunderile cu turnul pe orizontala întîi, în sensul că după R : h4 să nu fie posibil g2, și de asemenea pe orizontala a doua, cînd albul trebuie să aibă la dispoziție fie T : f2 și Rg2 cu eliminarea pionului „f", fie un șah lateral și după R : h4 să apară turnul pe coloana „g" în spatele pionului, în situația ca acesta să fie imediat înlăturat prin întoarcerea regelui la h3. Practic, pot surveni următoarele variante:

141
Analiză

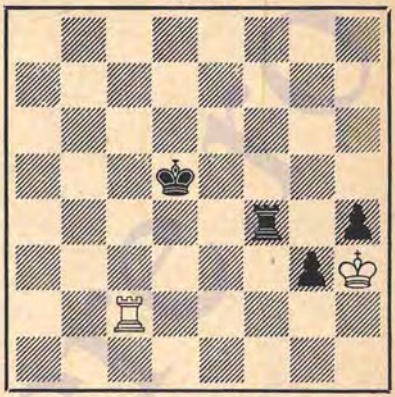

Negrul cîștigă

(e1/a) **22 Ta2 Rc5 23 Te2 Rc4** (intrarea regelui oricum nu poate fi împiedicată) **24 Ta2 Te4 25 Ta4+ Rd3 26 Ta2 Rc3 27 Rg2!** Menținerea regelui la h3 ar duce la pierdere astfel: 27 Ta3+ Rd2 28 Ta2+ Re1 (cu amenințarea 29 ... Te2) 29 Ta1+ Rf2 30 Tf1+! Re2 31 Ta1 Td4 32 Ta2+ Td2 33 Ta4 Rf1 34 Ta1+ (34 ... R : h4 sau T : h4 35 g2) Rf2 și cîștigă 35 Ta4 g2.

27 ... Td4 și negrul cîștigă, deoarece se amenință pătrunderea pe orizontala a doua cu șah: **28 Ta3+ Rb2 29 Te3 Td2+ 30 Rg1 Rc2 31 Ta3 Td3 32 Ra2+ Rb3 33 Ta8 h3**, iar șahurile pe verticale sînt lipsite de importanță. Spre exemplu: 34 Tb8+ Rc3 35 Tc8+ Rd4 36 Td8+ Re3 37 Te8+ Rf3 38 Tf8+ Re2 39 Te8+ Te3 etc.

Această analiză dovedește din nou cît de greu se poate trage o concluzie sigură asupra unei poziții care pare destul de simplă la prima vedere. Deocamdată trebuie să facem cuvenita modificare la diagrama 139 pe care

am analizat-o şi să rectificăm, punînd în loc de „remiză" „negrul cîştigă" (M. R.)

În concluzie mutarea **15 R : f5** este greşită şi trebuiesc căutate alte soluţii pentru remiză. Aceasta se obţine numai cu **15 Tg2 !! (N. Grigoriev) Th3 16 R : f5 g3 17 Rg6 !** (17 Rg5 duce la pierdere după cum a arătat Grigoriev : „17 ... h4 18 Tf5 Th1 19 f6 Rd6 20 f7 Re7 21 Rg6 Tf1 ! 22 Te2+ Rd6 23 Tg2 T : f7 ! 24 R : f5 Re5 şi pionii învinş turnul") **17 ... h4 18 f5 Th2** (18 ... Th1 19 f6 h3 20 T : g3 h2 21 f7 Tg1 22 T : g1 h : g1D+ 23 Rh7 şi remiză) **19 Tg1 Te2 20 Rg5 !** (nu însă 20 f6 g2 ! 21 f7 Tf2 22 f8D T : f8 23 T : g2 Tg8+) **20 ... Te4 21 f6 Rd7 22 Rf5 ! Ta4 !** (sau 22 ... Te2 23 Rg4 Th2 24 Te1) **23 Te1 h3 24 f7 Ta8 25 Rg4** şi remiza este asigurată.

Prima partidă din meciul revanşă cu Alehin din anul 1937 a fost cîştigată de Euwe. În poziţia din diagrama 142 avantajul albului este evident şi probabil că ar fi cîştigat şi cu mutări mai puţin exacte, trebuie însă să relevăm tehnica precisă prin care Euwe a condus acest final. **1 Tc4** (mai

142

Euwe — Alehin, 1937

Albul cîştigă

întîi obligarea la pasivitate a turnului negru şi imobilizarea temporară a pionului negru) **1 ... Tb6 2 Re2 Rf7 3 Th4 Rg6 4 Tf4 Tb3 5 Tc4 Tb6 6 Re3 Rf5 7 g4+ Re6** (la 7 ... Rg5 8 f3 Rh4 9 Tc5 ! Tb3+ 10 Re2 Tb2+ 11 Rd1 Tb1+ 12 Rb2 Tb5 13 T : c6 Rg5 14 Rd3 şi cîştigă) **8 f4 Rd5** (pentru a ajuta la promovarea pionului „c" ; la 8 ... h5 9 g5 ! Rf5 10 Tc5+ Re6 şi marşul celor doi pioni continuă) **9 Td4+ Re6 10 f5+ Re7 11 Te4+ Rf7 12 h4** (cea mai energică şi cea mai scurtă cale de cîştig) **12 ... Tb1 13 Rf4 Tc1** (la 13 ... h6 14 Tc4) **14 Ta4 h6 15 Ta7+ Rg8 16 g5 Tc4+ 17 Re5** şi Alehin a cedat, deoarece după **17 ... T : h4 18 g6 Tb4 19 f6 Tb8 20 Tg7+** şi albul cîştigă.

Cu un avantaj material minimal pentru negru se prezintă şi poziţia din diagrama 143. Manevra principală de cîştig constă în aducerea regelui negru

143

Alehin — Euwe, 1936

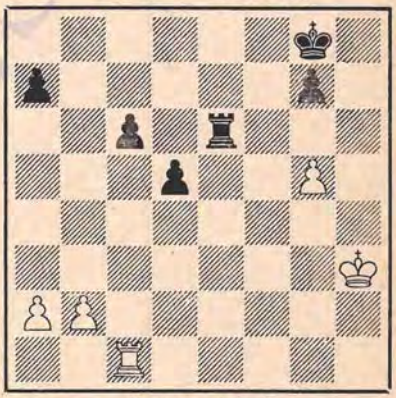

Negrul cîştigă

în sprijinul înaintării pionului „d", desigur pe parcurs evitînd cu suplete unele ameninţări tactice ale albului. Alehin a continuat cu **1 Rg4** şi Euwe a

răspuns cu **1 ... Rf7 2 Tc3 a5!** Negrul nu poate intra în pasivitate și amenințarea Ta3 o apără prin contrajoc. Dacă 3 Ta3 Te4+ 4 Rf3 a4 și albul nu-și poate realiza intenția. **3 Rf3 Rg6 4 Ta3 R : g5 5 T : a5 Rf5 6 a4 g5** (cu scopul de a deplasa regele alb cu g4+ și a intra cu regele negru la e4 pentru promovarea pionului „d") **7 Ta8 Te4!** (se împiedică b4, se asigură intrarea regelui pe flancul damei — via e5—d4 — și în același timp se amenință consolidarea decisivă a poziției cu g4+) **8 Tf8+ Re5 9 Te8+ Rd4 10 Tb8** (Alehin se apără foarte bine, acum amenință b4, ceea ce i-ar da șanse considerabile de salvarea partidei) **10 ... c5!** Cu aceasta se spulberă și ultima șansă a albului. Alehin a mai încercat mutarea impulsivă **11 b4** și după **c4 12 a5 Te3+ 13 Rf2 Ta3 14 Tg8 c3 15 T : g5 Ta2+ 16 Rf3 c2** a cedat. La același deznodământ s-ar fi ajuns, după cum a arătat R. Fine, și după 11 a5 Te1 12 a6 Ta1 13 Ta8 Rd3 14 a7 d4 15 b3 Tf1+ 16 Rg4 Tf7 17 R : g5 Rc2 18 Tc8 T : a7 19 T : c5+ R : b3 20 Rf5 Te7 21 Td5 Rc4 22 Td8 d3 și ultimul pion decide.

Modul în care a evoluat finalul din partida Euwe-Bogoliubov, Berna 1932, a fost deosebit de spectaculos, apărarea negrului bazîndu-se aproape exclusiv pe contraatacuri, ceea ce este și specific jocului lui Bogoliubov, diagrama 144). Partida a continuat astfel: **1 ... Re6 2 Ta6 h5 3 a4** și în poziția rezultată negrul nu are altceva mai bun decît **3 ... T : d6**, deoarece menținerea unei apărări pasive nu mai corespunde: la 3 ... Rf6, Rd3 urmat de Rc4, iar la o mutare de turn ca 3 ... Tb7 urmează 4 Rd3 Tb3+ 5 Rc4 Te3 6 T : a7 R : d6 7 Ta6+ Rd7 8 Rd5 Tg3 9 R : e5 T : g2 10 Rf6 și negrul nu mai poate egala diferența de material, iar înaintarea pionului central apare decisivă sau 7 ... Re7 8 Rd5 Tg3 9 R : e5 T : g2 10 Te6+ Rd7 11 a6 și de asemenea cîștigă. **4 T : a7 Tb6** (singura șansă a rămas contraatacul) **5 a5 Tb3+ 6 Rf2 Tb2+** (la 6 ... Tb4 7 Re3 Tb3+ 8 Rd2 Tb2+ 9 Rc3 T : g2 10 Ta8 Ta2 11 a6 Rf7—altfel urmează 12 a7 și un șah la spatele regelui, urmat de transformare—12 Rc4) **7 Rg3 Tb3+ 8 Rh2 Ra3!** Negrul nu mai are timp să ia pionul e4. La 8 ... Tb4 9 a6 T : e4 10 Ta8 (amenință Te8+ și a7) 10 ... Ta3 11 a6 Rf7 12 a7 Rg7 13

144

Euwe — Bogoliubov, 1932

Negrul la mutare, albul cîștigă

Rg1 și albul cîștigă pătrunzînd cu regele via f1, e1, d1, c1, b1, în continuare spre d5—e6. **9 a6 Rd6** (spre pionul e4!) **10 Tg7! Rc5 11 T : g6 Rd4** și a survenit poziția din diagrama 145, în care se pare că negrul este salvat deoarece obține un puternic pion central liber, iar regele alb nu poate ajuta la întrarea pionilor săi. Euwe găsește însă o soluție de studiu **12 g4! ! h : g4.**

Dacă negrul dă șahuri cu turnul, atunci albul cîștigă cu manevra: 12 ... Ta2+ 13 Rg1 Ta1+ 14 Rf2 Ta2+ 15 Re1 Ta1 16 Rd2 Ta2+ 17 Rc1 h : g4 18 Rb1 Ta4 19 h5 g3 20 h6 g2 21 h7.

145

Euwe — Bogoliubov, 1932

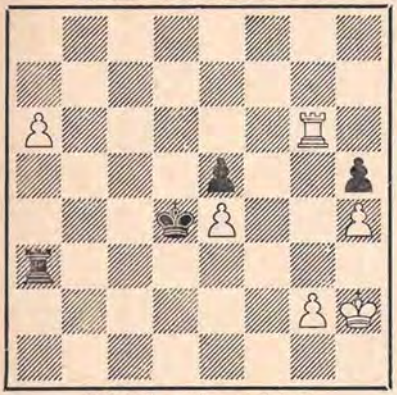

Albul la mutare, cîştigă

146

Euwe — Alehin, 1935

Albul cîştigă

13 h5 R : e4 14 h6 Rf5 15 Tb6 e4 16 Rg2 Ta2+ 17 Rf1 Ta1+ 18 Re2 Ta2+ 19 Re3 Ta3+ 20 Rd2 g3 21 h7 e3+ 22 Re2 g2 23 h8D şi după **gluma : 23 ... g1C+ 24 Rf1 e2+ 25 Re1** albul a cedat deoarece şahul cu turnul pe a1 este supravegheat de dama din h8.

Alehin fiind depăşit de Euwe încă din deschidere, jocul de mijloc a însemnat numai o scurtă fază pentru intrarea în finalul din diagrama 145, survenit în partida a opta din meciul pentru campionatul mondial din anul 1935. Albul ameninţă să cîştige prin simpla înaintare a pionului „a" şi singurul cîmp ce poate fi blocat este a7. Ca să elimine slăbiciunea din c6 Alehin a jucat **1 ... c5**, la care Euwe a răspuns calm cu **2 a4** în intenţia ca la 2 ... c4 să continue cu 3 Tb5 Nb8 4 Nb4+

Partida a evoluat astfel : **2 ... Nb8 3 Tb5 Na7 4 d : c5** (consecvent era 4 a5! deoarece la 4 ... c : d4 5 e : d4 N : d4 6 Ne3 şi drumul spre transformare al pionului „a" este asigurat) **4 ... C : c5 5 Nb4 Rd6 6 a5 Rc7** (forţat, altfel albul continuă cu a6 urmat de N : c5 T : c5, R : c5 şi a7) **7 N : c5 N : c5 8 N : d5 ! Rd6 9 Nb7 Na7 10 a6 Td8** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 147, în care prezenţa nebunilor de culori diferite dă negrului posibilitatea unei rezistenţe înverşunate şi

147

Euwe — Alehin, 1935

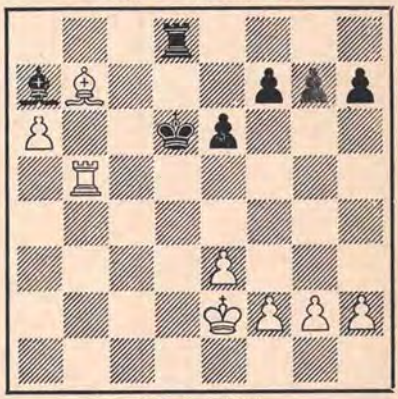

Albul cîştigă

de lungă durată. Cîştigul este însă cert şi se bazează pe poziţia avansată a pionului „a" şi pe posibilităţile de pătrundere după terminarea mutărilor de pioni **11 Tb2 Td7 12 Td2+ Re7 13 Tc2 Td6 14 Tc7+ Td7 15 Tc2 Td6 16 f4 f5 17 Tc8 Td8 18 Tc7+ Td7 19 Tc3 Td6.** Ultimele mutări nespecifice s-au jucat de Euwe pentru a întrerupe partida şi a-şi asigura astfel cîştigul în baza analizei ulterioare. **20 h4!** Mutarea din plic (diagrama 148,

148

Euwe — Alehin, 1935

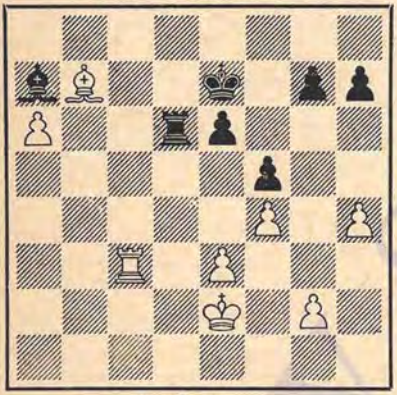

Albul cîştigă

prin care albul cîştigă, negrul fiind lipsit de mutări. Astfel la: 20 ... Td8 21 Nc8 Rd6 22 Td3+ Re7 23 T : d8 R : d8 24 N : e6 şi albul are doi pioni în plus; 20 ... Nb6 21 Tc8 Td8 22 Tc6 Td6 23 T : b6 T : b6 24 a7; 20 ... Td7? 21 Nc8 Td6 22 Tc7+ Rd8 23 T : a7 R : c8; 20 ... Rd7? 21 Tc8 urmat de atac asupra pionilor de pe flancul regelui. Alehin a jucat **20 ... g6 21 Tc2.** Euwe menţine poziţia ca atare pînă la epuizarea mutărilor de pioni. **21 ... h5 22 Tc3 Tb6** (mutările de pioni fiind terminate, singura şansă a negrului este acest contraatac) **23 Tc7+!** (23 Tc8? Tb2+ 24 Rd3 Ta2 25 Ta8 Nb6 şi cîmpul a7 e apărat) **23 ... Rd6** (23 ... Rf6 24 Nc8 Nb8 25 a7!) **24 Tg7 Tb2+ 25 Rd3 Ta2** (sau 25 ... Tb3+ 26 Rc4 T : e3 27 Nf3) **26 T : g6 Ta3+ 27 Rc4 N : e3 28 Nd5! N : f4** (la 28 ... Ta4+ 29 Rb5! T : a6 30 T : e6+ R : d5 31 Te5+ urmat de R : a6) **29 T : e6+ Rc7 30 Tc6+ Rb8 31 Tg6!** (greşit ar fi 31 Tb6+ Ra7 32 Rb5? Ta5+ 33 R : a5 Nc7 şi remiză) **31 ... Nc7 32 Nb7 Ra7 33 Tg5 Nd8 34 T : h5 N : h4 35 T : f5** (35 T : h4?? Ta4+) **35 ... Rb6 36 Tb5+ Rc7** (în intenţia de a opri pionul „g") **37 Tb3 Ta5 38 Rd4 Nf2+ 39 Re4 Rd6 40 Td3+ Re6 41 Nc8+ Re7 42 Td5 Ta4+ 43 Rf5 Ng3 44 Td7+ Rf8 45 a7!!** (o ultimă poantă care încheie finalul) **45 ... Nf2 46 Na6!** şi Alehin a cedat deoarece după 46 ... T : a6 47 Td8+ urmat de 48 a8D.

Unul dintre cele mai interesante finaluri de turnuri şi pioni, prin exactitatea tehnică cu care trebuia condus, a cîştigat Euwe la Stahlberg în anul 1953, la Zurich.

Poziţia din diagrama 149 pare perfect echilibrată de negru, deoarece

149

Euwe — Stahlberg, 1953

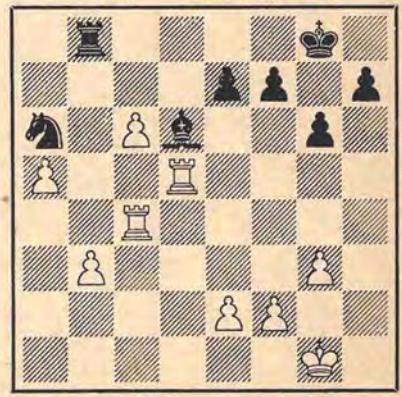

Albul la mutare

cei trei pioni ai albului nu mai pot înainta, atît cîmpul b4 cît şi c7 fiind în posesia negrului. Euwe găseşte însă soluţia de restabilire a materialului şi obţine un final ceva mai avantajos jucînd **1 b4! C : b4** (singura posibilitate, la 1 ... N : b4 2 c7 şi albul cîştigă) **2 T : d6 e : d6 3 c7 Tc8 4 T : b4 T : c7 5 Ta4 Rf8.** Negrul nu poate permite să aducă regele în centru din cauza variantei 5 ... Rg7 6 Rg2 Rf6 7 Rf3 Re5 8 a6 Ta7 9 Ta5+ d5 10 e4 şi albul cîştigă un pion. **6 Rg2 Re7 7 Rf3 Rd7 8 Re4 Ta7 9 Rd5 h5.** Singura contraşansă a negrului este obţinerea pionului liber pe coloana **h. 10 f4!** Planul negrului: 10 ... g5 şi 11 ... h4 trebuie întîrziat cît mai mult. **10 ... Ta6** (vezi diagrama 150).

150

Analiză

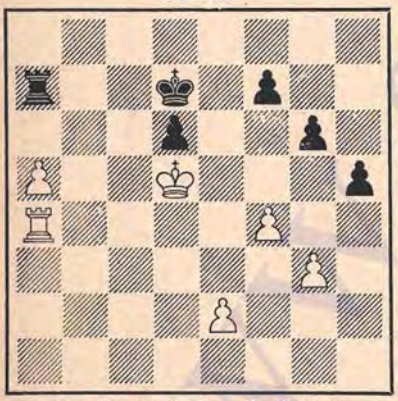

Poziţia după 10 ... f6. Remiză

Acum negrul, jucînd consecvent la promovarea unui pion liber „h", putea obţine remiza astfel:

— a) 10 ... f6 11 a6 g5 12 f5 h4 13 g : h4 g : h4 14 Re4 (14 T : h4 T : a6 15 Th7+ Re8 16 Re6 d5+ 17 R : d5 Ta5+=) 14 ... Rc6 15 Rf4 Rb5 16 Ta3 T : a6 17 T : a6 R : a6 18 Rg4 Rb5 19 R : h4 Rc5 şi finalul de pioni este remiză pentru că ambii regi ajung în acelaşi timp la pionul f6;

— b) 11 Ta3 g5 12 f5 h4 13 g : h4 g : h4 14 Re4 h3 15 Rf3 d5 16 Rg3 Rd6 17 R : h3 Re5 cu egalitate;

— c) e4 Ta6 cu aceeaşi idee ca în partidă, dar cu un tempo în plus pentru negru.

După **10 ... Ta6**, albul a continuat inexact cu **11 e4** (trebuia jucat 11 Ta2 f6 12 Ta3 g5 13 f5 h4 14 g : h4 g: h4 15 Re4 h3 16 Rf3 h2 17 Rg2 Rc6 18 R : h2 Rb5 19 Rg3 T : a5 20 T : a5+ R : a5 21 Rh4 şi albul ar fi reuşit să înlăture pionul f6 şi să transforme în damă cu o mutare mai devreme). Acum prezenţa pionului la e4 împiedică varianta de cîştig. **11 ... f6 12 Ta2 g5 13 f5 h4 14 g : h4 g: h4 15 Rc4 Ta8** şi a survenit poziţia din diagrama 151, în care negrul nu a sesizat diferenţa

151

Euwe — Stahlberg, 1953

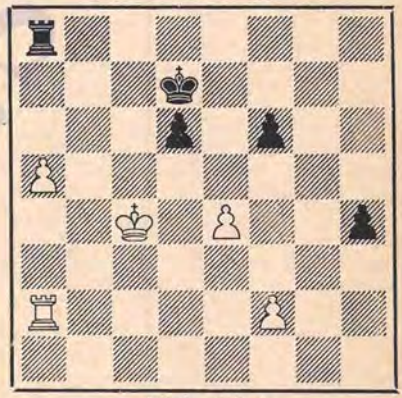

Albul cîştigă

între 15 ... Ta8, ce duce la varianta de pierdere, şi 15 ... Ta7 care ar fi dus la remiză prin faptul că albul nu ar fi putut înainta pionul pînă la a7, unde este de fapt apărat prin posibilitatea

de a da ulterior un şah la h7 cu turnul, aşa cum se arată în următoarele variante:

15... Ta7 16 a6 Rc6 17 Rd4 (17 Ta3 h3 18 T:h3 T:a6 19 Th6 Rd7 20 Th7+ Re8 21 Rd5 Ta5+ 22 R:d6 Te5=) 17... h3 18 Ta3 h2 19 Ta1 Rd7 20 Rd5 h1D 21 T:h1 T:a6 22 Th7+ Re8 23 Re6 d5+ 24 R:d5 Ta5+ 25 Rd4 Te5 şi remiză (variantele sînt prelucrate după M. Euwe).

16 a6 Rc6 17 a7 h3. Negrul constată că la 17... Rb7 urmează 18 Th2 T:a7 19 T:h4 Rc6 20 Th6 Tf7 21 Th8 Te7 22 Rd4 Tf7 23 Tg8 şi nu mai are mutări satisfăcătoare, la 23... Th7 24 Tf8 Th6 25 Tf7. **18 Rd4 Rc7 19 Rd5 Rd7 20 Ta3 h2 21 Ta1! Te8** (la 21... h1D 22 T:h1 T:a7 23 Th7+ şi cîştigă) **22 Th1 Te5+ 23 Rd4 Ta5 24 T:h2 Rc6 25 Th7 Ta4+** (la 25... d5 26 e5 Ta4+ 27 Rc3 f:e5 28 f6 Rd6 29 f7 Re7 30 f8D+ R:f8 31 a8D+ T:a8 şi 32 Th8+) **26 Re3 Ta3+ 27 Rf4 Ta1 28 Tf7 Rc5 29 T:f6 T:a7 30 Te6 Ta1 31 f6 Rc6 32 Rf5 Rd7 33 Te7+ Rd8 34 Re6** şi negrul a cedat.

Punctele slabe din finalul de turnuri (diagrama 152) ce a survenit în

152

Marshall — Euwe, 1928

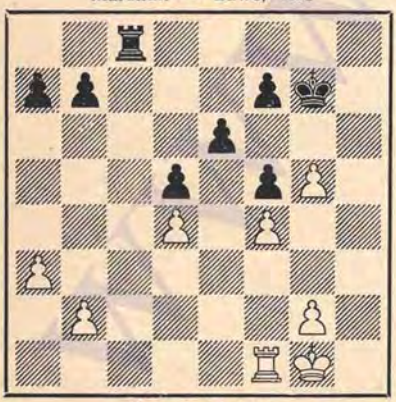

Negrul cîştigă

partida Marshall—Euwe (Kissingen, 1928) şi stăpînirea coloanei „c" sînt suficiente pentru obţinerea victoriei. Marshall, la mutare, a jucat **1 Tf3** neavînd altă posibilitate de a evita pierderea unui pion, ameninţarea principală a negrului fiind: 1... Tc4 2 Td1 Tc2 şi în curînd unul din pioni se va pierde. Singura contraşansă a albului este contraatacul. **1... Tc1+ 2 Rh2 Td1 3 Tb3 T:d4.** Euwe a apreciat just că această mutare duce la cîştig, dar Nimzovici a demonstrat că mult mai asigurătoare ar fi fost continuarea: 3... b6 4 Tb4 Td3 5 Rg1 Td2! 6 Rh2 Rg6 7 Rg3 Rh5 8 Rh3 Td3+ 9 g3 (altfel, 9... Rg4) 9... Td2 şi pierderile de pioni sînt inevitabile, albul aflîndu-se în zugzwang. **4 T:b7 T:f4 5 T:a7 Tf2 6 b4 Tb2 7 Tb2 Ta7 8 Ta7 Rg6 9 b5 d4! 10 b6 Tb2 11 Ta4 T:b6** (se ameninţa 12 Tb4!) **12 T:d4 Tb3 13 Ta4 R:g5.** Avantajul negrului este acum clar şi tehnica de cîştig constă în schimbarea pionului f4 pentru pionul g2 şi obţinerea a doi pioni liberi susţinuţi contra unuia marginal **14 Ta8 f4 15 a4 f3 16 Tg8+ Rh6!** Greşit ar fi fost 16... Rf5 17 Tg3! Re4 (17... f2? 18 T:b3 f1D 19 Tf3+ D:f3 20 g:f3 Re5 21 a5 Rd5 22 Rg3 şi albul cîştigă) 18 T:f3 Tb4 şi remiză **17 g:f3.** Dacă 17 Tg3 f2 18 T:b3 f1D 19 Th3+ Rg7! 20 Tg3+ Rf8 şi negrul cîştigă. **17... T:f3 18 Tg3 Tf5 19 Tg4 Tc5 20 Tb4 Tc3 21 Rg2 Rg6 22 Rf2 f5 23 Re2 e5 24 Rd2 Ta3 25 Rc2 f4 26 Rb2 Th3 27 a5 f3 28 Rc2.** Reîntoarcerea spre pioni este obligată, deoarece la 28 a6 f2 29 a7 f1D şi negrul cîştigă cu atac de mat. **28... Th2+.** Mai simplu era 28... Th1 urmat de f2 — f1D **29 Rd3 Te2!** După o mutare mai slabă, una foarte puternică. La 30 a6 e4+ 31 T:e4 T:e4 32 R:e4 f2 33 a7 f1D 34 a8D Dh1+ şi negrul cîştigă. **30 Tb8 Rf7! 31 Tb7+ Re6 32 Tb6+ Rd5 33 a6 e4+ 34 Rc3 Ta2 35 Tb5+**

Rc6 36 Tf5 Rb6 37 Rd4 Te2 38 Tf6+ Ra7 39 Rc5 f2 40 Rb5 Tb2+ 41 Ra5 Ta2+ 42 Rb5 e3 43 Rb6 Tb2+ 44 Ra5 Tb1 și albul a cedat.

Un final important ca principiu și metodă de joc este prezentat în diagrama 153, poziție ce a survenit în partida Euwe-Botvinnik (Nottingham, 1936). Sarcina negrului este să combată

153

Euwe — Botvinnik, 1936

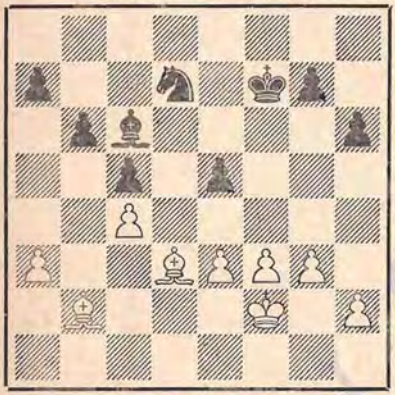

Remiză

cu C+N perechea de nebuni a albului, care mai are și un avantaj important în majoritatea lărgită de patru pioni contra trei pe flancul regelui. În scopul de a-și asigura cîmpul e5 pentru cal și a împiedica definitiv e3 — e4 urmat de f3 — f4 cu obținerea unui pion liber pe flancul regelui, Botvinnik a jucat **1 ... e4 ?!** Semnul de întrebare aparține lui Alehin care afirmă că după această mutare șansele de cîștig ale albului sînt în orice caz mai mari decît după 1 ... Re6 urmat în curînd de a6 și b6 — b5, poziție asigurătoare pentru obținerea egalității, iar semnul mirării aparține autorului acestei lucrări, considerînd că desființarea perechii de nebuni, așa cum s-a dovedit și în partidă, creează totuși condiții de remiză certă, pionii centrali ai albului împiedicînd trecerea regelui alb spre controlul cîmpurilor centrale.

2 N : e4 (la 2 f : e4 Cf6 3 Rf3 Re6 albul este lipsit de orice șansă de cîștig. A. Alehin) **2 ... N : e4 3 f : e4 Cb8 4 Rf3 Cc6 5 Nc3** (ca să preîntîmpine 5 ... Ca5) 5 ... **g6 6 Rf4 a6 7 a4** (înaintarea b6 — b5 nu poate fi împiedicată altfel, prin aceasta însă se cedează cîmpul b4 pentru cal. Totuși, altă cale de a încerca forțarea cîștigului nu se vede) **7 ... Re6 8 h4 Cb4 ! 9 Rf3** (deoarece după 9 Ng7 Cd3+ 10 Rf3 Ce5+ 11 N : e5 R : e5 12 g4 g5 13 h5 a5 finalul de pioni duce în cel mai simplu mod la o remiză certă, Euwe încearcă această mutare ca fiind singura ce ar putea duce la cîștig) **9 ... Cd3 10 Ng7 ! Ce5+ !** (greșit ar fi fost 10 h5 11 Re2 Ce5 ? 12 N : e5 R : e5 13 Rf3 cu un final de pioni cîștigător pentru alb) **11 Re2 C : c4** (pionul trebuie luat, deoarece după 11 ... h5 se intră prin intervertire de mutări în varianta arătată mai sus) **12 N : h6 Cb2 ! ?** Combativitatea lui Botvinnik se manifestă și după întreruperea partidei, el propunînd campionului mondial din anul 1936 această variantă tăioasă, deși avea la dispoziție o linie de joc confortabilă pentru obținerea remizei, pe care putea s-o obțină cu 12 ... b5 13 a : b5 a : b5 14 Nf8 Cd6 ! 15 N : d6 R : d6 16 g4 Re5 17 h5 g : h5 18 g : h5 Rf6 și remiză, deoarece pionul dublu al albului funcționează ca un singur pion. **13 Ng7 C : a4 14 g4 b5 15 h5 g : h5 16 g : h5 Rf7 17 Na1 Cb6** (la 17 ... b4 18 e5 amenințînd 19 e6+ cu cîștig imediat) **18 Rf3 b4 ?** (prin aceasta devine accesibil cîmpul c4 și apar noi pericole. Indicată era mutarea a6 — a5. **19 e5 Cd7 20 Re4 Re6 21 h6 Cf8 22 Rd3 Rd5 23 e4+ Rc6 24 Rc4 a5.**

Evoluția finalului a atins punctul culminant (vezi diagrama 154). Cîștigul s-ar fi putut realiza cu **24 Rb3 !** din care rezultă această variantă forțată : **24 ... Rb5 25 e6 a4+**

154

Euwe — Botvinnik, 1936

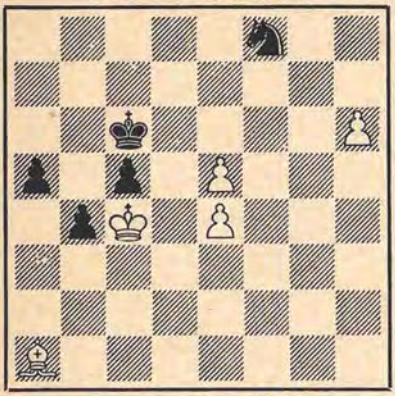

Albul la mutare, cîştigă

(sau 25 ... c4+) **26 Ra2 Cg6 27 h7 Rc6 28 e7 Rd7 29 Nf6 c4 30 Rb1** survenind poziţia din diagrama 155, în care albul cîştigă datorită faptului că atît calul, cît şi regele negru trebuie să echilibreze poziţia pionilor ce ameninţă să se transforme, în timp ce

155

Analiză din partidă

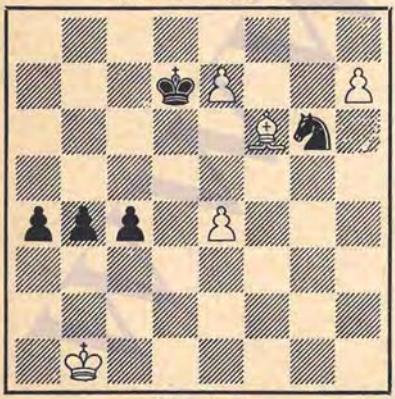

Albul cîştigă

regele alb singur poate neutraliza înaintarea celor trei pioni legaţi, negrul intrînd în cele din urmă într-un zugzwang total, astfel: **30 ... Re8 31 e5 Rf7 32 e6+ Re8 33 Ng5 Ch8 34 Nh4 Cg6 35 Nf6** şi albul cîştigă.

Spre regret, Euwe a jucat însă greşit: **24 e6 ?** (în loc de 24 Rb3 !) şi după **24 ... Rd6** a propus remiză şi de fapt acest sfîrşit nu putea fi evitat, avînd în vedere varianta: 25 Ng7 Ch7 26 e7 R : e7 27 R : c5 Rf7 28 Rb5 Rg6 29 R : a5 b3 urmat de b2. Un final deosebit de instructiv prin combativitatea sportivă, prin complexitatea variantelor şi chiar prin aspectele sale estetice.

Forţa pionului marginal în finalurile cu nebuni de culori diferite este prezentată în diagrama 156, poziţie ce

156

Euwe — Ianovski 1946

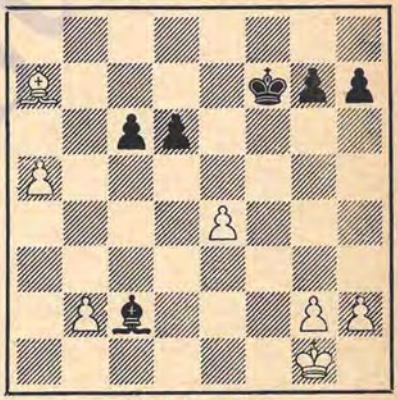

Albul la mutare

a survenit în partida Euwe — Ianovski (Groningen, 1946). **1 Nc5 !** O mutare spectaculoasă prin care Euwe îşi măreşte avantajul material cu încă un pion. **1 ... Nd3.** Evident, nebunul din c5 nu putea fi luat din cauza marşului victorios al pionului „a". **2 N : d6 N : e4 3 a6 c5 ! 4 N : c5 h5 5 Rf2 Nd3.** Pentru

a-şi asigura culoarul h1 — a8 negrul trebuie să oblige pe alb să-şi aşeze pionii pe cîmpuri negre, în acelaşi timp blocîndu-se şi cîmpul a7 de către propriul pion. **6 a7 Ne4 7 g3 Re6 8 Re3 Ng2.**

Finalurile cu nebuni de culori diferite sînt deosebit de dificile, pentru că este foarte greu de apreciat valoarea mutărilor. Cu 8 ... Rf5! negrul ar fi putut obţine remiza, interzicînd pătrunderea regelui alb prin f4 la g5. Astfel, 8 ... Rf5 9 Nf8 g6 10 Rd4 Ng2! 11 Rc5 Re6 12 Rb6 Rd7 şi călătoria regilor nu poate duce la poziţia în care albul să forţeze cîştigul. **9 Rf4! g6 10 g4! h : g4 11 R : g4 Nh1 12 Rg5 Rf7 13 Nd4 Ng2 14 h4 Nh1 15 b4 Ng2 16 b5 Nh1 17 Nf6!** (diagrama 157). Cu aceasta albul îşi asigură intrarea regelui spre pionul a7,

157

Euwe — Ianovski 1946

Albul cîştigă

interzicînd orice intervenţie a regelui negru. **17 ... Ng2 18 h5! g : h5 19 Rf5** şi negrul a cedat din cauza că la 18 ... Na8 19 Re5 Ng2 20 Nh4 şi regele intră prin d6 la c7.

Dacă strălucirea lui M. Euwe în domeniul performanţelor sportive a fost relativ de scurtă durată, trebuie să relevăm preocuparea sa pentru răspîndirea jocului de şah şi valoroasele sale lucrări privind teoria finalurilor. Spicuim un exemplu din numeroasele sale „poziţii- cheie", care stau la baza unor delicate probleme ce pot surveni în partida de şah. În discuţie se pune poziţia din diagrama 158, în

158

Analiză. M. Euwe

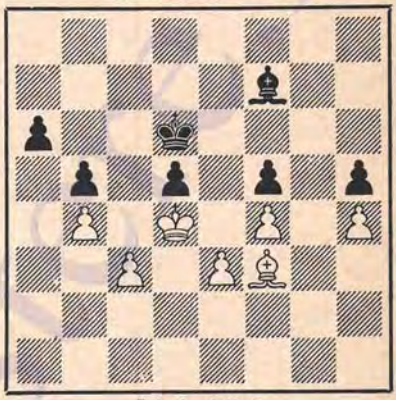

Albul cîştigă

care deşi superioritatea albului apare evidentă, tehnica ce duce la cîştig este totuşi foarte ascunsă. Albul trebuie să găsească seria de mutări prin care, ajungîndu-se în aceeaşi poziţie, să fie negrul la mutare, deoarece e limpede că în această poziţie negrul nu poate muta regele la c6 din cauza Re5 şi nici nebunul din cauza N : h5 sau N : d5, unul din pioni rămînînd neapărat. **1 Ne2 Ng6** La 1 ... Ne8 2 Nd3 Ng6 (2 ... Nd7 3 Nc2 Ne6 4 Nd1 Nf7 5 Nf3 şi ... negrul este la mutare) 3 Nc2 Nh7 4 Nb3! Ng8 5 Nd1! Nf7 6 Nf3 şi tema propusă s-a realizat. **2 Nd3 Nh7 3 Nc2 Ng6 4 Nb1!!** poanta cu care se obţine tempoul necesar. **4 ... Nh7 5 Nd3 Ng6 6 Nc2! Nh7 7 Nb3!! Ng8 8 Nd1 Nf7 9 Nf3** şi în sfîrşit a fost nevoie de nouă mutări ca să se obţină poziţia din diagrama 158 însă cu negrul la mutare.

MIHAIL BOTVINNIK

În anul 1948, după doi ani de la moartea neașteptată a lui A. Alehin, Federația Internațională de Șah a organizat un meci-turneu cu cei mai tari jucători din lume, pentru decernarea titlului de campion mondial. Acest meci-turneu a avut loc în două etape, la Haga și la Moscova, și a avut ca participanți pe M. Botvinnik, M. Euwe, S. Reshevsky, V. Smîslov și P. Keres. Cîștigînd toate cele patru meciuri susținute, Botvinnik a devenit astfel primul campion mondial oficial care a obținut titlul într-un meci-turneu și nu într-un meci direct cu deținătorul titlului, acest lucru nemaifiind posibil.

Fiind în același timp și cel mai strălucit reprezentant al șahului din U.R.S.S., odată cu cucerirea titlului de campion mondial el a impus opiniei șahiste mondiale recunoașterea definitivă a înaltului nivel la care a ajuns arta jocului de șah în Uniunea Sovietică.

Dacă despre Alehin, care în perioada anilor 1927-1946, pierzînd pentru doi ani (1935-1937) titlul de campion mondial, s-a spus oarecum în glumă că „i-a împrumutat titlul lui M. Euwe pentru doi ani", nu același lucru se poate afirma despre Botvinnik, care pe parcursul supremației sale (1948-1963) a susținut șapte meciuri (inclusiv două meciuri revanșă cu Smîslov și Tal) și și-a menținut titlul, cu excepția anilor 1957 (cu Smîslov) și 1960 (cu Tal), adversarii săi fiind de forță sensibil egală.

Aceste rezultate, relativ mai puțin concludente, se datoresc faptului că tehnica jocului de șah a atins în ultimele decenii un nivel foarte ridicat și menținerea titlului suprem este extrem de dificilă, necesitînd în afară de cunoștințele tehnice și o formă sportivă excepțională, pe care el nu a avut-o în anul 1963, cînd a pierdut titlul suprem la T. Petrosian.

Opera șahistă a lui M. Botvinnik și succesele sale sportive au la bază o voință puternică, o muncă intensă și organizată, mult spirit autocritic, un caracter hotărît pentru luptă, un respect deosebit pentru adversar, toate acestea contribuind în egală măsură la evoluția sa fundamentată pe o pasiune excepțională pentru arta șahistă. Cercetător asiduu al tuturor fazelor partidei de șah, însușindu-și prin studiu opera marilor săi înaintași pe plan mondial, cît și materialul prețios al școlii sovietice de șah, realizările sale în finaluri sînt excepționale. Dotat fiind și cu un deosebit spirit de analiză științifică, soluțiile sale au surprins pe adversari prin profunzimea lor și mai cu seamă prin descoperirea de variante subtile, care l-au salvat de multe ori în poziții aparent pierdute.

Ca și marele său premergător A. Alehin și spre deosebire de J. Capablanca, care a avut preferințe pentru finalurile de turnuri, M. Botvinnik și-a însușit și a analizat întreaga gamă

de finaluri: de la simplele finaluri de pioni, la delicatele finaluri de turnuri, şi la cele mai grele finaluri de dame şi pioni, prezentînd lumii şahiste importante contribuţii în teoria finalurilor, care s-au înregistrat ca preţioase lucrări recunoscute definitiv pe plan mondial. În acest sens, a fost prezent şi în compoziţia artistică a jocului de şah, realizînd cîteva miniaturi cu piese uşoare şi pioni foarte instructive pentru jucătorul de şah, poziţiile şi soluţiile prezentate încadrîndu-se în finaluri ce pot surveni relativ frecvent în partida de şah obişnuită, necuprinzînd elemente artificiale şi totuşi nefiind lipsite de valoare estetică.

Începem prezentarea cîtorva finaluri jucate de Botvinnik în inferioritate şi avînd ca temă comună: **„Botvinnik luptă pentru remiză"**.

În partida cu M. Euwe, la turneul de la Groningen — Olanda (1946), Botvinnik se afla în mare dificultate în poziţia din diagrama 159. De altfel

159

Botvinnik — Euwe, 1946

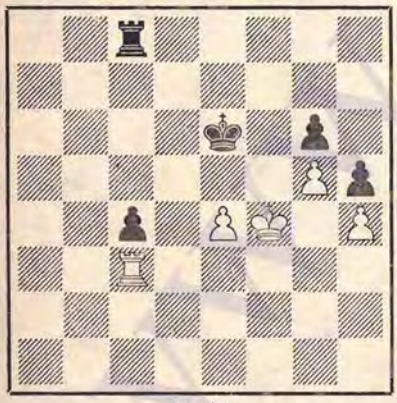

Remiză

cei prezenţi considerau partida ca pierdută de alb. În comentariile sale la această partidă, Botvinnik face următoarele observaţii: „În această poziţie critică albul a trebuit să dea mutarea în plic. Credeam că partida este pierdută, deoarece ştiam că într-o poziţie analoagă Rubinstein a pierdut la Em. Lasker (Petersburg, 1914), dar cînd mi-am aşezat şahul pentru analiză, în timpul pauzei, am observat de îndată o posibilitate ascunsă de remiză. După o întrerupere de o oră şi jumătate, partida a fost reluată". **1 Re3 Re5 2 Tc2!!**

Semnele de exclamaţie aparţin lui Botvinnik, dar dacă apreciem puţin poziţia, este uşor de constatat că în acelaşi timp reprezintă şi singura mutare, deoarece mutările regelui alb nu sînt permise, avînd în vedere pătrunderea decisivă a regelui negru.

2 ... c3 3 Rd3 Td8+. „Aici partenerul meu a căzut pe gînduri; el şi-a dat seama că partida trebuia să se termine remiză. În partida Lasker—Rubinstein (diagrama 159 a) nu existau pionii „h" (poziţia era identică, dar cu culorile inversate) şi negrul ar fi cîştigat prin 3 ... Tc7 4 Re3 Th7 urmat de Th7—h3+—g3. Rubinstein nu a putut evita această continuare, deoarece finalul de pioni era pierdut. În poziţia noastră însă lucrurile s-ar fi desfăşurat astfel: 4 T:c3 T:c3 5 R:c3 R:e4 6 Rc4 Rf4 7 Rd4 Rg4 8 Re5 R:h4 9 Rf6 Rg4 10 R:g6 h4 11 Rf6 h3 12 g6 h2 13 g7 h1D 14 g8D+ şi remiză" (B).

4 Re3 Td4 5T:c3 T:e4+ 6 Rf3 T:h4 7 Tc6! Ultima fineţe. Varianta 7 Tc5+ Rd6 8 Ta5 Tc4 9 Ta6+ Tc6 10 T:c6 R:c6 11 Re4! (indicată de V. Cehover) ar fi dus de asemenea la remiză.

7 ... Tf4+ „Negrul nu poate apăra pionul g6, de exemplu: 7 ... Rf5 8 Tc5+ Re6 9 Tc6+ şi albul fie că dă şah etern, fie că atacă pionul g6". **8 Re3 Te4+ 9 Rf3 Rf5 10 Tf6+ R:g5 11 T:g6+!** şi remiză.

Botvinnik apreciază că „finalul acestei partide fără îndoială va fi introdus în toate tratatele de finaluri".

Pentru a se evidenţia deosebirea între acest final şi acela din partida

159/a

Lasker — Rubinstein, 1914

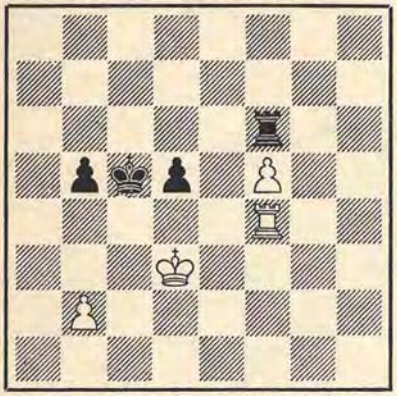

Negrul la mutare, albul cîştigă

160

L. Szabó — M. Botvinnik, 1952

Negrul la mutare, albul cîştigă

Lasker—Rubinstein (Petersburg, 1914), prezentăm poziţia de care aminteşte Botvinnik (diagrama 159/a).

Rubinstein, la mutare, a continuat cu **1 ... b4** [mai natural ar fi fost 1 ... d4 cu continuarea 2 Re4 Td6 3 Tf3, negrul putînd spera la remiză în varianta 3 ... Rc4 4 b3+ Rb4 5 f6? d3 6 f7 d2 7 f8D d1D, însă albul poate continua cu 5 Re5! Td8 (5 ... Rc5 6 b4+! Rc6 7 Td3) 6 Td3 cu cîştigarea pionului d4] **2 b3 Tf7 3 f6 Rd6 4 Rd4 Re6 5 Tf2 Rd6 6 Ta2 Tc7 7 Ta6+ Rd7 8 Tb6** şi negrul a cedat.

Puterea de luptă a lui Botvinnik în poziţii aparent pierdute se poate releva în numeroase finaluri, mai cu seamă cînd poziţiile respective au fost întrerupte şi analizate. Subtilitatea şi precizia analizelor sale au determinat rezultatele pozitive obţinute de Botvinnik în multe partide întrerupte în poziţii deosebit de dificile. Prezentăm exemplul din diagrama 160 care a survenit în partida L. Szabo—M. Botvinnik la turneul din Budapesta, 1952. Ultima mutare a albului a fost **1 Ta5-a7**, prin care se înlesneşte înaintarea pionilor liberi şi se neutralizează coloana „d" în cazul atacului asupra calului din d3, albul avînd la dispoziţie mutarea Td7. Botvinnik a răspuns cu **1 ... Ta2** ca să împiedice 2 Td7 şi a urmat **2 b5**. Această mutare duce în mod surprinzător la remiză, aşa cum s-a dovedit în cursul partidei; calea de cîştig — după cum a arătat Botvinnik — este 2 a5! cu următoarele variante principale: 2 ... Ta3 3 Td7 T:d7 4 C:d7 Nc6 5 C7e5 Nb5 şi negrul are aceleaşi greutăţi atît după 6 Rd4 Tb3 7 Cc4! Rf8 8 Rc5! cînd pionii nu pot fi opriţi, cît şi după 4 ... Ng2! (în loc de 4 ... Nc6) 5 C7e5 Nf1! 6 Rd4 Rf8 7 Cc5 Re7 8 Ce4!! şi se ameninţă marşul regelui prin d4—c5—b6, iar la 8 ... Rd8 urmează 9 Cg5 şi negrul mai pierde un pion pe flancul regelui. Singura şansă de salvare pentru negru ar fi fost să jertfească nebunul şi turnul pe cîte un pion şi să schimbe şi pionii de pe flancul regelui. Însă oricum negrul rămîne cu un pion şi se ajunge astfel la celebrele analize de finaluri cu R+2 C contra R+p, în care cei doi cai pot forţa cîştigul după metodele arătate de Troiţki.

Desigur că asemenea dificultăți tehnice s-ar fi putut evita numai cu mutarea jucată de L. Szabó (b5), care se pare că duce la un cîștig mai confortabil.

2 ... Ta3 (amenințînd 3 ... Ta8 cu cîștigul pionului a4 și obligîndu-l pe alb la **3 a5**. Acum se pare că negrul este total pierdut, deoarece la 3 ... Ng2 urmează 4 b6! Nf1 5 b7! N : d3 6 Ta8 și albul cîștigă sau 3 ... Ta8 4 T : a8 N : a8 5 Cc4).

Botvinnik găsește însă continuarea salvatoare în analiza ce a efectuat-o la întreruperea partidei : **3 ... g5! 4 f5**, singura încercare mai promițătoare de cîștig. La 4 f : g5 Td5, iar la mutarea prin care albul privește cu indiferență răspunsul negrului, 4 b6, urmează 4 ... g : f4+ 5 Rf2 Ne4 și mai degrabă albul este în pericol. **4 ... Td5**. Intrarea turnului pe orizontala a cincea a fost posibilă numai cu mutarea pregătitoare 3 ... g5, dar și așa regele negru este în pericol de mat. **5 Te7** (cu amenințarea f6 și mat la e8) **5 ... T : b5 6 f6 T : e5+** (silit, deoarece se amenință mat sau transformarea pionului „f") **7 T : e5 Rf7! 8 Tf5** (la 8 Rd4 Ta4+ 9 Rc3 Ta3+ 10 Rd2 se obține aceeași poziție) **8 ... Nb7!** (mutarea de pregătire a jertfei de calitate descoperită la analiză) **9 Rd2 Nc8 10 Ce5+ Rf8 11 T : g5** și s-a obținut poziția „cheie" din diagrama 161, în care se pare că negrul trebuie să cedeze, avînd în vedere puternica amenințare 12 f7 și 13 Tg8+ **11 ... T : a5!!** Forța de analiză a lui Botvinnik a învins ! Albul nu poate împiedica sacrificiul de turn pentru cal și pionul g4, ceea ce asigură egalitatea, obținîndu-se o poziție mai rară de remiză, care a fost demonstrată încă din anul 1750 de Ercole del Rio. Încercările albului și răspunsurile lui Botvinnik nu reușesc altceva decît să repete teoria acestei poziții. **12 Cd7+ N : d7 13 T : a5 N : g4 14 Re3 Ne6 15 Rf4 Nc4**

161

L. Szabó — M. Botvinnik, 1952

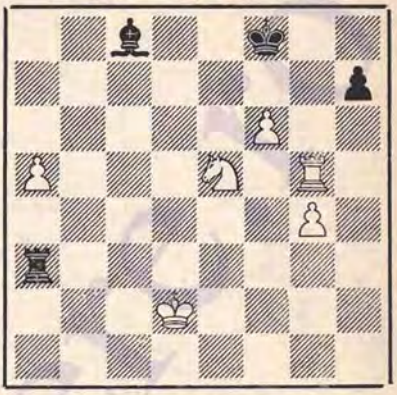

Negrul la mutare, remiză

16 Ta7 h5 17 Rg5 h4 18 R : h4 Nb3 19 Rg5 Nc4 și a survenit exact poziția lui Del Rio (diagrama 161/a) **20 Tc7 Na2 21 Tc1 Nd5 22 Rf5 Rf7 23 Re5 Nb3 24 Tc7+ Rf8 25 Tb7 Nc4 26 Tb4** (după 26 f7 negrul se salvează cu 26 ... Rg7 și păstrează nebunul pe

161/a

Ercole del Rio, 1750

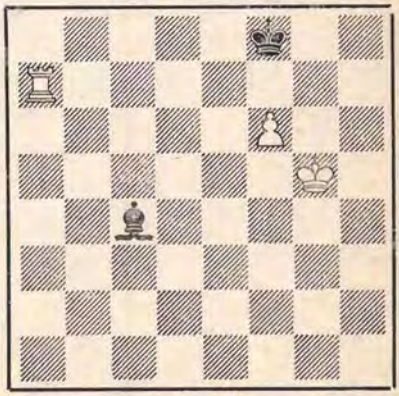

Remiză

diagonala a2—g8) **26 ... Na2 27 Rf5 Nd5!** (singurul cîmp pentru nebun! La 27 ... Rf7, urmează 28 Tb7+ şi Rg6 cu cîştig pentru alb, dar Botvinnik este circumspect) **28 Rg6 Nf7+** (din nou singura mutare!) **29 Rg5 Nd5 30 Th4 Nb3 31 Th8+ Rf7 32 Th7+ Rf8 33 f7 Re7** (dacă turnul a trecut pe partea scurtă a tablei, atunci regele apare la e7) **34 Rg6 Nc4!** (34 ... Nc2+? 35 Rg7! şi albul ar fi cîştigat) **35 Tg7 Nb3 36 f8D++ R : f8 37 Rf6 Re8 38 Te7+ Rd8** şi marele maestru L. Szabò a trebuit să recunoască forţa de analiză a lui Botvinnik şi a consemnat remiza.

Partida dîntre Botvinnik—Keres din al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1951) s-a încheiat remiză, însă nu fără ajutorul adversarului care, în poziţia din diagrama 162, a efectuat

162

Botvinnik — Keres, 1951

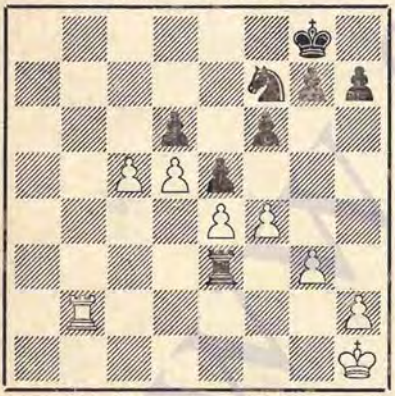

Negrul la mutare

mutarea şablon: **1 ... g6?**, după care Botvinnik găseşte o soluţie de studiu şi salvează partida. Dacă negrul ar fi jucat **1 ... h5!**, după 2 c6 Tc3 3 Tb7 Ch6 4 Td7 Cg4 5 T : d6 Tc1+ 6 Rg2 Tc2+ ar fi obţinut victoria. Finalul a continuat astfel: **2 c6 Tc3 3 Tb7!!** şi în această poziţie Keres omite şi ultima şansă de a mai juca la cîştig, neefectuînd mutarea 3 ... Rf8 cu varianta 4 c7 Re8! Dar albul mai avea la dispoziţie şi mutarea 4 Tb8+ şi dacă 4 ... Re7 5 Tb7+ Re8 6 Tb8+ Cd8 7 Tc8! cu ameninţarea 8 c7. 3 ... **Rg7 4 c7 Tc2** (turnul şi calul negru au misiunea să împiedice transformarea pionului şi la singura mutare de rege — Rh6 — urmează c8D urmat de T : f7). **5 Rg1 h5 6 h4 Tc4 7 Rg2 Tc2+ 8 Rf1 Tc4 9 Rg2 Tc2+ 10 Rf1 Tc4** şi astfel Keres a trebuit să se mulţumească cu remiza.

Asemănător cu finalul din partida 34 a meciului Alehin-Casablanca, din anul 1927 (diagrama 115), însă cu culori inversate, se prezintă finalul din diagrama 163, în care Botvinnik

163

Botvinnik — Borisenko, 1955

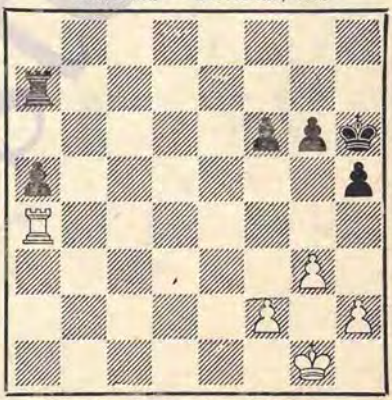

Negrul la mutare, cîştigă

reuşeşte să obţină remiza datorită unor mici inexactităţi ale negrului. Negrul la mutare a continuat inexact cu **1 ... Rg5?** După cum a arătat Kopaev continuarea justă ar fi fost 1 ... Rg7 2 h4 Rf7 3 Rf1 Re6 4 Re2 Rd6 5 Rd3 f5 6 f3 Rc6 7 g4 Rb5 8 Td4 a4 9 Rc2 a3 10 Rb1 Ta4 11 Td6 h : g5 12 T : g6 g : f3 şi negrul cîştigă. Borisenko scăpînd această continuare, Botvinnik,

jucînd excepţional, reuşeşte să se salveze cu remiză. **2 f3! Rf5 3 g4+! h : g4** (3 ... Rg5 4 g : h5 R : h5 5 h4) **4 f : g4+ Re5** (nici 4 ... Rg5 nu duce la remiză) **5 h4 Rd5 6 h5 g : h5 7 g : h5 Re6** (Dacă regele se duce spre pionul „a", atunci după 7 ... Rc5, 8 h6 Rb5 9 Th4 Th7 10 Th5+ Rb4 11 Th4+ etc., iar dacă regele se ascunde de şahuri pe orizontala a şasea, atunci regele alb se îndreaptă spre pionul „a"). **8 h6 Rf7 9 Tg4 Rf8 10 Tf4 Ta6 11 Tg4 Ta7 12 Tf4 Rg8 13 T : f6 a4 14 Tf2 Rh7 15 Ta2 R : h6 16 Rf2 Rg5 17 Re3** şi remiză.

În poziţie dificilă şi cu un pion mai puţin se afla Botvinnik şi în poziţia din diagrama 164, survenită în

161

Bondarevski — Botvinnik, 1951

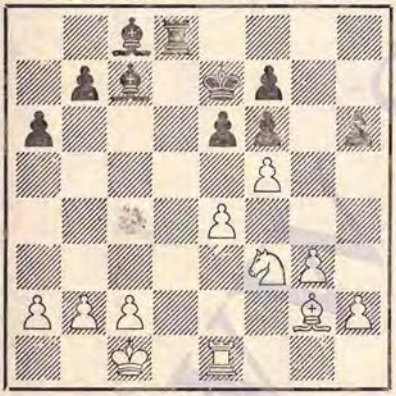

Albul la mutare

partida sa cu Bondarevski în cel de al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1951). Bondarevski la mutare a continuat cu **1 Td1 Tg8.** Schimbul turnurilor ar fi fost prematur şi ocuparea coloanei semideschise „g" are o deosebită importanţă strategică, pentru că se ameninţă latent h6—h5—h4 în cazul cînd calul ar încerca să devieze jocul pe flancul damei. **2 Nh3 Nd7 3 Ch4 Nc6 4 Ng2 Ne5 5 Nf3 Tg5 6 c3 Tg8.** După 6 ... e : f5 7 e: f5 N : f3 8 C : f3 T : f5 9 Td3, poziţia negrului ar fi rezistat multă vreme; probabil însă că slăbiciunile de pe flancul regelui şi posibilitatea ce o are albul de a realiza un pion liber pe flancul damei nu l-a mulţumit pe Botvinnik. **7 Te1 b5 8 Nd1 Nc7.** (O posibilitate combinativă ascunsă ar fi fost 8 ... T : g3? 9 h : g3 N : g3 10 Th1, însă după 10 ... N : e4 11 Nf3 albul cîştigă sau 10 Cf3 N : e1 11 C : e1 N : e4 12 f : e6 f : e6 13 Ne2 şi este greu de apreciat dacă cei trei pioni liberi vor asigura negrului remiza, din cauza ameninţării a2—a4.) **9 Cf3 Nb7 10 Cd4 e5,** primul succes poziţional al albului. Practic, această slăbire a poziţiei (cîmpul d5) este obligată, deoarece se ameninţa 11 f : e6 f : e6 12 C : e6 R : e6 13 Nb3+ şi albul cîştigă. **11 Cc2 Nd6 12 Nf3** (mai bine era 12 b4!) 12 ... **Tc8 13 a3 a5 14 Rb1 Nb8 15 Ce3 Na7 16 Cd5+ N : d5 17 e : d5 b4!** Cea mai bună contraşansă! Dificultatea acestei mutări constă în a prevedea că schimbul turnurilor devine în continuare obligatoriu pentru alb şi respectiv finalul cu nebuni de culori diferite este asigurat. **18 c : b4 a : b4 19 a : b4?** Este evident că albul a devenit nervos. Şanse superioare ar fi oferit 19 a4, deoarece la 19 ... b3 20 Td1 (ameninţă şi d6+) 20 ... Rd6 21 Td3 şi oricum, într-un eventual final pur de nebuni cu culori diferite, cel mai bine este să obţii pioni cît mai depărtaţi între ei, în cazul de faţă cu o coloană în plus în comparaţie cu varianta jucată în partidă. **19 ... Nd4 20 Tc1.** Schimbul turnurilor se pare că este obligat, deoarece la 20 Te4 Tb8 şi nu este timp pentru Th4, la 20 Ne2 Rd6, iar la 20 Nd1 Tb8 21 Nb3 T : b4 22 Rc2 Tb7 23 Ta1 Tc7+ urmat de 24 ... Tb7 şi negrul are remiza asigurată. **20 ... T : c1+ 21 R : c1 Ng1 22 h3 Nf2 23 g4 Ne1 22 b5 Na5 23 Rc2 Rd6 24 Rd3 Rc5** şi în poziţia survenită

165

Bondarevski — Botvinnik, 1951

Remiză

din diagrama 165 materialul în plus al albului nu poate fi valorificat dacă negrul joacă exact. Astfel, la 25 Re4, negrul răspunde cu 25 ... Rd6 (şi nu 25 ... R : b5? după care albul cîştigă cu 26 h4 Nc7 27 g5 f : g5 26 h : g5 h : g5 27 f6 Rc5 28 Nh5 Rd6 29 N : f7 Nd8 30 Rf5 g4 31 Nh5 N : f6! 32 R : f6 R : d5 33 N : g4 Rc4 34 Ne6+ Rd4 35 Rf5 e4 36 Rf4 e3 37 Rf3 Rd3 38 b3) 26 h4 Nd8 27 b3 Nb6 28 g5 f : g5 29 h : g5 h : g5 30 f6 Nd8 31 Rf5 e4! 32 N : e4 g4 (Bondarevski). Renunţînd la aceste variante Bondarevski a reuşit ... remiza prin cedarea pionului central, astfel **25 d6?! R : d6 26 Rc4 Nb6 27 b4 Nf2 28 Ne4 Nb6 29 Nc2 Nf2 30 Nb1 Nb6 31 Ne4 Nf2 32 Nf3 Nb6 33 Rd3 Nf2 34 Ne4 Nb6 35 Re2 Nd4 36 Rf3 Nc3 37 b6 N : b4 38 b7 Rc7 40 Re2 Nc5 41 Rd3 Nf2 42 Rc4 Ne1 43 Rb5 Nf2 44 Ra6 Rb8 45 Nd5 Nd4 46 N : f7 e4 47 Nd5 e3 48 Nf3 Ne5 49 h4 Ng3 50 g5 f : g5 51 h : g5.** Remiza se datoreşte nu numai prezenţei nebunilor de culori diferite, cît mai cu seamă poziţiei dominante a regelui negru din diagrama 165, pentru a cărui deplasare a fost necesară restabilirea echilibrului material.

Faptul că Botvinnik s-a salvat în numeroase poziţii de întrerupere, se datoreşte şi lipsei de siguranţă a adversarilor în momentele critice survenite după primele mutări de la reluarea jocului. Astfel, în diagrama 166

166

Unzicker — Botvinnik, 1956

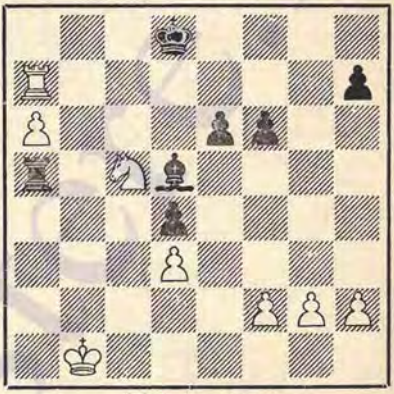

Albul la mutare

prezentăm momentul critic din partida Unzicker-Botvinnik (Moscova, Olimpiada, 1956), cînd adversarul lui Botvinnik efectuează mutarea **1 Cb7+**, care îl obligă la schimburi al căror rezultat este un final de turnuri în care şansele de salvare ale negrului sînt minimale şi fără „ajutorul" albului partida negrului ar fi fost fără speranţe. **1 ... N : b7 2 a : b7 Tb5+ 3 Rc2 Rc7 4 b8D+! R : b8 5 T : h7 Rc8 6 Te7.** Prima inexactitate a albului. Mai importantă era aducerea regelui spre flancul cu pioni sau 6 g4 urmat de h4 **6 ... Te5 7 Rd2 Rd8 8 T f7 Tf5 9 Re2 Re8 10 Ta7 Te5+ 11 Rf1 Tb5 12 h4** şi s-a ajuns în poziţia din diagrama 167, care la un joc corect trebuia să se rezolve cu victoria albului, aşa cum s-a demonstrat şi în analizele ulterioare. Botvinnik a dat în plic mutarea

167

Unzicker — Botvinnik, 1956

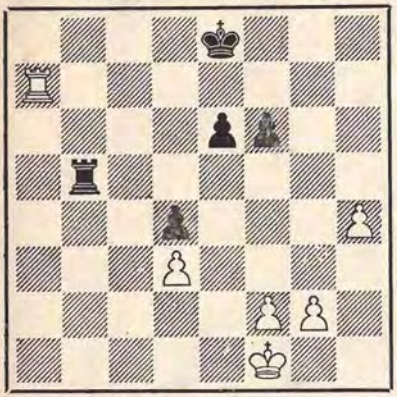

Negrul la mutare

12 ... f5 cu scopul de a împiedica 13 g4 **13 g3 Rf8 14 Td7.** Albul, negăsind calea **cer**tă de cîştig, pierde vremea cu mutări lipsite de forţă. Energic ar fi fost 14 h5 Rg8 (neplăcut pentru negru ar fi fost şi 14 ... Tb1+ 15 Rg2 Rg8 16 Te7 Te1 17 h6 e5 18 Rf3 Rh8 19 g4 e4+ 20 Rf4 e3 21 f : e3 f : g4 22 e4 g3 23 Tg7—V. Smîslov) 15 Te7! e5 16 h6 Rh8 17 Rg2 şi s-ar fi obţinut o poziţie asemănătoare cu aceea din partidă.

14 ... e5 15 Rg2 Rg8 16 h5. După 16 f4 e : f4 17 g : f4 Tb2+ 18 Rg3 Tb1 19 T : d4 Tg1+ urmat de 20 ... Tg4 şi după părerea lui Botvinnik negrul are suficient contrajoc. În realitate negrul nu are şanse, deoarece după **19. T : d4 Tg1 20, Rf3 Tg4** (sau **20... Tf1 21 Re2** urmat de **22 Td5 T : f5** şi albul cîştigă, iar dacă în loc de **18 ... Tb1** negrul menţine apărarea pionului cu **18 ... Tb4** atunci **19 h5 Tb1 20 Rh4 Tg1 21 h6 Tg4 22 Rh5 T : f4 (22... Rh8 23 T : d4) 23 Rg6 Tg4+24 R : f5 Th4 25 Td8 + Rh7 26 Td6! Th3 (26... Rg8 27 Rg5) 27 Re4 Th4+28 Re5 Rg8 29 Tf6 Rh7 30 Tf4 T : h6 31 R : e4** şi albul cîştigă cu ultimul pion, deoarece regele alb se află pe partea mai largă a tablei, faţă de verticala „d" (M. R.) **16... Ta5 17 h6 Tb5 18 Tg7+ R:h8 19 Te7 Ta5 20 Rf3.** Planul just a fost în sfîrşit descoperit de Unzicker, şi Botvinnik îşi încearcă ultima şansă cu **20 ... Td5 21 g4** „şi cu aceasta se poate obţine cîştigul, dar mai categorică era următoarea linie de joc: 21 h7 ! Ta5 22 Tf7 sau 21 ... e4+ 22 d : e4 f : e4+ 23 T : e4 d3 24 Te1 şi cîştigă" (Botvinnik) **21 ... e4+ ! 22 d : e4 f : g4+ 23 Re2** (23 R : g4? d3) **23 ... d3+ 24 Rd2.** „La 24 Rd1, cu scopul ca după 24 ... Td4 25 Rd2 să fie negrul la mutare, urma de fapt 24 ... Ta5 ! cu contrajoc" (Botvinnik) **24 ... Td4** şi a survenit poziţia din diagrama 168, în care,

168

Unzicker — Botvinnik, 1956

Albul cîştigă

după cum a arătat Flohr, calea de cîştig este 25 e5! şi la 25 ... Tf4 urmează 26 Tg7! iar la 25 ... Td5 26 e6 Td6 27 Te8 + Rh7 28 e7 Te6 29 R : d3 Te5 30 Rd4 Te6 31 Rd5 Te2 32 Rd6 Td2 + 33 Re5! Te2+ 34 Rf4 T : f2+ 35 Re3.

În partidă finalul a continuat cu **25 Te8+? Rh7 26 Te6 Ta4 27 R : d3**

Ta3+ 28 Re2 Tf3 şi albul nu mai poate evolua convenabil la 29 Ta6 Tf4! **29 e5 Tf5 30 Re1 Tf4 31 Tf6** ultima încercare de a mai forţa cîştigul dacă ... negrul greşeşte şi joacă 31 ... T : f6 32 e : f6 R : h6 33 Re2 Rg6 34 Re3 R : f6 35 Rf4 g3 36 f : g3 şi albul are opoziţia. Dar Botvinnik nu greşeşte: **31 ... Te4+ 32 Rf1 T : e5 33 Rg2 Ta5 34 Rg3 Tg5 35 Rh4 Tg8 36 Rh5 g3** şi remiză. După 37 Tf7+ Rh8 38 h7 Tg4 39 Rh6 Th4+ egalitatea este asigurată.

În poziţia mai simplă din diagrama 169, obţinută în partida Botvinnik-Alatorţev (Moscova, 1935) şi în care,

169

Botvinnik — Alatorţev, 1935

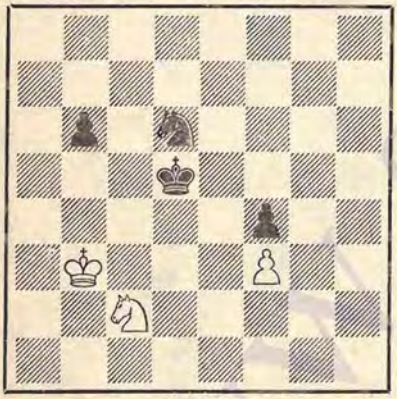

Remiză

la prima vedere, se pare că albul este în dezavantaj decisiv, numai patru mutări i-a fost suficiente lui Botvinnik ca să-i demonstreze adversarului său că partida este remiză. După **1 Ce1! Rd4 2 Cg2 Re5 3 Rb4 Rf5 4 Ra4!** şi remiza este evidenţă. În timp ce calul alb împiedică pătrunderea regelui negru şi ţine sub atac pionul f4, regele alb interzice orice mutare a calului negru din cauza Rb5 cu închidarea pionilor.

Jucînd inexact într-o poziţie ceva mai complicată din jocul de mijloc, în care stătea evident mai bine, Botvinnik, după efectuarea mutărilor din criza de timp, a întrerupt partida sa cu Korcinoi din al XX-lea campionat al U. R. S. S. în poziţia din diagrama

170

Korcinoi — Botvinnik, 1952

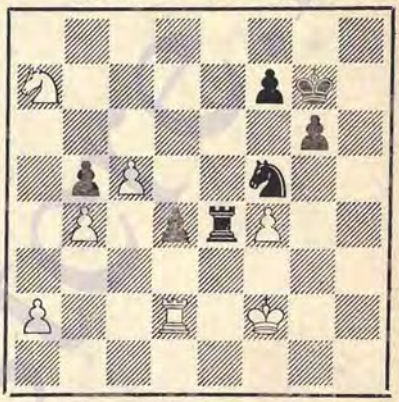

Remiză

170, în care albul la mutare a dat în plic **1 Cc6 : a7.** Dacă albul ar fi dat în plic o mutare ca 1 Rf3? atunci negrul nu ar fi avut probleme, recurgînd la continuarea 1 ... Te3+ 2 Rf2 Ta3 evident în favoarea negrului. Este interesant procesul de analiză al acestei poziţii, pe care îl indică Botvinnik. „Pionii albului sînt foarte periculoşi şi negrul trebuie să fie atent". Planul de apărare (după 1 ... T : f4+ 2 Re1 d3 care practic obligă pe alb la 3 a3 pentru a-şi apăra lanţul de pioni) prezintă două soluţii distincte: a) valorificarea pionului g „spre damă", şi b) apărarea pionului d3 exploatînd poziţia nesigură a regelui alb. Astfel (a) 3 ... Te4+ 4 Rd1 g5 5 C : b5 g4 6 T : d3! (greşit ar fi 6 Cd6 C : d6 7 c : d6 Td4 8 b5 T : d6 9 Tb2 d2!! 10 b6 g3) 6 ... Ce3+ 7 Re2 g3 8 T : e3 (sau 8 Tc3 g2 9 Tc1 Cd1+) 8 ... g2

9 T : e4 g1D şi remiză, iar după 9 Rf2 T : e3 10 R : g2 Rf8 de asemenea remiza este foarte probabilă.

Mai interesantă este soluţia a doua care se bazează pe atac de mat şi promovarea pionului „d" (b) 3 ... Tf3 4 c6 Cg3 (ameninţă Tf1 mat) şi deoarece la 5 Tf2 urmează 5 ... d2+, albul este nevoit să joace 5 Tg2 sau 5 Th2.

b1) 5 Th2 Ce4 6 c7 Tg3 7 Th1 Tg2 8 c8D Te2+ 9 Rd1 Cf2+ 10 Rc1 d2+ 11 Rb1 C : h1 ! 12 Rc2 Cf2 şi negrul poate să fie mulţumit.

b2) 5 Tg2 Ce4 6 c7 Th3 7 Tg1 Th2 8 c8D Te2+ 9 Rd1 Cf2+ 10 Rc1 d2+ 11 Rb1 Te1+ 12 Ra2 ! Ce4 ! ! 13 Dg4 T : g1 14 D : g1 d1D 15 D : d1 Cc3+ 16 Rb3 C : d1 17 C : b5 Rf8 şi negrul obţine remiză.

Însă — deziluzie, la reluarea partidei s-a efectuat numai o mutare 1 ... T : f4+ şi, spre surprinderea lui Botvinnik, adversarul i-a propus remiză, pe care bineînţeles a acceptat-o. Korcinoi i-a demonstrat însă o cale mult mai simplă de remiză: 2 Re1 Te4+ 3 Te2 Th4 ! (această mutare simplă şi convingătoare a scăpat din analiza lui Botvinnik) şi datorită ameninţărilor 4 ... d3, 4 ... Ce3 şi 5 ... Th1+ negrul are asigurată remiza. ..., Şi Botvinnik conchide: „Mai înainte de a efectua analiza variantelor tăioase trebuiesc epuizate cele mai simple".

După cum s-a arătat, finalul a devenit interesant nu prin ceea ce s-a jucat efectiv, ci prin analizele prezentate Botvinnik era pregătit să facă o demonstraţie de remiză spectaculoasă, dar adversarul său nu i-a oferit ocazia.

Prezenţa perechilor de cai în finaluri este destul de rară în partida practică şi aceasta datorită faptului că, fiind angajaţi în rezolvarea unor probleme poziţionale încă din deschidere şi folosiţi în atacuri şi combinaţii în jocul de mijloc, şansa celor patru cai de a rămîne neînlăturaţi de pe tablă pe parcursul evenimentelor este minimală.

171

Botvinnik — Simaghin, 1955

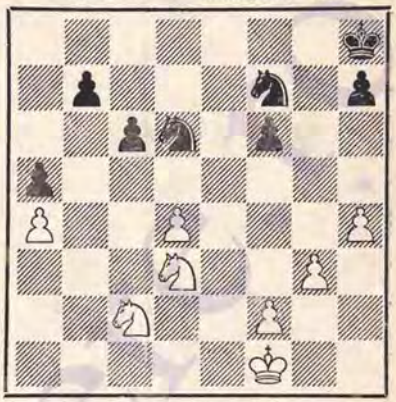

Negrul la mutare

Un astfel de final, care este prezentat în diagrama 171, a survenit în partida Botvinnik—Simaghin din cel de al XXII-lea campionat al U. R. S. S. (1955). Adversarul său stă ceva mai bine datorită faptului că poate obţine imediat un pion sau chiar doi pioni liberi pe flancul damei, în timp ce pionul liber al albului „d" poate fi mai uşor supravegheat. Ca o slabă compensaţie Botvinnik poate acţiona cu regele mai din vreme, în timp ce regele advers este mai departe de mersul evenimentelor. Pentru analize au fost folosite în parte notele lui V. Simaghin pe marginea acestei partide. Negrul a început cu mutarea de principiu 1 ... b5 şi a urmat 2 Cc5 Cc4 3 Re2 (pentru a obţine contrajoc echivalent era mai indicat 3 d5 ! b : a4 4 d : c6 a3 5 c7 Cfd6 6 Ce4 a2 7 Cc3) 3 ... Cfd6 4 Ce3 Cb6 5 Rd3 ! Botvinnik apreciază că e mai bine să sacrifice pionul „a" decît să joace 5 a : b5 c : b5, ceea ce ar asigura negrului doi pioni liberi legaţi 5 ... b : a4 6 Rc2 Rg8 7 Ce6 ! Prin aceasta se interzice apropierea regelui negru de centru prin f7, albul avînd la dispoziţie Cd8+ urmat de C : c6. 7 ... Ce4. Merita atenţie 7 ... Cb7,

172

Botvinnik — Simaghin, 1955

După 8 . . . C : f2, șah etern !

împiedicînd astfel Cd8+. **8 Cf5 !** (diagrama 172) din cauza variantei 8 . . . C : f2 9 Ch6+ Rh8 10 Cf7+ Rg8 și remiză cu șah etern. Negrul trebuie să recunoască greșeala (7 . . . Ce4) și dacă intenționează să joace la cîștig trebuie să cedeze pionul din c6. Deci **8 . . . Rf7 9 Cd8+ Rg6 10 g4 ! C : f2 11 Ce7+ Rg7 12 Cf5+ Rf8 13 g5 f : g5 14 h : g5 Cc4 !** Acesta trebuia să fie începutul manevrei cîștigătoare, dar Simaghin joacă în continuare inexact. **15 C : c6 a3 ! 16 Rb1 Ce4 17 Ra1 Cc3 18 d5** (diagrama 173). Singura mutare care mai contracarează amenințarea 18 . . . a4 19 . . . Cd2 și 20 . . . Cb3+ — **18 . . . a4 ?** Obsedat de ideea de cîștig negrul nu înlătură pionul din d5. **19 Cfd4 ! Cd2 20 Ca5 Re8 ?** Negrul gîndește prea rafinat, nu vrea să părăsească poziția cailor și amenințarea de mat la b3, în speranța dar și cu iluzia că după 21 d6 Rd7 albul se află în zugzwang ! Dar mutări mai există : **21 Cc2 ! a2** (21 . . . Cb3+ 22 C : b3 a : b3 23 C : a3 și speranța matului s-a spulberat) **22 Cc6 ?** Dar și Botvinnik joacă inexact. Mai bine era 22 Rb2 C : d5 23 R : a2 Ce4 24 Cc4 cu mari șanse de remiză. **22 . . . Cde4 23 Ce5**

173

Botvinnik — Simaghin, 1955

Negrul cîștigă

C : g5 24 d6 (ultimul pion !) **Ce6 25 Rb2 Ce4 26 Cb4 C : d6 27 Cd5 Ce4 28 R : a2** și a survenit poziția din diagrama 174. Pentru ca albul să realizeze remi-

174

Botvinnik — Simaghin, 1955

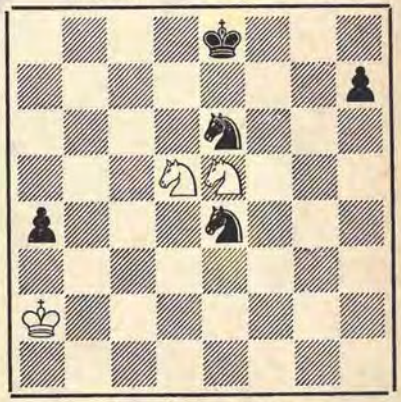

Negrul la mutare

za este suficient să sacrifice cei doi cai pe cîte un pion. Dar aceasta numai teoretic, deoarece pionul se sustrage de la atac prin simpla sa înaintare, iar

blocarea pionului şi apoi atacul este ceva iluzoriu, pentru că prea multe cîmpuri sînt păzite de caii negri. Un plan concret de joc este extrem de greu de găsit atît pentru alb, cît mai cu seamă pentru negru. **28,.. Rf8 29 Ra3 C6c5 30 Cf4 Re7 31 Cg4 Cc3 32 Rb4 C5e4 33 Ch5 Re6 34 Ce3 Re5 35 Cg2 Rf5 36 Ce3+ Re5 37 Cg7!** (37 Cc4 + ? Rd4 38 Ca3 Cc5! sau 37 Rc4 Ce2!) **37 ... Rd4 38 Cc2+ Rd3 39 Ce1+ Rd2** (mai bine era 39 ... Re2 sau Re3) **40 Cf3+ Rc2 41 Ce1+ Rb1 42 Cd3 Ra2 43 Cc1+ Rb2 44 Cd3+ Rc2 45 Ce1+ Rd2 46 Cf3+ Re3.** După încercarea nereuşită pe flancul damei regele se îndreaptă spre pionul „h" **47 Ce5 Rf4 48 Cd7** (merita atenţie 48 Cd3+) **48 ... Rg5 49 Cf8 h6 50 Cge6+ Rf5 51 Cg7+ Rf6 52 Ch5+ Rf7 53 Cd7 Rg6** (53 ... Cd5+ 54 R : a4 Rg6 eşuează din cauza 55 Ce5+ R : h5 56 Cf7 şi negrul rămîne numai cu cei doi cai) **54 Cf4+ Rf5 55 Cg2!** (la 55 Ch5 Ce2 56 R : a4 Cf4 57 Cg7+ Rg6 58 Ce8 h5 !) **55 ...h5 56 Ch4+ Rg5 57 Cf3+ Rf4 58 Ch4 Rg4 59 Cg6** (diagrama 175). **Cd5+ !** Cu aceasta negrul poate forţa cîştigul

175

Botvinnik — Simaghin, 1955

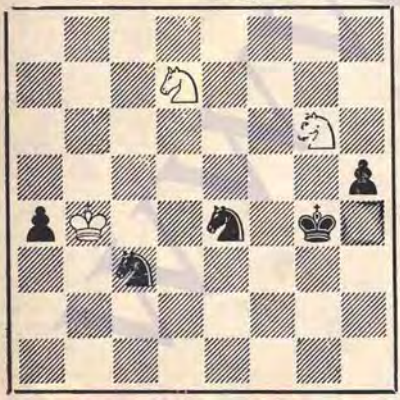

Negrul la mutare, cîştigă

deoarece realizează schimbul unui cal şi îşi poate asigura înaintarea pionului. **60 R : a4 Cf4! 61 Cde5+ Rf5 62 C : f4 R : f4 63 Cg6+ Rg5 64 Ce5 Cd2?** După ce a depăşit partea cea mai grea a finalului, Simaghin efectuează această mutare greşită pe care Botvinnik o foloseşte cu promptitudine (diagrama 176). Cîştigul s-ar fi obţinut cu 64 ...

176

Botvinnik — Simaghin, 1955

Negrul la mutare, cîştigă

Rf5 65 Cf3 Cg5 66 Ch4+ Rg4 67 Cg6 Cf3 urmat de 68 ... Rg5 şi pionul are asigurat drumul spre transformare. **65 Rb4! Rf5 66 Rc3!** şi după 66 ... R : e5 67 R : d2 regele intră în careul de transformare. Simaghin a mai încercat zadarnic : **66 ... Ce4+ 67 Rd4 Cg5 68 Cd3 Rg4 69 Ce5+ Rf5 70 Cd3 Rg4 71 Ce5+ Rg3 72 Cg6! Ce6+ 73 Re3 Cf8 74 C : f8 h4 75 Ce6 h3 76 Cg5** şi remiza a fost consemnată, Botvinnik fiind salvat şi de greşelile adversarului : **fortes Fortuna ...**

În a XX-a partidă a meciului revanşă Tal — Botvinnik (1961) s-a decis rezultatul acestui meci, Botvinnik reuşind să obţină remiza într-o poziţie de final de turnuri şi pioni pe care

toţi specialiştii jocului au apreciat-o ca pierdută pentru fostul campion al lumii. Curînd după prima întrerupere a survenit poziţia din diagrama 177,

177

Tal — Botvinnik, 1961

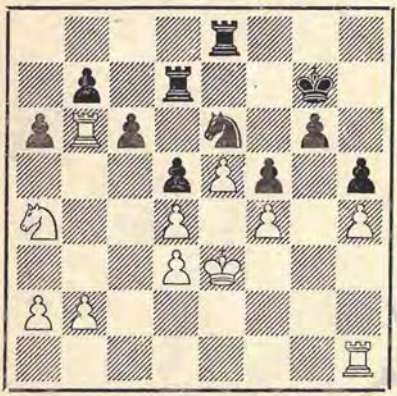

Albul la mutare

în care Botvinnik a rezistat cu multă îndîrjire pînă la cea de a doua întrerupere, cînd se părea că nu mai era şansă de salvare. Partida a continuat astfel: **1 b4 Rf7 2 Cc5** (schimbul cailor este necesar pentru a asigura mobilitatea regelui alb angajat în apărarea celor doi pioni atacaţi de calul negru) **2 ... C : c5 3 b : c5 Ta8 4 Rd2 Re6 5 Tg1 Tg7 6 Rc3 Ta7 7 Rb4 a5+.** Această slăbire este obligată, altfel albul continuă cu Ra5, Tb2, Rb6, Tg2 şi regele alb poate pătrunde la a7. **8 Ra4 Ta8 9 Tgb1 Ta7 10 T1b5 Tg8 11 a3 Te8 12 T : a5 Tea8 13 T : a7 T : a7+ 14 Rb4.** Poziţia din diagrama 178 nu a rezistat prea mult. După 14 mutări negrul a trebuit să cedeze un pion şi ceea ce este mai neplăcut continuă să rămînă mai departe într-o defensivă penibilă. De aceea în poziţia care a survenit din diagrama 178 Botvinnik sacrifică un pion pentru a

178

Tal — Botvinnik, 1961

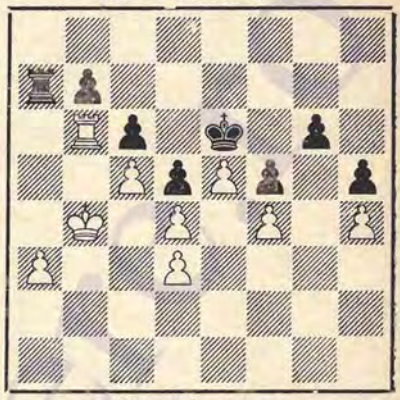

Negrul la mutare

se elibera din această presiune. **14 ... g5! 15 h : g5 h4 16 a4 h3 17 Ra3 h2 18 Tb1 Ta8 19 g6!!** Singura posibilitate de a preîntîmpina jocul negrului, cunoscînd că după 19 Th1 Th8 20 Rb4 Th4 iniţiativa negrului compensează pionul în minus. **19 ... Tg8 20 Th1 T : g6 21 T : h2 Tg3 22 Th6+ Rd7 23 Th7+ Rc8 24 e6!** Pentru a-şi menţine pionul în plus în baza ameninţării Th8+ urmat de e7, la 24 Tf7 T : d3+25 Rb2 T : d4 26 T : f5 Rd7, negrul are şanse mari de remiză. **24 ... T : d3+ 25 Rb2 Te3 26 e7 Rd7 27 e8D+ R : e8 28 T : b7 Rd8 29 a5 Te2+ 30 Rb3 Te1.** Acţiunea negrului a dus numai la o schimbare a structurii de pioni în centru, pionul în plus al albului a rămas în continuare periculos, dar turnul lui Botvinnik, din poziţia umilă pe care o avea în diagrama 178, a devenit foarte activ. Pînă la cea de a doua întrerupere s-au efectuat şi unele repetări de mutări, toate speranţele lui Botvinnik fiind în analiza „de acasă". **31 Rc2 Te2+ 32 Rc3 Ta2 33 Tb6 Rc7 34 a6 Ta1 35 Rb2 Ta4 36 Rb3 Ta1 37 Tb7+ Rc8 38 Tb6 Rc7 39 Tb7+ Rc8 40 Ta7 Tb1+** (La 40 ...

Rb8, pentru a realiza repetarea mutărilor cu 41 Tb7+ Rc8 42 Tb6 Rc7 sau 42 Ta7 Rb8, Botvinnik s-a temut probabil de varianta: 40 ... Rb8 41 Tf7 T : a6 42 T : f5 şi regele negru rămîne în continuare la bandă; după 42 ... Rc7 43 Tf7+, de aceea cel mai bun loc pentru rege este deocamdată la c8, şi astfel, la şahul pe f7, să se instaleze prin d7 la e6). **41 Rc3 Ta1 42 Ta8+ Rc7 43 Rb3 Tb1+ 44 Rc3 Ta1 45 Rb3 Tb1+** şi finalul s-a întrerupt în poziţia din diagrama 179, în

179

Tal — Botvinnik, 1961

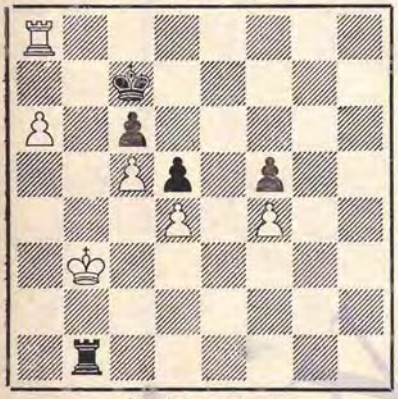

Albul la mutare

care este evident că Ta1 a trebuit să joace **46 Ra2** pentru a nu repeta poziţia a treia oară cu 46 Rc3. **46 ... Tb5 47 a7 Ta5+ 48 Rb3 Rb7 49 Tf8** Botvinnik a prevăzut la analiză această continuare şi arată în observaţiile sale: „Situaţia negrului pare disperată deoarece turnul său are mobilitatea limitată. În timpul analizei am găsit planul just de apărare, turnul trebuie să caute să atace regele alb lateral. Pentru aceasta există numai o cale: 49 ... Tb5+ 50 Rc3 Ta5 şi negrul are şanse mari de remiză. S-ar părea că albul poate respinge acest plan prin 50 Ra4, însă în realitate lupta tactică după 50 Ra4 se termină în favoarea negrului, rezultînd o remiză poziţională". **49 ... Tb5+ 50 Ra4?** Tal a căzut în cursa pregătită la analiză. Dar şi după 50 Rc3 R : a7 51 T : f5 s-ar fi ajuns în poziţia de remiză care a survenit în partidă. **50 ... R : a7 51 T : f5 Tb1 52 Tf6.** „La acest atac modest albul s-a gîndit vreo cinci minute. Abia acum a observat că continuarea intenţionată la analiză 52 Tf7+ Ra6 53 Tc7 este respinsă de 53 ... Tb4+ ! 54 R : b4 pat" (B) **54 ... Rb7 53 f5** („altfel regele alb nu poate ieşi din izolare") **53 ... Ta1+ 54 Rb4 Tb1+ 55 Rc3 Tc1+ 56 Rd2 Tf1 57 Re3 Rc7 58 Tf7+ Rd8 59 Re2 Tf4 60 Rd3 Tf3+ 61 Rd2.** „A survenit o poziţie rară (diagrama 180). Turnul negru fixează în acelaşi

180

Tal — Botvinnik, 1961

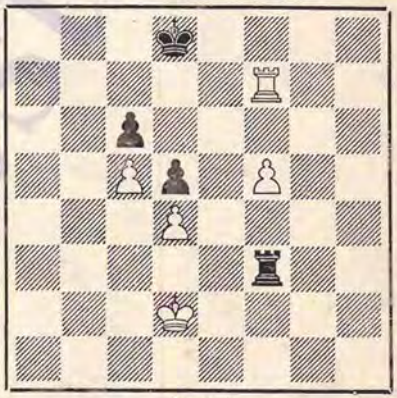

Remiză

timp turnul alb, care trebuie să apere pionul f5, şi limitează deplasarea regelui alb în dreptunghiul format de marginea tablei, linia a treia şi coloana „f" (B). Poziţia este o remiză fără speranţă şi pentru ca Tal să se convingă de acest trist adevăr s-au mai executat următoarele mutări: **61 ... Rc8 62 Re2 Tf4 63 Re3 Tf1 64 Tf8+**

Rd7 65 Tf6 Rc7 66 Tf7+ Rd8 67 Re2 Tf4 68 Rd3 Tf3+ 69 Rc2 Rc8 70 f6 Rd8 71 Tf8+ Rc7 72 Rd2 Rb7 73 Re2 Tf4 74 Re3 Tf1 75 Tf7+ Rc8 76 Rd2 Tf3 77 Rc2 Rd8 78 Tf8+ Rc7 şi remiză. Aceasta a fost cea mai lungă partidă jucată vreodată într-un meci pentru campionatul mondial. A durat peste 15 ore de joc efectiv şi a însumat 121 mutări.

După această remiză care a valorat mai mult decît o victorie plină (de la începutul meciului), Tal nu a mai fost în stare să joace şi a pierdut partida următoare cedînd astfel titlul fostului campion mondial.

Tînărul campion al S. U. A., R. Fischer era în vîrstă de 19 ani cînd a avut ocazia să-l întîlnească pe Botvinnik în partidă directă la Olimpiada de şah de la Varna (1962). Jucînd cu negrele, Fischer a obţinut o poziţie evident avantajoasă, problema ce se punea pentru negru fiind valorificarea pionului în plus în poziţia din diagrama 181. Finalul a evoluat

181

Botvinnik — Fischer, 1962

Albul la mutare

astfel: **1 Te3 Te7 2 Tf3+ Rg7** (mai sigur decît aducerea regelui pe flancul damei prin e8—d8—c7 pentru a sprijini înaintarea pionilor din a7 şi b6, în acest caz existînd posibilităţi de contraacţiune pe flancul regelui şi menţinerea turnului pe orizontala a 7-a pentru a nu permite intrarea turnului alb) **3 Tc3 Te4 4 Nd1 Td4 5 Nc2 Rf6 6 Rf3 Rg5 7 Rg3** (în afară de faptul că are un pion în plus, negrul păstrează încă iniţiativa, iar Botvinnik este deocamdată obligat la mutări de ... resemnare, în aşteptarea inexactităţilor adversarului său). **7 ... Ce4+?** (prima inexactitate! Invitaţia pe care i-a făcut-o Botvinnik de a schimba calul pentru nebun a reuşit şi singura speranţă de a obţine oarecari şanse de remiză — care este finalul de turnuri — s-a realizat. Mai convingător ar fi fost 7 ... h5 8 Rf3 Rf6 cu cîştig de spaţiu şi angajarea ulterioară a slăbiciunilor albului de pe flancul regelui) **8 N : e4 T : e4 9 Ta3 Te7 10 Tf3 Tc7 11 a4** (cu ameninţarea 12 a5 pentru a scăpa de acest pion slab) **11 ... Tc5 12 Tf7 Ta5 13 T : h7 T : a4** (cînd este cunoscut că doi pioni liberi legaţi sînt cîştigători faţă de un singur pion, cine ar fi putut bănui că în poziţia rezultată s-ar mai putea obţine remiza? Analizată fiind de lotul U.R.S.S., s-a ajuns la concluzia că albul are resurse de rezistenţă, dar că finalul este pierdut) **14 h4+ Rf5 15 Tf7+ Re5 16 Tg7** şi a survenit poziţia din diagrama 182 în care avantajul celor doi pioni nu poate fi valorificat. Spre exemplu: **16 ... Rf6 17 Tb7** şi acum la 17 ... g5 18 h5; la 17 ... Ta5 18 Rg4 b5 19 f4 a6 20 Tb6+ Rf7 21 Tb7+ etc; la 17 ... Rf5 18 Tf7+ Re6 20 Tg7, turnul nu are voie să mute lateral din cauza 19 T : a7 şi în concluzie negrul trebuie să cedeze un pion de pe flancul damei pentru pionul h4. Partida a continuat astfel: **16 ... Ta1 17 Rf3 b5 18 h5! Ta3+ 19 Rg2 g : h5 20 Tg5+ Rd6 21 T : b5 h4 22 f4 Rc6 23 Tb8 h3+ 24 Rh2 a5** (Nici 24... Tf3 nu duce la cîştig deoarece după 25 Tf8 a5 26 Ta8! Rb5 27 Tb8+ Rc4 28 Tc8+ Rb4 29 Tb8+ Ra3 30 Tf8

182

Botvinnik — Fischer, 1962

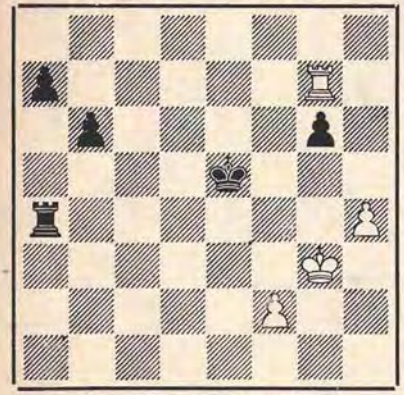

Negrul la mutare, remiză

183

Botvinnik — Boleslavski, 1941

Negrul la mutare

a4 31 f5 Ra2 32 Ta8 a3 33 Ta5 Rb2 34 Tb5+ Ra1 35 Rg1 a2 36 Rh2 Tf1 37 R : h3 Tb1 38 Ta5 Rb2 39 Rg4 a1D 40 T : a1 T : a1 și regele negru nu poate colabora cu turnul ca să oprească înaintarea pionului) **25 f5! Rc7 26 Tb5 Rd6 27 f6 Re6 28 Tb6+ Rf7 29 Ta6 Rg6 30 Tc6 a4 31 Ta6 Rf7 32 Tc6 Td3 33 Ta6 a3 34 Rg1** și Fischer a trebuit să se mulțumească cu remiză!

Dacă Botvinnik s-a salvat în multe situații grele, aceasta se completează și cu tehnica sale impecabilă de a-și valorifica avantajele minimale de ordin pozițional sau material pe care le-a obținut în cursul partidei. Situația de a rata o partidă cîștigată sau de a scăpa cîștigul într-o poziție întreruptă cu avantaj minimal este extrem de rară la Botvinnik.

Prezentăm cititorului cîteva exemple de: **Valorificarea avantajelor minimale.**

Poziția din diagrama 183 a survenit în partida Botvinnik-Boleslavski (meci-turneu, 1941). Avantajul lui Botvinnik este minimal și constă în turnul activ și posibilitățile de manevrare cu regele. Poziția negrului este însă bine apărată pe orizontala a șasea și nu se întrevăd căi de pătrundere decisivă pentru regele alb. Negrul la mutare a continuat cu centrarea regelui 1 ... **Rf8**, iar albul de asemenea, însă spre centrul tablei: **2 Rf2 Re8 3 Re3 g5** (mai necesar era 3 ... Rd8 pentru a dizloca cît mai repede turnul din poziția activă de la b7, ținînd seama că flancul regelui este bine apărat) **4 Rd3 Te6 5 b4!** (cu scopul de a obține un pion marginal liber care poate decide partida, datorită faptului că Boleslavski a întîrziat să apară la timp cu regele pe cîmpurile d8 și c8). **5 ... a : b4 6 c : b4 Rd8 7 a5 Rc8** (De asemenea, după 7 ... b : a5 8 b : a5 Rc8 9 Tb5 Td6 sau 9 ... Te1 10T : d5 Tg1 11T c5 + Rb7 12 d5±, 10 Rc3 Rc7 11 Rb4 f5 12 g : f5 g4 13 Rc5 Tf6 14 Tb6 T : f5 15 Tg6 Tf4 16 a6 negrul este lipsit de speranțe) **8 a6 b5 9 T : b5 T : a6 10 T : d5 Ta1** (la 10 ... Ta3+ 11 Re4 Tg3 12 Rf5 Tf3+ 13 Re6 Tf4 14 Tc5+ Rd8 sau 14 ... Rb7 15 d5 —, 15 b5) **11 Tc5+ Rb7 12 d5 Tf1 13 Tc4! f5?** Și fără această greșeală finalul era pierdut.

Negrul spera la 14 g : f5 T : f5 cu remiză, dar după **14 Re2 !** a cedat pentru că mai pierde încă un pion. Mutarea de maximă rezistenţă ar fi oferit-o 13 ... Tg1.

Poziţia din diagrama 184 a survenit în partida cu Rabinovici (Leningrad, 1934), avantajul minimal al

184

Botvinnik — Rabinovici, 1934

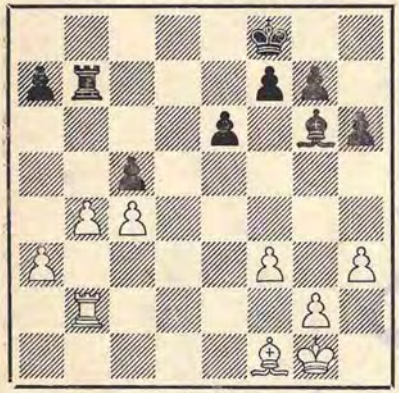

Albul cîştigă

albului constînd în majoritatea de pioni de pe flancul damei, susţinuţi de N+T, şi este în continuarea elementelor introductive prezentate în diagrama 6. Mai întîi, centrarea regilor şi fixarea poziţiei pe flancul damei : **1 Rf2 Re7 2 Re3 Rd7 3 Ne2 Rc7 4 b5 Tb8** (greşit ar fi fost 4 ... a6 5 a4 a : b5 6 a : b5 şi negrul pierde coloana „a", deoarece la 6 ... Ta7?? 7 b6+) **5 a4 f6 6 a5 e5 7 Td2 Nf7.** O mutare obligată prin care se marchează pionul c4 şi se supraveghează cîmpul d5, în timp ce mutarea 7 ... Ne8, cu intenţia Nd7, cum indică H. Müller în comentariile sale la această partidă, este total greşită din cauza 8 Td5, cu cîştigul imediat al pionului c5. **8 f4 ! e : f4+ 9 R : f4 Te8** (9 ... Td8? 10 b6+) **10 Nf3 Ne6** (Dacă 10 ... N : c4 11 Tc2 Nd3 12 T : c5+ Rb8 13 Nc6 Td8 14 Tc1 cu avantaj) **11 Nc6 g5+ 12 Rf3 Tf8 13 Nd5 Td8 14 Re3 Nc8** (14 ... N : d5 15 T : d5 T : d5 16 c : d5 urmat de 17 b6+ a : b6 şi a7 cîştigînd finalul de pioni) **15 Ta2 Nb7 16 Td2 Te8+** (la 16 ... f5 17 Td3 Te8+ 18 Rd2 Td8 19 h4 ! Td6 20 Rc3 Td8 21 h : g5 h : g5 22 a6 ! Nc8 23 Th3 etc.) **17 Rf2 Td8 18 g4 Nc8 19 Td3 Tf8 20 Te3 f5 21 g : f5 T : f5+ 22 Rg2** (Rg3 !) 22 ... **Nd7.** Negrul s-a apărat foarte bine. O dată cu simplificările de pe flancul regelui şansele de cîştig ale albului par mult diminuate. Pe tablă mai sînt încă mutări ascunse pe care Botvinnik ni le dezvăluie : (vezi dia-

185

Botvinnik — Rabinovici, 1934

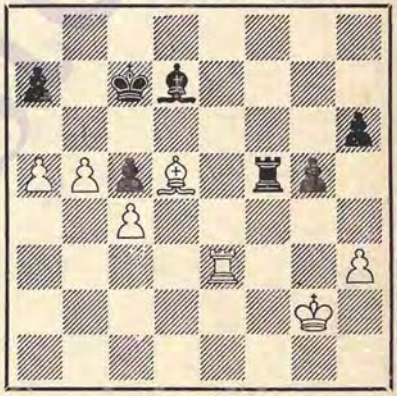

Albul cîştigă

grama 185) **23 b6+ !** Prin aceasta se cîştigă o figură ! 23 ... **a : b6 24 a6 Rb8** (Nu se vede altă posibilitate pentru a împiedica înaintarea pionului) **25 Te7 Ra7 26 Nb7** (Botvinnik nu se mulţumeşte cu 26 T : d7+ R : a6 27 Nc6 care de fapt duce la aceeaşi variantă) **26 ... Nc6+** (la 26 ... Na4? 27 Nc8+ şi N : f5) **27 N : c6 R : a6 28 Ne4 Tf4 29 Nd3 !** Albului trebe să joace astfel ca să interzică negrului

schimbul pionului c4, care constitue cheia succesului **29 ... Tf6 30 Ne2 Ra5 31 Rg3 Rb4 32 Te3 Tf4** (cedează de bună voie orizontala a şasea. Dar albul ameninţa 33 Tf3 urmat de trecerea regelui pe flancul damei prin f2—e1—d2 etc. La 32 ... Ra5 33 Rg4 Tf4+ 34 Rh5 Th4+ 35 Rg6 Rb4 36 Rf6 Tf4+ 37 Rg7 Th4 38 Rg6 Ra5 39 Nh5 T : c4 40 R : h6 b5 41 R : g5 şi albul cîştigă. H. M.) **33 Te6! Rc3 34 T : b6 Te4** (sau 34 ... Th4! 35 Tc6 Rd4 36 Td6+ Rc3 37 Td5 Rb4 38 Nf1 Tf4 39 Rg2 Th4 40 Rh2! Tf4 41 Rg1 Th4 42 Rg2 Tf4 43 Td6 Th4 44 Tc6 Th5 45 Tb6+ Rc3 46 Tb5 Rd4 47 Tb3! Th4 48 Tf3 Re5 49 Tf8 Rd4 50 Tf5 şi cîştigă prin zugzwang. H.M.) **35 Nf1 Tf4 36 Rg2 h5 37 Tg6 g4 38 h4 Rd2 39 Tg5 g3 40 T : h5 Tf2+ 41 Rg1 Tf4 42 Td5+** şi negrul cedează. Un final strălucit.

Nici Alehin n-a putut să se salveze în poziţia din diagrama 186, în care Botvinnik cu albele şi-a depăşit net în faza de deschidere puternicul său adversar şi a intrat într-un final în care deţine coloana „c" şi un spaţiu larg de manevre combinate cu ameninţări

186

Botvinnik — Alehin, 1938

Negrul la mutare

subtile. Cu toată îndîrjirea cu care s-a apărat Alehin, în cele din urmă defectele poziţionale ale negrului speculate precis de Botvinnik, au dus la pierderea partidei. Alehin a jucat **1 ... f6** şi după **2 Rf1 Tf7 3 Tc8+ Tf8 4 Tc3** a reuşit să dizloce turnul după cele două orizontale (a şaptea şi a opta), fără însă ca jocul său să se elibereze. **4 ... g5.** Spaţiu pentru rege, dacă turnul nu poate părăsi cîmpurile f8 şi f7. **5 Ce1 h5** (Albul ameninţa cu Cc2—e3 şi reintrarea turnului la c7. Această ameninţare provoacă noi slăbiciuni în poziţia negrului. Mai bine era totuşi 5 .. h6) **6 h4!** Simplu şi puternic. Scopul este cîştigarea cîmpului f4 pentru cal, în eventualitatea că negrul răspunde cu g : h4 sau cu g5—g4 **6 ... Cd7 7 Tc7 Tf7 8 Cf3!** Cu aceeaşi idee, obligîndu-l pe Alehin la **8 .. g4 9 Ce1 f5 10 Cd3 f4.** Prin aceasta negrul a împiedicat intrarea calului la f4, dar în acelaşi timp şi-a creat un pion slab la f4 care va fi imediat fixat. **11 f3 g : f3 12 g : f3 a5** (se ameninţă decisiv : 13 Cb4) **13 a4** (fixarea tuturor pionilor s-a realizat şi acum va urma atacul sistematic asupra lor) **13 ... Rf8 14 Tc6 Re7 15 Rf2 Tf5 16 b3 Rd8 17 Re2 Cb8** (dacă negrul continua cu 17 ... Re7 şi înapoi d8, la atunci decide marşul regelui la d2—c3 şi b3—b4) **18 Tg6 !** (Botvinnik este atent şi nu cade în cursa întinsă de Alehin. La 17 T : b6 Rc7 18 Th6 Cc6 şi reciştigă pionul din d4) **18 ... Rc7 19 Ce5 Ca6 20 Tg7+ Rc8 21 Cc6!** Impotriva ameninţării 22 Ce7+ nu mai există apărare. Alehin a mai încercat cîteva mutări **21 ... Tf6 22 Ce7+ Rb8 23 C : d5 Td6 24 Tg5 Cb4 25 C : b4 a : b4 26 T : h5 Tc6 27 Tb5 Rc7 28 T : b4 Th6 29 Tb5 T : h4 30 Rd3** şi campionul mondial din anul 1938 a cedat în faţa viitorului campion mondial care a cucerit acest titlu zece ani mai tîrziu.

Într-o partidă cu Vidmar (Groningen, 1946) a survenit poziţia din diagrama 187. Pentru ca să-şi asigure

187

Botvinnik — Vidmar, 1946

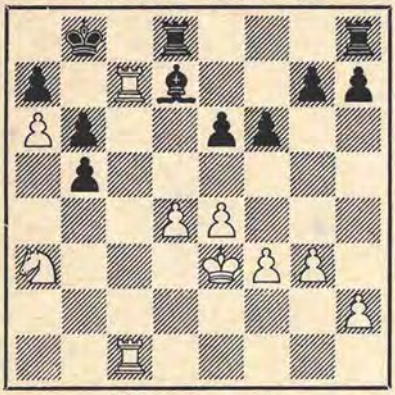

Negrul la mutare

intrarea cu turnul pe orizontala a șaptea, Botvinnik a sacrificat temporar un pion și amenință în continuare să pătrundă cu ambele turnuri pe orizontala a șaptea.

Acum la 1 ... b4? urmează 2 Tb7+ Ra8 3 Tcc7 Nc8 4 T : a7+ Rb8 5 Cb5 etc ; la 1 ... Nc8 2 C : b5 N : a6 3 C : a7 Nb7 4 Cb5 Tc8 (4 ... Na6 5 T7c6 !) 5 Rd2 T : c7 6 C : c7 Nc8 7 d5 e : d5 8 C : d5 Ra7 9 Tc7+ Nb7 10 T : g7 cu avantaj decisiv pentru alb. M. Vidmar, bătrînul mare maestru iugoslav, a jucat **1 ... Tdc8? !** Botvinnik a arătat că cea mai bună continuare pentru negru ar fi fost 1 ... Nc8 ! 2 C : b5 Td7 ! 3 T : d7 N : d7 4 C : a7 R : a7 5 Tc7+ R : a6 6 T : d7 Tc8 ! și puternicul pion liber din b6 compensează deficitul material. **2 Tb7+ Ra8 3 T : d7 ! !** Acest sacrificiu surprinzător de calitate este decisiv **3 ... T : c1 4 C : b5 Thc8** (singura apărare împotriva 5 T : a7+ Rb8 6 Tb7+ Ra8 7 Cc7+) **5 T : g7 h6 6 T : a7+ Rb8 7 Tb7+ Ra8 8 g4 !**

O mutare calmă care este mult mai puternică decît luarea imediată la b6, avînd în vedere faptul că atît poziția turnurilor pe coloana „c", cît și a regelui la a8 sînt fixate. Albul tinde să fixeze structura pionilor cu h4—h5 etc. **8 ... e5 9 d5 T1c5 10 Ta7+ Rb8 11 Tb7+ Ra8 12 T : b6 Tb8** (din nou singura mutare ce mai poate oferi speranțe de salvare) **13 T : b8+ R : b8 14 a7+ Rb7** (mai rezistent decît 14 ... Ra8 15 d6 Tc8 16 Rd3 ! Rb7 17 Cc7 R : a7 18 Rc4±) **15 Cd6+ R : a7 16 Ce8 Rb6 17 C : f6 Tc3+ 18 Rf2 Tc7 19 h4 Tf7 20 Ch5 Rc7 21 g5 ! h : g5 22 h : g5 Th7 23 Cf6 Th2+ 24 Rg3 Th1 25 Rg2 Th8 26 g6** și negrul cedează. La 26 ... Th6 27 g7 Tg6+ 28 Rf2 T : g7 29 Ce8+.

În poziția din diagrama 188, care a survenit în partida Tartakower—Botvinnik (Groningen, 1946), ultima

188

Tartakower — Botvinnik, 1946

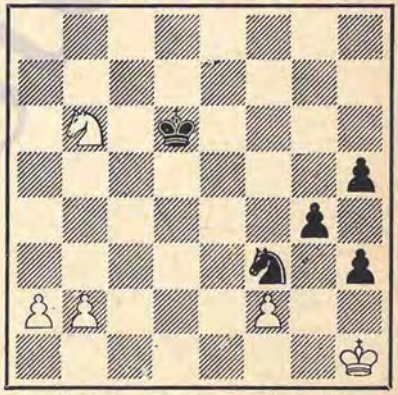

Albul la mutare, negrul cîștigă

mutare a negrului a fost h6—h5 și acum se amenință în continuare: h5—h4, g4—g3—g2 ∓. În această grea situație, albul trebuie să se apere cu un sacrificiu de cal la g3 și în același timp să creeze amenințări de promovare a pionilor „a" și „b", care ar imobiliza regele negru pe flancul damei. Regele negru este însă foarte mobil și nu se vede cum s-ar putea realiza

această idee complexă. **1 Cc4+**. Ragozin a fost de părere că albul putea obține remiza cu 1 a4! h4 2 Cc4+ Re6 3 Ce3 g3 4 f : g3 h : g3 5 a5 Ce1 6 a6 Cd3 7 Cf1 g2+ 8 Rg1 Cf4 (Ce5 9 Cd2) 9 Cg3 și remiză. Bronstein a demonstrat însă cîștigul pentru negru astfel: 1 a4! Cd2! 2 a5 h4 3 a6 g3 4 a7 g2+ 5 Rh2 Cf3+ 6 R : h3 g1D 7 a8D Dh2+ 8 Rg4 Ce5+ cu un mat imediat. **1 ... Rd5 2 Ce3+ Re4 3 a4.** Plăcută pentru alb ar fi fost varianta: 3 b4 Rd3 4 b5 Re2 5 b6 R : f2 6 Cf5 h4 7 C : h4 g3 8 C : f3 R : f3 9 b7 Rf2 10 b8D g2+ 11 Rh2 g1D+ 12 R : h3 și cîmpul g3 fiind apărat de dama din b8, cîștigul nu mai este posibil. Dar negrul poate juca la 3 b4 Rd4! și din cauza amenințării Re4—f3 : f2 albul nu poate avea scăpare (M. B.) **3 ... Rd3 4 Cd5** (Pionul „a" nu mai poate înainta din cauză că regele alb este făcut mat pe cîmpul h3) **4 ... Re2 5 Cf4+ R : f2 6 C : h3+**. Dacă 6 C : h5 g3 7 C : g3 R : g3 8 a5 h2 9 a6 Cg5 10 a7 Ce4 11 a8D Cf2≠ (M. B.) **6 ... Rf1 7 Cf4 g3 8 Cg2 Rf2 9 a5 h4 10 Cf4 Rf1 10 Cg2 h3 11 Ce3+ Rf2 12 Cg4+ Re2** și matul fiind inevitabil, albul a cedat O capodoperă în miniatură!

Jucat în cel de al treilea tur al meciului „celor cinci" pentru campionatul mondial din anul 1948, finalul prezentat în diagrama 189 este un un exemplu tipic de precizia tehnică a lui Botvinnik. Valorificarea pionului în plus, mai cu seamă într-un final cu patru turnuri pe tablă, este deosebit de dificilă în fața unui mare maestru. Ultima mutare a lui Keres (în plic) a fost **1 Td1-d2** și Botvinnik la analiza „de acasă" a renunțat la un răspuns ca 1 ... f4 din cauza 2 T8d7! și e foarte greu pentru negru să înainteze pionul „g" și să asigure poziția regelui după 2 ... h5 3 h4 Rh6 4 Ta7, albul avînd posibilități mai numeroase decît așa cum s-a jucat în partidă (M. B.) **1 .. g5 2 g4** (se amenință 3 T2d7+ Rg6 4 Tg8 mat și din această cauză schimbul pionului

189

Keres — Botvinnik, 1948

Negrul la mutare

„f" este inevitabil) **2 ..Tf7 3 T8d7 Rg7 4 g : f5 Te : f5 5 a3.** Cele mai multe șanse de remiză le poate oferi finalul cu cîte două turnuri, de aceea Botvinnik nu a jucat 5 ... Ta5 6 T7d3 și turnul la a5 este oarecum în afară de joc (M. B.) **5 ... Tf2+ 6 Rg3 T : d2 7 T : d2 Tc7 8 Td4!** Excelent jucat! Dacă 8 ... Tc3+ 9 Rg4 T : a3 10 Td7+ Rf8 11 Th7 și poziția rea a regelui nu-i mai oferă șanse de cîștig (M. B.) **8 ...Tc6 9 a4.** Dacă 9 Ta4, Rf6 10 h4 g : h4+ 11 R : h4 Re6 12 Rg4 Rd6 urmat de Rd6—c7—b6 și albului îi este foarte greu să găsească calea spre remiză (M. B.) **9 ... Rg6 10 h4 Rh5 11 h : g5 h : g5 12 Td3?** Aici Keres a greșit grav. Cu 12 Td5! se realiza remiza, pentru că ambele figuri ale negrului trebuiau să apere cei doi pioni (M. B.) **12 ...Tc4 13 Ta3 a5 14 Rh3 Tb4 15 Rg3 Tf4 16 Ta1 Tg4+ 17 Rh3 Te4 18 Ta3 Rg6 19 Rg3 Rf5 20 Rf3 Re5 21 Rg3 Td4 22 Ta1 Rd5 23 Tb1 Tb4 24 Tf1 Re4 25 Te1+ Rd4 26 Rh2.** Nu mai sînt speranțe de remiză: la 26 Rf3 g4+ 27 R : g4 T : a4 și șahul prin descoperire ce va urma

asigură negrului un tempo preţios în obţinerea victoriei: **26 ... T : a4 27 Tg1 Tc4 28 T : g5 a4 29 Rg2 Rc3 30 Rf3 a3 31 Ta5 Rb3** şi Keres a cedat. Greşeala de la mutarea a 12-a este de neînţeles pentru un mare maestru de talia lui Keres.

În acelaşi turneu, în al patrulea tur şi tot împotriva lui Keres, Botvinnik a obţinut poziţia din diagrama 190, în care avantajele sale poziţionale sînt evidente: coloana „c", slăbiciunile pionilor negri din d5 şi c7 şi în general dominaţia spaţială. Acum urmează „mica combinaţie" în stilul lui Capablanca, prin care albul obţine avantaj decisiv în final. După mutarea **1 T : b6** Botvinnik notează: „după această mutare evidentă structura pionilor negri este fără speranţă compromisă şi partida negrului este pierdută". **1 ... c : b6 2 Cc6 Dc7 3 C : d8 D : d8 4 Dc2 Dc7.** Schimbul damelor foloseşte mai de grabă albului, în timp ce menţinerea acestora pe tablă ar fi condus la o luptă mai tăioasă, negrul avînd şanse practice de salvare. **5 D : c7 C : c7** şi astfel a survenit poziţia din diagrama 191, final în mod obiectiv apreciat de Botvinnik ca fiind compromis pentru negru. **6 Cb1** (se ameninţa 6 ... b4 7 a : b4 Ca6 8 b5 Cc7 cu şanse reale de remiză)

190

Botvinnik — Keres, 1948

Albul cîştigă

191

Botvinnik — Keres, 1948

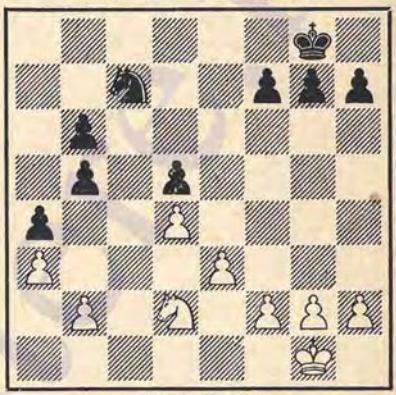

Albul cîştigă

6 ... Rf8 7 Rf1 Re7 8 Re2 Rd6 9 Rd3 Rc6 10 Cc3 Ce8 11 Ca2! (se împiedică 11 ... Cd6 cu scopul 12 ... Cc4, din cauză că la 11 ... Cd6 urmează 12 Cb4+ urmat de 13 C : d5) **11 ... f6 12 f3 Cc7 13 Cb4+ Rd6 14 e4 d : e4+ 15 f : e4 Ce6 16 Re3 Cc7 17 Rd3 Ce6 18 Cd5 Rc6 19 h4!** Prin aceasta se ameninţă 20 C : f6! Cf4+ (20 ... g : f6 21 d5+ Rd6 22 d : e6±) 21 Re3 C : g2+ 22 Rf2 C : h4 23 C : h7 şi albul are doi pioni liberi centrali. **19 ... Cd8 20 Cf4 Rd6** (20 ... g6 21 Cd5 f5 22 Cf6 f : e4+ 23 R : e4 h6 24 Re5) **21 Ch5 Ce6 22 Re3.** Negrul este în zugzwang şi trebuie să piardă un pion. **22 ... Re7 23 d5 Cc5 24 C : g7 Rd6 25 Ce6!** Încă o mutare puternică prin care se obţine controlul asupra cîmpului e5, finalul de pioni rezultat după 25 ... C : e6 26 d : e6 R : e6

27 g4 fiind pierdut de negru (M. B.) **25 ... Cd7 26 Rd4 Ce5 27 Cg7 Cc4 28 Cf5+ Rc7 29 Rc3 Rd7 30 g4 Ce5 31 g5 f : g5 32 h : g5 Cf3 33 Rb4 C : g5 34 e5 h5 35 e6+ Rd8 36 R : b5** și negrul a cedat.

Arta de a manevra cu perechea de nebuni a fost una din principalele arme de luptă ale lui Botvinnik și a constituit cheia accesului în meciul său cu Bronstein din anul 1951 pentru campionatul lumii, el reușind să cîștige două partide importante.

În diagrama 192, negrul (Bronstein) la mutare a jucat în stilul său potrivit jocului de mijloc: **1 ... a5.**

192

Botvinnik — Bronstein, 1951

Negrul la mutare

Această mutare permite albului obținerea unui pion liber marginal, însă acesta este inofensiv datorită faptului că negrul are posibilitatea să ofere un cal pentru doi pioni și finalul de 2 N contra N este o remiză certă. **2 b : a5 C : c5 3 Cc7 Cc6 4 a6 b : a6 5 C : a6** și în poziția din diagrama 193 marele maestru Bronstein, în loc să joace 5 ... C : a4 6 Nb5 Cc5 7 C : c5 **N : c5** 8 N : c6 Ne3 9 Rf3 (sau 9 Nh4 h5 10 g5 **Ncl** — diagrama 194) 9 ... Ng5 10 Nf4 N : f4 11 R : f4 g5+ 12 Rf5 h5 cu remiză prin transferarea pionului pe coloana „h", a continuat în mod surprinzător cu **5 ... Ce4,** convins fiind, după cum afirmă Botvinnik, că toate căile duc la remiză, așa cum s-a constatat la analizele „de acasă" (partida fiind întreruptă la

193

Botvinnik — Bronstein, 1951

Negrul la mutare

194

Analiză

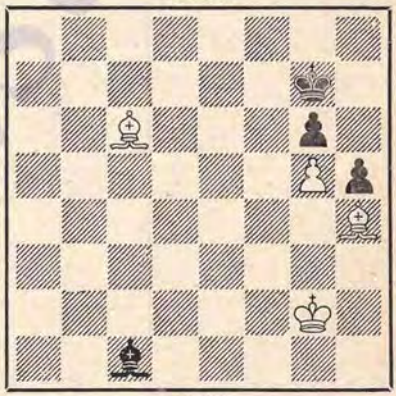

Remiză

mutarea din poziţia ce rezultă după 4 a6). **6 Nc7 Cc3 7 Nf3 Ce5 8 a5 h5** Mai naturală era continuarea 8 ... C : f3 9 R : f3 Rf6 urmat de h5 **9 g5** (pionul trebuie păstrat) **9 ...Cc4 ?** Inexact! Corect era 9 ... C : f3 10 R : f3 Rf7 cu tendinţa Re6, iar la 11 Nb6 Cb5 şi nu merge 12 N : d4 din cauza 12 ... C : d4+ urmat de 13 ...Cb3 (c6). **10 Cb4 Cb5 11 Nd8 Rf8 12 Cc6 Nc5 13 Ne2** Poziţia albului a devenit foarte puternică, iar caii lui Bronstein nu au cîmpuri bune de sprijin. **13 ... Ce3 +** Nu merge Ccd6 din cauza 14 Ne7+ urmat de N : b5 **14 Rf3 Cd4+ 15 C : d4 N : d4 16 Nd3** şi s-a obţinut poziţia din diagrama 195, în care

195

Botvinnik — Bronstein, 1951

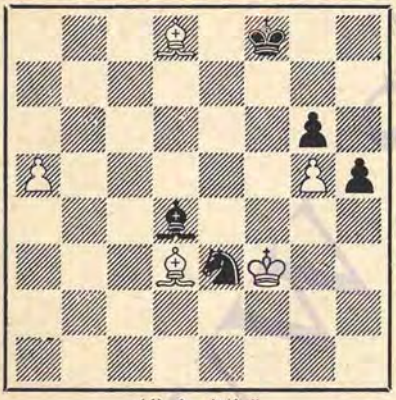

Albul cîştigă

albul are avantaj decisiv : pionul „a", perechea de nebuni şi slăbiciunea pionului g6. **16 ... Cg4.** La 16 ... Rg7 urmează Nb6 ! **17 N : g6 Ce5+ 18 Re4 Cc6 19 Nb6 N : b6.** După cum a arătat Botvinnik nu ajută nici 19 ... Nc3 20 a6 Nd2 21 Rf5 Ce7+ 22 Re6 Cc6 23 Ne4. **20 a : b6 h4 21 Nf5 Re7 22 Rf4 Rd6** şi fără să mai aştepte mutarea albului, negrul cedează a nouăsprezecea partidă a meciului.

În poziţia din diagrama 196, obţinută în acelaşi meci, Bronstein la mutare a jucat **1 ... N : c1.** O apreciere greşită a poziţiei, poate şi pentru

196

Botvinnik — Bronstein, 1951

Negrul la mutare

că Bronstein mai avea nevoie de 2 remize pentru a cîştiga titlul. Dar ca şi în partida a nouăsprezecea, perechea de cai nu l-a susţinut pe Bronstein, chiar dacă a avut un pion în plus.

Vom parafraza comentariile lui Botvinnik la acest final care a decis soarta meciului. Scorul era 11½—10½ pentru Bronstein şi Botvinnik avea nevoie de o victorie ca să-l egaleze şi să-şi păstreze titlul.

Mutarea liniştită 1 ... Rf7 şi păstrarea nebunului probabil că ar fi asigurat negrului remiza, deoarece la 2 Rc2 Cb4+ 3 Rb1 Ca6 sau 2 N : a6 b : a6 3 Nc7 N : c1 4 R : c1 C : b3+ 5 Rc2 Ca5 şi nu se văd căi de cîştig.

2 R : c1 C : b3+ 3 Rc2 Ca5 4 Rc3 Rf7 5 e4. Negrul s-a grăbit cu cîştigul pionului b3. Calul din a6 stă rău şi o dată cu deschiderea jocului sfera de activitate a perechii de nebuni creşte considerabil, situaţia negrului deve-

nind astfel critică. **5 ... f5.** Jucată pe criza de timp a lui Botvinnik (Bronstein mai avea peste zece minute pentru 2 mutări) această mutare este o nouă inexactitate prin care se slăbește pionul h7 **6 g : f5 g : f5 7 Nd3 Rg6.** În această poziție partida s-a întrerupt și Botvinnik a dat mutarea în plic. Planul de cîștig este evident: un nebun se plasează la b1, celălalt la d6 (ca să nu apară un cal pe e7) și schimbînd pionii centrali, urmat de Na2, se cîștigă pionul d5. După ce s-a gîndit la această mutare 20 de minute, a înscris **8 Nd6**, care nu este corectă deoarece după 8 ... Cc6 9 Nb1 (diagrama 197) negrul are la dispo-

197

Botvinnik — Bronstein, 1951

Negrul la mutare, remiză

ziție continuarea 9 ... Ca7! după care șansele de cîștig ale albului par a fi epuizate, albul fiind nevoit să se reîntoarcă cu nebunul la d3, amenințarea de bază fiind b6 — b5. Astfel 10 e : d5 e : d5 11 Na2 b5 12 a5 (sau 12 N : d5 b : a4 cu amenințarea Cb5+) 12 ... b4+ 13 N : b4 Cb5+ 14 Rb3 C : d4+ și cade și pionul din f3, de aceea albul trebuie să prefere 13 Rd3 Cb5 14 Ne5 Cac7. Botvinnik trebuia să dea în plic mutarea 8 Nb1 și după Cc6 (8 ... Cc4 9 Nf4 și Na2) 9 e : d5 e : d5 10 Na2 Ce7 11 Nh4 negrul pierde pionul d5, de altfel ca și după 8 Nb1 f : e4 9 f : e4 d : e4 10 N : e4+ Rg7 11 N : b7 C : b7 12 Rc4, urmat de Rc4 — b5 — : a6 — varianta Flohr.

8 ... Cc6 9 Nb1 Rf6. Această mutare simplă și logică, în loc de continuarea 9 ... Ca7 arătată la comentariul precedent, este de fapt o greșeală, deși se pare că regele din e6 poate apăra cu succes pionii albi atacați. Negrul trebuia să continue ca la comentariul de la diagrama 197: **10 Ng3!!** Cele două semne de exclamare aparțin lui Botvinnik. Negrul este lipsit de mutări. La 10 ... Cab4 11 Ne5+ ! (11 Nc7, negrul obține remiza cu 11 ... d : e4 12 f : e4 f : e4 13 N : e4 Cd5+) 11 ... Rg6 (sau 11 ... C : e5 12 d : e5+ R : e5 13 R : b4 albul rămîne cu o figură în plus) 12 Nd6 Ca6 13 e : d5 e : d5 14 Na2 și negrul pierde pionul d5. Pentru ca să elibereze regele de la apărarea pionului f5, negrul schimbă pionul „f", însă prin aceasta jocul se deschide și posibilitățile de apărare se diminuează

10 ... f : e4 11 f : e4 h6. La h7, pionul era în pericol, dar nici la h6 sau h5 nu este în siguranță. **12 Nf4 h5.** Încercarea 12 ... Rg7 nu folosește după 13 e : d5 e : d5 14 Na2 Cab4 15 Nb3 urmat de Nd6 cu cîștigul pionului d5 **13 e : d5.** Schimbul acesta este obligat, altfel urmează 13 ... Ce7 și negrul se salvează **13 ... e : d5 14 h4 Cab8 15 Ng5+ Rf7 16 Nf5 Ca7.** Prin aceasta se pregătește b6 — b5 și se împiedică pătrunderea nebunului la c8. Trebuie cunoscut însă că la 16 ... Ce7, continuarea de cîștig **nu este** 17 N : e7 R : e7 18 Ng6 Cc6 19 N : h5 Ca7 și negrul poate spera la schimbul unui cal și a trei pioni pentru ceidoi pioni ai albului, pionul „h" fiind insuficient, ci 17 Nh3! Cbc6 18 Ng2 Rg7 19 N : e7 C : e7 20 Rb4 Cc6+ 21 Rb5 C : d4 22 R : b6 și albul poate transforma pionul „a" în damă: **17 Nf4 Cbc6 18 Nd3 Cc8**

19 Ne2 Rg6 20 Nd3+. O repetare de mutări în scopul de a realiza poziția decisivă după controlul timpului (în partidă era mutarea a 54-a și controlul se făcea la mutarea 56) **20 ... Rf6 21 Ne2 Rg6 22 Nf3 C6e7** (după 22 ... C8e7 23 Nc7 Cf5 24 N : d5 Cf : d4 25 Ne4+ Rf7 26 Rc4 ±) **23 Ng5** și în această poziție, după patruzeci minute de gîndire, fiind în zugzwang, negrul a cedat. La 23 ... Cc6 24 N : d5 Cd6 25 Nf3 Rf5 26 Nc1 ! b5 27 N : c6 b : c6 28 a5, după cum a arătat Smîslov, nu există salvare pentru negru. Poziția din diagrama 198 a pecetluit soarta meciului din 1951.

198

Botvinnik — Bronstein, 1951

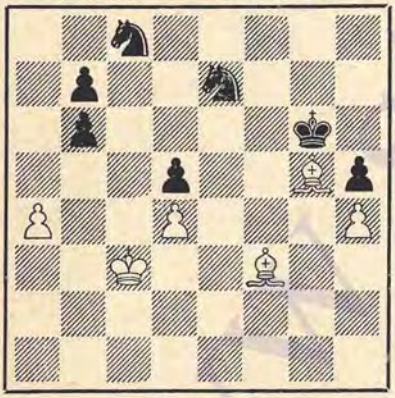

Zugzwang

În finalul din diagrama 199, care a survenit în al XX-lea campionat al U. R. S. S. (1952) în partida Suetin — Botvinnik, prezența nebunilor de culori diferite permite albului să spere la remiză. Negrul fiind la mutare și aflîndu-se în criză de timp, continuă cu o inexactitate : **1 ... Ne5.** În adnotările sale la acest final Botvinnik scrie „Este cunoscut că în finalurile cu nebuni de culori diferite nu este atît de

199

Suetin — Botvinnik, 1952

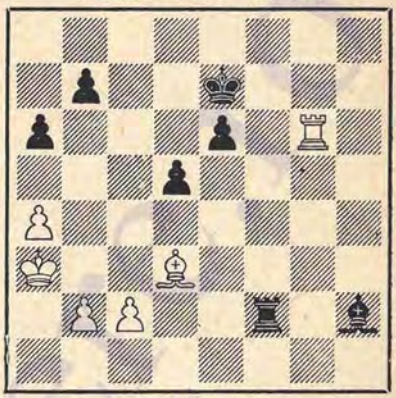

Negrul la mutare

important avantajul material, pe cît este cel pozițional. Continuarea 1 ... e5 2 Tb6 e4 3 T : b7+ Rd6 4 N : a6 e3 ar fi dat negrului șanse de cîștig. Neavînd timp suficient de gîndire m-am decis la mutarea din partidă". **2 Tg8 Rd7 3 b4 Nf6 4 Tg1 Th2** (nici acum nu ar fi fost tîrziu 4 ... e5 5 Td1 Re6 6 c4 d4 7 Rb3 Tf3 8 Rc2 Te3) **5 Rb3 Rd6 6 Td1 !** (se împiedică 6 ... e5 cu 7 Ne4) **6 ... Re7 7 c4 Tb2+ 8 Ra3 d : c4 9 N : c4 Tc2 10 Nb3 Nb2+ 11 Ra2 Tf2 12 Nc4 a5 !** „Singura șansă teoretică de a juca la cîștig. Negrul păstrează un pion pe flancul damei, altfel albul poate juca 13 a5 urmat de b5 și schimbă toți pionii". **13 b : a5 Nc3+ 14 Rb3 N : a5 15 Nb5 b6 16 Rc4 Rf6 17 Rd4 Tf4+ 18 Re3 Re5 19 Th1 Te4+ 20 Rd3 Tg4 21 Th5+ Rd6 22 Th8 Re5 23 Th5+ Rf4 24 Th3 Tg8 25 Th4+ Re5 26 Th5+ Rd6 27 Th4 Tg3+ 28 Re4.** Acum ies în evidență atît pericolele neprevăzute ce pot surveni în acest gen de finaluri, cît și ușurința cu care se pot face mutări mai slabe generate tocmai de principiul că nebunii de culori diferite asigură remiza. Însă acest adevăr este

condiționat de execuția unor mutări permanent precise. Regele aflat pe orizontala a patra este în pericol de mat și Suetin nu a întrevăzut acest lucru. **28 ... Nd2 29 Nd3 ?** „jucat ca în problemele de mat ajutor, trebuia 29 Th5 sau 29 Rd4" **29 ... Ng5 30 Th5** (la 30 Th8 Tg4+ urmat de T : a4) **30 ... Rc5 ! !** „O poziție nostimă" (diagrama 200). Nu se poate evita **31 ...** Te3#

200

Suetin — Botvinnik, 1952

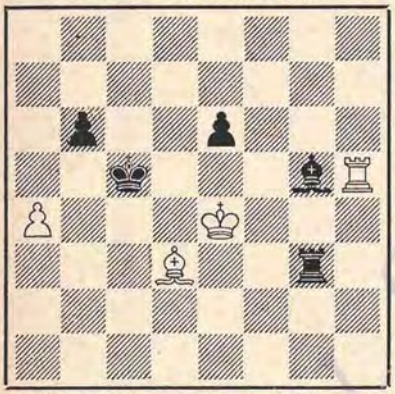

Albul la mutare, negrul cîștigă

decît cu 31 T : g5 sau 31 Re5 T : d3 32 T : g5 Td5+ ceea ce înseamnă pierderea partidei. Albul cedează.

O luptă interesantă de final a survenit și în partida Moiseev — Botvinnik din al XX-lea campionat al U. R. S. S. (1952). În poziția din diagrama 201 albul a continuat greșit cu **1 Nf3.** Șanse sporite de a obține remiza ar fi rezultat după 1 Td3 ! T : d3 2 N : d3 Ta4 ! 3 g3 Ta2+ 4 Rh3 (M. B.) **1 ... Td4 2 Th3 Rg7 3 Rg3 Rf6 4 Th2 Rf5 5 Th3 Tb1 6 Ne2** (la 6 Th2 Tg4+ ! 7 N : g4+ — sau 7 Rf2 (h3) Rf4 ! 7 ... h : g4 8 Rf2 — sau 8 h5 Ta3+ 9 Rh4 g5 # 8 ... Rf4 9 g3+ Re4 și după Ta2+ se cîștigă finalul de pioni) **6 ... Td2 7**

201

Moiseev — Botvinnik, 1952

Albul la mutare

Nf3 Tf1 8 Th2 Tc2 9 Nd5 Tc3+ 10 Nf3 Re5 11 Th3 T3c1 12 Nb7 Th1 13 T : h1 T : h1 14 Nc8 Rf6 15 Nd7 g5 16 h : g5+ R : g5 17 Nc8 h4+ 18 Rf3 Tc1 19 Nd7 „Ultima șansă dacă 19 ... Tc3+ 20 Re4 Tg3 21 Nh3 și negrul este în zugzwang" (M.B.) **19 ... Tc2 20 Ne6** și a survenit poziția din diagrama 202, în care negrul poate forța

202

Moiseev — Botvinnik, 1952

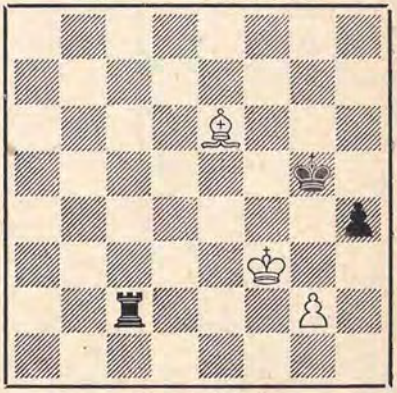

Negrul cîștigă

cîştigul cu **20 ... Tc7!!** şi acum: „atît după 21 Nh3 Tc3+ 22 Re4 Tg3! 23 Re5 Te3+ cît şi după 21 Re4 Te7 22 Re5 Te8 intră albul în zugzwang şi negrul poate pătrunde cu regele la g3". **21 g4 Tc3+ 22 Rg2 h3+ 23 Rh2 Rh4 24 g5 Tc2+** şi albul a cedat. Un exemplu important pentru teoria finalurilor de acest gen.

În partida a XVI-a a primului meci cu Smîslov pentru campionatul mondial (1954), după o serie de simplificări efectuate în scopuri poziţionale pentru obţinerea de avantaje minime în final, a survenit poziţia din diagrama 203, în care Botvinnik a

203

Botvinnik — Smislov, 1954

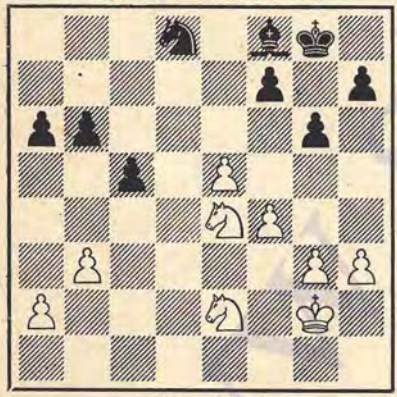

Albul cîştigă

continuat cu: **1 Cf6+ Rg7 2 Cd5!** „Un pion s-ar fi cîştigat şi cu 2 Ce8+ Rg8 3 Cc7 Ce6 (3 ... a5 4 a4) 4 C : a6, dar albul apreciază că este mai bine să provoace înaintarea b6 — b5"(M. B.) **2 ... b5 3 Cc7 g5 4 Rf3 g : f4 5 g : f4 c4** (pentru a realiza cît mai multe schimburi de pioni, dar albul capătă un pion liber pe coloana „a", ceea ce decide finalul în favoarea sa) **6 b : c4 b : c4 7 C : a6 f6 8 Cc7!** (mai bine decît 8 e : f6 R : f6, deoarece pionul pe coloana „e" este mai periculos decît cel de pe coloana „f") **8 ... f : e5 9 f : e5 Rg6 10 Re4 Rg5 11 a4 Rh4 12 a5 Cc6 13 a6 R : h3 14 Cb5** şi a survenit poziţia din diagrama 204, ultima mu-

204

Botvinnik — Smislov, 1954

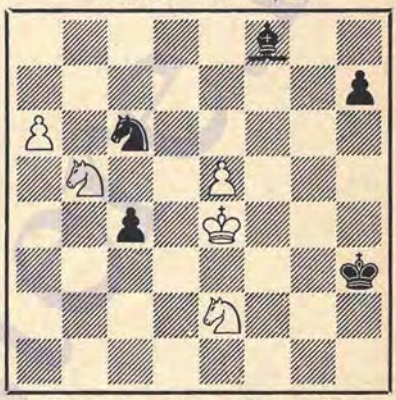

Negrul la mutare, albul cîştigă

tare a albului înainte de întrerupere fiind Cb5. Acum materialul s-a egalizat, dar pionii albului, care ameninţă şi 15 Ced4 cu cîştig imediat, sînt atuuri certe pentru obţinerea victoriei. **14 ... c3** (sau 14 ... Nc5 15 Rd5 Cb4+ 16 R : c5 C : a6+ 17 Rd6) **15 C5 : c3 Rg4 16 Cd4 Ca7 17 Cd5! h5 18 Cf6+** şi Smîslov a cedat.

În partida sa cu Antoşin din al XXII-lea campionat al U. R. S. S. (1955) Botvinnik a jucat slab jocul de mijloc, dar adversarul său neexecutînd mutările decisive care i-ar fi asigurat victoria, a survenit poziţia din diagrama 205, în care ultima mutare a albului a fost **1 Rg1 — g2**, acesta neobservînd riposta surprinzătoare a negrului. Cîştigul ar fi fost destul de uşor de obţinut cu 1 g3-g4, eliberînd cîmpurile g3 şi h3 pentru turnul din e3. **1 ... C : c3!** O jertfă aparentă prin care negrul obţine doi pioni centrali

205

Antoşin — Botvinnik, 1955

Negrul la mutare

liberi. **2 T : c3 d4 3 a4 d : c3 4 a : b5 Rc5 5 g4** „După efectul psihologic (1 ... C : c3 !) Antoşin nu găseşte planul just. Trebuia adus regele spre cîmpul d2. Astfel, 5 Rf2 Td7 6 T : e4 Td2+ 7 Te2 R : b5 8 T : d2 c : d2 9 Re2 c3 10 f5 şi albul nu poate să piardă". (M. B.) **5 ... Td7 6 Te2 R : b5 7 h4 a5 8 h5 g : h5 9 g5 Td2 10 Rf2 h4 11 g6 T : d2+ 12 R : d2 h3 13 g7 h2 14 g8D h1D** (pionii negrului sînt foarte periculoşi şi albul nu are nici o posibilitate să obţină şah etern) **15 Dd5+ Rb4 16 f5 Df3+ 17 Re1 De3+ 18 Rd1 Df2 !** şi albul a cedat pentru că după 19 Dd6+ Ra4 20 Dc6+ Ra3 21 Dd6+ Ra2 şahurile se termină şi matul devine imparabil.

Poantele strategice şi tactica din finalul cu nebuni de culori diferite survenit în partida Kotov — Botvinnik în al XXII-lea campionat al U. R. S. S. (1955) au rămas ca exemple tipice de posibilităţi ascunse ale căilor de cîştig. Kotov la mutare a jucat **1 Rf2** în drum spre pionul „b" şi în speranţă că nebunul său va putea ţine singur pionii e3 şi h4, care nu pot fi atacaţi simultan de regele negru, aşa cum se prezintă poziţia din diagrama 206 : **1 ... Re6 2 Re2 Rf5 3 Rd2 Rg4 4 Nf6 Rg3 5 Ne7 Rh3 6 Nf6** (bineînţeles, nu este bine 6 N : b4 R : h4 şi pionul „h" decide) **6 ... Rg4 7 Ne7 Nf5 !** O manevră fină prin care negrul

206

Kotov — Botvinnik, 1955

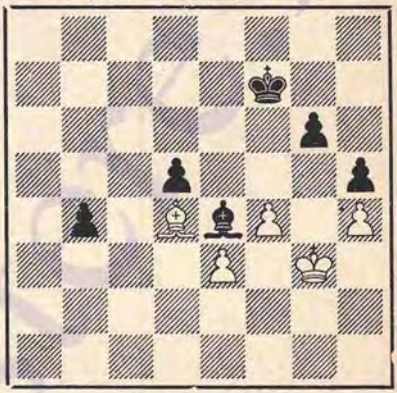

Negrul cîştigă

îşi va apăra pionul avansat pînă la b3 din cîmpul e6, supraveghind în acelaşi timp şi cîmpul g8 unde, după cum se va vedea, va apare un pion alb pe coloana „g". **8 Nf6 Rf3 9 Ne7 b3 10 Rc3 Ne6.** După 10 ... R : e3 11 R : b3 R : f4 12 Rc3 Re3 13 Ng5+ Re4 14 Rd2 albul obţine remiză. **11 Nc5 ?** Mutarea care duce la pierdere (vezi diagrama 207). Kotov putea obţine remiză cu 11 Rd2 b2 12 Rc2 R : e3 13 R : b2 R : f4 14 Rc3. „Pierzînd controlul diagonalei h4 — d8 albul a omis posibilitatea negrului de blocare a acestei importante diagonale care duce şi la pierderea pionului „h" ... **11 ... g5 ! !** (soluţie de studiu !) **12 f : g5** (la 12 h : g5 h4 13 Nd6 Nf5 14 g6 N : g6 15 f5 N : f5 16 R : b3 Rg2 şi negrul cîştigă cu ultimul pion) **12 ... d4+ !** Pionul b3 trebuie apărat şi acum se vede sensul manevrei

207

Kotov — Botvinnik, 1955

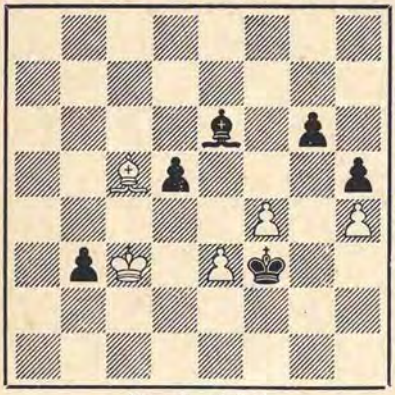

Negrul câştigă

Ne4 — f5 — e6 efectuată anterior) **13 e : d4.** „Dacă 13 N : d4, atunci 13 ... Rg3 14 g6 R : h4 15 Rd2 Rh3 ! ! 16 Nf6 h4 17 Re2 Rg2 ! decide" (M. B.) **13 ... Rg3 14 Na3 R : h4 15 Rd3 R : g5 16 Re4 h4 17 Rf3 Nd5+** şi albul a cedat.

Poziţia din diagrama 208 a survenit în partida Botvinnik—Najdorf din turneul în memoria lui Alehin (Moscova, 1956). Albul are avantaje minimale care constau în structura mai bună a pionilor şi turnul bine plasat pe orizontala a şaptea, deţinînd în acelaşi timp şi coloana „c". Prezenţa nebunilor de culori diferite şi dificultatea de a interveni cu regele în joc dau însă negrului şanse mari de remiză. Finalul a continuat astfel : **1 Nc5 Ta8.** Botvinnik arată aici următoarea variantă : 1 ... Td7 2 Tc8+ Rh7 ! (2 ... Rf7? urmează f3—f4—f5 cu ameninţarea Tf8 mat) 3 Ta8 Nf1 4 f4 Nb5 5 f5 Tb7 6 Nd4 Tf7 7 Td8 Td7 8 Tf8 Nf1 9 g5 h : g5 10 h6 g6 şi negrul nu poate să piardă. **2 Re1 Nd3 3 Td7 Nc2 4 T : d5 N : b3.** Schimbul pionului din d5 pentru dublura pionului din b3 este evident o tranzacţie nereuşită pentru negru. **5 Td3 Nc4 6 Tc3 Nb5 7 Nd4** şi turnul alb se pregăteşte să intre la c5 pentru a susţine înaintarea pionilor de pe flancul regelui. **7 ... Ne8 8 Tc5 Tb8 9 Nc3 Td8 10 e4 Td3.** A rezultat poziţia din diagrama 209, la care Botvinnik face următoarea apreciere : „Najdorf a luat o decizie paradoxală propunînd prin

208

Botvinnik — Najdorf, 1956

Albul la mutare

209

Botvinnik — Najdorf, 1956

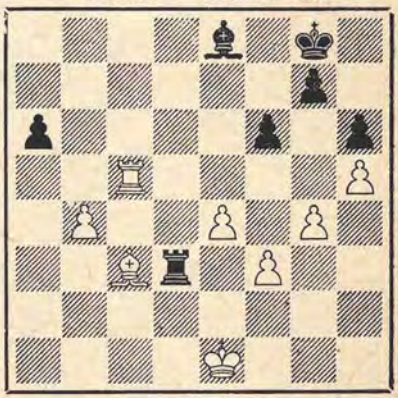

Albul la mutare

această mutare schimbul nebunilor și trecînd într-un final de turnuri, în loc să caute să schimbe turnurile și să obțină un final cu nebuni de culori diferite cu mari șanse de remiză". Partida fiind întreruptă și adversarul său cunoscînd precizia cu care Botvinnik analizează pozițiile de final întrerupte este evident că Najdorf a vrut să se sustragă de la linia logică de joc și a preferat să joace un final de turnuri în care există totuși unele șanse de remiză. **11 Re2 Nb5.** Acum ar fi fost prea tîrziu 11 ... Td6 din cauza 12 e5 f : e5 13 N : e5 Tc6 14 Nc3 T : c5 15 b : c5 Nc6 16 Rf2 Rf7 17 f4 Nd7 18 Rg3 Nc6 19 Rh4 Nd7 20 g5 h : g5+21 f : g5 Nc6 22 g6+ Rg8 23 Rg5 Ne8 (sau 23 ... Ne4 24 N : g7 R : g7 25 h6+ Rg8 26 Rf6 a5 27 h7+ Rh8 28 Rf7 Nd5+ 29 Rf8 a4 30 c6 a3 31 c7 a2 32 c8D a1D 33 Re7+ Rg7 34 h8D+) 24 h6 g : h6+ 25 R : h6 Nc6 26 Rg5 Rf8 27 Rf6 Re8 28 Re6 și albul cîștigă (M. B.) **12 T : b5 T : c3 13 Tb8+ Rf7 14 Tb7+ Rf8** (14 ... Rg8 15 f4) **15 Tb8+ Rf7 16 Tb7+ Rf8 17 Rf2 Tb3 18 Tb6 Ta3 19 Tb8+ Rf7 20 Tb7+ Rf8 21 Rg3 a5 22 b5 a4 23 Rf4 Tb3 24 b6?** Aici Botvinnik a greșit! Simplu și puternic era 24 Rf5! T : f3+ 25 Re6 Rg8 26 Rd5 și cîștigă sprijinind înaintarea pionului „b". După cum singur arată, cînd a executat mutarea 24 b6? a uitat că cîmpul b5 devine accesibil turnului negru. **24 ... Rg8?** Trebuia jucat 24 ... Tb5! 25 Ta7 (25 e5 a3! 26 e : f6 g : f6 27 Ta7 T : b6 28 T : a3 Tb5 și negrul se apără) 25 ... T : b6 26 T : a4 Tb5 27 Ta3 Rf7 28 Re3 Tb4 29 Rd3 cu șanse de înaintare a pionilor e4 și f4 după prealabila mutare Rc3 (M. B.) **25 Rf5 Tb5+ 26 Re6 a3 27 f4!** „Acum după 27 ... Rh7 poate urma 28 Rd7 a2 29 Ta7 T : b6 30 T : a2 și albul are toate șansele să cîștige" (M. B.) **27 ... a2 28 Ta7 T : b6+ 29 Rf5 Tb7** (La pierdere duce 29 ... Tb2 30 Rg6 Rf8 31 Ta8+ Re7 32 R : g7 Tg2 33 Ta7+ Re6 34 f5+ Re5 35 Ta5+ R : e4 36 R : f6 Rd3 37 g5!) **30 T : a2 Rf7 31 Ta5 Tc7 32 Td5 Ta7 33 e5 f : e5 34 f : e5 Re7** (se amenință 35 Td7+ urmat de 36 e6+) **35 e6 Ta4** și în poziția survenită din diagrama 210 albul cîștigă cu mutarea **36 g5!** (greșit ar fi 36 Td7+ Rf8 37 g5 Ta5+) **36 ... h : g5?** Pierde imediat! După cum a arătat Aronin, cea mai mare rezistență ar fi oferit-o 36 ... Ta7! și după 37 Te5! albul cîștigă astfel : 37 ... h : g5 (37 ... Ta6 38 Rg6 Rf8 39 Rh7) 38 R : g5 Ta1 (38 ... Ta6 39 Rg6 Rf8 40 Rh7 sau 38 ... Rf8 39 Rg6 Te7 40 h6 g : h6 41 Rf6, sau încă 38 ... Rd6 39 Rf5) 39 Rg6 Tf1! 40 R : g7 Tg1+ 41 Rh6! Tg2 42 Tg5 Tf2 43 Rg7 R : e6 44 h6 Tf7+ 45 Rg8 Ta7 46 h7. După mutarea efectuată de Najdorf a urmat : **37 Td7+ Rf8 38 Tf7+ Rg8 39 Rg6 g4 40 h6! g : h6** (40 ... Ta8 41 h : g7 g3 42 e7 g2 43 Tf8+) **41 e7 Ta8 42 Tf6** și negrul a cedat (42 ... g3 43 Td6 etc).

O formație rar întîlnită în finaluri, care a fost cuprinsă în tratatele de specialitate, este prezentată în diagrama 211. Poziția a survenit în par-

210

Botvinnik — Najdorf, 1956

Albul cîștigă

211

Botvinnik — Sir G. Thomas, 1936

Albul cîştigă

tida Botvinnik—Sir Thomas în turneul de la Nottingham, 1936. Deşi una din piesele albe (regele sau calul) este obligat să supravegheze înaintarea f3—f2—f1D, totuşi calea de cîştig există şi s-a realizat astfel: **1 b5 a : b5 2 a : b5 Re7** sau, după cum arată R. Fine, 2 ... c : b5 3 C : d5+ Rf5! 4 Cb4! h5 5 d5 h4+ 6 Rf2 Rg4 (sau A) 7 d6 h3 8 d7 h2 9 d8D h1D 10 Dg8+ Rf5 11 Df7+ Re5 12 Df4+ Re6 13 D : e4+ Rd7 14 D : b7+ etc.; A. 6 ... Re5 7 d6 Re6 8 Cd5! Rd7 9 Cf6 b4 10 C : e4 Rc6 11 R : f3 b3 12 Rg4 b2 13 Cd2 b6 14 c : b6 R : d6 15 R : h4 Rc6 16 Rg4 R : b6 17 Rf3 Rb5 18 e4 Rb4 19 Re3 şi cîştigă cu ultimul pion. **3 b6** (cu ameninţarea 4 C : d5+ urmat de c5—c6) 3 ... **Rd7 4 Ch5 Rd8 5 Cf6 h6 6 Cg4 h5 7 Cf2 Rd7 8 Rh4 Rd8 9 R : h5 Re7 10 Rg4 Re6 11 Rg3 Rd7 12 Ch3 Rd8 13 Cf4 Rd7 14 Ch5 Re6 15 Cg7+ Rd7 16 Cf5 Rc8 17 Rf4! Rb8 18 Re5 Rc8 19 Rd6 Rb8 20 Rd7 Ra8 21 Cg3! Rb8 22 Cf1 Ra8 23 Rc8** şi negrul cedează pentru că este forţat să joace 23 ... f2, după care regele alb se reîntoarce şi capturează pionul lipsit de apărare, rămînînd astfel cu un cal întreg în plus.

Este destul de greu de apreciat dacă poziţia din diagrama 212 se poate încadra în grupa finalurilor sau este specifică jocului de mijloc. Materialul relativ redus ca piese principale (D+C+2 p contra D+6 p) ne îndrep-

212

Sliwa — Botvinnik, 1956

Negrul cîştigă

tăţeşte să o clasăm între finaluri, dar metodele de joc impuse de poziţie, avînd ca obiectiv atacul de mat şi diferitele combinaţii, sînt specifice jocului de mijloc.

Faptul că partida dintre Sliwa—Botvinnik, jucată în turneul în memoria lui Alehin (Moscova, 1956) s-a întrerupt în această poziţie şi că evoluţia sa are la bază analizele „de acasă", ne-a determinat s-o expunem pentru arta desăvîrşită prin care Botvinnik decide rezultatul partidei. Botvinnik a dat în plic mutarea: **1 ... Dc6** şi arată că pentru a se cîştiga este necesar să se schimbe toţi pionii de pe flancul regelui, care astfel descoperit poate fi supus unui atac de mat decisiv. **2 Dg1.** „Probleme mai dificile i s-ar fi pus negrului cu 2 a4! D : a4 (mai slab este 2 ... D : c3 3 a5 şi dacă

3 ... D : a5? 4 g4+ h : g3 5 De2+) 3 Dg1 ! (acum 3 g4+ h : g3 4 De2+ Rh4 5 D : e3 D : c2 6 Dg1 R : h3 7 Df1+ g2+ sau 4 D : g3 Da1+ 5 Dg1 Da8+ 6 Rh2 Df3 nu este bine pentru alb) 3 ... Cf5 4 Dd1+ Rg6 5 Df3 şi negrul nu mai are decît nişte simple dificultăţi de ordin tehnic.

Mai interesant cîştigă negrul după 2 Rg1 Rg6 ! 3 g4 (nu e bine 3 a4 g4 4 h : g4 Df6 5 Rh1 C : g4 6 Dg1 Df4) 3 ... h : g3 4 D : g3 D : c3 5 h4 g4 6 Dd6+ Rh5 7 De5+ R : h4 8 Df6+ Rh3 9 Dh6+ Rg3 10 Dd6+ Rf3 11 Df6+ Re2 12 Df2+ Rd1 13 d5 De5 14 d6 g3 15 Df3+ Rd2". (M. B.)

2 ... D : c3 3 a4 g4 ! Mai bine decît 3 ... D : d4 4 a5 C : c2 5 a6 şi albul poate continua lupta. **4 h : g4+** (sau 4 a5 g : h3 5 g : h3 Dc6+ 6 Rh2 D : c2+ 7 Rh1 De4+ 8 Rh2 Df4+ 9 Rh1 Df3+ 10 Rh2 Cf1+) **4 ... Rg5 ! 5** a5. „Pierde imediat, însă şi la 5 Dc1 R : g4 6 a5 D : d4 7 a6 h3 8 g : h3 R : h3 se ajunge la mat" (M. B.) **5 ... h3 !** şi albul cedează deoarece la 6 g : h3 Dc6+ 7 Rh2 Df3 8 h4+ Rf4 sau 6 g3 Dc6+ 7 Rh2 D : c2+ 8 Rh1 C : g4 9 a6 De4+ duce de asemenea la mat. Cei patru pioni ai albului au avut numai o valoare statistică, atacul negrului neputînd fi înlăturat. Poziţia finală l-a încîntat pe Botvinnik, care îi acordă o diagramă de prezentare (213).

* *
*

Opera şahistă a lui Botvinnik nu s-a rezumat numai la activitatea competiţională şi importantele sale contribuţii în teoria deschiderilor. Frămîntat mereu de a descoperi toate resursele de joc chiar în poziţiile aparent cele mai simple de finaluri, el a reuşit să compună circa 40 de studii deosebit de instructive. Dintre aceste frumoase realizări prezentăm cîteva exemple.

213

Sliwa — Botvinnik, 1956

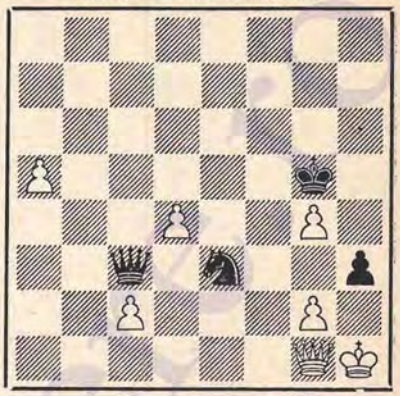

Albul la mutare, a cedat

În studiul din diagrama 214 se pune problema opoziţiei de la distanţă şi eliminării mai întîi a pionului a6, deoarece varianta naturală: 1 Rf5 Rb6 2 Re5 Rc6 3 Re6 Rc7 ! 4 R : d5 Rd7 5 Rc5 Rc7 este sortită insuccesului din cauză că regele alb nu se poate apropia de pionul a6. Soluţia

214

Studiu. Botvinnik, 1939

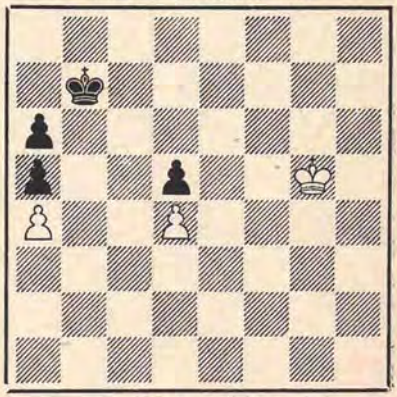

Albul cîştigă

este foarte instructivă: **1 Rf5! Rb6 2 Rf6! Rb7 3 Rf7 Rb8** (sau 3 ... Rb6 4 Re8 Rc6 5 Rd8) **4 Re6 Rc7 5 Re7! Rc6 6 Rd8 Rd6 7 Rc8 Rc6 8 Rb8 Rb6 9 Ra8!** şi manevra albului a reuşit.

Studiul din diagrama 215 a fost compus în urma unei analize la o poziţie asemănătoare dintr-o partidă Boleslavski— Bondarevski (Moscova, 1941). Albul ameninţă Ch4—f5 : g7 urmat de h3—h4—h5—h6 şi g5—g6—

215

Studiu. Botvinnik, 1944

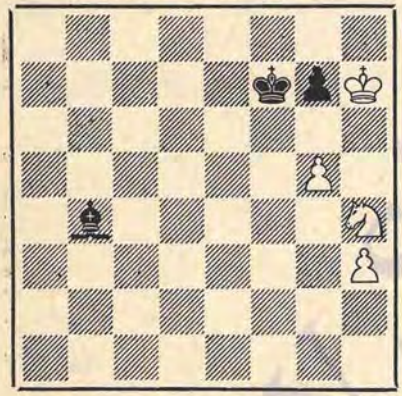

Negrul la mutare, albul cîştigă

g7—g8D. Dacă **1 ... Nd2** atunci ar fi prea devreme 2 g6+ din cauza 2 ... Rf6. De aceea soluţia începe cu mutarea pregătitoare **2 Cf3** şi la **2 ... Nf4 3 h4 Ng3** (3 ... g6? 4 h5!) **4 h5 Nf4 5 g6+ Rf6** (la 5 ... Rf8 decide manevra Cf3—h4—f5 : g7) **6 Ce5!!** şi acum negrul este pierdut deoarece după 6 ... R : e5 7 R : g7 (sau 6 ... N : e5 7 h6 şi albul transformă, iar la oricare altă mutare albul poate juca 7 h6 N : h6 8 Cg4+ şi C : h6).

De asemenea, albul cîştigă şi după **2 ... Nc3 3 h4 Nb2** (La 3 ... Re6 4 Rg6 sau 3 ... g6, Cf3—h2—g4—h6+) **4 h5 Nc3 5 Ch4 Nd2** altfel decide Ch4—f5 : g7 **6 g6+ Rf6 7 Cf5!!** Foarte frumos! După **7 ... R : f5 8 R : g7 Rg5 9 Rh7! Nc3 10 h6** şi transformarea pionului în damă nu mai poate fi împiedicată.

Poziţia din diagrama 216 a stat la baza unei analize eronate din R. Fine „Basic Chess Endings", autorul

216

Van Scheltinga — Kmoch

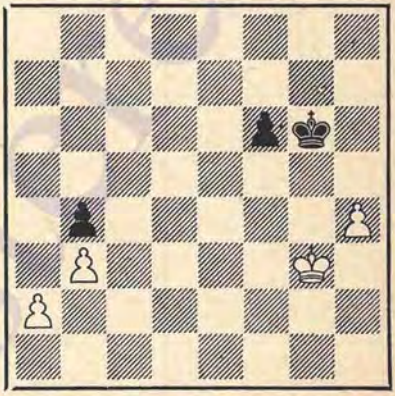

Negrul la mutare, albul cîştigă

dînd următoarea variantă **1 ... Rf5!** 2 Rf3 Re5! 3 Rg4 Re4! 4 h5 f5+ 5 Rg3? Re3 6 h6 f4+ 7 Rg2 Re2 8 h7 f3+ şi finalul s-a terminat remiză. Albul putea însă să cîştige (M. B.) cu 5 Rh3! Această constatare l-a determinat pe Botvinnik să compună studiul din diagrama 217, în care cîştigul se obţine astfel: **1 Rf2 Rf5 2 Rf3 Re5 3 g4 h : g4+ 4 R : g4 Re4 5 h5 f5+ 6 Rh3!! f4 7 h6 f3 8 h7 f2 9 Rg2** şi albul cîştigă.

Unele motive clasice de combinaţii în final de legături în cruce sînt prezentate în studiul din diagrama 218. Soluţia este: **1 e7 Te4 2 Tc5+ Ra4 3 Tf5!! e2** (sau 3 ... Te6 4 Tf6 Te5 5

217

Studiu. Botvinnik 1945

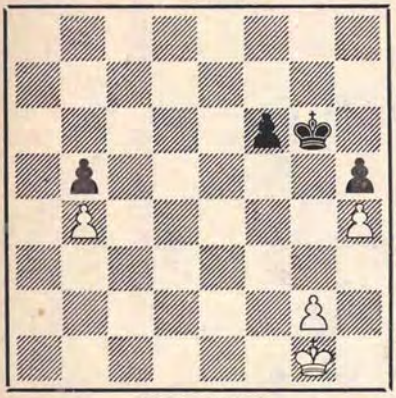

Albul cîştigă

218

Studiu. Botvinnik, 1949

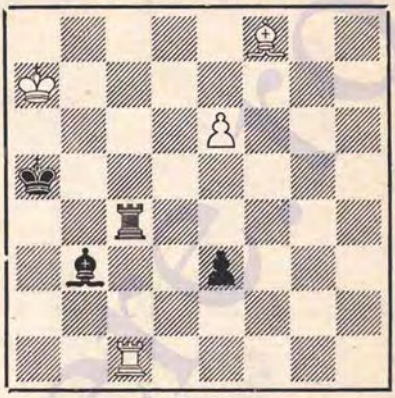

Albul cîştigă

Tf4+ Nc4 6 T : c4+ şi 7 Tc8 sau 3 ... Nf7 4 T : f7 Rb3 5 Tf4 Te6 6 Tb4+ şi 7 Tb8) **4 Tf4 e1D 5 e8D+** şi albul cîştigă.

*
* *

Botvinnik nu şi-a încheiat încă strălucita sa carieră şahistă. Înzestrat cu o forţă excepţională de a-şi impune o conduită corespunzătoare în toate manifestările de viaţă, avînd încă o sănătate perfectă, el reuşeşte rezultate sportive şi creaţii şahiste de cea mai înaltă valoare, fiind un exemplu viu pentru noile generaţii de şahişti care tind spre marile performanţe mondiale.

VASILI SMÎSLOV

Ascensiunea lui Smîslov în ierarhia mondială şahistă de la categoria I, pe care a obţinut-o la vîrsta de 14 ani în secţia de şah a pionierilor din Moscova, pînă la titlul suprem de campion mondial, pe care l-a cucerit în anul 1957, a fost jalonată de o serie de succese remarcabile dintre care menţionăm: mare maestru în anul 1941, maestru emerit al sportului din U.R.S.S. şi mare maestru internaţional în anul 1948, cînd în turneul celor cinci candidaţi la titlul de campion mondial s-a clasat pe locul II, imediat după Botvinnik, care cu această ocazie cucerise titlul de campion mondial.

Victoria lui Smislov din anul 1957, obţinută în meciul cu Botvinnik, a fost răsplata unor eforturi considerabile de acumulare pentru cunoaşterea cît mai adîncită a artei şahiste mondiale, mergînd astfel pe drumul bine pavat de marii săi premergători ca Lasker, Capablanca şi mai cu seamă Alehin, la care trebuie să adăugăm pe marele şahist rus Cigorin, ale cărui idei strategice au stat la baza şcolii şahiste sovietice.

Smîslov a fost singurul candidat la titlu care a realizat marea performanţă de a străbate cu succes, de două ori consecutiv, turneele interzonale, cîştigînd astfel dreptul de a juca pentru titlul suprem cu campionul mondial, mai înîi în anul 1954, cînd această întrecere s-a terminat la egalitate (+7, —7 şi 10 remize, Botvinnik rămînînd campion mondial conform regulamentului F.I.D.E.) şi a doua oară în anul 1957, cînd şi-a demonstrat superioritatea cîştigînd meciul cu Botvinnik la scorul de +6, —3 şi 13 remize.

Tratînd cu oarecare uşurinţă meciul revanşă din anul următor, pentru care Botvinnik s-a pregătit cu recunoscuta sa perseverenţă, Smîslov a pierdut meciul revanşă şi titlul la scorul de +7, —5 şi 11 remize, dar aceasta n-a ştirbit cu nimic din recunoaşterea forţei sale de joc pe plan mondial, el dovedind în numeroase partide jucate ulterior în turnee internaţionale forţa sa de creaţie excepţională în ansamblurile poziţionale ale partidei de şah, iar în ce priveşte partea finală arta sa de a intra cu avantaje minimale în finaluri aparent remiză a constituit principala armă care a stat la baza performanţelor sale. În acest sens, el l-a depăşit chiar şi pe Botvinnik, după cum se arată în diagramele 219-222, poziţii ce au survenit şi au fost decisive în meciul din anul 1957.

Partida întîi din meciul care s-a încheiat cu cucerirea titlului de campion mondial (1957) a fost de bun augur pentru Smîslov, care a reuşt să cîştige finalul prezentat din dagrama 219.

În timpul partidei, probabil că, în acestă poziţie, fiecare din jucători credea că stă mai bine: Botvinnik pentru că poate avea un nebun puternic la d2 şi un spaţiu larg de manevre cu dama, iar Smîslov pentru că putea acţiona asupra pionilor albi plasaţi pe cîmpuri negre, la un moment dat

219

Botvinnik — Smislov, 1957

Albul la mutare

nebunul său putînd avea obiective certe de atac. Apreciind astfel situaţia, ultima mutare a negrului a fost **c5—c4!**, permiţînd albului să-şi activizeze nebunul cu **1 Ne3** şi după **1 ... f6 2 Nd4 Rf7 3 Dd1 a4!** partenerii şi-au atins scopurile strategice enunţate. **4 De2** (desigur că după 4 e : f6 e ; f6, Botvinnik nu poate împiedica 5 ... Nf8, şi asupra pionului a3, blocat de Smîslov cu mult spirit de prevedere poziţională, ar fi generat probleme foarte grele albului) **4 ... Dd5 5 Rg1** (dintr-odată albul are greutăţi şi nu poate lua măsuri împotriva manevrei care urmează, chiar dacă aceasta a fost prevăzută în calcul) **5 ... Nf8!** Acum se ameninţă 6 ... f5 urmat de 7 ... e6 şi atacul asupra pionului a3 este decisiv. De aceea Botvinnik a încercat **6 f5?!** şi după **6 ... f : e5 7 f : g6+ h : g6 8 N : e5 e6** a sperat că mai sînt ceva şanse de salvare prin contraatacul **9 Df2+ Re8 10 Df6 N : a3.** Pionul liber **a** este însă prea puternic şi Botvinnik nu poate obţine nimic deosebit din atacul său, astfel că după **11 D : g6+ Rd7 12 Dh7+ Ne7 13 Nf6** nu a mai aşteptat mutarea adversarului şi a cedat, cunoscînd că după 13 ... Dd6 pionul „a" ajunge prea departe.

Insuccesul pe care l-a suferit Botvinnik în partida a 15-a a meciului din anul 1957 a generat o lipsă de încredere în propriile forţe şi, în continuare, el nu a mai putut juca cu forţa sa obişnuită, aceasta reflectîndu-se în finalurile din partida 17-a şi a 20-a (diagramele 220 şi 229).

220

Botvinnik — Smislov, 1957

Albul la mutare

Problema cîştigului pare foarte simplă în poziţia din diagrama 220. Astfel, unii comentatori au afirmat că după 1 Te8+ Rh7 2 Db1+ Df5 (2 ... g6 3 Da1) 3 Te1 finalul de turnuri este uşor cîştigat. Acest lucru este adevărat şi dacă negrul joacă 2 ... Tf5 atunci 3 Tf8 g6 4 Db7+ urmat de 5 Th8.

Botvinnik a înscris în plic mutarea **1 De6**, despre care se poate spune că este mai slabă decît 1 Te8+ deşi are şi o ameninţare concretă 2 Tf1. **1 ... Df4 2 Dc6.** Mai naturală şi chiar mai bună era mutarea 2 Dd5, dar deosebirea nu este esenţială, deoarece

după 2 ... Rh8 albul nu are căi convingătoare de cîștig. La 3 Dh5+ Rg8 4 Te8+ Tf8 5 Dd5+ Rh8 și pînă la urmă trebuia să se angajeze în finalul neclar de dame și pioni care rezultă după 6 T : f8+ D : f8, cu șanse practice importante de remiză. La 3 a5 Tf5 și albul nu mai are la dispoziție nici cel puțin varianta din partidă, care totuși s-a dovedit cîștigătoare pentru alb.

2 ... Tf5! 3 Da8+. Constatînd că turnul stă excelent pe orizontala a cincea și că nu se poate realiza înaintarea pionilor decît cu schimbul damelor (3 c5 Df2), Botvinnik preferă un final de turnuri cu un singur pion în plus. **3 ... Rh7 4 De4 D : e4 5 T : e4 Ta5 6 Rg2 Rg6 7 Rf3.** După cum a arătat Levenfiș, continuarea 7 Tf4 (pentru a interzice regelui negru să depășească coloana „g") duce la remiză după 7 ... Rg5 8 Rf3 T : a4 9 h4+ Rh5 10 Re3 g5 11 h : g5 R : g5. **7 ... Rf5 8 Tf4+ Re5 9 Rg4 T : a4** (din cauza amenințării 10 Tf5+ negrul este acum nevoit să ia la a4) **10 Rg5 Ta6** și în diagrama 221 Botvinnik, în loc să joace 11 Tf5+ Re6 12 Rg6 Ta4 13 Tf4 Ta2 14 Te4+ Rd6 15 h4 Tg2+ 16 Rf5 (cu intenția Tg4) 16 ... g6+ 17 Rf6 Tg1 18 Rf7! și amenințarea 19 Te6+ decide, a jucat **11 h4 Tc6 12 h5**, pierzînd astfel și ultima ocazie de a mai avea șanse de cîștig, care ar fi fost 12 c5 urmat de 13 Tf5+, după care negrul ar mai fi avut greutăți. **12 ... Re6 13 Rg6 Re5+ 14 Rg5 Re6** și remiză, pentru că albul nu mai poate împiedica mutarea Re7.

221

Botvinnik — Smîslov, 1957

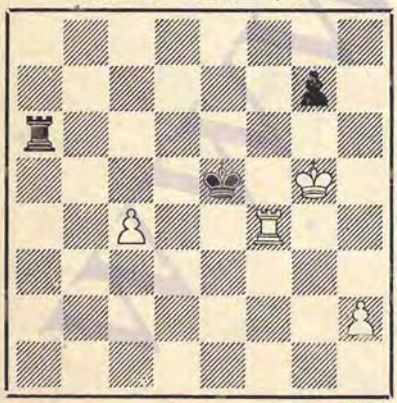

Albul la mutare, cîștigă

Titlul de campion mondial cucerit de Smîslov în anul 1957 s-a realizat o dată cu cîștigarea partidei a 17-a și respectiv a finalului prezentat în diagrama 222. Smîslov a reușit să re-

222

Botvinnik — Smîslov, 1957

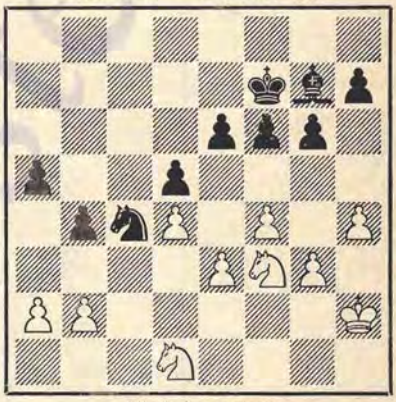

Albul la mutare

strîngă activitatea figurilor albului pe ultimele două orizontale și Botvinnik trebuie să lupte pentru remiză.

1 b3! O mutare obligată, care nu poate fi condamnată, deoarece negrul amenință 1 ... a4 cu avantaj decisiv. Nu era bine 1 g4? cum au fi afirmat unii comentatori, pentru că după 1 ... a4 2 g5, urmează 2 ... b3! 3 a : b3 (sau 3 a3 Nf8 4 g : f6 R : f6 — regele amenință să pătrundă via f5—e4—d3—

c2 — 5 Cg5 Rf5 6 C : h7 N : a3 7 b : a3 b2 8 C : b2 C : b2 9 Cf8 Cc4 10 Cd7 C : a3 11 Cc5 Cc4 12 C : a4 C : e3 și negrul cîștigă) 3 ... C : b2! 4 b : a4 — 4 C : b2 a3 și pionul se transformă — 4 ... C : d1 5 a5 Cc3 6 a6 Cb5 și negrul cîștigă. Dacă însă după 1 g4 a4 albul joacă 2 b3, atunci 2 ... a : b3 3 a : b3 Ca5 4 Cd2 e5! 5 Rg3 (sau 5 f5 Nh6 6 d : e5 g : f5 7 e : f6 f : g4 8 Rg3 d4 9 Cf1 C : b3 10 e : d4 C : d4 11 R : g4 R : f6 12 Cfe3 N : e3 13 C : e3 b3) 5 ... e : d4 6 e : d4 f5 7 Ce3 N : d4 8 C : d5 Nc3, de asemenea cu avantaj decisiv.

1 ... **Cd6** 2 **Rg2** (acum 2 g4! era fără îndoială mai bine, dar Botvinnik intrase în criză de timp și aceasta l-a determinat să nu efectueze mutarea de pion) **2 ... h5 3 Rh3 Ce4 4 g4.** Efectuată prea tîrziu, înaintarea pionului se dovedește acum a fi o greșeală, deoarece albul deschide jocul în condiții încă mai neplăcute, pionul h4 devenind slab și constituind cauza principală a pierderii partidei. **4 ... h : g4+ 5 R : g4 f5+ 6 Rh3 Nf6 7 Ce1** (Albul duce lipsă de mutări. La 7 Cg5+? N : g5 8 h : g5 Cc3 și negrul decide) **7 ... Rg7 8 Cd3 Cc3!** Finalul de cal contra nebun, cu condiția că pionul c3 trebuie supraveghiat de cal, iar pionul h4 trebuie să cadă, asigură negrului victoria. Tehnica desăvîrșită cu care Smîslov demonstrează calea de cîștig, în situația cînd nu se văd posibilități imediate de intrare a regelui negru, trebuie în mod deosebit relevată. **9 C : c3 b : c3 10 Ce1.** În această poziție partida s-a întrerupt și Smîslov a dat plic **10 ... Rh6**, iar la reluare Botvinnik a propus remiză și Smîslov a refuzat.

11 Cc2 Ne7 și a rezultat poziția din diagrama 223, în care unii comentatori au apreciat că albul ar fi putut obține cel puțin remiză cu 12 a3 Rh5 13 b4 a4 14 b5 N : h4 15 b6 Nd8 16 b7 Nc7 17 Rg2 g5 18 f : g5 R : g5 19 Rf3 Rf6 20 Re2 Re7 21 Cb4 Rd7 22 Ca6 și cîștigă (T.Petrosian), de aceea

223

Botvinnik — Smislov 1957

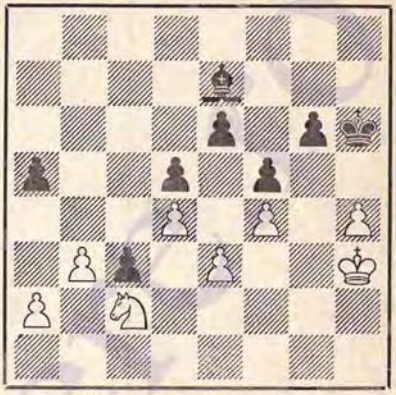

Albul la mutare, remiză

negrul în această variantă trebuie să joace direct 14 ... Nd8 (fără să ia la h4) și să se mulțumească cu remiză. Mai promițătoare pentru negru pare varianta propusă de Th.Ghițescu : 12 a3 Rh5 13 b4 a : b4! 14 a : b4 N : h4 15 b5 Nd8 16 Rg3 Nc7 17 Rf3 Rh4 18 Re2 Rg3 19 Rd3 Na5 20 b6 ? N : b6 21 R : c3 Rf3 22 Rd3 Na5 23 Cal Nel 24 Cc2 Nf2 25 Rd2 N : e3+ ! 26 C : e3 R : f4 și negrul cîștigă cu masa de pioni, însă albul poate să joace mai economic (fără să sacrifice atuul principal, pionul b6) și anume : 19 Cal Rf3 21 Cb3 Nb6 22 Cc5 c2 23 R : c2 R : e3 24 C : e6 și albul are remiza asigurată.

12 **Rg3 Rh5 13 Rf3.** Probabil că Botvinnik a vrut să joace 13 Rh3 în speranța că după 13 ... N : h4 14 b4 a : b4 15 C : b4 să obțină un pion liber pe coloana "a", însă continuînd cu 15 ... g5 16 f : g5 N : g5 17 Cc2 f4 18 e : f4 N : f4 19 a4 Nc7 șansele de cîștig ale negrului sînt evidente. De aceea Botvinnik este nevoit să părăsească total apărarea pionului „h". **13 ... R : h4 14 Cel g5 15 f : g5 R : g5 16 Cc2 Nd6 17 Cel.** Acum vari-

anta de remiză arătată mai sus cu a3 și b4 nu mai aduce egalarea, deoarece după ce calul ia la e6 (a3, b4, a : b4, a : b4, b5, Cal, Cb3, Cc5, C : e6), negrul poate înainta cu succes f4, pentru că lipsește pionul alb care bloca înaintarea f5 — f4.

17 ... Rh4 18 Cc2 Rh3 19 Cal Rh2 20 Rf2 Ng3+ 21 Rf3 Nh4!. Cu aceasta intrarea regelui la g2 este asigurată. **22 Cc2**. Fără rezultat pozitiv este și soluția disperată 22 a3 Ne7 23 b4 a : b4 24 a4 din cauza 24 ... c2 25 Cb3! — 25 C : c2? b3 cîștigă — 25 ... Nd8 26 Rf2 Nb6! cu amenințarea f4, iar la 27 Rf3 decide pătrunderea regelui negru pe orizontala întîia.

22 ... Rgl 23 Re2 Rg2 24 Cal Ne7 25 Cc2 Rg3 26 Cel Nd8 27 Cc2 și în poziția survenită din diagrama 224 mutarea **27 ... Nf6!** obligă pe

224

Botvinnik — Smislov, 1957

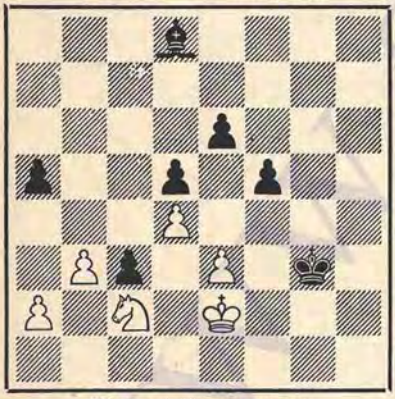

Albul este în zugzwang

alb la **28 a3** deoarece dacă mută calul urmează 28 ...f4 și nici regele nu are mutare, la 28 Rd3 Rf2 ca mai tîrziu în partidă.

28 ... Ne7 29 b4 a4! 30 Cel Ng5 31 Cc2 Nf6 32 Rd3 Rf2 33 Cal Nd8 34 Cc2 Ng5 35 b5 Nd8 36 Cb4 Nb6 37 Cc2 Na5 38 Cb4 Rel! și Botvinnik a cedat. La 39 R : c3 Re2 iar la 39 Cc2+ Rdl.

Luptînd pentru remiză în partida a 18-a a aceluiași meci (1957), Smîslov reușește să mențină diferența de scor (două puncte) opunînd lui Botvinnik o rezistență îndîrjită în finalul cu turnuri și nebuni de culori diferite prezentat în diagrama 225. Deși cu

225

Smîslov — Botvinnik, 1957

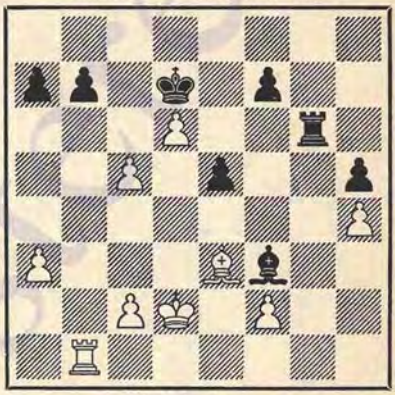

Albul la mutare

un pion în minus, avantajul este de partea negrului, care are turnul mai activ și posibilități de realizare a unui pion marginal, avînd în vedere pionii slabi ai albului de la a3 și h4. Finalul a evoluat astfel: **1 Rd3 f6 2 Nd2** (pentru a acționa cu nebunul asupra pionilor e5 și f6 și a reduce cît mai mult potențialul de joc al negrului prin schimbul pionilor) **2 ... Tg2** (mai periculos pentru alb pare varianta legată de cîștigul pionului h4. Spre exemplu: 2 .. Nc6 2 Re3 Tg4 3 Tb4 e4 4 Nc3 T : h4 5 N : f6 Th3+ urmat de T : a3 sau 4 Tbl f5 urmat de f5 — f4) **3 Re3 Nc6 4 Nc3 Re6 5 f4!** Ideea de bază a apărării, care

constă în deschiderea coloanei „e" pentru turnul alb şi pătrundere la e7, ceea ce Botvinnik nu poate permite.

5 ... T : c2 6 Rd3 Tg2 7 f : e5 f5! O mutare specifică finalurilor cu nebuni de culori diferite. Pionul f5 este mai puternic decît cei doi pioni liberi şi blocaţi ai albului, deoarece are cîmp liber de înaintare. **8 Tb4 Ne4+ 9 Rd4 Tg4 10 Ne1 a5.** Cu aceasta negrul reuşeşte să cîştige pionul a3. **11 Tb2.** Pionul s-ar fi putut menţine cu 11 Tb6 şi acum nu corespunde 11 ... Nd5+ 12 Rd3 Ta4? din cauza 13 d7+ R : d7 şi 14 Td6+ dar negrul ar fi putut continua cu 11 ... Nc6+ 12 Rd3 Ta4 13 Tb3 Nd5 14 Tc3 Te4 cu şanse ceva mai bune. **11 ... Nd5+ 12 Rd3 Ta4 13 Re2 T : a3 14 Td2!** Cu ameninţarea T : d5 şi d7.

Botvinnik a dat în această poziţie în plic mutarea **14 ... Nc1+**. Fără îndoială că şansele negrului sînt superioare pentru că deţine cei doi pioni liberi depărtaţi a5 şi f5. **15 Rf2 Rd7 16 Td4! Nb5.** Mai bine era Ne6, şansele negrului constînd în prezenţa turnurilor pe tablă. Acum Smîslov reuşeşte să schimbe turnurile cu o manevră ingenioasă de nebun **17 Nd2! a4 18 Ng5 Td3.** Împotriva ameninţării 19 e6+ R : e6 20 d7 N : d7 21 Td6+ urmat de 22 T : d7, aceasta este singura ripostă justă. **19 T : d3 N : d3 20 Nc1 Nb5 21 Re3 Re6 22 Rf4 Nd7 23 Nb2 Rd5 24 Na3 Nc8!**

Aceasta este mutarea cîştigătoare, dar calea spre victorie s-a demonstrat mult mai tîrziu, printr-un studiu analitic compus de Botvinnik, care s-a publicat în **Buletinul sovietic de şah** nr. 1 din 1958, bineînţeles cu culori inversate, potrivit regulilor de compoziţii artistice. În poziţia din diagrama 226 albul fiind la mutare, se pare că este în zugzwang : la o mutare de rege cade pionul e5, iar dacă se mută nebunul cade pionul c5 şi totuşi albul are şanse de remiză cu **25 Nc1!** Dacă negrul ia la c5, atunci remiza se obţine astfel : 25

226

Smîslov — Botvinnik, 1957

Albul la mutare, negrul cîştigă

... R : c5 26 Rg5 Rd5 27 R : h5 R : e5 28 Rg5 R : d6 29 h5 Ne6 30 Na3+ (greşit ar fi 30 h6 Ng8 31 Rg6 Re6 32 Rg7 Nh7! 33 R : h7 Rf7 şi negrul cîştigă) 30 ... Rd7 31 Nb2 Ng8 32 Rg6 Re6 33 Rg7 Nh7 34 R : h7 Rf7 35 Rh6 f4 36 Rg5 f3 37 Nd4 a3 38 h6 a2 39 h7 f2 40 h8D.

După **25 Nc1** continuarea de cîştig demonstrată de Botvinnik începe cu **25 ... Rd4!** şi acum albul nu poate juca 26 Nb2+ din cauza 26 ... R : c5 avînd cîmpul f4 nemarcat de nebun şi nici 26 Rg5 din cauza 26 ... R : e5 27 R : h5 f4 28 Rg5 f3 29 Ne3 a3 deci albul nu are decît **26 Na3 Rd3.**

Această înaintare este posibilă chiar dacă regele negru este legat de apărarea centrului. Dacă 27 Rg5, urmează 27 ... Re4 28 Rf6 Rd5! 29 Nc1 Ne6 şi albul se află în zugzwang : 30 Re7 R : e5 31 d7 N : d7 32 R : d7 f4 33 Rc7 f3 34 Ne3 a3 şi unul dintre pioni se transformă. De asemenea 27 Nc1 Rc2 28 Na3 Rb3 29 Nc1 a3". **Rd3!**

Singurul răspuns rămîne **27 Nb2 Rc2 28 Nd4** (mai bine decît 28 Na1, după care negrul cîştigă uşor în varianta: 28 ... a3 29 Rg5 a2 30 Rf6 f4 31 e6 f3 32

d7 N : d7 33 e : d7 f2 34 d8D f1D+) **28 ... Rb3 29 Rg5** (singura posibilitate de contrajoc) **29 ... Rc4 30 Nb2** (dacă 30 Rf6 Rd4 31 Re7 f4!) **30 ... Rd5!** „Albul este în zugzwang: la 31 R : h5 sau 31 Rf6 decide 31 ... f4; la 31 Nc1 R : e5 şi la 31 Rf4 R : c5!"

Dar aceasta a fost o savantă analiză! În partidă Botvinnik a jucat **25 ... Ne6** şi nu a putut găsi la tablă demonstraţia de cîştig. După mutările **26 Na3 Nd7 27 Nc1 Rd4 28 Na3 Ne6 29 Nb4 Nc8 30 Na3 Ne6 31 Nb4 Nd7 32 Na3 Nc8 33 Nc1 Rd5 34 Na3 Nd7 35 Nc1** s-a consemnat remiza şi Smîslov a mai urcat deci o treaptă spre titlul de campion mondial.

Ca şi în meciul cu Bronstein din anul 1951, Botvinnik şi-a menţinut titlul suprem printr-un rezultat de egalitate şi în anul 1954 în meciul cu V. Smîslov. Dacă în meciul cu Bronstein rezultatul de egalitate a fost decis de superioritatea lui Botvinnik în faza finală a partidei, în meciul următor a fost depăşit net de Smîslov în cîteva partide, iar în anul 1957 superioritatea în arta de a juca finalurile şi-a spus cuvîntul, Smîslov cucerind titlul suprem. Un exemplu tipic de modul în care Smîslov rezolvă poziţiile pentru a intra în final este dat în diagrama 227, care a survenit în a şaptea partidă din meciul jucat în anul 1957. Botvinnik face următoarea caracterizare: „Potrivit stilului său, Smîslov preferă soluţiile tehnico-poziţionale, renunţînd la unele avantaje materiale pentru cele minimale cu aspect poziţional dar sigure, fără să-i permită partenerului său vreo contraşansă". **1 d4! N : e2 2 R : e2 e : d4 3 c : d4 C : d4+ 4 Rf2 b6** Smîslov a renunţat la pionul în plus, dar a obţinut un final ceva mai avantajos, avînd N contra C şi pion mai activ pe coloana „h". Botvinnik trebuie să lupte pentru remiză! **5 Thd1 Ce6 6 Tc1+ Rb7 7 T : d8 T : d8 8 h4 Th8 9 g3 b5 10 Rf3 a5** (singura posibilitate de a obţine contrajoc) **11 Re4 Te8 12 Rf3** (la 12 Rf5 Cg7+ iar

227

Smîslov — Botvinnik, 1957

Albul la mutare

la 12 g4 Cd8+ 13 Rf3 Cc6 negrul are contraşanse) **12 ... Th8 13 Tc3** (apără nebunul, cu scopul de a juca din nou Re4 — f5) **13 ... f5 14 Td3** (o inexactitate care permite negrului să egaleze jocul prin apropierea cu regele. Şanse mai bune ar fi oferit 14 Nf2 Tc1 şi Te1 şi negrul are grele probleme de rezolvat. **14 ... Rc6 15 Nd2 Ta8 16 Nc3 Rc5 17 Nf6 b4 18 h5!**

Această mutare care reprezintă singura şansă de cîştig a albului a fost scrisă în plic la întreruperea partidei. Este foarte curios că Botvinnik nu a reuşit să obţină remiză, deşi aceasta nu era o problemă prea grea. **18 ... Ta7 19 Te3 Rd6 20 Ne5+! Rd5!** După 20 ... Re7 21 g4! f : g4+ 22 R : g4 şi Rf5 cu şanse reale de cîştig **21 Nb2 Rd6 22 Td3+ Rc5 23 Td2 Th7 24 Th2 Rd6 25 a4!** (La 25 g4 f : g4+ 26 R : g4 Rd5 27 Nf6 Tf7!) **25 ... Re7?**

Această greşeală care s-a efectuat în poziţia din diagrama 228 duce imediat la pierdere. Trebuia încercat 25 ... Cc5 26 g4 f : g4+ 27 R : g4 C : a4 28 Nf6 urmat de Rg4 — g5 — g6 şi după jertfa turnului pentru pionul „h" mai sînt şan-

228

Smîslov — Botvinnik, 1957

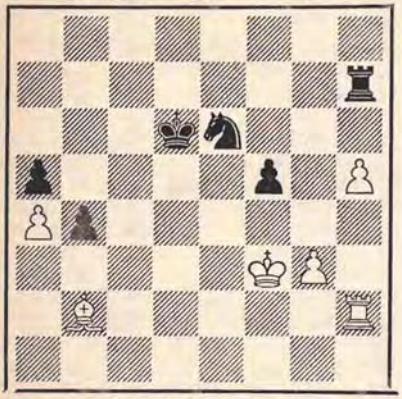

Negrul la mutare

229

Botvinnik — Smîslov, 1954

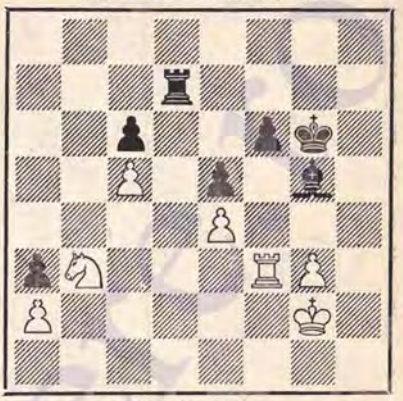

Albul la mutare

se de remiză în lupta dintre R+N+T R+C+2p.

26 g4! f4 (dacă 26 ... f : g4+ 27 R : g4 Rd6 28 Rf5 Cg7+ 29 N : g7 T : g7 30 h6 regele negru rămîne în poziție pasivă și albul cîștigă) **27 Td2!** și Botvinnik a cedat, pentru că nu mai este apărare împotriva 28 Td5. „Prima, dar departe de a fi și ultima partidă slabă a meciului" (M. Botvinnik).

Această recunoaștere a greșelilor din partide se remarcă și în finalul din diagrama 229 care a survenit în partida 20-a a meciului din 1954. Botvinnik a continuat greșit cu **1 Tc3 ?** „De necrezut! unsprezece mutări a păstrat albul turnul pe cîmpurile f3, f2, f1 și acum fără nici un motiv părăsește această importantă poziție. După 1 Ca5! Td2+ 2 Tf2 Tb2 3 Rf3 (3 C : c6 ? Ne3) 3 ... Nd2 4 Cc4 Nc1 5 Te2 Tb5 6 Tc2 și albul nu poate pierde" (M. Botvinnik).

1 ... f5! 2 Rf3 Rf6! (Albul se află în zugzwang! La 3 Ca5 urmează 3 ... f : e4+ 4 R : e4 Td4+ 5 Rf3 e4+ 6 Rg2 Td2+) **3 e : f5 R : f5 4 g4+ Re6 5 Re2.** Slabe șanse de remiză ar fi oferit și 5 Ca5 Td2 6 T : a3 (6 C : c6 T : a2 7 Cb4 Th2 8 Re4 a2 9 Ta3 Te2+ și Te3+) 6 ... Rd5 7 Cb3 e4+ 8 Rg3 Tc2 9 Ta8 e3. 5 ... **e4 6 Tc4 Re5 7 Ta4 Th7! 8** T : a3 **Th2+** (pătrunderea decisivă!) și albul a cedat. După 9 Rd1 e3 10 Cc1 Th1+ 11 Rc2 T : c1+! 12 R : c1 e2+ desc. și negrul transformă.

În diagrama 230 prezentăm poziția care a survenit în partida Botvinnik — Smîslov jucată în al doilea tur din meciul celor cinci pentru campionatul mondial din anul 1948. Aflîndu-se la ultima mutare înainte de controlul timpului și fiind în criză de timp, Smîslov a efectuat totuși cea mai bună mutare : **1 ... Td3,** cunoscînd că pionul din d5 este mai periculos decît cel din a2. Botvinnik a răspuns cu **2 Tb5** (mutarea din plic). În această poziție șansele de cîștig ale albului sînt numai de ordin practic, rezultatul final fiind determinat de precizia cu care va răspunde negrul. „Smîslov, în această partidă, a demonstrat din nou virtuozitatea sa în arta de a juca finalurile" (M. B.) 2 ... **Rd8 3 a4 b6!**

230

Botvinnik — Smîslov, 1948

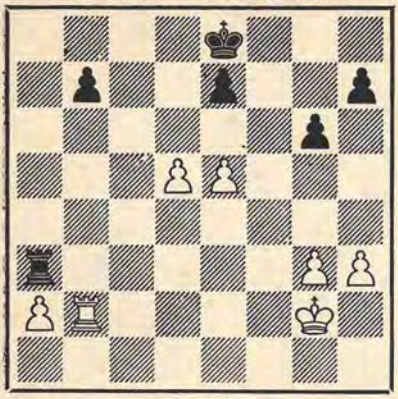

Remiză

4 T : b6 singura șansă practică de a juca la cîștig, deoarece la 4 a5 b : a5 5 T : a5 Te3 6 e6 Rc7 7 Ta7+ Rd6 8 Td7+ Re5 9 Rf2 Ta3 10 T : e7 R : d5 11 T : h7 R : e6 negrul obține remiză **4 ... T : d5 5 Tb8+ Rd7 6 Th8 T : e5 7 T : h7 Re6!** (foarte importantă este apărarea pionului g6, ca să nu permită albului formarea a doi pioni liberi legați) **8 Th4 Te2+** (greșit ar fi 8 ... Rf6 9 Tf4+ Rg7 10 Tf2 urmat de Ta2) **9 Rf3 Ta2 10 Te4+** (la 10 Tf4, cu amenințarea : 11 Rg4 Ta3 12 Tf3 T : a4+ 13 Rg5, negrul răspunde însă cu 10 ...g5 obligînd oricum turnul să părăsească coloana „f" ceea ce asigură intrarea regelui la f6) **10 ... Rf6 11 Tf4+ Rg7 12 Tc4 Ta3+ 13 Rg4 e5!** (aceeași mutare s-ar fi jucat și după 13 Rf4) **14 Rh4 Rh6 15 Tb4.** Albul este lipsit de mutări eficiente, la 15 g4 ?? g5+ mat. **15 ... Ta1 16 Rg4 Ta3 17 h4 Rg7 18 h5 g : h5+ 19 R : h5 Rf6!** Smîslov joacă atent, la 19 ... T : g3 ? 20 Tg4+ și după schimbul turnurilor pionul „a" se transformă. **20 Rh4 Rf5 21 g4+ Rf6!** Acum turnul trebuie să părăsească orizontala a 4-a, deoarece la 22 g5+ urmează Rf5, iar la 22 Rh5 ? Th3=. **22 Tb6+ Rf7 23 Tb7+ Rg6 24 Ta7 e4! 25 Ta6+ Rf7 27 g5 e3 27 Rg3 e2+ 28 Rf2 Te3! 29 Re1!** Numai cu turnul nu se mai poate sprijini înaintarea pionilor „a" și „g" și astfel Smîslov și-a asigurat remiza. **29 ... Rg7 30 Ta7+ Rg6 31 Ta8**

Încercările lui Botvinnik de a mai obține victoria se datoresc unei inerții de luptă în continuare, deoarece acceptarea invitației de a i se lua pionul g5 ducea de asemenea la remiză. 31 ... R : g5 32 a5 Rg6 33 a6 Rg7 34 Tb8 Ta3 35 Tb7+ Rf6 36 Tb6+ Re5 37 R : e2 Rd5. **31 ... Rg7 32 a5 Te5 33 g6 R : g6 34 a6 Rg7 35 Ta7+ Rg6 36 Tb7 Ta5 37 Tb6+ Rf7 38 R : e2 Re7** și Botvinnik a consemnat remiza.

În a optsprezecea partidă a primului meci Botvinnik — Smîslov (1954) negrul trebuia să lupte pentru remiză în poziția de întrerupere prezentată în diagrama 231. Botvinnik, în baza

231

Botvinnik — Smîslov, 1954

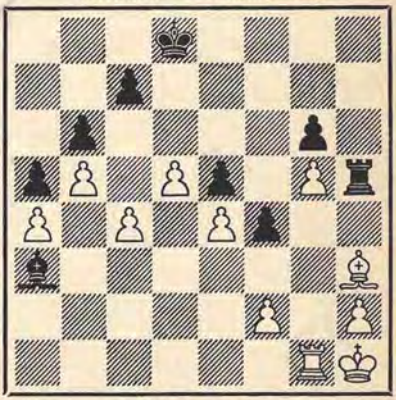

Albul la mutare

analizelor efectuate „acasă", a constatat că acest final poate fi remiză dacă albul jertfește nebunul la f5 și după schimbul turnului la h3, potrivit vari-

antei **1 Ng4 Th8** (1 ... T : g5 ? 2 h4) 2 Rg2 Re7 (mai slab ar fi 2 ... Ne7 din cauza 3 d6 c : d6 4 c5 b : c5 5 b6) 3 Td1 Th4 4 Ne2 Nc5 5 Td3 Rd6 6 Th3 N : f2! 7 Nf1 T : h3 8 R : h3 Re7 9 Ne2 (9 Rg4 Ng1 10 h4 Nf2 11 h5 Rf7) 9 ... Ne3 10 Nf3 Nf2 11 Ng4 Ne3 12 Ne6 f3, nu rezultă şanse reale de cîştig pentru alb. De aceea, Botvinnik a apreciat că **1 Nf5** ar putea da şanse mai concrete. Smîslov a răspuns cu **1 ... g : f5 2 g6.** Dacă 2 e : f5 Re7 3 f3 (3 f6+ este periculos din cauza 3 ... Rf7! 4 g6+ Rg8 5 g7 Tf5 6 Tg6 e4 7 Th6 Tg5 8 h4 Tg4) 3 ... Rf7 4 Tg4 Ne7 5 h4 N : g5 şi remiza este inevitabilă. **2 ... Nf8!**

Smîslov găseşte singura mutare salvatoare. La 2 ... Th8 3 g7 Tg8 4 h4 Ne7 (4 ... Re7 5 h5 Rf7 6 h6) 5 h5 Nf6 6 h6 Re7 7 Tg6, finalul este fără speranţă. **3 e : f5 Ng7! 4 f6 N : f6 5 g7 N : g7 6 T : g7 f3!**

În această poziţie Botvinnik a prevăzut numai 6 ... e4, iar mutarea găsită de Smîslov este mult mai puternică, deoarece se ameninţă Th4 (vezi diagrama 232) **7 Tg4 Th3!!** În comentariile sale la acest final Botvinnik

232

Botvinnik — Smîslov, 1954

Albul la mutare

recunoaşte că: „această mutare excepţională nu am prevăzut-o, h2 — h4 nu mai este posibil şi în plus albul este obligat să joace fără rege. Nimic favorabil nu aduce albului 8 Te4 Rd7 9 T : e5 Th4 şi de asemenea 8 Rg1 Rd7 9 Tg7+ Rd6 10 Tg6+ variante ce pot da maximum remiză; am ales o altă cale de remiză prin eliberarea regelui din închisoarea sa". **8 Tg3 Th4 9 T : f3 T : c4 10 Ta3 Rd7 11 Rg2 Rd6 12 Rg3 R : d5 13 h3!** Albul are încă greutăţi şi trebuie să joace foarte atent. La 13 h4 ar fi riscat să piardă pionul „h" (prin aducerea regelui la h5) **13 ... Re6 14 Rf3 Rf5 15 Rg3 Rg5 16 Rf3 Tf4+ 17 Rg3** şi remiză.

Finalul prezentat în diagrama 233 a survenit în partida Botvinnik—Smîslov în turneul celor cinci pentru cam-

233

Botvinnik — Smîslov, 1948

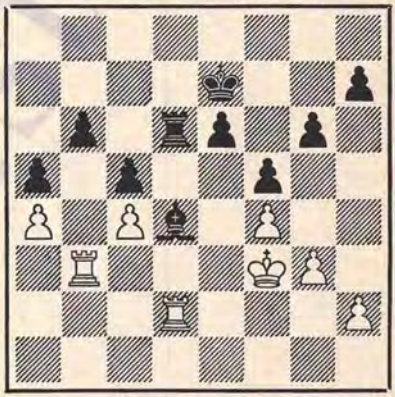

Negrul la mutare

pionatul mondial din anul 1948. Partida fiind întreruptă, negrul a dat în plic mutarea: **1 ... Rd7.**

Botvinnik consideră această mutare ca mai slabă decît 1 ... h5!, după care albul putea să obţină victoria sperată potrivit variantei principale: 2 h3 Re8! 3 g4 h4!! (nu trebuiesc deschise coloanele) 4 Td1 Rd7 5 g : f5

g : f5 6 Td2 Re7 7 Tg2 Rf7 8 Td3 Ne5 ! 9 Tdd2 ! ! Nd4 (acum negrul nu poate schimba turnurile deoarece se pierde pionul b6) 10 Tg1 ! Ne5 ! 11 Tgd1 Nd4 12 Tb1 și albul reușește să cîștige pionul din b6. Dacă negrul oricum nu poate evita deschiderea unei coloane, considerăm că mutarea lui Smîslov (1 ... Rd7) este tot atît de bună ca și 1 ... h5, totul bazîndu-se în fond pe șansele practice și nu atît pe „analizele de acasă".

2 g4 h6 3 Tg2 Re7 4 Td3 Rf7 5 h4. Pionul nu trebuia mutat pe un cîmp negru ! (M. B.) **5 ... f : g4+ 6 T : g4 h5 7 Tg2 Td8 8 Tgd2** (împiedică mutarea 8 ... Nf6) **8 ... Re8 9 Tg2 Rf7 10 Tgd2 Re8 11 Re2 ! Re7.** Dacă 11 ... Nf6 12 Td6 și dacă albul ar fi jucat 11 Re4, atunci după 11 ... Nf6 12 Td6 Ne7 13 T : d8+ N : d8 14 Re5 Re7 ! 15 T : d8 R : d8 16 R : e6 b5 ! și negrul cîștigă !

12 Td1 Tf8. Contraatac ! Altfel nu mai pot fi echilibrate amenințările de dublarea turnurilor pe coloana „b" sau „g" cu cîștigul iminent al unui pion. **13 Tf1 Nf6.** Greșeala de la mutarea a 5-a (h4) își spune cuvîntul ! **14 Tb3 N : h4 15 T : b6 Ng3 16 Tb7+ Rf6.** Greșit ar fi fost 16 ... Rd6 17 Td1+ Rc6 18 Tdb1 urmat de 19 T1b6 mat. **17 Tb5** (17 Rf3 ! h4 18 Rg4) **17 ... Rf5.** Inexact ! Mai bine era 17 ... Rg7 și dacă 18 T : c5 N : f4 19 T : a5 h4 și după ce pionul negru ajunge la h2, cîștigul pentru alb este foarte problematic. (M. B.) Poziția este însă foarte dificilă și Smîslov preferă să acționeze cu regele în centru, ceea ce îi asigură șanse practice de salvarea finalului. **18 T : c5+ Re4 19 Te5+ Rd4 20 Td1+ R : c4 21 Te4+ !** Încercarea de a juca la mat cu 21 Tc1+ Rb3 ! 22 Tb5+ ! Ra2 nu folosește, deoarece nu se vede nici un mat. **21 ... Rc5 22 Rf3 h4 23 Tb1 Rd6 24 Tb6+ Rd7 25 Rg4 Tf5.**

S-a ajuns în poziția din diagrama 234 în care Botvinnik a scăpat cîștigul din mînă cu mutarea **26 Td4+?**

234

Botvinnik — Smîslov, 1948

Albul cîștigă

După cum singur a arătat, la cîștig l-ar fi dus 26 Ta6 !, negrul fiind în zugzwang. La 26 ... Nh2 27 Te : e6 T : f4 + 28Rh3 !, la 26 ... Tc5 (d5) 27 Ta : e6. **26 ... Re7 28 Tb7+ Rf6 29 Tb5 e5 30 Td6+ Rg7 31** T : a5? Trebuia încercat 31 f : e5 Tf4+ 32 Rh3 T : a4 33 Td7+ Rh6 34 e6 g5 și remiză după 35 e7 g4+ 36 Rg2 Ta2+ 37 Rf1 Ta1+ 38 Re2 Te1+ 39 Rd2 Rg6 ! 40 Tb6+ Rf7 41 Th6 Nf4+ (Paul Keres) **31 ... T : f4+ 32 Rh3 Rh6 33 Taa6 Rh5 34 T : g6 T : a4 !** și Smîslov și-a asigurat remiza, albul fiind obligat să dea șah etern : **35 Th6+ Rg5 36 Thg6+ Rh5.**

Un final foarte dificil cu multe momente critice dar și cu multe inexactități comise de ambele părți.

După cîțiva ani (1965) amatorii de șah au avut plăcuta ocazie să cunoască încă un final interesant între foștii campioni ai lumii. Despre măiestria lui Smîslov în acest final se poate spune că a atins culmea creației sale. În comentariile sale la această partidă, prima mutare a finalului o apreciază negativ. Finalul din diagrama 235 a evoluat astfel : **1 Tg1+.** Mai bine ar

235

Botvinnik — Smîslov, 1965

Albul la mutare

236

Botvinnik — Smîslov, 1965

Negrul cîştigă

fi fost 1 h3!, pentru ca la 1 ... Rg7 să răspundă cu 2 Tg1+ Rf8 3 Td1. Dacă 2 ... Rh6 3 Tg4 b5 4 C:f6 Td2+ 5 Re1 Td6 6 Ce4 Ta6 7 f6 T:a3 8 Cd6 Rh5 9 Cf5, avînd la dispoziţie şahul etern pe cîmpurile f5 şi g7 (V. S.) **1 ... Rf8 2 h3 b5! 3 Td1.** Mai indicat era 3 Ta1 cu ideea de a deschide coloana „a" cu a3—a4 sau dacă negrul joacă a7—a6 calul are obiectiv de atac (V. S.) **3 ... T:d1 4 R:d1 Rg7 5 Cc3 a6 6 Ce4 Ne3.**

Cu aceasta se împiedică 7 Cc5 din cauza 7 ... N:c5 8 b:c5 Rf8 şi negrul cîştigă finalul de pioni. **7 Rc2 Nd4** şi a survenit poziţia din diagrama 236 în care numai aparent negrul se află în dificultate. Albul ameninţă 8 Rd3 şi nu e bine 8 ... Nb2 din cauza 9 Cc5 N:a3 10 C:a6 şi împotriva 11 Rc3 urmat de 12 Cc7 se pare că negrul nu mai are apărare.

În mod surprinzător însă varianta este favorabilă negrului. Astfel: 8 Rd3 Nb2 9 Cc5 N:a3 10 C:a6 Rh6!! 11 Rc3 Rg5 12 Cc7 Rh4 13 C:b5 N:b4+! 14 R:b4 R:h3 şi împotriva 15 ... Rg2 urmat de h7—h5—h4——h3 —h2—h1D nu există manevre de apărare. De aceea Smîslov s-a decis să acţioneze cu regele spre pionii slabi de pe flancul opus.

Botvinnik a jucat **8 Cd6** şi după **8 ... Rh6 9 Ce4 Rh5 10 C:f6+ Rg5 11 C:h7+ R:f5 12 h4 Ne3** cu ameninţarea de imobilizare a calului prin mutarea 13 ... Nh6, partida s-a întrerupt, Botvinnik a dat în plic **13 Cf8** şi a cedat fără să mai reia jocul, deoarece analiza a demonstrat că următoarea variantă este decisivă: **13 ... Rf4 14 Cd7 Nd4 15 h5** (sau 15 Cf6 R:f3 16 Rd3 Rf4 17 Cd5+ Rg4 18 Cc7 f5 19 C:a6 f4 20 Cc7 f3 21 C:b5 Rh3 urmat de f3—f2) **15 ... R:f3 16 Rd3 f5 17 h6 Na1 18 h7 e4+** şi negrul trebuie să cîştige.

Simplu şi instructiv a evoluat finalul prezentat în diagrama 237. Smîslov combină ameninţările de pe coloana „f" cu slăbiciunea pionului din b5, nepermiţînd negrului să se elibereze din poziţia pasivă, de strictă apărare, în care se află. **1 Df1! Ch7!** (altfel poate urma pătrunderea 2 Df6) **2 Cb1 Dc8.** Resemnat, Boleslavski cedează de bunăvoie pionul b5, deoarece la 2 ... Rb7 3 Cc3 Ra6 4 a4, pionul

237

Smîslov — Boleslavski, 1942

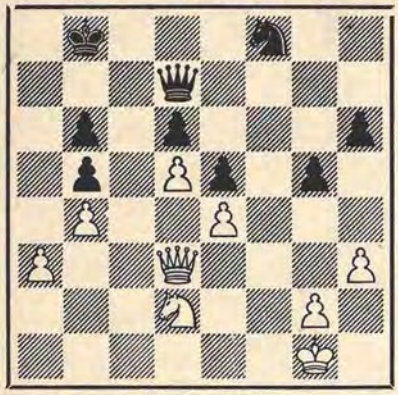

Albul cîştigă

238

Smîslov — Euwe, 1946

Negrul la mutare

cade. **3 D : b5 Dc1+ 4 Df1 Dc2.** După cum a arătat Smîslov, nu este periculos 4 ... De3+ din cauza 5 Df2 Dc1+ 6 Rh2 D : b1 7 D : b6+ şi albul recîştigă figura. **5 De1 g4 6 h : g4 Cf6 7 Cc3 C : g4 8 Cb5.** Decisiv, deoarece se ameninţă C : d6 şi Df1. **8 ... Dd3 9 a4 Cf6 10 C : d6 Dd4+ 11 Rh1 Cg4 12 Dc1 !** şi negrul cedează

În diagrama 238 este prezentat un final ce a survenit în partida Smîslov—Euwe la turneul de la Groningen, 1946. În aparenţă avantajul spaţial al albului nu poate constitui un element decisiv în aprecierea poziţiei şi negrul avînd posibilitatea să schimbe ambii cai cu 1 ... Ng5 2 Rb3 N : h4 3 g : h4 Ce7 4 C : e7 R : e7 ar putea obţine remiza în finalul de pioni.

În realitate, situaţia este mult mai gravă pentru negru şi, aşa cum a arătat V. Smîslov, după 5 Rc4 negrul nu are nimic mai bun decît 5 ... f5 (cunoscînd că o apărare pasivă cu 5 ... Rd7 nu dă negrului şanse de salvare, albul putînd înainta c5 şi avînd la dispoziţie tempoul g2—g3) 6 e : f5 Rf6 7 Rb5 R : f5 8 Rc6 şi cîştigul în diagrama 239 potrivit variantelor prezentate de Smîslov se realizează astfel :

239

Analiză. V. Smîslov

Negrul la mutare, albul cîştigă

a) 8 ... Re4 9 c4 g3 10 f3+ Re3 11 R : c7 Rf2 12 c5 R : g2 12 c : d6 R : f3 14 d7 g2 15 d8D g1D 16 Df6+ Re4 17 d6 şi pionul înaintat asigură albului şanse de cîştig.

b) 8 ... g3 9 f3 Rf4 10 R : c7 Re3 11 R : d6 Rf2 12 R : e5 R : g3 13 d6 şi partida trece într-un final de dame. După 13 ... R : f3 urmează 14 d7 g2 15 d8D g1D 16 Dd3+ obligînd schimbul de dame şi după 13 ... Rh3 14 d7 g2 15 d8D g1D 16 Df6 ! negrul are aceleaşi probleme. Cele mai bune şanse le oferă :

c) 8 ... g3 9 f3 e4 ! 10 f : e4+ R : e4 11 c4 Re3 12 R : c7 Rf2 13 c5 R : g2 14 c : d6 Rf3 15 d7 însă finalul de dame şi pioni este cîştigător, pentru că dificultăţile sînt numai de ordin tehnic.

Aceste considerente l-au determinat pe Euwe să continue (diagrama 238) cu **1 ... Nd2 2 Rc2 Ne1 3 f3 Ce7 4 C : e7 R : e7 5 f : g4.** Inexact ! Mai bine **5** Cf5+, negrul avînd o grijă în plus pentru pionul h5. Acum Euwe scapă de această slăbiciune. **5 ... h : g4 6** Cf5 + **Rf7 7 c4 Rg6 8 Rb3** şi a survenit poziţia din diagrama 240, în care albul cîştigă

240

Smîslov — Euwe, 1946

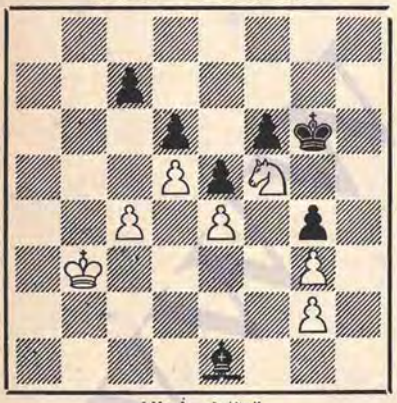

Albul cîştigă

indiferent dacă negrul joacă strict în apărare trecînd cu regele la d7, sau adoptă hotărîrea eroică din partidă sacrificînd nebunul pentru pionul g3 şi pătrunzînd cu regele la pioni. Smîslov indică următoarea variantă : 8 ... Rf7 9 Ra4 Re8 10 Rb5 Rd7 11 Ch6 N : g3 12 C : g4 Nh4 13 Ch6 Ng5 14 Cf5 ~ 15 Ra6 Rc8 16 Ra7 N ~ 17 Ra8 !, după care albul joacă 18 g4 permiţînd calului manevra 19 Ce7+ Rd7 20 Cc6 Rc8 21 Ca7+ şi negrul se află în zugzwang.

Partida a continuat cu 8 ... **Rg5 Ra4 N : g3 10 C : g3 Rf4 11 Ch5+ R : e4 12 C : f6+ Rf5** (sau 12 ... Rf3 13 Rb5 e4 14 C : e4 R : e4 15 Rc6 sau 13 ... Rf5 14 Ch5 Rg5 15 Cg3 Rf4 16 Cf1 e4 17 Rc6 e3 18 C : e3 şi albul cîştigă) **13 Ce8 ! e4 14 C : c7 e3 15 Cb5** (poanta manevrei începute cu 14 Ce8. La 16 ... e2 urmează 17 Cd4+) **15 ... Rf4 16 Cc3 Rg3 17 c5** şi Euwe a cedat.

Poziţia din diagrama 241 s-a obţinut în partida Smîslov — Reshevsky în turneul celor cinci pentru campionatul mondial din 1948. Apreciind just poziţia, fără idei preconcepute în ce priveşte forţa perechii de nebuni faţă de perechea de cai, bazîndu-se exclusiv pe avansul de dezvoltare al figurilor sale şi pe structura slabă de pioni pe care a avut-o în vedere în finalul ce urmează, Smîslov a jucat

241

Smîslov — Reshevsky, 1948

Intrare în final. Albul cîştigă

1 N : e6 ! şi partida a continuat astfel : **1 ... f : e6 2 Dh4 !** Negrul nu poate lua la h4, deoarece rămîne neapărat pionul d6, de aceea a răspuns cu **2 ... Dd7** şi după **3 Dd8+ D : d8 4 N : d8 Cd7 5 Nc7 Cc5 6 T : d6** Reshevsky a intrat într-un final inferior în care pionii săi centrali nu mai pot fi apăraţi şi a încercat unele contrasanse prin atac asupra pionilor de pe flancul damei cu **6 ... Tc8**, însă după **7 Nb6 Ca4 8 T : e6 C : b2 9 T : e5 Cc4** ultima speranţă a negrului a rămas în finalul de turnuri ce a rezultat după **10 Te6 C : b6 11 T : b6 T : c3 12 T : b7 Tc2** şi a survenit finalul din diagrama 242, în care negrul a recîştigat

242

Smîslov — Reshevsky, 1948

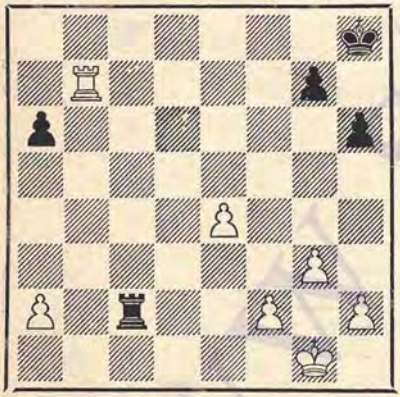

Albul cîştigă

unul din pioni, dar avantajul de patru pioni contra doi de pe flancul regelui îi asigură albului victoria. Smîslov conduce finalul precis şi obţine decizia în minimum de mutări. **13 h4 T : a2 14 Rg2 a5 15 h5 !** O mutare specifică de blocare prin care se limitează posibilităţile de rezistenţă ale negrului. **15 ... a4 16 Ta7 Rg8 17 g4 a3 18 Rg3 Te2 19 Rf3 Ta2 20 Re3 Rf8 21 f3 Ta1 22 Rf4** (acum se ameninţă 23 Rf5 şi 24 f4) **22 ... a2 23 e5 Rg8 24 Rf5 Tf1 25 T : a2 T : f3+ 26 Rg6 Rf8 27 Ta8+ Re7 28 Ta7+** şi Reshevsky a cedat.

Poziţia din diagrama 243 a survenit în partida Taimanov-Smîslov din al XXVIII-lea campionat al

243

Taimanov — Smîslov, 1961

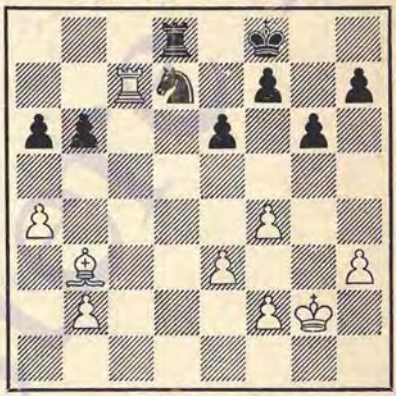

Albul la mutare

U.R.S.S. Este evident că negrul se află în dificultate, avînd în vedere pătrunderea turnului la c7 cît şi problemele ce trebuiesc rezolvate în legătură cu slăbiciunea pionilor de pe flancul damei. Faptul că pînă la urmă Smîslov izbuteşte chiar să cîştige acest final dovedeşte cît de greu este, pentru jucătorul care la un moment dat a avut aparent şanse ceva mai bune, să aibă stăpînirea de sine necesară şi să recunoască egalitatea. Continuînd să forţeze jocul şi avînd o atitudine psihologic greşită, Taimanov cedează treptat avantajul. **1 Nc4 a5 2 Tc6** (La 2 Tb7 Cc5 3 T : b6 C : a4 4 Tb5 Td2 5 b3 Cc3 6 T : a5 şi negrul poate încerca să joace la cîştig cu 6 ... Ce4. De aceea albul nu permite încă intrarea turnului negru în joc). **2 ... Tb8 3 Nb5 Tb7 4 Rf3 Re7 5 e4 Cf6 6 Tc8 Cd7 7 e5 g5 !** (vezi diagrama 244).

244

Taimanov — Smîslov, 1961

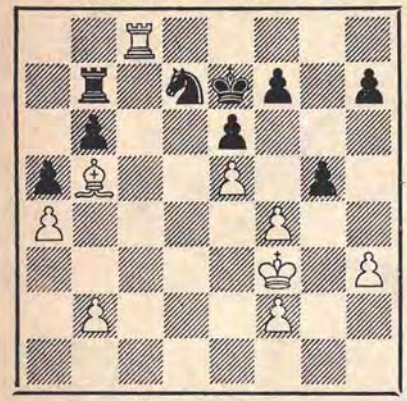

Albul la mutare

245

Taimanov — Smîslov, 1961

Negrul la mutare, cîştigă

Smîslov trebuia să dizloce centrul de pioni ai albului care ameninţa cu 8 h4 să reducă definitiv pe negru la pasivitate. **8 Tg8 g : f4 9 R : f4 Cf8.** Cu aceasta, poziţia negrului s-a eliberat şi turnul poate intra în acţiune prin c7. **10 Re4 Tc7 11 Tg3.** Circuitul turnului prin c8— g8—g3 nu a adus mare lucru albului, însă dominaţia spaţială persistă încă. **11 ... Tc2 12 f4 T : b2 13 Tc3 Tb4+ 14 Re3 Cg6.** Aici partida s-a întrerupt şi Taimanov a dat în plic **15 Tc8.** Ameninţarea de mat la e8 este parată cu **15 ... f5 !** şi a urmat : **16 Tc7+ Rf8 17 Nc4.** Nu este mai bine 17 T : h7 din cauza C : f4 şi toţi pionii albului devin slabi sau chiar imposibil de apărat la atacurile sistematice ale negrului. **17 ... T : a4 18 N : e6 Te4+ 19 Rd2 C : f4 20 N : f5 Te2+ 21 Rc3 Cd5+ 22 Rd3 T : e5 23 Tc8+ Rg7 24 Ne4 Cf4+ 25 Rd4 Te7 26 Tb8.**

Doi pioni în plus ! Cîştigul este totuşi greu de realizat în poziţia din diagrama 245. Nebunul are o poziţie dominantă, pionul b6 atacat şi dacă negrul joacă mai superficial, ca de pildă 26 ... C : h3, atunci după 27 T : b6 Ta7 28 Tb7+ T : b7 29 N : b7 regele alb ia pionul „a" şi nebunul se sacrifică pentru ultimul pion al negrului, remiza fiind astfel asigurată. Nici Smîslov nu a găsit uşor calea de cîştig, după cum o dovedeşte repetarea mutărilor.

26 ... Ce2+ 27 Rd3 Cc1+ 28 Rd4 Ce2+ 29 Rd3 Cc1+ 30 Rd4 Cb3+ 31 Rd5 Cc5 32 Nb1 Cd7 şi calul din f4 dînd ocol regelui a reuşit să apere preţiosul pion din b6 ! **33 Td8 Cf6+ 34 Rc6 Te6+ 35 Rb7** (La 35 Rb5 Te2 ! urmat de Tb2+) **35 ... b5 36 Ta8 a4 37 Ta5 !** Acum albul reuşeşte să elimine unul din pionii negri, dar pionul „a" devine prea ameninţător. **37 ... Cd5 38 T : b5 Cc3 39 Tg5+ Rh6 40 Tg1 a3 41 Nd3 Te3 42 Nc4 Te4 43 Ng8 Te7+ ! 44 Rb6 Tg7 45 Tc1 T : g8 46 T : c3 Ta8** şi albul a cedat. O strălucită demonstraţie de colaborare între turn şi cal cu pioni pe ambele flancuri.

Valorificarea avantajului material din diagrama 246 este deosebit de dificilă, deoarece negrul are o structură compactă, foarte bine apărată, iar prezenţa celor 4 turnuri este o compensaţie pentru partea mai slabă, deoarece poate prilejui condiţii de apărare prin contraatac. Acest final

246

Smîslov — Stahlberg, 1950

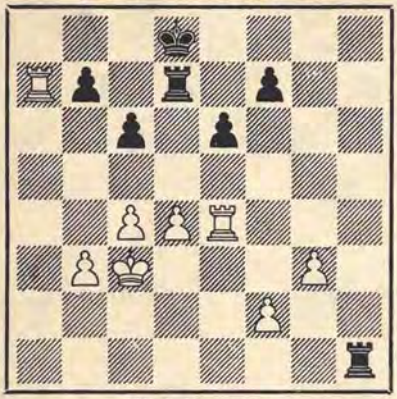

Albul la mutare

a survenit în turneul de la Budapesta (1950), Diagrama reprezintă momentul de întrerupere a partidei, cînd Smîslov a dat în plic mutarea **1 Ta8+** şi nergul la reluare a răspuns cu **1 ... Re7.** „Negrul se decide să apere cu regele pionul f7, deoarece la 1 ... Rc7 poate urma 2 Tf8, posibilităţile de continuare a atacului asupra pionilor fiind ilustrate de această variantă: 2 ... Tf1 3 Tf4 f5 4 Te8 Te1 (sau 4 ... Rd6 5 c5+ Rd5 6 T : f5+ ! e : f5 7 Te5+ mat) 5 Rd2 Tb1 6 T : e6 T : b3 7 Te5 şi albul cîştigă pionul f5". (V. Smîslov).

2 Tb8 Tf1 3 Tf4 Tc1+ „Negrul manevrează cu turnul pe prima orizontală pentru a obţine contrajoc pe flancul damei. După 3 ... f5, lupta ar fi continuat astfel: 4 Th8 Rd6 5 Th6 Tf7 6 g4 Re7 7 g : f5 e : f5 8 Rb4 cu activizarea figurilor albe". (V. S.) **4 Rb4 Td1 5 g4 !** Semnul de exclamare aparţine lui Smîslov, care arată că „planul albului constă în înaintarea pionului la g5, păstrînd posibilităţile unui joc activ prin trecerea regelui la c5 şi de asemenea cu manevra Tb8— —g8—g7. Dacă acum 5 ... T1 : d4 6 T : d4 T : d4, albul are pregătită varianta 7 Rc5 T : g4 8 T : b7+ Rf6 9 Ta7 Tf4 10 Ta2 Tf3 11 Tb2, urmat de 12 R : c6, obţinînd astfel doi pioni liberi legaţi".

5 ... b5. Dacă 6 c : b5 c : b5 7 R : b5 T1 : d4 şi negrul are contraşanse. **6 Rc5 Tc1 7 Tc8 b : c4 8 b : c4 Td5+ ! 9 Rb4 Tb1+ 10 Rc3 Tc1+ 11 Rd3 !** Dacă 11 Rb3?, negrul poate obţine o remiză specifică finalurilor de două turnuri, cu 11 ... Td7 12 T : c6 Tb7+ 13 Ra2 Tc2+ 14 Ra3 Tc1 etc.

11 ... Td7 12 T : c6 e5 ! „În această înaintare a pionului se evidenţiază ideea de contrajoc a negrului. După schimbul cîtorva pioni este inevitabil schimbul unei perechi de turnuri, după care regele alb obţine însă o libertate mare de acţiune". (V. S.). **13 Te4 T : d4+ 14 T : d4 Td1+ 15 Re4 e : d4** (la T : d4+ 16 R : e5 T : g4 17 f4 cu avantaj suficient pentru cîştig) **16 Ta6 d3**

A survenit poziţia din diagrama 247, în care Smîslov demonstrează tehnica sa precisă în astfel de finaluri jucînd mutarea decisivă **17 Ta2.** Acum la 17 ... d2 este posibil 18 Rd3 Tg1 19 T : d2 T : g4 20 Rc3 spriji-

247

Smîslov — Stahlberg, 1950

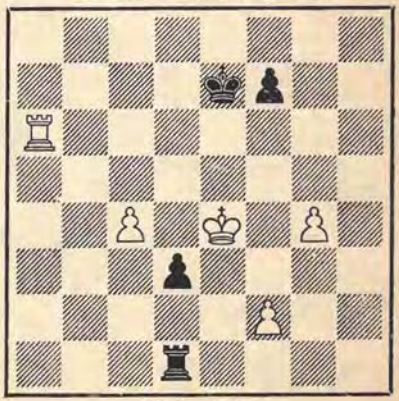

Albul cîştigă

nind astfel în mod decisiv înaintarea pionului liber. **17 ... Rd6! 18 Rd4 d2 19 Re3! Te1+ 20 R : d2 Te4 21 Ta4.** Un răspuns nostim prin care albul își apără indirect ambii pioni atacati. La 21 ... T : g4 22 c5+ și negrul ar pierde un turn. **21 ... Rc5 22 f3 Tf4 23 Re3 Tf6 24 Re4 Te6+ 25 Rf5** și Stahlberg a cedat.

Smîslov are o predilecție deosebită pentru finalurile cu figuri ușoare. Aprecierile sale asupra acestor finaluri sînt foarte instructive, stabilind sensul adînc al unor manevre fine în legătură cu unele slăbiciuni din poziție de abia perceptibile. În comentariile sale la finalul din diagrama 248 face urmă-

248

Smîslov — Golombek, 1947

Albul la mutare

toarea prezentare: „În această poziție avantajul albului este minimal. Regele alb ocupă o poziție mai puternică în centru și nebunul negru este mai puțin activ decît omologul său. Pionii e6 și g6—h7 de pe flancul regelui constituie o permanentă problemă a apărării". **1 Cd1** (loc la c3 pentru nebun și dirijarea calului spre pionii mai slabi de pe flancul regelui). **1 ... Nd6 2 Cf2 Cd8** (2 ... Cd4 nu corespunde scopului din cauza 3 Nc3. Negrul tinde cu calul spre f7 pentru o solidă apărare). **3 Nc3 Cf7 4 Cg4**, cu amenințarea 5 Cf6, ceea ce determină pe negru la o nouă slăbire a pionilor săi. **4 ... h5 5 Nf6+!** „Un șah intermediar foarte important. Pentru a exploata slăbiciunile pionilor, aceștia trebuie mai întîi fixați și astfel se împiedică înaintarea g6—g5". **5 ... Rd7 6 Cf2 Nc7.** „Mai bine era 6 ... Ne7, pentru a alunga nebunul din f6, deși după 6 ... Ne7, 7 Nc3 g5 8 f : g5 C : g5+ 9 Re3 avantajul albului persistă". **7 Cd3 Rc68 Ce1!** (în drum spre h4) **8... Cd6+ 9 Rd3 Cf5 10 Cf3 Rd7** (nu este bine 10... b5 11 c : b5+ R : b5 12 Cg5 și se pierde pionul e6) **11 Re4 Cd6+** (se amenință 12 Ce5+ N : e5 13 R e5 cu calea deschisă spre g6) **12 Re3 Cf5 :+ 13 Rf2 Nd6 14 h3!** „După ce pionii e6 și g6 au fost fixați, albul poate începe atacul de pioni pe flancul regelui". **14 ... Nc7 15 g4 h : g4 16 h : g4 Ch6 17 Rg3 Cf7.** Ceva mai bine era 17 ... Re8 și după 18 Ne5 Nd8 19 Nb8 a6 20 Ce5 g5 21 Cc6 Nf6 22 Ne5 N : e5 23 C : e5 g : f4 24 R : f4 albul are un pion trecut **18 g5! Nd8** (albul amenință din nou Ch4 și nu era bine 18 ... Cd6 din cauza 19 Ce5+) **19 Rg4 N : f6 20 g : f6 Rd6 21 Ce5!** și negrul cedează.

Poziția din diagrama 249 care a survenit în partida J. Kőnig — V. Smîslov în meciul prin radio Anglia—U.R.S.S. din anul 1946 este un exemplu tipic de modul în care trebuie valorificat avantajul minimal de nebun contra cal, avînd pionii grupați pe două flancuri. Faptul că majoritatea lărgită de patru pioni contra trei nu este încă fixată permite regelui să cîștige treptat spațiu în centru și obligă pe alb exclusiv la mutări de rezistență.

Ultima mutare a albului a fost **1 R : d1** ca urmare a schimbului ultimei perechi de turnuri care s-a efectuat pe acest cîmp. **1 ... g5!** Momentul potrivit pentru înaintarea

249

König — Smîslov, 1946

Negrul la mutare

250

König — Smîslov, 1946

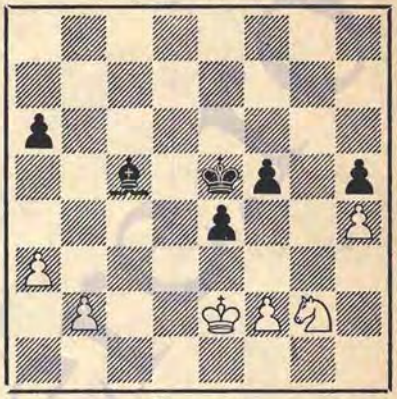

Zugzwang

pionului, deoarece albul nu are la dispoziţie mutarea de consolidare 2 Cg2 din cauza că pionul f2 nu este apărat de rege. Această împrejurare provoacă albului o slăbiciune permanentă la h4 în urma schimbului de pioni pe coloana „h". **2 Re2 g : h4 3 g : h4 f5 4 Cg2 Re5 5 a3**

Albul intră treptat în zugzwang (diagrama 250). La 5 Ce3 este posibilă varianta 5 ... f4 6 Cc4+ Rd4. La 5 Ce1, negrul manevrează nebunul pe diagonala a3—f8 şi mută nebunul la e7 în momentul cînd albul joacă calul la g2, care rămîne astfel fixat în apărarea pionului h4. După 5 f4+ Re6 6 Ce3 Ne7 7 Cg2 Nf6 8 b3 Nd4 şi finalul de pioni ce rezultă după 9 Ce3 N : e3 10 R : e3 Rd5 este cîştigător pentru negru, iar la 5 b3 Ne7 6 a4 Nc5 cu subvarianta 5 b3 Ne7 6 Re3 f4+ 7 C : f4 Nc5+ şi negrul cîştigă calul. Mutarea jucată de König este fără îndoială cea mai bună continuare şi previne intenţia 5 a3 a5? 6 b4 a : b4 7 a : b4 N : b4, după care albul are mari şanse de remiză, deoarece pionul "h„ al negrului se transformă pe un cîmp de culoare opusă nebunului negru, pionul „f" al albului se schimbă pentru pionul „e", iar calul se poate sacrifica pentru pionul „f" al negrului.

5 ... **Nd6 ! 6 b4** (dacă 6 Ce3 Ne7 7 Cg2 a5 8 b5 a4 ! şi albul rămîne cu un pion slab la a3) **6 ... f4 7 f3 Rd4 8 f : e4** (la 8 a4 e3 9 b5 a5 şi regele negru decide pe flancul damei) **8 ... R : e4 9 Ce1**

A survenit poziţia din diagrama 251, în care pătrunderea regelui negru pe flancul damei nu mai poate fi împiedicată, deoarece după 9 ... Rd4 10 Rd2 Rc4 11 Rc2 Nc7 12 Cf3 Nb6 13 Cg5 Ne3 14 Cf3 Nf2 albul se află în zugzwang. **9 ... Rd4 10 Rf3** (sesizînd varianta, albul încearcă această acţiune în centru, care de asemenea duce la pierdere) **10 ... Rc4 11 Re4** (nici 11 Cg2 nu e mai bine: 11 ... Rb3 12 C : f4 N : f4 13 R : f4 R : a3 14 Rg5 R : b4 şi pionul „a" se transformă în damă, împiedicînd astfel cu o mutare mai devreme transformarea pionului „h"). **11 ... Rb3 12 Cd3 R : a3 13 Cc5 R : b4** şi albul cedează, pentru că la 14 C : a6 Rb5 pierde calul. Un final deosebit de instructiv (prelucrare după V. Smîslov.)

251

König — Smîslov, 1946

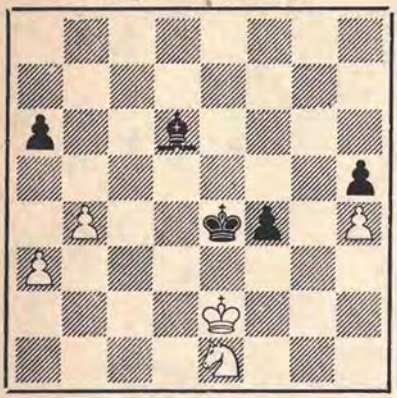

Negrul cîştigă

Avînd tema „mat şi autoblocare" şi cu aspecte de studiu se prezintă poziţia din diagrama 252 care a sur-

252

Smîslov — Flohr, 1949

Albul cîştigă

venit în partida Smîslov—Flohr (1949) din al XVII-lea campionat al U.R.S.S. Smîslov a continuat cu **1 Rf4**, apreciind că centralizarea regelui şi posibilităţiile de atac de mat ale turnurilor decid repede partida **1 ... T : h3 2 Tc8 Nd5 3 c6 !** (Acum se ameninţă mat în trei mutări cu 4 Tb7+ Rg6 5 Tg8+ Rh5 6 T : h7 ±) **3 ... Tf3+ 4 Re5** (aflîndu-se în citadela celor trei pioni apăraţi de nebun, regele ocupă o poziţie decisivă, sprijinind ameninţările de mat ale turnurilor) **4 ... Tc3** În speranţa ca la mutarea banală 5 c7 să continue cu Rg7 şi cîştigul nu mai este clar pentru alb. Dar Smîslov găseşte o soluţie de studiu cu care încheie elegant evoluţia finalului **5 g6+ ! !** şi poziţia rezultată merită o diagramă (253). Acum la 5 ... R : g6 6 Tg8+

253

Smîslov — Flohr, 1949

Autoblocare. Albul cîştigă

Rf7 7 Tbg1 T : c6 8 T1g7 ± Flohr a preferat să primească a doua formă de mat care rezultă după **5 ... h : g6** (autoblocare) şi **6 Tb7**; ambele variante fiind construcţii de mat model, care apar mai rar în partida practică, dar destul de des în şahul artistic.

Într-o partidă jucată cu I. Boleslavski în anul 1948 a survenit poziţia din diagrama 254, în care Smîslov

254

Boleslavski — Smîslov, 1948

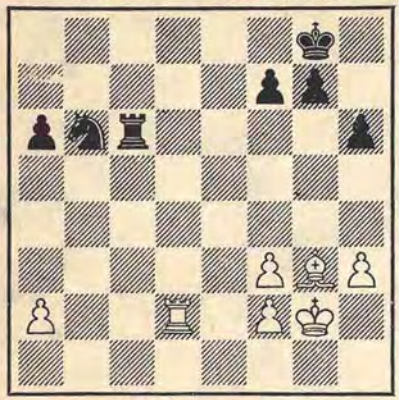

Negrul la mutare

cu negrele a efectuat mutarea 1 . . . **Tc6** strict necesară apărării orizontalei a şasea şi pentru a organiza structura pionilor şi intrarea regelui în joc. **2 Rf1** albul nu apreciază just poziţia. Cel mai mic rău ar fi fost 2 Td6, cunoscînd că după 2 . . . T : d6 3 N : d6 f5 4 f4 Rf7 5 Rf3 albul, deşi ar fi obţinut o poziţie pasivă, ar fi avut mari şanse de remiză, pionii slabi de pe flancul regelui fiind greu de atacat numai cu calul. **2 . . . f6 3 Re2 Rf7 4 Rd3 Tc5 !** Un moment important. Smîslov profită de faptul că albul a interceptat coloana turnului şi caută să apară cu turnul la a5, unde apără (la a6) şi atacă (la a2) în acelaşi timp. **5 Tb2 Cd7 6 Rd4 Ta5 7 Tc2 Re6 ! 8 Tc6+ Rf5 9 Tc7 Ce5 10 Tc5** (Speranţa albului a rămas în finalul de turnuri, deoarece la 10 T : g7 C : f3+ 11 Re3 Ta3+ 12 Re2 Cd4+ 13 Rf1 T : a2) **10 . . . Ta3 11 N : e5** (schimbul este obligat, Deoarece se ameninţă 11 . . . Td3≠ nu este posibil f3—f4) **11 . . . Ta4+ 12 Tc4 ?** Cu aceasta partida se termină repede. „Lupta ar mai fi durat cu 12 Re3 f : e5 13 Tc2 Ta3+ 14 Re2, dar după 14 . . . a5 15 Td2 g6 16 Tc2 h5 17 Tb2 Tc3 negrul poate juca Rf4, cîştigînd un pion, şi victoria este astfel asigurată". (V. S.). **12 . . . f : e5+ 13 Rd5 T : a2 14 Tg4 g5** şi albul a cedat.

Apreciind poziţia din diagrama 255 care a survenit în partida Smîslov—Bronstein din al XVII-lea campionat al UR.S.S. (1949), un pronostic de

255

Smîslov — Bronstein, 1949

Remiză

remiză ar da cei mai mulţi dintre experţii jocului de şah, avînd în vedere prezenţa nebunilor de culori diferite şi dificultatea de promovare a pionului în plus. Finalul a decurs astfel: **1 e4 Tf3.** Bronstein priveşte cu indiferenţă posibilităţile de atac asupra pionului g7, sesizînd că la 2 Tg4 are la dispoziţie 2 . . . g6, iar la **2 Th7 Rf8 !** şi albul nu poate lua cu nebunul la g7 din cauza Rg8 şi nici cu turnul din cauza T : c3. **3 Th4 Rf7 4 Tg4 g6 5 h3 a6 6 Rg2 Te3.** Acum negrul restabileşte echilibrul material însă rămîne în pasivitate. **7 Tf4+ Re7 8 Rf2 T : e4 9 Tf6 Ne8.**

În această poziţie partida s-a întrerupt şi deci s-a analizat, aşa că nu se mai pune la îndoială precizia următoarelor 5-6 mutări. Turnul izolat la

e4 pare să fie în pericol după **10 Rf3**, însă răspunsul **10 ... Nc6** lămurește tensiunea. **11 T : g6 Th4+ 12 Re3 T : h3 13 Rf4 Ne8 14 Tg8 a5! 15 g4!** După 15 N : a5 Bronstein a pregătit următoarea variantă 15 ... e5+ 16 Rf5 Nd7+ 17 Re4 Nc6+ 18 Re3 Rf7 19 Tg4 Nd7 20 Tg5 Rf6 21 Nd8+ Re6 22 Rf3 Th2 și negrul preia inițiativa o dată cu recîștigarea pionului. **15 ... b6 16 g5 e5+ 17 N : e5** (evident greșit ar fi R : e5? Rf7!) **17 ... T : b3 18 Nf6+ Rd7.** Remiza s-ar fi putut obține ușor cu 18 ... Rf7 19 Tg7+ Rf8, însă lui Bronstein îi place să se ... joace. **19 g6 N : g6 20 T : g6 a4 21 Ne5 a3 22 Td6+ Rc8.** Deși această mutare, la un joc corect în continuare, duce la remiză, era recomandabil 22 ... Re7 și după 23 b : a3 T : a3 24 T : b6 Td3 negrul putea să continue cu metoda cunoscută de remiză: 25 Rf5 Td7 26 Th6 Rf7 27 Th7+ Re8 28 Th8+ Rf7 și albul nu poate progresa.

23 b : a3 T : a3 24 T : b6 Rd7. Remiza este sigură, dar practic mai sînt unele probleme tehnice de rezolvat și albul, conform regulamentului, are dreptul să efectueze încă cincizeci de mutări pînă ce partida să fie declarată remiză. **25 Re4 Ta4+ 26 Rf5 Tc4** (Turnul trebuie să stea pe orizontala șaptea. Adică 26 ... Ta7 27 Rf6 Re8!) **27 Td6+ Rc8 28 Re6 Rb7 29 Rd5 Tc1.** Acum, negrul trebuia să ocupe coloana „b" (echivalent cu orizontala șaptea) cu Tb4. **30 Td7+ Rc8 31 Th7 Td1+.** Odată ajuns cu regele la margine, calea de remiză este mult mai grea dacă nu o știi dinainte. **32 Re6 Tc1 33 Th8+ Rb7 34 Tb8+ Ra7 35 Tb4 Th1 36 Rd6 Th6+ 37 Rc7 Ra6!** Singura! La 37 ... Th7+ 38 Rc6 Ra8 39 Nc7 Th6+ 40 Nd6 Th7 41 Tb8+ Ra7 42 Tg8 Ra6 43 Tg3 Th5 44 Ta3+ Ta5 45 Tb3 și albul cîștigă (vezi diagrama 256) **38 Nc3 Th7+ 39 Rc6 Th6+ 40 Rc5 Th5+ 41 Rc4 Th1 42 Tb3 Th3 43 Tb1 Th4+ 44 Nd4 Th6! 45 Tb3 Tc6+ 46 Rd5 Th6 47 Ne3 Th5+ 48 Rc6 Tb5!**

256

Smîslov — Bronstein, 1949

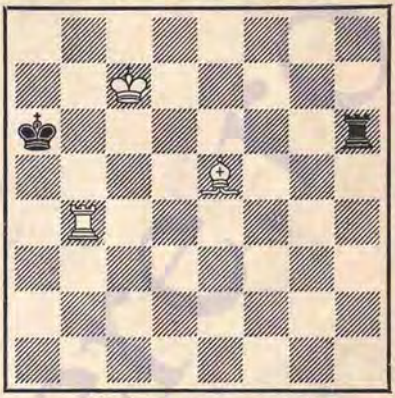

Albul la mutare, remiză

Bronstein necunoscînd „lecția" caută soluții originale de remiză. **49 Ta3+ Ta5 50 Td3 Tb5 51 Nc5 Tb6+! 52 Rd5 Th6.** Negrul în poziție delicată s-a apărat foarte bine și Smîslov trebuie să devieze de la metoda aplicată pînă acum. **53 Tb3 Ra5 54 Tb7 Ra6 55 Tb1 Ra5 56 Ne3.** Ultima încercare de cîștig ... și Bronstein greșește **56 ... Th5+?** După aceasta se intră în poziția Philidor și negrul, hipnotizat de acest șah, nu mai are scăpare. Cu 56 ... Tg6 problema remizei este rezolvată **57 Rc4 Th4+ 58 Nd4 Ra6 59 Tb6+ Ra5 60 Tg6 Te4 61 Tg1 Ra6 62 Tg7** și matul s-a realizat.

Ideea strategică de bază în desfășurarea partidei Smîslov—Korcinoi, jucată în anul 1967 (meci Leningrad—Moscova), a fost obținerea poziției din diagrama 257, în care posibilitățile de pătrundere ale turnului negru pe orizontala întîi prezintă numai deranjamente de ordin estetic, în fond pionul slab din b4 constituind o slăbiciune mult mai gravă, care nu poate fi suficient apărată la atacul combinat

257

Smîslov — Korcinoi, 1967

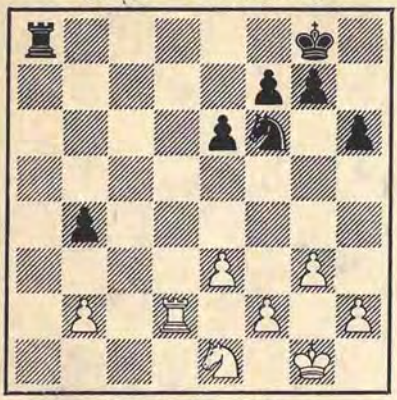

Negrul la mutare

258

Smîslov — Korcinoi, 1967

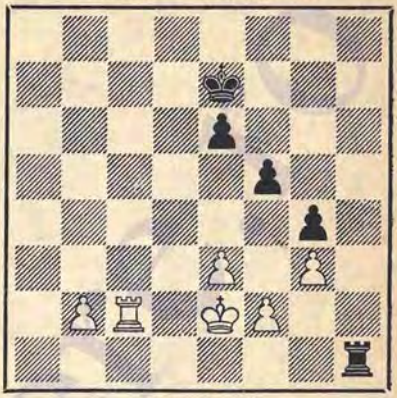

Albul cîştigă

de T+C şi reprezintă cauza principală a pierderii partidei. După **1 ... Ta1 2 Rf1 Tb1 3 Re2** a urmat **3 ... Cd5**, în semn de recunoaştere că ameninţarea 4 Cd3 urmată de 5 Td1, schimbul turnurilor şi respectiv intrarea regelui la b3 nu poate fi combătută. **4 Cd3 Th1** (cu scopul de a cîştiga un tempo pentru consolidarea calului cu f7—f5) **5 h4 f5 6 Td1 Th2.**

Ca întotdeauna, în astfel de poziţii încercarea de a obţine contrajoc este singura metodă care dă oarecari şanse. **7 Ce5 Cf6 8 Cf3 Th3.** Nu este o poziţie prea plăcută pentru turn şi Korcinoi mai trebuie să cedeze imediat şi pionul b4, astfel: **9 Td8+ Rf7 10 Ce5+ Re7 11 Cc6+ Rf7 12 C:b4 Ce4 13 Cd3 g5 14 h:g5 h:g5 15 Tc8 g4.** Cu aceasta se ameninţă 16 ... Th2 şi 17 ... C:g3, ceea ce îl determină pe Smîslov să schimbe caii, şi finalul de turnuri rezultat este cîştigător pentru alb, nu însă fără unele greutăţi tehnice.

După **16 Cc5 C:c5 17 T:c5 Th1 18 Tc2 Re7** a survenit poziţia din diagrama 258 în care valorificarea avantajului material prezintă mari dificultăţi. Astfel, greşită ar fi aducerea imediată a regelui pe flancul damei, ca spre exemplu 19 Rd3 Rd6 20 Rc4 Rc6 21 b4 Tf1 cu mari şanse de remiză, pentru că turnul rămîne angajat în apărarea pionului f2 şi nu mai poate sprijini înaintarea pionului „b" blocat de regele negru. Smîslov a continuat cu **19 e4!** creînd astfel un spaţiu mai larg pentru rege şi o slăbiciune mai greu de supravegheat (pionul f5) **19 ... Ta1 20 Rd3 Rd6 21 e:f5 e:f5 22 b3 Te1 23 Rc4 Rc6 24 Rd3+ Rd5.** Ideea de apărare constă în menţinerea poziţiei ca atare, iar dacă regele alb trece să susţină înaintarea pionului „b", atunci poate urma Te4, f5—f4 etc., pînă la lichidarea pionilor de pe flancul regelui, iar dacă turnul susţine înaintarea pionului „b" cu Tb2 etc., atunci regele negru blochează pionul „b" iar turnul negru interzice trecerea regelui alb spre f4. **25 b4 Tb1.** Se ameninţa 26 Tc5+ urmat de Tc4 şi Tf4, construcţie specific cîştigătoare şi 25 ... Te4 nu foloseşte din cauza 26 Tc5+ Re6 27 Tc4 etc. **26 Rc3 Rc6 27 Rd4+ Rd6 28 Rc4 Rc6 29 Te2 Tc1+ 30 Rd4 Rd6 31 Tb2.** Acum pro-

blemele sînt rezolvate, albul realizînd cele două obiective: sprijinirea înaintării pionului „b" şi pătrunderea cu regele la pionii f5—g4. **31 ... Ta1 32 b5 Rc7 33 b6+ Rb7 34 Tb5 Ta4+ 35 Re3 Te4+ 36 Rd3 Te8 37 T : f5 R : b6 38 Tg5 Td8+ 39 Re4 Te8+ 40 Rf5 Tf8+ 41 Re6 T : f2 42 T : g4 Te2+ 43 Rf5 Rc5 44 Te4 Tf2+ 45 Tf4 Td2 46 g4 Td5+ 47 Rg6** şi negrul a cedat.

O luptă interesantă a avut loc în finalul prezentat în diagrama 259, în care avantajul poziţional al albului

259

Smîslov — Simaghin, 1951

Negrul la mutare

este contracarat de numeroasele posibilităţi tactice care există latent în poziţie şi de pionii a5 şi b4, care trebuiesc permanent supravegheaţi. Finalul s-a jucat în al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1951) şi Simaghin cu negrele a jucat **1 ... Cd5!** propunînd lui Smîslov varianta: 2 c : d5 T : d7 3 d6 Rf7 4 Re4 Td8 5 Re5 Tb8 şi avînd ameninţarea 6 ... Tb5+ negrul obţine contraşanse. Smîslov a răspuns însă cu **2 Cc5!** obligîndu-şi partenerul să continue cu mutarea modestă de apărare **2 ... Cc7** şi a urmat **3 Re4.**

Smîslov, în instructivele sale comentarii, arată: „Albul urmează cunoscutele principii ale jocului din faza finală: regele trebuie să deţină o puternică poziţie în centru, iar turnul alb să controleze coloana deschisă. Cu toată egalitatea de material negrul nu are posibilitatea să stînjenească activitatea figurilor albe. Nu e bine 3 ... Tf5? 4 Td7+ Tf7 5 T : c7 T : c7 6 C : e6+ urmat de 7 C : c7. Negrul încearcă cea mai bună şansă a sa prin înaintarea pionului „h", eliberîndu-se întrucîtva din poziţia strînsă".

3 ... h6 4 Td6 h : g5 5 f : g5 Rf8 6 Tc6 Re8 7 Re5! (nu era bine mutarea naturală 7 C : e6 Te7 8 T : c7 T : e6+ 9 Rd5 Rd8 10 R : e6 R : c7 şi negrul cîştigă cu pionii marginali) **7 ... Rd8** şi a survenit poziţia din diagrama 260, în care oricît este de evi-

260

Smîslov — Simaghin, 1951

Albul cîştigă

dent avantajul spaţial şi poziţional al albului, calea de cîştig nu este chiar aşa de simplă. La **8 Rd6** urmează 8 ... Ce8+ 9 R : e6 Te7+ şi T : e3. Soluţia este: **8 Tb6!** la care a urmat **8 ... Rc8,** sesizînd că după 8 ... Tf5+ 9 Rd6 Ce8+ 10 Rc6 Re7 11 Tb7+ Rf8 12 C : e6+ Rg8 13 Te7 sau 8 ...

Re7 9 e4 Tf2 10 Tb7 Rd8 11 Rd6 Td2+ 12 Rc6 negrul este de asemenea pierdut (variante V. Smîslov) Finalul a continuat cu **9 Rd6 Tf2 10 Rc6 !** (greşit ar fi fost 10 Tb7 din cauza 10 ... Ca6, mai important este menţinerea regilor în opoziţie) **10 ... Tc2 11 Tb7 Ce8.** „Nu merge jertfa 11 ... Cd5 din cauza 12 c : d5 T : c5+ 13 R : c5 R : b7 14 d : e6". (V. S.) S-a mai jucat **12 Ta7 Rb8 13 Te7** şi negrul s-a recunoscut învins.

Poziţia din diagrama 261 are ca temă valorificarea pionilor centrali ai albului şi eliminarea pionului slab al

261

Smîslov — Letelier, 1950

Albul cîştigă

negrului din d5. Realizarea acestei teme este destul de dificilă, deoarece la mutarea naturală 1 Tc7+, Letelier, care conducea piesele negre, ar fi răspuns cu 1 ... Te7, făcînd astfel imposibilă deplasarea turnului alb la d7, iar dacă albul schimbă turnurile, finalul ce ar rezulta este mai degrabă în favoarea negrului. Smîslov rezolvă nodul gordian cu **1 a6 !** retezînd astfel calului apărarea cea mai importantă şi după **1 ... b : a6 2 Tc7+ Rg6 3 Td7 Ce7 4 Nb4 Cf5 5 T : d5 Ce3 6 Td8 C : g2** supremaţia albului în centru este evidentă, dar mai trebuiesc rezolvate unele probleme tactice în legătură cu avansarea pionului „d" şi apărarea pionilor f3 şi c2, care pot fi atacaţi de cal şi turn în colaborare.

7 d5 Tb6. La 7 ... Te3 8 Tg8+ Rh7 (8 ... Rf7 9 Tf8+ Rg7 10 d6 ! R : f8? 11 d7+ şi cîştigă sau 8 ... Rf6 9 d6 Re6 10 Tg7 şi transformarea este asigurată) 9 d6 Te5 10 c4 cu acelaşi rezultat. **8 Nc5 Tb7 9 Tc8 !** Eliberează cîmpul de transformare şi se asigură împotriva atacului 9 ... Ch4 10 Re2 Tb2 11 Nd4 ! şi turnul din c8 apără la c2. **9 ... Ch4 10 Re2 Cf5 11 Tc6+ Rh5.** Mai multă rezistenţă ar fi oferit 11 ... Rf7 12 T : a6 Tc7 13 T : a7 T : a7 14 N : a7 şi albul are oarecari dificultăţi tehnice pentru realizarea avantajului material. **12 d6 Td7 13 Tc7** şi negrul cedează, sesizînd faptul că la 13 ... Td8 urmează 14 d7 g4 15 f : g4+ R : g4 16 T : a7 şi inevitabil 17 Nb6. Finalul s-a jucat la turneul din Veneţia, 1950.

În poziţia din diagrama 262, care a survenit în partida Smîslov—Matanovici (Monte Carlo, 1967) şansele albului sînt ceva mai bune,

262

Smîslov — Matanovici, 1967

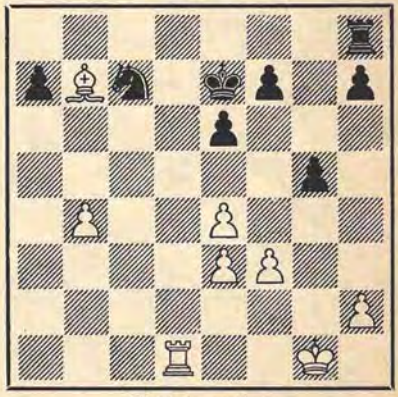

Albul la mutare

pentru simplul motiv că este la mutare şi poate realiza iniţiativa de final. E uşor de constatat că 1 Nc6 nu foloseşte din cauza 1 ... Td8 şi nici nu poate fi vorba de schimbul turnurilor avînd în vedere pionul slab din b4. De asemenea 1 Ta1 nu este suficient din cauza 1 ... Tb8 2 T : a7 Cb5! şi negrul cîştigă. Smîslov a început cu **1 Tc1!** şi după **1 .. Rd7 2 Nc6+ Rc8 3 Ta1 a6 4 Td1** negrul a jucat **4 ... Tf8**, deoarece la 4 ... Td8, 5 Nb7+ R : b7 6 T : d8 şi albul cîştigă. Restrînsă fiind pe ultimele două orizontale, apărarea negrului este foarte dificilă. **5 Td7 Rb8 6 e5 Ra7! 7 Ne4.** Imediat 7 T : c7+? Rb6 şi negrul se salvează. Acum este atacat atît pionul h7 cît şi calul. **7 ... Rb6 8 Rg2** (8 N : h7 Cd5!) **8 ... h6 9 Rg3.** Negrul este practic în zugzwang. La 9 ... Cb5 10 Tb7 ≠ ; la 9 ... Cd5 se pierde un pion important, iar turnul din f8 are o poziţie penibilă în apărare la f7. Aşa se explică mutarea următoare a negrului **9 ... f5 10 e : f6 T : f6 11 Rg4 Tf8 12 Th7 Td8 13 T : h6 Rb5.** Singura contraşansă a negrului este acest atac asupra pionului b4. **14 Th7 Cd5 15 Tb7+ Rc6 16 Tg7 Rb5 17 R : g5 R : b4 18 h4.** Cheia succesului este importanţa strategică a nebunului din e4 şi drumul clar deschis al pionului „h" spre cîmpul de transformare. **18 ... C : e3 19 h5 Tf8 20 h6 Cf5 21 Tb7+ !** (Greşit ar fi 21 N : f5 T : f5+ 22 Rg4 Tf6 23 h7 Th6 şi cîştigul devine problematic) **21 ... Rc5 22 h7 Cd6 23 Tc7+ Rd4 24 Ng6! Cf5 25 Tf7** şi negrul a cedat. Instructiv, în acest final, a fost păstrarea nebunului care asigură elementele strategice pentru obţinerea cîştigului.

Imensa activitate competiţională a lui Smîslov nu i-a dat răgaz să se ocupe şi de şahul artistic, deşi talentul său în această direcţie s-a manifestat în tinereţe.

În diagrama 263 este prezentat un studiu compus de Smîslov la vîrsta de 17 ani. Soluţia studiului ne relevă

263

Studiu. V. Smîslov, 1938

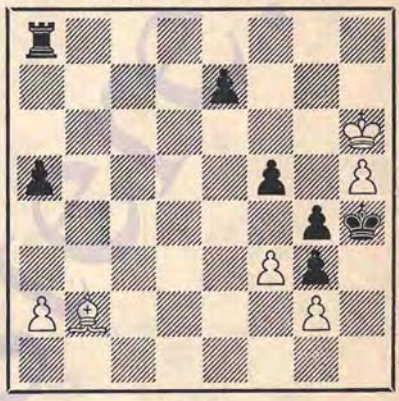

Remiză

tendinţa sa spre poziţii rare, regele negru aflîndu-se la marginea tablei într-o citadelă de pioni, iar regele alb avînd misiunea de a sprijini înaintarea pionului „h" se salvează în cele din urmă prin pat, sacrificînd şi ultimul pion activ.

Soluţia : **1 Nf6+ ! e : f6 2 f4 Th8+ 3 Rg7 T : h5 4 a4 Tg5+ 5 Rh8 !** (greşit ar fi 5 Rh7 Rh5 şi negrul cîştigă) **5 ... Tg6 6 Rh7 Rh5 7 Rh8 Th6+ 8 Rg7 Tg6+ 9 Rh8 Rh6** pat.

MIHAIL TAL

Cel mai tînăr campion mondial, de şah a fost cunoscut în anul 1960 cînd marele maestru Mihail Tal, în vîrsta de 24 de ani, l-a învins categoric în meci direct pentru titlu pe Mihail Botvinnik, cu scorul sever de +6, —2 şi 13 remize.

Dotat cu acea intuiţie specifică jocului de şah, concretizată prin efectuarea unor mutări aparent paradoxale —expresie a excepţionalei sale forţe combinative, Mihail Tal a parcurs drumul spre marile performanţe şahiste într-un ritm impetuos, astfel că numai în cîţiva ani a reuşit să cucerească titlul de campion al U.R.S.S. consecutiv în 1957 şi 1958, a cîştigat apoi turneul interzonal FIDE în 1958 la Porto Roz (Iugoslavia), iar în anul 1959, concludenta sa victorie în turneul pretendenţilor la titlul suprem, l-a impus pe plan mondial ca şalanger în luptă directă pentru titlu cu M. Botvinnik.

Strălucirea lui Mihail Tal şi marile sale succese nu trebuiesc corelate cu partea finală a partidei de şah. Inventiv în deschideri, foarte complicat în jocul de mijloc, bazat de multe ori pe mutări surprinzătoare cu efecte psihologice, principalii factori ai succeselor sale au fost atacurile la rege şi combinaţiile la cel mai înalt nivel. Finalurile sale nu au fost urmarea unor combinaţii în acest scop şi nu aparţin specificului de joc al lui Tal. Acestea apar ocazional şi putem afirma că Tal a fost de multe ori nevoit să joace şi ... finaluri, fie datorită adversarilor săi (cînd aceştia au izbutit să evite complicaţiile unor combinaţii confuze), fie că au apărut ca nişte prezenţe statistice obligate dacă le raportăm la numărul foarte mare de partide şi respectiv de competiţii şahiste la care Tal a participat anual.

Deşi problemele ce se pun în faza finală a partidei de şah sînt în general rezolvate cu acurateţe de Tal, în activitatea sa competiţională relevîndu-se şi realizări de finaluri excepţional jucate, totuşi în jocul lui Tal această fază a fost „călcîiul lui Achile", descoperit şi studiat de Botvinnik ca cel mai vulnerabil obiectiv din meciul revanşă ce a avut loc în anul 1961.

Nu este nici o îndoială că Mihail Tal a devenit campion mondial înainte ca tehnica înaltă privind metodele de a obţine finaluri cu avantaje minimale să fie asimilată.

De atunci, de la data cînd s-au scris aceste aprecieri, au mai trecut mulţi ani şi se pare că Tal şi-a schimbat atitudinea faţă de ultima fază a partidei, aşa cum s-a dovedit în meciurile cu Portisch, Larsen şi Spasski din anii 1965-1966, în care a înregistrat frumoase realizări, după cum se arată în diagramele 330, 331, 333.

Este greu de presupus că Mihail Tal ar mai putea repeta vreodată performanţa de a fi campion mondial. Fiind însă încă tînăr şi acceptînd să cuprindă în metodele sale de joc şi căile rafinate de obţinere în partidă

a finalurilor cu avantaje minimale, ca surse certe de realizare a victoriei, nu este exclus ca steaua lui Tal să strălucească din nou în vîrful piramidei marilor maeştri ai artei de a juca şah.

Finalurile în care se află în avantaj, apar destul de rar în partidele lui Tal şi numai atunci cînd, obligat fiind de adversar, a trebuit să renunţe la predilecţia sa: complicaţii în jocul de mijloc. Astfel a survenit şi finalul din partida a 19-a din meciul revanşă (1961), prezentat în diagrama 264,

264

Botvinnik — Tal, 1961

Albul la mutare

în care Botvinnik avînd un pion mai puţin a încercat totul ca să salveze. **1 a4 b: a4** (cel mai bine. Dacă 1 ... b4 2 Nd3, şi pionii negrului rămîn blocaţi, riposta 2 ... c4? nefiind posibilă din cauza 3 C: e6 !) **2 Ta1 Nb3 3 Cd5+** (astfel, negrul joacă Cb4 şi îşi consolidează definitiv avantajul) **3 ... N: d5 4 N: d5 Td7 5 Nc4 Cb4 6 T: a4** (pionul trebuie luat, iar încercarea 6 Tf1 eşuează din cauza 6 ... Cd5+ 7 Re4 f5+ ! 8 e: f6 C: f6+ 9 Re3 Td4 şi negrul are iniţiativă şi pioni în plus) **6 ... Td4 7 Nb5 Re6 8 T: a5 Cd5+ 9 Rf2 R: e5 10 Ne2 Rd6 11 Ta6+ Rd7 12 Ta7+ Cc7 13 b3 Td2 14 Rf3 f5 15 h4 Rc6 16 Nc4 h6 17 g3 Td4 18 Rf2 g5 19 h: g5 h: g5 20 Ta2 g4** şi a rezultat poziţia tipică din diagrama 265, în

265

Botvinnik — Tal, 1961

Negrul cîştigă

care Tal demonstrează că poate decide partida şi în final (nu numai în jocul de mijloc).

Problema tehnică ce se pune, după fixarea pionului g3, este aducerea calului pe un cîmp activ cu atac asupra pionului g3 sau intrarea într-un final cîştigător de turnuri şi pioni, bazat pe faptul că turnul negru deţine o poziţie puternică şi, dacă dispare nebunul, regele negru poate pătrunde prin cîmpurile albe.

21 Ta1. Sesizînd faptul că 21 ... Td2+ 22 Re3 Tg2 23 Rf4 Tf2+ 24 Re5 Tf3 25 Th1 T: g3 26 Th6 + Rb7 27 R: f5 urmat de căderea pionului „g", Botvinnik renunţă la supravegherea orizontalei a doua şi pîndeşte intrarea cu turnul prin a6 în cazul că negrul deplasează calul. **21 ... Rb6 22 Te1** (se ameninţă 22 ... Cb5—d6—e4 şi albul trebuie acum să acţioneze lateral) **22 ... Cb5 23 Te6+ Cd6 24 Re3 Rc7.**

Tal se străduieşte să acţioneze cu regele prin centru, deoarece varianta plauzibilă 24... Ra5 25 Te5 Rb4 26 Nd3 nu este satisfăcătoare. **25 Nd3 Rc6 26 Nc2** (26 N : f5? Rd5 27 Tf6 Re5 şi negrul cîştigă) **26 ... Tb4 27 Tf6 Rd5 28 Tf8 Re5 29 Ta8 Ce4.**

În sfîrşit ideea strategică s-a realizat şi albul nu mai poate încerca decît şahurile verticale. **30 Te8+ Rd5 31 Td8+ Re6 32 Rf4 Cd2+ 33 Re3 C : b3 34 Te8+ Rd7 35 Te5.** Cu aceasta Botvinnik recuperează un pion, dar poziţia a devenit dinamică şi regele negru poate susţine în mod decisiv înaintarea pionului „c". **35 ... Rd6 36 T : f5 Cd4 37 Tf2 C : c2+ 38 T : c2 Rd5 39 Th2 Te4+ 40 Rd2 c4 41 Th8 Td4+ 42 Re3 Td3+ 43 Rf4 c3 44 Td8+** (La 44 R : g4 c2 45 Td8+ Rc4 46 Tc8+ Rb3 47 Rf4 Tc3 48 Tb8+ Rc4 49 Tc8+ Rd3 50 Td8+ Re2 şi cîştigă sau 47 T : c2 R : c2 48 Rf4 Rc3 49 g4 Rd4 şi negrul este prea aproape de pion) **44 ... Rc4 45 Tc8+ Rb3 46 Tb8+ Ra2 47 Tc8 Rb2 48 Tb8+ Rc1** şi Botvinnik a cedat.

Finalurile în care sînt prezente pe tablă damele se asociază foarte bine cu stilul combinativ al lui Tal. Poziţia din diagrama 266, survenită în partida a doua a meciului revanşă Tal—Botvinnik, 1961, trebuie apreciată cu un uşor avantaj pentru alb datorită majorităţii de pioni pe flancul damei. Acest lucru nu este însă esenţial şi la un joc corect negrul trebuie să obţină remiză.

Se începe cu deblocarea celor trei pioni şi pregătirea avansării acestora cu: **1 Nc4 Db8.** Negrul cedează de bunăvoie coloana „d" şi cu aceasta uşurează planul albului. Perspective mai bune de apărare ar fi oferit 1 ... Dc7 urmat de Cd7—b6 sau chiar de atac în legătură cu manevra Ch5—f4. **2 Dd2 Dc7 3 Nf1.** Mutarea strategică prin care se apără ermetic poziţia regelui şi în acelaşi timp se sprijină şi înaintarea pionilor. **3 ... Rf8 4 b4 c : b4 5 c : b4 Cd5 6 a3** (la remiză ar

266

Tal — Botvinnik, 1961

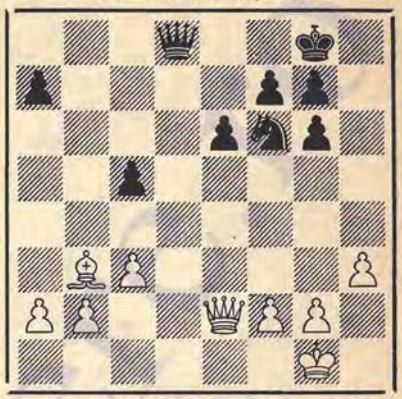

Albul la mutare

fi dus 6 a4 Dc3, schimbul de dame fiind obligat) **6 ... Dc3.** Schimbul damelor este urmărit cu perseverenţă de Botvinnik, ceea ce i-ar asigura remiza, avînd în vedere apropierea imediată a regelui negru de centru. **7 Dg5.** O încercare de cîştig prin care Tal reuşeşte să-l deruteze pe fostul campion mondial. Acum negrul poate obţine destul de uşor remiza sperată cu 7...f6! 8 D : g6 D : a3 9 b5 (sau 9 Nb5 Da1+ 10 Rh2 Df4+ etc.), însă Botvinnik a continuat mai slab cu **7 ... Df6** şi după **8 Dg3 Df4 9 Dd3 Dc1 10 a4 Rg8?** era posibilă revenirea cu 10 ... Dc3 11 Da6 Dc7 şi dama albă trebuia să mute la b5, după care se obţine remiză cu 12 ... Cc3 13 Da6 Cd5, nefiind posibilă înaintarea 12 b5 din cauza 12 ... Cb4 şi negrul cîştigă. **11 a5!** Pionii albi devin din ce în ce mai periculoşi şi înaintarea acestora se bazează pe faptul că pionul b4 este indirect apărat cu: 11 ... C : b4? 12 Dd8+ Rh7 13 Dh4+ urmat de D : b4. **11 ... De1 12 Dd4! a6 13 b5.** Negrul ameninţa 13 ... D : b4 14 D : b4 C : b4, avînd astfel chiar şanse de cîştig. Cei mai mulţi comentatori au

însoțit această mutare cu semnul exclamării, deși în fond este o mutare obligată. **13 ... a : b5 14 a6.** Aici partida s-a întrerupt și Botvinnik a dat în plic **14 ... Da5**, care de altfel este și singura mutare de apărare, după care a urmat **15 a7.** Tal apreciază foarte bine că după 15 Da7 Cc7 16 Db8+ Rh7 17 a7 b4 18 D : c7 D : c7 19 a8D b3, deși cu o figură în plus, nu are șanse de cîștig **15 ... b4 16 Nc4 !**

A rezultat poziția din diagrama 267, în care Botvinnik, considerîndu-se pierdut, a jucat greșit **16 ... f6?** și a

267

Tal — Botvinnik, 1961

Negrul la mutare

pierdut repede după **17 Nb5 b3?** (se putea încerca 17 ... Cc7 18 Dd8+ Rh7 19 a8D D : a8 20 D : c7 Da1+ 21 Rh2 b3 cu șanse de remiză, dar 18 Nd3 ! f5 19 Nc4 ! Rh7 20 g3 Rg8 21 Dd8+ Rh7 22 N : e6 Da1+ 23 Rg2 C : e6 24 a8D ar fi dus la cîștig) **18 Da4 !** și Tal a cîștigat.

După analizele fostului campion mondial M. Euwe, șanse mari de remiză ar fi oferit 16 ... Cc7 (în loc de 16 ... f6 și) revenim la diagrama 267, cu următoarele variante :

a) 17 Dd8+ Rh7 18 a8D D : a8 19 D : c7 Da1+ 20 Rh2 Dc1 ! și remiză ! ! De aceea albul trebuie să-și modifice poziția figurilor cu :

b) 17 g3 Cd5 18 Nb3 ! (18 Rh2 Cc7 19 Dd8+ Rh7 20 a8D D : a8 21 D : c7 Df3 22 Df4 Dc3 și albul nu obține nimic) 18 ... g5 19 Nc4 g6 ! (singura apărare. La 19 ... Cc7 20 Dd8+ Rh7 21 Nd3+ și cîștigă ; la 19 ... Rh7 20 De4+ urmat de 21 N : d5 și De7, iar la 19 ... Rf8 20 Nb5 cu amenințarea Nc6 și Dc5+) 20 Nb3 Rh7 21 Rf1 (Albul trebuia să joace h3—h4 în momentul cînd regele se află la g2 iar regele negru la h7. Aceasta explică manevra în triunghi pe care o efectuează) 21 ... Rg8 22 Rg2 Rh7 23 h4 g : h4 24 D : h4+ Rg8 25 Dd4 și negrul aflîndu-se în zugzwang nu-i rămîne decît continuarea 25 ... Cc7 26 Dd8+ Rg7 27 D : c7 D : c7 28 a8D și astfel albul are un nebun pentru doi pioni și o poziție bună, păstrînd șanse de cîștig.

În partida a patra a meciului revanșă din anul 1961, Botvinnik în loc să joace cum a demonstrat mai tîrziu Petrosian (diagrama 268) 1 ... T : h2 2 Tb6+ C : b6

268

Tal — Botvinnik, 1961

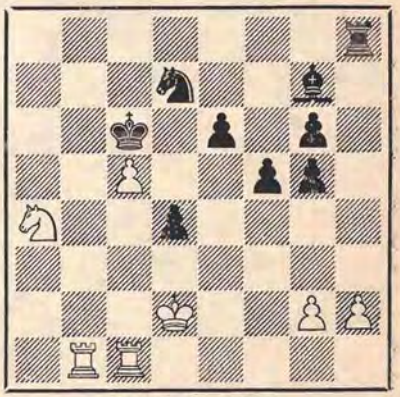

Negrul la mutare

3 c : b6+ Rb5 4 b7 (4 Tc5+ R : a4 5 b7 T : g2+ 6 Rc1 Tg1+ 11 Rc2 d3+ urmat de Tb1) 4 ... T : g2 5 Rd3 Tg3+ 6 Rd2 Ne5 7 Tc5+ R : a4, în ambele cazuri cu cîştig, a continuat cu **1 ... Ne5** şi i-a permis lui Tal să obţină remiză, partida evoluînd astfel: **2 Rd3 Ta8** (şanse de cîştig ar fi oferit 2 ... Nc7, deoarece nu merge 3 R : d4 din cauza 3 ... Th4+) **3 Tb6+ ! C : b6 4 c : b6+ Rd7** (la 4 ... Rb5 5 Tc5+ sau 4 ... Rd6 5 b7 Tb8 5 Cc5) **5 Cc5+ Re7 6 Te1 !**

A rezultat poziţia din diagrama 269, care reprezintă concluzia sacrificiului de calitate de la mutarea a

269

Tal — Botvinnik, 1961

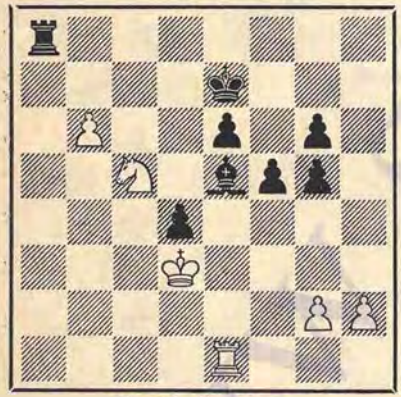

Negrul la mutare

3-a. Cu tot materialul în plus, este greu de găsit o continuare de cîştig pentru negru. La 6 ... Rd6 urmează 7 T : e5 R : e5 8 b7. Botvinnik a continuat cu **6 ... Ta3+** şi după **7 Rc4 +Tc3 8 Rb5 Te3 9 Ta1 N : h2 10 Ta7+ Re8** şi partida s-a încheiat remiză, deoarece după 11 Th7 Nf4 12 Cd7 nu se poate evita cunoscutul mecanism de şah etern cu Cf6+ şi respectiv Cd7+. Norocul a fost de partea lui Tal.

În poziţia din diagrama 270, survenită în partida a 18-a a primului meci (1960), punctele de vedere au

270

Botvinnik — Tal, 1960

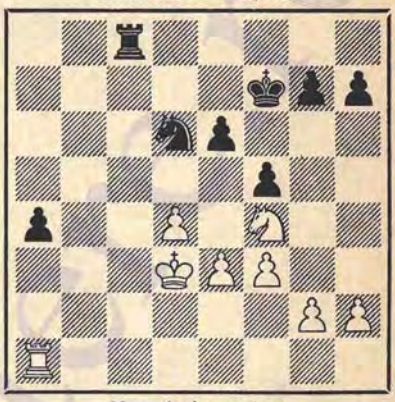

Negrul la mutare

fost diferite: Botvinnik (cu albele) a propus remiză şi Tal a refuzat, supraestimînd valoarea pionului liber „a". Jucînd cu optimismul său caracteristic, a continuat cu **1 ... Cc4** apărînd astfel indirect pionul a4 şi asigurîndu-i înaintarea la a3. Botvinnik a efectuat însă mutarea **2 Tb1** prin care ameninţă atît cîştigarea pionului marginal cu 3 Tb4, cît şi intrarea pe linia a şaptea şi respectiv în spatele pionului „a" cu Tb7+ şi Ta7. **2 ... a3?** (mai bine era 2 ... Tc7 deoarece 3 Tb4 nu foloseşte, calul fiind numai aparent atacat, şi poate urma a3 cu intenţia Tc7—a7) **3 Tb7+ Rf6 4 Ta7 g5 5 Ch5+ Rg6 6 g4 !** O mutare puternică prin care se ameninţă 7 Tg7+ Rh6 8 Tf7 şi negrul este nevoit să joace 8 ... Tg8 ca să apere matul la f6, după care se pierde materialul pe flancul damei. De aceea Tal a renunţat la pretenţiile sale de cîştig jucînd **6 ... Cb2+ 7 Rd2 Cc4+ 8 Rd3 Cb2+**

9 Rd2 Cc4+ şi cu mutarea **10 Re2** Botvinnik, la rîndul său, încearcă acum să găsească soluţii decisive.

După **10 ... Tc6** a rezultat poziţia din diagrama 271, în care (spre norocul lui Tal) albul a continuat cu **11 h3,**

271

Botvinnik — Tal, 1960

Albul la mutare

deoarece după 11 Tg7+ Rh6 12 Tf7 urmează 12 ... e5. Şanse bune de cîştig ar fi oferit însă 11 e4, prin care se ameninţă e5 şi varianta cu Tg7+. Tf7 devine iar posibilă. **11 ... e5** (singura posibilitate de al ichida ameninţările albului, dar asta preţuieşte un pion) **12 d : e5.** Mai susţinută era poziţia după 12 d5 Tb6, însă Botvinnik preferă să aibă un pion în plus. **12 ... f : g4 13 h : g4 C : e5 14 T : a3 Tc2+ 15 Rf1 Rf7** (15 ... C : f3? 16 Ta6+ Rf7 17 Tf6+ urmat de T : f3) **16 e4 Td2 17 Re1 Tg2 18 Tb3 Re7 19 Cg7.**

În poziţia rezultată (diagrama 272), Tal îşi asigură remiza cu o poantă de studiu, demonstrînd o cunoaştere profundă a resurselor de apărare pe care le ascunde poziţia, printr-un sacrificiu de figură specific stilului său. **19 .. C : f3+ 20 T : f3 T : g4 21 Cf5+ Re6 22 Cg3 h5! 23 C : h5 T : e4+ 24 Rf2 Re5** şi remiza este evidentă.

272

Botvinnik — Tal, 1960

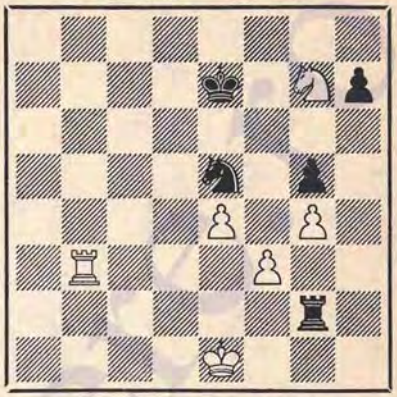

Negrul la mutare, remiză

Este curios că Botvinnik a mai jucat în mod absurd încă 26 de mutări pînă să consimtă la semnarea fişei pentru egalitate.

În diagrama 273 este prezentată poziţia ce a survenit între Teschner—Tal (Riga, 1959). Şansele negrului

273

Teschner — Tal, 1959

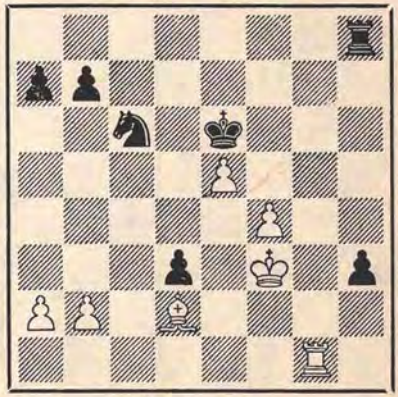

Albul la mutare

sînt ceva mai bune datorită dominaţiei pe cîmpuri albe şi a dificultăţii pe care o întîmpină albul pentru a împiedica promovarea celor doi pioni liberi. Finalul a evoluat astfel: **1 Re4 Th5?** (Tal apreciază această mutare ca o greşeală şi a arătat că 1 ... Ce7 ar fi dat negrului mari şanse de cîştig, deoarece nu merge 2 f5+ C:f5 3 Tg6+ Rf7 4 R:f5 h2 şi negrul cîştigă. Nici după 1 ... Th5 nu merge 2 f5+ T:f5 3 Tg6+ Rf7 4 R:f5 Ce7+ însă albul nu este obligat să intre în această variantă). **2 Th1! Ce7** (Cu un tempo mai tîrziu consecinţele nu mai sînt aceleaşi. Albul ameninţă efectiv: 3 f5+ T:f5 4 T:h3 C:e5 5 Th6+ Tf6 6 T:f6 R:f6 7 Nc3 d2 şi remiza este asigurată) **3 Th2!** (dacă imediat 3 R:d3, 3 ... h2 4 Ne1 Cf5 5 Re4 Th3 6 Nf2 Te3+! 7 N:e3 Cg3+ 8 Rf3 C:h1 9 Rg2 Cg3 10 R:h2 Cf1+ şi negrul cîştigă) 3 ... **Cf5 4 R:d3 Ch6 5 Re2 Cg4 6 Th1 h2.** Partida s-a întrerupt şi, după cum afirmă Tal, analizele au demonstrat că negrul nu poate să-şi valorifice avantajul poziţional. **7 Rf3 Rf5 8 Ne1 Th7 9 Ng3 Td7 10 N:h2 Td3+ 11 Rg2 Td2+ 12 Rg3 b6.** Periculos ar fi fost 12 ... T:b2 13 Ng1! T:a2 14 Nc5! cu ameninţarea inevitabilă 15 Th5+. De aceea negrul a jucat 12 ... b6. În această poziţie albul forţează remiza cu **13 Ng1 Td3+ 14 Rg2 R:f4 15 e6 Td2+ 16 Rf1 Td1+ 17 Re2 Td6.**

Poziţia din diagrama 274 a survenit în partida Petrosian-Tal la turneul pe echipe al U.R.S.S. din anul 1964. În jocul de mijloc al partidei fiind într-o situaţie dificilă, Tal a sacrificat două figuri uşoare pentru un turn şi pion, şi după cîteva mutări a rezultat poziţia prezentată. **1 ... e5!?** Albul trebuie să aleagă între a schimba pionul a2 pentru pionul e5 (ceea ce ar duce la obţinerea unui pion negru liber pe coloana „a" sau „b") sau să joace ca în partidă, permiţînd obţinerea unui pion mai puţin periculos la d4.

274

Petrosian — Tal, 1964

Negrul la mutare

2 a4 Nd4 3 N:d4. Nebunul din d4 este mai puţin periculos decît s-ar crede. După 3 Na3! cu intenţia de a obţine formaţia cu g2—g3, Ce3 şi N sau C la c4, s-ar fi obţinut perspective mai bune de cîştig. Dar Petrosian preferă linii de joc cît mai confortabile. **3 ... e:d4 4 Re1 Ta2 5 g4 Rf8 6 f4 Re7 7 Cf2 Ta1+ 8 Rd2 Ta2+ 9 Re1 Ta1+ 10 Nd1 Ta2 11 h4 f6 12 h5 Re6 13 Cd3 g6! 14 h:g6 h:g6 15 Ne2 Tc2** (din acest cîmp, turnul păstrează maximum de posibilităţi: cîmpul c3, manevra Tc7—h7—h2 şi chiar orizontala pe care se află) **16 Rd1 Tc3 17 Rd2! g5.** Tal este atent şi nu joacă 17 ... T:b3? 18 Cc5+ b:c5 19 Nc4+ urmat de 20 N:b3. **18 f:g5 f:g5 19 Nd1 Rd5 20 Cb2 Tg3 21 Cc4 Rc5 22 Ce5 Rd5!** Cu aceasta remiza este asigurată, turnul şi-a îndeplinit misiunea, iar pionul d4 a fost de o importanţă capitală în a stînjeni jocul albului. **23 Cf7 Tg2+ 24 Rd3** (la 24 Ne2 există pericole pentru alb în varianta 24 ... Rc5 25 C:g5 Rb4 26 Ce6 R:b3 27 C:d4+ R:a5 şi albul trebuie să lupte pentru remiză) **24 ... Tg3+ 25 Rd2 Tg2+** remiză cu şah etern.

După cum se poate constata și din finalul Petrosian-Najdorf (Santa Monica, 1966—diagramele 306-308) finalurile cu T+N și trei pioni legați contra T+C și doi pioni legați pe aceeași parte a tablei sînt în mod sistematic cîștigătoare. În partida Hasin-Tal jucată la turneul de la Kislovodsk, 1964, a survenit finalul din diagrama 275, care treptat a evoluat spre tema arătată.

275

Hasin — Tal, 1964

Albul la mutare

1 a4 Tb2 2 h3 T:b3 3 Td7 Tb4 4 T:a7 T:e4 5 Ta6 Rg7 6 g4. Această mutare, prin care se amenință 7 T:b6 T:a4 8 g5 urmat în curînd de C:e5, este în fond o gravă greșeală pozițională, culoarul de cîmpuri negre fiind astfel deschis nebunului și regelui negru. Șanse mai sigure ar fi oferit formația de pioni pe cîmpuri negre. **6 ... h6 7 T:b6 T:a4 8 Tb8 Ta1+ 9 Rg2 e4 10 Cg1 Ta2 11 Rf1 Ta1+ 12 Rg2 Nh4 13 Ce2 Ta2 14 Rf1 Ta1+ 15 Rg2 Te1 16 Cg3 e3 17 f:e3 T:e3 18 Cf1 Te2+ 19 Rh1 Tf2 20 Rg1 Tb2 21 Tc8.**

Turnul negru în colaborare cu nebunul domină puternic poziția albului și Hasin se grăbește să renunțe la pionul b5 pentru a interveni cu turnul în apărarea poziției sale slăbite, sesizînd că regele negru poate interveni pînă la f4 și f3 în cazul unor mutări pasive de menținere a pionului, iar calul alb nu are mutări. La 21 Rh1 Tf2 22 Ce3 Tf3 urmat de 23 ... T:h3+ sau 22 Ch2 Ng3' cu atac simultan la cele două figuri albe. La 21 Tb7 Rf6 și acum albul nu are nimic mai bun decît 22 b6 Nf2+ deoarece pionul oricum se pierde.

21 ... Nf2+ 22 Rh1 Nd4 23 Td8 Ne5 24 Cd2 T:b5 și astfel a survenit finalul instructiv din diagrama 276,

276

Hasin — Tal, 1964

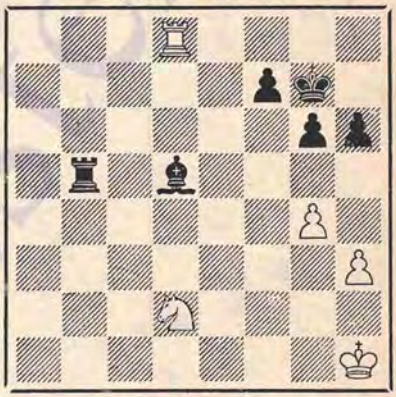

Negrul cîștigă

în care albul nu poate rezista prea mult, așa cum s-a dovedit și în finalul Petrosian—Najdorf (diagrama 304). **25 Cf3 Nf4 26 Td4 Tb1+ 27 Rg2 Tb2+ 28 Rh1 Ne3 29 Td3 Nc5 30 Td2 Tb1+ 31 Rg2 Rf6 32 Tc2 Nd6 33 Ta2 Tb6 34 Tc2 Ta6 35 Cd2 Nf4 36 Tf2 Ta4 37 Te2 Ta3 38 Cf3 Ne3 39 Ce1 Tb3 40 Cf3 Tc3 41 Cd2?** Această greșeală ușurează mult sarcina negrului, care poate obține un final de turnuri cîștigat prin intrarea regelui la h4. **41 ... N:d2! 42 T:d2 Rg5 43 Tf2 Rh4 44**

T : f7 T : h3 şi albul cedează. Valoarea finalului este mai scăzută din cauza greşelii de la mutarea 41 a albului. Altfel, negrul trebuia să continue mai complicat prin manevra cu regele f6—e6—d5—e4—f4.

În poziţia din diagrama 277 survenită în partida Tal—Menvielle (1966) tema este valorificarea pionului marginal „h". Dificultatea constă în faptul

277

Tal — Menvielle, 1966

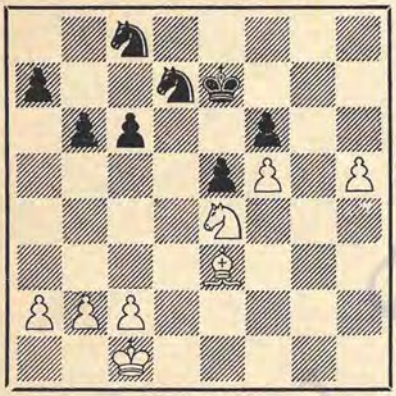

Albul cîştigă

că sfera de activitate a nebunului alb este restrînsă datorită structurii de pioni pe cîmpuri negre, iar puternicul cal din e4 poate fi uşor schimbat de unul din omologii săi negri. **1 Rd2 Cd6 2 C : d6 R : d6 3 Rd3 Re7 4 Rc4.**

Fără provocarea de slăbiciuni pe flancul damei partida nu se poate cîştiga. Mulţi dintre bunii jucători ar fi preferat 4 Re4 cu scopul de a sprijini înaintarea pionului „h", dar aceasta nu duce la nimic atît timp cît negrul păstrează intactă structura a7, b6, c6. **4 ... Rf7 5 a4 a6.** Negrul încearcă să păstreze pionii pentru a interzice pătrunderea regelui alb. **6 Rb4 Re7 7 c4 ! a5+.** Această mutare este obligată deoarece albul ameninţă 8 c5 şi la 8 ... b5 9 Ra5 cîştigă sau 8 ... a5+ 9 Rc4 b : c5 10 N : c5+ C : c5 11 R : c5 urmat de 12 b4, degajînd astfel drumul pionului „a" spre transformare. **8 Rc3 c5.** Ameninţarea 9 c5 persistă şi negrul nu are altă posibilitate decît această blocare. Acum însă se deschide culoarul pe cîmpuri albe e4—d5—c6. **9 Rd3 Rd6 10 Nh6.** Negrul se află în zugzwang : la 10 ... Cb8 decide 11 Nf8+ Rd7 12 h6. **10 ... Re7 11 Re4 Cb8 12 Rd5** şi negrul cedează pentru că pătrunderea regelui este urmată de pierderi materiale pe flancul damei. Un final instructiv !

Un final cu o structură mai puţin plăcută atît în ce priveşte dispoziţia figurilor, cît şi structura de pioni a survenit în partida Tal—Trifunovici, într-un turneu din Spania, 1966. Poziţia albului este ceva mai preferabilă, avînd posibilitatea unui atac dublu la a6 după deblocarea diagonalei f1—a6 cu e2—e3. Finalul din diagrama 278

278

Tal — Trifunovici, 1966

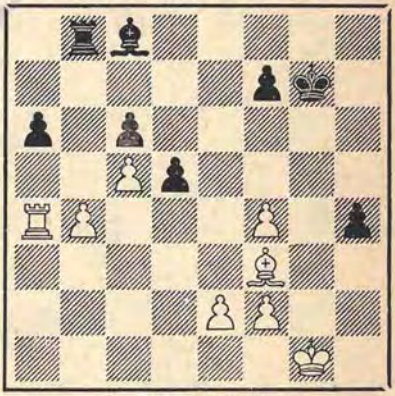

Albul cîştigă

a evoluat astfel : **1 e3 Rf6 2 Ne2 Ta8 3 Rg2 Re6 4 Nd3 Rf6 5 f3 Ta7 6 e4.** Negrul trebuia deocamdată să aştepte evoluţia albului în centru. **6 ... h3+.**

Pentru aceasta mai avea timp. Mai bun era schimbul imediat 6 ... d : e4 7 f : e4 Td7 8 N : a6 Td2+ 9 Rf3 Ne6 cu o activizare totală pentru pionul sacrificat. **7 Rg3 d : e4 8 f : e4 Ta8.** Acum n-ar mai fi fost bine 8 ... Td7 deoarece negrul nu mai dispune de şahul la d2. **9 Nf1 Nd7.** Negrul trebuie să cedeze unul dintre pioni şi oferă albului alternativa de a lua la a6. **10 e5+ Re7 11 T : a6 Th8 12 Ta2** (se ameninţa h3—h2) **12 ... f6.**

A rezultat poziţia din diagrama 279 în care Tal găseşte o combinaţie cîştigătoare specifică stilului său inven-

279

Tal — Trifunovici, 1966

Albul cîştigă

tiv. **13 e6 !! N : e6** (la 13 ... R : e6 14 N : h3+ Re7 15 N : d7 R : d7 finalul de turnuri e cîştigat de alb) **14 Ta7+ Nd7 15 Rh2 !** Poanta combinaţiei, o mutare modestă de rege. Acum se ameninţă 15 b5 c : b5 17 c6. **15 ... Th5 16 b5 !** Numai aparent mutarea negrului a împiedicat această înaintare decisivă. **16 ... T : c5 17 N : h3 f5 18 b : c6 T : c6 19 N : f5 Td6.** Acum schimbul general este asigurat şi albul cîştigă cu ultimul pion. **20 Rg3 Re8 21 T : d7 T : d7 22 N : d7+ R : d7 23 Rg4 Re6 24 Rg5 Rf7 25 Rf5** şi negrul cedează. În general Tal rezolvă finalurile prin aceleaşi procedee ca şi în jocul de mijloc.

Finalul din diagrama 280 a survenit în partida Tal—Krogius în al XXXII-lea campionat al U.R.S.S.

280

Tal — Krogius, 1965

Negrul la mutare

(1965). Negrul la mutare în loc să joace 1 Rf8 urmat de Re7, cu o consolidare totală a poziţiei, a jucat mai slab **1 ... Cb6,** ceea ce a permis lui Tal după **2 N : b6 c : b6** să pătrundă cu turnul la d6, **3 Td6** negrul fiind obligat să-şi apere figura atacată cu **3 ... Tc8** şi, în mod cu totul neprevăzut, albul are în această poziţie mutarea cîştigătoare. **4 Te6 ! f : e6.** Ultimele şanse de salvare ar fi oferit varianta 4 ... Rf8 5 T : e5 Nb7, în timp ce 4 ... b4 5 c : b4 N : e4 6 T : b6 Nd3 7 Tb7 sau 5 ... Na4 6 T : b6 N : b3 7 a : b3 duceau la finaluri inferioare pentru negru. **5 N : e6+ Rf8 6 N : c8 a5 7 Rf2 Re7 8 b4 a : b4 9 c : b4 Rf6 10 Re3 g5 11 g3 Ne8 12 f4 g : f4+ 13 g : f4 Nc6.**

La prima impresie se pare că poziţia rezultată din diagrama 281 este remiză, neexistînd căi de pătrun-

231

Tal — Krogius, 1965

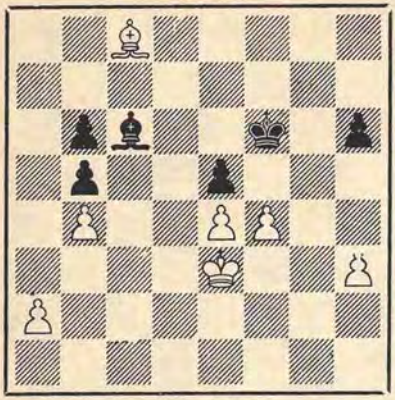

Albul cîștigă

dere și pionul e4 fiind atacat de nebunul negru, și totuși ..., **14 Rf3 Ne8 15 a3 Nh5+ 16 Ng4 Ne8 17 Rg3 Nf7!** Negrul a observat că după 17 ... Nc6 18 Nf5 Ne8 19 Rg4 se află în zugzwang: regele negru nu poate muta din cauza f : e5, la Nf7 urmează 20 Nd7 Nc4 și se cîștigă ca mai tîrziu în analiza finală. **18 Nd7 Nc4 19 Rf3 Nf1 20 Nc8 Nc4 21 Re3 Nf7 22 Nd7 Nc4 23 h4** și în această poziție partida s-a întrerupt, iar negrul a cedat fără să mai continue, deoarece cîștigul se obține în mod forțat cu 23 ... **Nf1 24 Nc8 Nc4 25 Na6! Nf1 26 a4 Nc4 27 a5 b : a5 28 b : a5 Nf1 29 f5** urmat de 30 Nb7 și a5—a6.

Un final ce a produs emoții suporterilor lui Tal în al XXXV-lea campionat al U.R.S.S. este prezentat în diagrama 282. Negrul la mutare (Antoșin) sesizînd pericolele legate de manevra Rg3, urmat de f4 și g5, a căutat cu orice preț contrajoc și a mutat **1 ... c5!** iar Tal a rezolvat cu dilema **2 b : c5.** La variante asemănătoare ar fi dus și 2 d : c5 d4 3 c6 d3 4 c7 Cd6 5 g5+ h : g5 + 6 Rg3 d2 7 N : d2 Nf5 8 N : f5 R : f5 9 Nc3 și albul trebuie să cîștige.

282

Tal — Antoșin, 1968

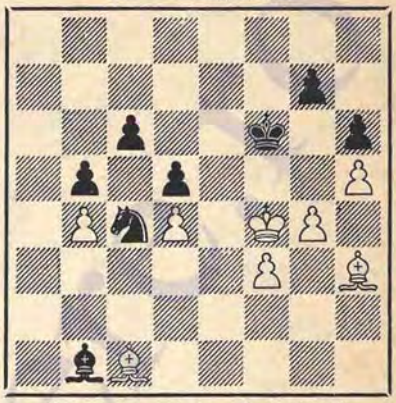

Negrul la mutare, albul cîștigă

2 ... Nd3 (la 2 ... b4 urma 3 Nf1) **3 c6 b4 4 c7 Cd65 Re3 Na6 6 Rd2 Rg5 7 Re1+ Rh4 8 Nf1 N : f1 9 R : f1 Rg3 10 Re2 b3 11 Rd3 R : f3.**

A survenit poziția din diagrama 283, în care se pare că negrul a reușit să se salveze. Pe tablă mai sînt însă

283

Tal — Antoșin, 1968

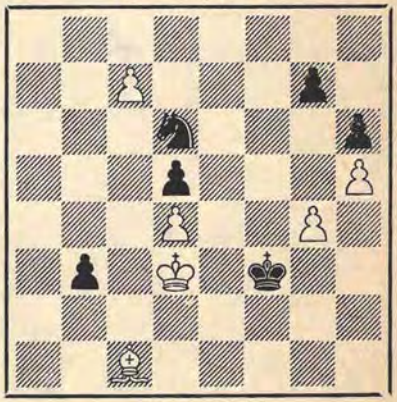

Albul cîștigă

„poante" ce convin stilului lui Tal, care a continuat cu **12 N : h6 ! !** și după **12 ... R : g4** (greșit este 12 ... **g** : h6 13 g5 și unul dintre pionii „c" sau „h" este victorios) **13 N : g7 R : h5 14 Ne5** și avantajul perechii de nebuni din diagrama 283 s-a transformat într-un pion susținut pe linia a 7-a. În curînd negrul va duce lipsă de mutări, intrînd în mod obligat într-o poziție de zugzwang. **14 ... Cc8 15 Rc3 Rg6 16 R : b3 Rf7 17 Rb4 Re6 18 Rb5 Rd7 19 Ra6 Rc6 20 Nf4** (îl obligă pe negru la mutare) **20 ... Ce7 21 Ra7 Cc8+ 22 Rb8 Rd7 23 Rb7 Ce7 24 Nc1 !** și negrul cedează, pentru că după 25 Na3 poziția sa nu mai rezistă.

Un final interesant este prezentat în poziția din diagrama 284, care a survenit în partida Tal—Ciocâltea

284

Tal — Ciocâltea, 1967

Remiză

(Riga, 1967). Pionul în minus al negrului este compensat de poziția activă a turnului din a2 și încercările lui Tal de a forța cîștigul se datorează faptului că echipa Estoniei era condusă de reprezentativa țării noastre și numai cu remiză situația negativă a meciului nu putea fi îndreptată. **1 Tf1 g5** (o gravă greșeală ar fi fost 1 ... Tc2 2 Tal T : c3 3 Ta5 și poziția negrului se dezorganizează în cîteva mutări) **2 Rd1 Na4+ 3 Re1 Nc2** (prea optimist și riscant. Reîntoarcerea la b5 ar fi lipsit pe Tal de orice inițiativă) **4 Tf5 ! f6 5 C : c4 N : e4 6 C : d6 N : f5** (mutarea din plic). Cunoscînd că în astfel de poziții nu are atîta importanță numărul pionilor ci valoarea lor dinamică, consecvent ar fi fost 6 ... N : g2 și după căderea pionului h3 sau chiar înaintarea g4, urmat de h4—h3, albul ar fi avut mari greutăți. Avantajul mutării efectuate (6 ... N : f5) constă în faptul că Tal nici nu a luat-o în considerație în analizele sale și în continuare a greșit. **7 C : f5+ Rf8 8 c4 !** Această înaintare este necesară. La 8 Rf1 Tc2 și pionul „c" se pierde. **8 ... T : g2 9 c5?** Analizele au arătat că Tal ar fi putut cîștiga cu 9 Rf1 ! nepermițînd negrului contrașansa cu g5—g4. Astfel 9 ... Tb2 10 c6 T : b4 11 d6 Re8 12 Cg7+ etc. **8 ... g4 ! 9 c6** (sau 9 C : h4 g : h3 10 C : g2 h2 și negrul cîștigă) **9 ... g : h3 10 Rf1 Td2 !** Amenințarea 11 h2 îl obligă pe alb la **11 Rg1** și se pierde un pion important cu **11 ... T : d5.** Acum este rîndul lui Tal să caute căi de salvare. **12 e4 ! Td1+ 13 Rh2 Tc1 14 b5 Tc5 15 Cd6 Re7 16 Cf5+ Re6 17 Cg7+ Re7 18 Cf5+ Rd8 19 Cd6 Rc7 20 Ce8+ Rb6 21 R : h3 T : b5 22 c7 Tc5 23 C : f6 R : c7 24 R : h4 Tc1.**

A survenit poziția din diagrama 285, în care Tal se situează la înălțimea

285
Tal — Ciocâltea, 1967

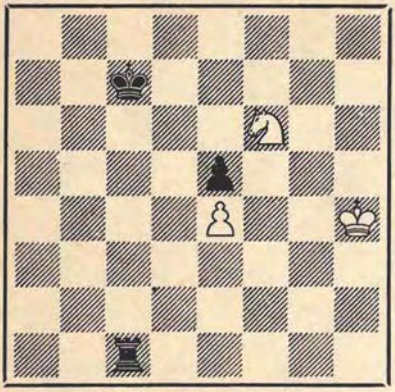

Albul la mutare, remiză

fostului campion mondial de șah și obține remiză.

Arătăm că 24 ... Rc6 25 Rg4 Rb5 nu ar fi fost mai bine din cauza 26 Cd7 și remiză. **25 Cg4 Rd6 26 Rg3 Tf1 27 Rg2 Tf8.** Nu era mai bine 27 ... Tf4 28 Cf2 și regele negru nu poate interveni din cauza 28 ... Rc6 29 Cd3 Tg4+ 30 Rf3 Tg5 urmat de 31 ... Rb5 și Rc4 cu șanse de cîștig, ci mai întîi **28 Rg3 ! Te8 29 Rf3 Rc5 30 Re3 Rc4 31 Ch2 ! Ta8 32 Cf3 Ta5** și a rezultat o poziție clasică de remiză care a fost demonstrată de I. Averbach. După **33 Re2 Rc3 34 Re3 Rc2 35 Re2** egalitatea a fost consemnată.

WWW.ste

TIGRAN PETROSIAN

Al nouălea campion mondial de șah a cucerit titlul suprem în anul 1963, cînd era în vîrstă de 34 de ani, cîștigînd meciul cu M. Botvinnik.

Pentru cei care au urmărit îndeaproape rezultatele marilor exponenți ai șahului mondial nu este nici a surpriză că Mihail Botvinnik a fost învins. Rezultatele sportive și evoluția meciurilor ne arată că Botvinnik a fost un campion al revanșelor, din simpla constatare că în meciurile directe nu a reușit să realizeze decît egalitate (în anul 1951 cu D. Bronstein și în 1954 cu V. Smîslov) sau chiar să le piardă (în 1957 cu V. Smîslov și 1960 cu M. Tal), titlul suprem fiind recucerit în meciurile revanșă din anii următori (1958 și respectiv 1961). Sub acest aspect M. Botvinnik nu a fost un campion mondial în genul lui Lasker, Capablanca sau Alehin și trebuie considerat ca cel mai reprezentativ exponent al artei de a juca șah din perioada anilor 1948-1963.

Tigran Petrosian a fost un veritabil campion mondial de șah și avem convingerea că schimbarea regulamentului FIDE în ce privește modul de disputare a campionatului mondial de șah, în sensul că nu se mai acordă excampionului dreptul la meciul revanșă, nu l-a avantajat. Spre deosebire de Mihail Tal, în prima perioadă din activitatea sa șahistă Petrosian a învățat cum trebuie să joace șah ca să nu piardă, iar în ce privește cîștigarea partidei, aceasta este consecința firească a unor acumulări de avantaje poziționale minimale fără fisuri în structura de apărare, care sporite treptat prin mutări subtile duc sistematic la victorie, fără să i se permită adversarului nici cea mai mică contrașansă.

Dacă pentru meciuri această concepție asigurătoare de joc dă rezultate pozitive, în turnee cu mai mulți participanți (mai cu seamă cînd aceștia nu sînt toți de forță excepțională) rezultatele obținute sînt mai puțin răsunătoare, deoarece neasumarea anumitor riscuri în partidă duce implicit la un procent mare de remize și deci probabilitatea de a cîștiga este mai puțin sigură. Astfel se explică faptul că T. Petrosian a reușit foarte tîrziu să se claseze pe locul I în campionatul U.R.S.S (în al XXVI-lea și al XXVIII-lea — 1958 și 1960) și a demonstrat superclasa în care se situează, cucerind locul I la turneul candidaților la titlul suprem din anul 1962.

Din această concepție despre lupta ce se angajează în partida de șah, care își are originea departe în secolul trecut, la primul campion mondial de șah W. Steinitz, corelată cu cunoștințele teoretice actuale, acumulate în istoria șahului timp de peste optzeci de ani, completată cu materialul documentar existent — produs al școalei sovietice — și cu înaltul nivel al jocului de șah din U.R.S.S. în care s-a desfășurat activitatea sportivă a lui T. Petrosian, a rezultat un tip nou de campion mondial, extrem de greu de învins

De altfel, după cum a afirmat şi M. Tal, rezultatul meciului cu Botvinnik ($12^1/_2 - 9^1/_2$) nu reflectă nici pe departe uşurinţa cu care acest meci a fost cîştigat de T. Petrosian.

La următorul meci pentru titlu, din anul 1966, toată inventivitatea şi considerabila forţă de joc a noului şalenger Boris Spasski, care a reuşit în meciuri directe să învingă pe rînd pe P. Keres, E. Gheller şi pe fostul campion mondial de şah M. Tal, s-a izbit de inexpugnabila cetate a apărării construită sistematic de T. Petrosian în fiecare partidă. Petrosian nu a putut fi depăşit de puternicul său adversar şi a cîştigat meciul cu scorul de $12^1/_2 - 11^1/_2$, menţinîndu-şi astfel titlul de campion mondial.

Finalurile sînt jucate de Petrosian cu o măiestrie desăvîrşită şi cunoaşterea aprofundată a acestora reprezintă principala sursă de realizare a victoriei, uneori în poziţii aparent egale.

În partidele decisive din meciul cu Botvinnik, scorul de 5—3 a fost determinat de cîştigarea a trei finaluri, pe care le prezentăm ca exemple strălucite de luptă şi măiestrie în arta de a juca finalurile.

Perspectiva unui final favorabil este urmărită cu perseverenţă de Petrosian de îndată ce s-a terminat faza de deschidere şi elementele strategice ale poziţiei au devenit concrete. Un exemplu tipic, citat şi de „Dicţionarul şahist" (1964), este prezentat în diagrama 286, care a survenit în partida T. Petrosian —Lokvenc la Olimpiada de şah din anul 1958. Petrosian în loc de a rezolva poziţia cu atacul clasic h2—h4 şi deschiderea coloanei, a efectuat mutarea mai puţin spectaculoasă, dar care duce la un final sigur: **1 Cb1! D : d2+ 2 C : d2 Nf6** (necesar pentru apărarea pionului d6) **3 Cc4 Ne7 4 a5! Rg7 5 g5!** (acum negrul este fixat pe tot frontul şi nu are nici un fel de contrajoc) **5 ... h5 6 g : h6+ Rh7 7 h4 Cf6 8 h5C : h5 9 C : h5g : h5 10 T : h5 Cd7 11 Tb3 Tg8 12 Th2 Tb8 13 Tg2! T : g2 14 N : g2 f5 15 Nh3** şi negrul a pierdut prin depăşirea timpului de gîndire. Soluţie însă nu mai există: la 15 ... f4 16 Na7 Ta8 17 N : d7 N : d7 18 T : b7 sau 15 ... Cf6 15 Na7 Ta8 16 Cb6 sau în fine 14 ... Cc5 16 N : c5 d : c5 17 C : e5 cu avantaj decisiv în toate variantele.

286

Petrosian — Lokvenc, 1958

Albul la mutare

Desigur, poziţia din diagrama 286 nu este propriuzis un final, însă tocmai lipsa unor elemente combinative sau a atacurilor cu străpungeri eroice ne determină să apreciem că, prin soluţiile adoptate, Petrosian joacă finaluri chiar şi atunci cînd sînt multe figuri pe tablă.

Întîlnirea la tabla de şah dintre Petrosian şi Botvinnik din al XIX-lea campionat al U.R.S.S. a prilejuit un final interesant şi în acelaşi timp instructiv a cărui introducere este prezentată în diagrama 287. Cîştigarea pionului e6 de către negru se realizează numai cu cedarea pionului a4, ceea ce creează albului şanse bune de remiză. **1 Te4 Tc6** (dacă 1 ... b5, 2 Tb4 Tb7 3 Ce4) **2 T : a4 Te : e6 3 Te4! Tf6 4 Ra2.** Circa 50 de mutări a încercat

287

Petrosian — Botvinnik, 1951

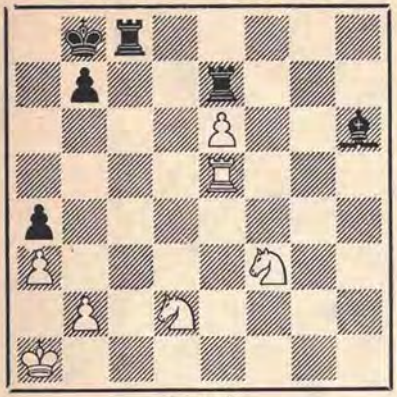

Remiză

288

Petrosian — Botvinnik, 1951

Remiză

Botvinnik să obțină cîștigul, dar Petrosian, care la acea vreme avea 22 ani, a găsit totuși de fiecare dată răspunsul just. **4 ... Rc7 5 Te7+ Rc8 6 Te2 Tc2 7 Rb1 Tcc6 8 Cd4 Tcd6 9 C2b3** (9 C2e4? Tf1+ și negrul cîștigă) **9 ... Ng7 10 Ra2** (evită amenințarea 10 ... Tf1+ urmat de N : d4) **10 ... Tf1 11 Cc2 Tf5 12 Tg2 Nf6 13 Cb4 Rd7 14 Th2 Rc7 15 Cc2 Tg5 16 Cd2 Te6 17 Cb4 Ng7 18 Rb3 Te3+ 19 Ra2 Te6 20 Rb3 Rb8 21 Cb1 Te3+ 22 Cc3 Teg3 23 Td2 Tg2 24 T : g2 T : g2.** Botvinnik s-a convins că încercările de a cîștiga cu prezența turnului alb pe tablă sînt inutile și după schimbul turnului s-a obținut poziția din diagrama 288, care este de asemenea remiză, după cum s-a constatat în continuare în cele încă 24 de mutări efectuate: **25 Cd3 Th2 26 Rc4 Td2 27 a4 Ra7 28 Cb5+ Rb6 29 b4 Tc2+ 30 Rb3 Tg2 31 Cc3 Tg3 32 Rc4 Tg4+ 33 Rb3 Tg3 34 Rc4 N : c3 35 a5+ Rc7 36 R : c3 Rc6 37 Rc4** și după încă douăsprezece mutări lipsite de importanță, Botvinnik a consemnat remiza. A fost prima întîlnire la tabla de șah cu Petrosian și un semnal de alarmă pentru forța de joc și excepționala rezistență a unui tînăr care doisprezece ani mai tîrziu a devenit campion mondial.

A cincea partidă a meciului pentru titlu a fost decisă într-un final caracteristic stilului științific al lui Petrosian. În această partidă s-a consemnat și prima victorie a lui Petrosian la Botvinnik, nu numai din meciul pentru campionatul mondial din anul 1963, dar și din numeroasele întîlniri la tabla de șah în diferite competiții la care au participat. Această partidă reprezintă în același timp punctul de plecare spre succesul final, atît din argumente psihologice (în sfîrșit Botvinnik a fost învins pentru prima oară!), cît și din considerații tehnice, Botvinnik fiind depășit în propriile sale procedee poziționale în faza finală a partidei.

Minimalul avantaj pozițional al albului în poziția din diagrama 289 constă în structura superioară a pionilor și în posibilitățile de manevrare pe cîmpurile centrale e4 și e5. Finalul a evoluat astfel: **1 b4!** Mutarea prin care se realizează căi de acces spre slăbiciunile din poziția negrului este efectuată la momentul oportun,

289

Petrosian — Botvinnik, 1963

Albul la mutare

adică mai înainte ca turnul negru să părăsească coloana „c" sau să se afle pe cîmpul apărat de la c7. Acum Botvinnik trebuie să aleagă între două variante la fel de nesatisfăcătoare. 1 ... Rf7 2 b : c5 b : c5 3 Rd3 Cb6 4 a5 c4+ 5 Rd4 Td8+ 6 Rc3 Td3+ 7 Rc2 Cd5 8 Tb1 sau înaintarea pionului c5—c4, care în mod eronat a fost însoţită de unii comentatori cu semnul întrebării, fără însă să se propună o continuare satisfăcătoare. **1 ... c4 2 b5!** Cu aceasta se împiedică posibilitatea de consolidare a pionului c4 cu a6 şi b5; oricum pionul atacat trebuia înaintat la b5. 2 ... **Rf7.** După aceasta, mai devreme sau mai tîrziu se pierde pionul c4. Acesta nu putea însă să fie apărat prin contraatac, aşa cum a afirmat I. Averbach. Petrosian arată că albul obţine un avantaj minimal în toate variantele. Astfel: a) 2 ... Na3 3 Tc2 c3 4 N : c3 Nb4 5 Rd2 Tc4 6 N : b4 T : e4 7 Nd6 T : a4 8 f3 şi ameninţarea 9 e4 asigură albului pătrunderea decisivă a turnului; b) 2 ... c3 3 N : c3 Tc4 4 Rd3 T : a4 5 Nd4 sau 5 Ne5; c) 2 ... c3 3 N : c3 Na3 4 Tc2 Tc4 5 Rd3 T : a4 6 Ta2 T : e4 7 T : a3 C : c3 8 T : a7 Te5 9 R : c3 T : b5. Sub acest aspect mutarea 2 ... Rf7 nu este mai rea decît altele.

3 Nc3 Na3 4 Tc2 C : c3+ 5 T : c3 Nb4 6 Tc2 Re7? (vezi diagrama 290) Tal a arătat că această mutare este

290

Petrosian — Botvinnik, 1963

Negrul la mutare

principala greşeală a lui Botvinnik. Negrul avea mari şanse de remiză cu 6 ... e5! pentru a înlesni trecerea regelui spre d5 şi acum nu este bine 7 Cd2 c3 8 Ce4 Re6 9 f3 h6? 10 Rd3 Td8+ 11 Rc4 Td2 12 Rb3 T : c2 13 R : c2 Rd5 14 Rd3 c2 15 R : c2 Rc4 16 Cd2+ N : d2 17 R : d2 şi după ce regele negru ia pionul a4, regele alb se instalează pe cîmpul c4, după care albul decide cu pionul în plus de pe flancul regelui. Negrul trebuie să păstreze figurile şi să joace 9 ... Na5 10 Rd3 Td8+ 11 Rc4 Td2 12 Rb3 Td3 şi remiza este foarte probabilă. Botvinnik nu a urmărit concret variantele, mutarea 6 ... e5 avînd aspecte antipoziţionale, deoarece se împiedică pe parcurs circulaţia nebunului pe diagonala mare.

7 Cd2 c3 (era preferabil 7 ... N : d2 8 R : d2 Td8+ 9 Rc3 Td5 sau 9 ... Td1 cu şanse practice de obţinere a

remizei în finalul de turnuri rezultat) **8 Ce4 Na5 9 Rd3 Td8+ 10 Rc4 Td1** (la 10 ... Td2 11 Rb3) **11 C : c3 Th1?** Apreciem că aceasta este greşeala decisivă în acest final. Singura şansă ar fi fost eliminarea calului şi intrarea în finalul de turnuri şi pioni.

În continuare Petrosian joacă magistral şi evită schimbul preţiosului cal care este evident superior nebunului. **12 Ce4! T : h2 13 Rd4!** Jucînd în stilul lui Capablanca, prin ocuparea poziţiilor centrale cu regele şi statuarul cal din e4, Petrosian ameninţă acum intrarea pe orizontala a şaptea, ceea ce îl obligă pe Botvinnik la **13 ... Rd7**, şi la răspunsul **14 g3**, Petrosian arată că, avînd numai patru mutări pînă la controlul timpului şi apreciind că poziţia este oricum cîştigătoare pentru alb, a evitat continuările decisive care necesitau timp de gîndire şi calcul precis. Astfel, în poziţia din diagrama 291 cîştigul s-ar fi realizat

291

Petrosian — Botvinnik, 1963

Albul cîştigă

cu **14 g4! h5 15 Re5 h : g4 16 Cf6+ Re7 17 C : g4 Th5 18 Re4** şi pierderile de material nu mai pot fi evitate. **14 ... Nb4 15 Re5 Th5+ 16 Rf6 Ne7+ 17 Rg7 e5 18 Tc6 Th1.** În această poziţie Petrosian a dat în plic puternica mutare **19 Rf7!** cu scopul de a dizloca din e7 nebunul care supraveghează cîmpurile g5, f6 şi d6. **19 ... Ta1 20 Te6 Nd8** (insuficient este şi 20 ... Nb4 21 T : e5 T : a4 22 Cf6+ Rd6 23 Td5+ Rc7 24 Td4 sau 20 ... Nc5 21 T : e5 T : a4 22 C : c5+) **21 Td6+ Rc8** (21 ... Rc7 22 Re8 şi nebunul se pierde) **22 Re8 Nc7 23 Tc6 Td1** (23 ... T : a4 24 Cg5! Rb7 25 Ce6 Nb8 26 Cd8+ Ra8 27 Tc8! cu ameninţarea distrugătoare 28 Cc6) **24 Cg5 Td8+ 25 Rf7 Td7+ 26 Rg8** şi Botvinnik a fost pentru prima oară învins de Petrosian.

Ca introducere în finalul ce urmează prezentăm poziţia din diagrama 292, survenită în partida a 15-a a

292

Petrosian — Botvinnik, 1963

Albul la mutare

meciului, în care este evident că albul a acumulat importante motive strategice care constau în ocuparea coloanelor „d" şi „g", în controlul asupra cîmpurilor centrale şi mai cu seamă în posibilităţile de manevrare a pieselor prin cîmpul d4, în timp ce negrul are două slăbiciuni grave la e6 şi g6 şi este supus la o apărare strictă, singura sa contraşansă fiind ameninţarea

asupra pionului f4 cu Nh6. Această amenințare este anihilată cu manevra : **1 Cd4 Te8 2 Cf3 Nh6 3 Cg5+ N : g5 4 T : g5.** Dacă în finalul din partida a cincea Petrosian, în formația cu pion slab la e6 și cîmp de acces la e5, a demonstrat superioritatea calului față de nebun, în această poziție situația este inversată. **4 ... Cc4 5 Tdg1 Tg8 6 Rc2 b6 7 b3 Cd6.** Botvinnik nu poate fi de acord cu propunerea 7 ... C : e3 8 f : e3 prin care se elimină singura slăbiciune a albului : pionul f4. **8 f3 Td7 9 T5g2** (se amenință Cf7) **9 ... Tdd8 10 a4 !** (limitează posibilitățile calului și poziția albului devine treptat mai puternică) **10 ... Cf7 11 Nc1 e5** (se amenință Nc1—b2—f6 urmat de străpungerea f4—f5) **12 Ne3 e : f4 13 N : f4.** Prin aceasta cei doi pioni slabi (f4 și respectiv e6) au fost eliminați ; trebuie remarcat însă, că aceasta a fost posibil datorită poziției calului la f7, care împiedică intervenția unui turn pe coloana „f". Lui Petrosian nu-i scapă nimic din ocaziile care i se oferă pentru a obține un joc cît mai clar, cu avantaje certe, fără să permită adversarului nici cea mai mică șansă de contrajoc. **13 ... Td7 14 Td2 T : d2+ 15 R : d2 Td8+ 16 Re2 c5.** Amenințarea 17 Tc1 obligă practic pe negru la această mutare.

A rezultat poziția din diagrama 293, în care se pare că negrul are șanse de egalare cu Td8—d4—b4 urmat de c5—c4. Petrosian împiedică acest plan deschizînd imediat coloana „a" cu **17 a5 ! Td7.** Nu era mai bine 17 ... Td4 din cauza 18 a : b6 a : b6 19 Nd2 și amenințarea Tg1—a1—a7 îl obligă pe negru la reîntoarcere pentru supravegherea orizontalei a șaptea. **18 a : b6 a : b6 19 Ta1 Rg7 20 Ta6 Tb7 21 Ta8** și negrul nu are altă continuare decît **21 ... Rf6 22 Tc8 Ce5 23 Re3 Cd7 24 Tc6+ Rf7 25 e5 Cf8 26 Tf6+ Rg7 27 Re4** (se pregătește sacrificiul aparent Nh6+ urmat de T : f8 și decisiva pătrundere a regelui alb) **27 ... b5** (lipsa de mutări determină în cele din urmă pierderea unui pion) **28 Tc6 Rf7 29 T : c5 Ce6 30 Td5 Re7 31 Ne3 Tb8 32 Td6 b4 33 Ta6 Tb5 34 Ta7+ Re8 35 f4 Rf8 36 f5** și Botvinnik a cedat.

293

Petrosian — Botvinnik, 1963

Albul cîștigă

În partida a 19-a Petrosian cu albele a reușit de asemenea să obțină un avantaj clar în finalul prezentat în diagrama 294. În poziția negrului

294

Petrosian — Botvinnik, 1963

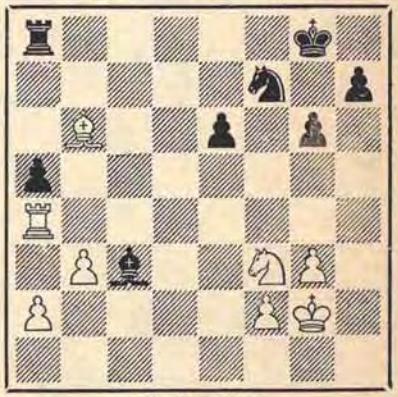

Albul cîștigă

se remarcă pionii slabi din a5 și e6, și din nou piesele albe pot ocupa cu ușurință cîmpurile centrale. Mai întîi ocuparea diagonalei mari cu **1 Nd4**, și cunoscînd că schimbul nebunilor duce imediat la pierderea unui pion, Botvinnik a răspuns cu **1 ... Nb4** și a urmat : **2 a3 Nd6 3 b4 Nc7 4 Nc3 Rf8.** Aceasta a fost mutarea dată în plic de Botvinnik, la care Petrosian a răspuns cu **5 b5**, ca rezultat al unei minuțioase analize, deși aparent 5 b : a5 oferă un joc confortabil. **5 ... Re8 6 Tc4 Rd7 7 a4 Tc8 8 Cd2 Cd6 9 Td4 Re7 10 Td3 Cb7 11 Ce4 e5 12 Nb2.**

Sporirea treptată a avantajelor poziționale pînă la maximum posibil s-a terminat și a rezultat poziția din diagrama 295, în care Petrosian tre-

295

Petrosian — Botvinnik, 1963

Negrul la mutare, albul cîștigă

buie să treacă la soluții tactice care să decidă partida. Acum se amenință Na3+ urmat de Cg5 sau Cf6 sau Td7, după cum se va deplasa regele negru. **12 ... Nb6 13 Na3+ Re6 14 Cg5+ Rf5 15 C : h7 e4 !** Botvinnik încearcă totul ca să se salveze și acum albul greșește jucînd **16 g4+?** (simplu și puternic ar fi fost 16 Td7, însă ambii jucători erau în criză de timp) **16 ... Rf4 ! 17 Td7 Tc7 18 T : c7 N : c7 19 Cf6** și în poziția rezultată din diagrama 296 Botvinnik greșește jucînd **19 ...**

296

Petrosian — Botvinnik, 1963

Negrul la mutare, remiză

Nd8? ; șanse de salvare ar fi oferit mutarea 19 ... Nd6 și după 20 N : d6 (obligat, astfel urmează 20 ... Cc5) 20 ... C : d6 excepționala rezistență depusă pînă aici de Botvinnik ar fi fost încununată de succes. Mai gravă însă ar fi fost autoblocarea 19 ... Ne5? după care 20 Nc1 ±. Acum sarcina albului devine mai ușoară. **20 Cd7 R : g4 21 b6** și se amenință decisiv 22 Cc5. **21 ... Ng5 22 Cc5 C : c5 23 N : c5 Nf4 24 b7 Nb8** (altfel 25 Na7) **25 Ne3 g5 26 Nd2 Rf5 27 Rh3 Nd6 28 N : a5 g4+ 29 Rg2** și Botvinnik a cedat. Acesta a fost ultimul cîștig al lui Petrosian, realizînd o diferență de scor de trei puncte (11-8), și a pecetluit rezultatul meciului, următoarele trei partide fiind de fapt niște remize formale, ca o recunoaștere a superiorității lui Petrosian în arta de a juca șah și, mai cu seamă, în măiestria deosebită cu care a jucat în faza finală a partidelor.

În poziţia din diagrama 297, care a survenit în a şaptea partidă a meciului pentru campionatul mondial din

297

Petrosian — Botvinnik, 1963

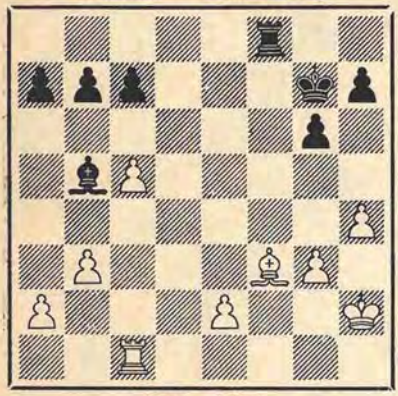

Albul cîştigă

anul 1963, albul are un pion central în plus a cărui valorificare necesită un joc precis şi dificultăţile tehnice sînt depăşite cu măiestrie de Petrosian. **1 Tc2 Te8 2 Rg2 Rf6 3 Rf2 Nc6.** Botvinnik este nevoit să provoace schimbul nebunilor, deoarece la 3 ... b6 poate să urmeze 4 a4 Na6 5 b4 cu avantaj decisiv. **4 N : c6 b : c6 5 Tc4.** Inferioritatea materială şi poziţională a negrului este prompt şi metodic folosită de Petrosian. **5 ... Re5 6 Ta4 Ta8 7 Ta6 Rd5 8 b4 Rc4 9 a3.** De asemenea, varianta care începe cu 9 T : c6 R : b4 10 T : c7 este cîştigătoare pentru alb, însă Petrosian preferă întotdeauna căile metodice şi absolut sigure de cîştig. **9 ... Rb5 10 Ta5+ Rc4 11 Re3.** După ce aripa damei a fost fixată, regele alb pătrunde victorios spre centru, ameninţînd şi pionii de pe flancul regelui. **11 ... a6 12 Rf4 Rd5 13 Rg5 Te8** (slaba speranţă a unui atac lipsit de eficienţă) **14 T : a6 T : e2 15 Ta7 Te5+ 16 Rf4 Te7.** După ce s-a realizat schimbul pionului e2 pentru pionul a7, albul a obţinut un pion liber marginal şi negrul nu mai are surse de rezistenţă. A mai urmat: **17 Tb7 Re6 18 a4 Rd7 19 Tb8!** şi negrul a cedat. Desigur, o gafă ar fi 19 a5 Rc8 20 a6 şi eliberarea turnului din b7 nu este posibilă decît cu sacrificii de pioni, după 20 ... Te6.

Petrosian nu are o predilecţie deosebită pentru perechea de nebuni, după cum se poate constata din evoluţia finalului din diagrama 298. În parte

298

Petrosian — Borisenko, 1950

Negrul la mutare

obligat de adversarul său (Borisenko) care conducea piesele negre, a acceptat să cîştige un pion într-o poziţie cu centrul deschis, în care se pare că negrul are compensaţie suficientă pentru pionul în minus. **1 ... Ne5.** Principala contraşansă a negrului constă în deschiderea poziţiei şi obţinerea de atac pe flancul regelui. **2 g3 g5 3 Te1 Td8+ 4 Re2!** (Regele se deplasează spre propriul său flanc ca să-şi asigure . apărarea pionilor) **4 ... h5 5 Rf2 f6 6 Td1 Ta8.**

Manevra Ta8 — d8 şi înapoi nu a fost bine inspirată, deoarece a cedat albului importante tempouri (coloana „d").

Este foarte greu de găsit o continuare cu finalitate pentru negru. **7 a4 h4 8 Cd5 h : g3+ 9 h : g3 N : d5** (tristă necesitate. La 9 ... Tb8 urmează 10 Ce7+, 11 Cc6 urmat de 12 C : e5) **10 T : d5 Rf7 11 Td7+ Re6 12 Tb7 Tb8 13 T : b8 N : b8** și a survenit poziția din diagrama 299, în care cîștigul

299

Petrosian — Borisenko, 1950

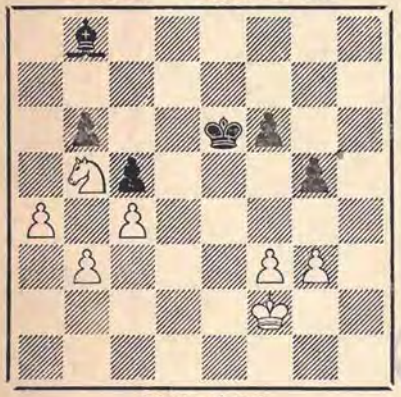

Albul cîștigă

pentru alb este cert, însă necesită o tehnică precisă care de altfel este specifică lui Petrosian. **14 Cc3 Nc7 15 Cd5 Nd8 16 g4 f5 17 Re2 Re5 18 Rd3 Re6 19 Ce3 f4** (mai bine era 19 ... f : g4 20 f : g4 pe parcurs punîndu-se în discuție cîmpul e4) **20 Cd5 Re5 21 Cc3 Nf6 22 Ce4 Ne7 23 Rc3 Re6 24 Cf2** (cu scopul de a aduce calul la d3 și a interzice regelui negru cîmpul e5) **24 ... Nf6+ 25 Rc2 Re5 26 Rd3 Nd8** (singura posibilitate. La 26 ... Ng7 27 Ce4 iar mutările de rege nu sînt posibile, deoarece s-ar permite pătrunderea regelui alb la e4) **27 Rc3 Ne7 28 Cd3+ Rd6 29 b4.** O dată ce s-a realizat această înaintare, poziția negrului se prăbușește repede. **29 ... Nf6+ 30 Rb3 Nd4 31 b : c5+ b : c5 32 a5 Rc6 33 Ra4 Nf6 34 a6 Ne7 35 a7 Rb7 36 Rb5 R : a7 37 C : c5** și negrul a cedat.

Relevăm faptul că deși acest final se preta la unele mutări de așteptare sau de încercări deviate de la varianta principală, Petrosian, pe parcursul finalului, nu a efectuat nici o mutare de prisos! Este precizia tînărului jucător care peste treisprezece ani avea să devină campion mondial de șah.

În cel de al XXV-lea campionat al U.R.S.S. (1959) Petrosian s-a clasat pe locul II (I Tal) fără să piardă nici o partidă. Jocul său asigurător, lipsit de riscuri, duce de multe ori la poziții ca aceea din diagrama 300, care a

300

Petrosian — Bannik, 1959

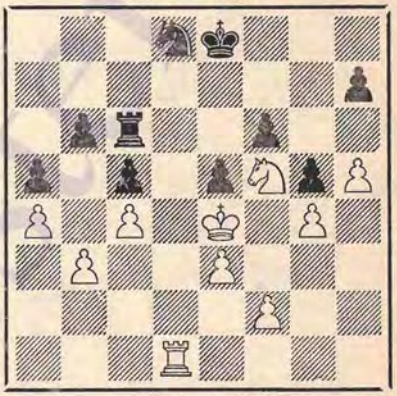

Albul cîștigă

survenit în partida cu Bannik. Problema care se pune este transformarea avantajului pozițional în avantaj material. Petrosian a continuat astfel! **1 Ch6!** (altfel după 1 ... Cf7 negru! își întărește poziția) **1 ... Ce6 2 Cg8 :** (2 Rf5 ar fi inutil din cauza 2 ... Cg7+) 2 ... **Cf8.** Negrul se apără foarte bine, la 2 ... Rf7 3 Td7+! R : g8 4 Rd5 și albul cîștigă. **3 Td2!** Trecînd mutarea negrului, Petrosian demonstrează că adversarul său se află în zugzwang. Astfel, la 3 ... Te6 4 Rf5 Rf7 5 Td8 Tc6 6 Ch6+ Rg7 7 Re4! poziția negrului este fără speranță (T. Petrosian)

3 ... Rf7 4 Ch6+ Re8 5 Cf5 Ce6 (la 5 ... Rf7 6 Td6 T : d6 7 C : d6+ Re6 8 Cc8 Cd7 și după epuizarea mutărilor de pioni regele alb pătrunde decisiv) **6 Td6 T : d6 7 C : d6+ Rd7 8 Cb5.** Acum negrul nu mai poate împiedica pătrunderea regelui la d5 sau f5. **8 ... Cg7 9 h6 Ce8 10 Rd5** și după mutarea disperată **10 ... f5** a mai urmat **11 R : e5 f : g4 12 Cc3 Re7 13 Ce4 Rf7 14 Rf5 g3 15 f : g3 g4 16 Cg5+ Rg8 17 Re6 Cc7+ 18 Rd7 Ca6 19 e4 Cb4 20 e5 Cd3 21 e6** și negrul a cedat.

Dintre finalurile cu T+C și pioni, instructivă este poziția din diagrama 301, care a survenit în partida Stoltz—

301

Stoltz — Petrosian, 1953

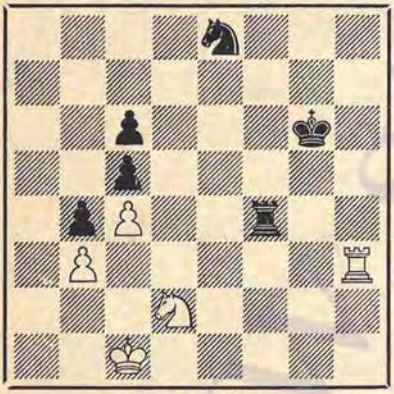

Negrul câștigă

Petrosian (București, 1953). Pionul în plus al negrului nu are o importanță prea mare, fiind dublat. Poziția albului prezintă însă o slăbiciune ce trebuie permanent supravegheată la b3, din care cauză evoluția partidei se desfășoară în jumătatea de tablă a albului. În plus, negrul posedă mai mult spațiu și deține un important punct de sprijin la d4, cu ajutorul căruia poate forța, la momentul oportun, trecerea într-un final de cai și pioni sau numai de pioni, care să-i asigure câștigul. Partida a continuat astfel : **1 ... Cd6 2 Te3** (pentru a răspunde la 2 ... Cf5 cu 3 Te6+) **2 ... Rf6 3 Tf3 Re5** (dacă negrul schimba turnurile finalul ar fi fost remiză) **4 Te3+** (acum, dacă albul ar fi schimbat turnurile, negrul ar fi câștigat. De exemplu : 4 T : f4 R : f4 5 Rc2 Cf5 singura cale de câștig, la 5 ... Re3 6 Cf1+ Rf2 7 Ch2 Re2 8 Cg4 Cf5 9 Ce5 Cd4+ 10 Rb2 Rd2 11 Cd7 Ce6 12 Ce5 Cf4 13 Cf3+ Re3 14 Cg5 remiză — 6 Rb2 Re3 7 Cf1+ sau Rc2 Cg3 ! ! și negrul stă mai bine. 7 ... Re2 8 Ch2 Ch6 ! ! cu câștigul calului) **4 ... Rf6 5 Tf3 Rf5 6 Th3 Re5 7 Rc2.** La 7 Te3+ negrul intenționa 7 ... Rd4 8 Te6 Cf5 9 T : c6 Ce3 cu presiune puternică. Interesantă este încercarea directă de câștig 9 ... Rc3 ! ? 10 T : c5 Cd4 11 Rd1 Tg4 12 Te5 (12 Re1 Cc2+ și negrul stă mult mai bine) 12 ... Cc2 13 Cf3 și nu se vede un câștig pentru negru. În varianta 7 Cf3+ (în loc de 7 Rc2) 7 ... Re4 8 Cd2+ Rd4 9 Cf3+ Re3 10 Ce5+ Re4 11 C : c6 Cf5 calul alb este complet scos din joc.

7 ... Cf5 8 Rd3 Tg4 9 Tf3 Td4+ 10 Re2 (După cum se va vedea, regele alb stă mai rău aici decît la c2) **10 ... Td8 11 Th3** (albul nu poate întreprinde nimic) **11 ... Cd4+ 12 Re3 Cf5+ 13 Re2 Rf4 14 Tf3+ Rg4 15 Td3 Cd4+ 16 Rf2 Tf8+** Negrul realizează acum o rară poziție de zugzwang ! **17 Re1 Te8+ 18 Rf2 Rf4 !**

A survenit poziția de zugzwang din diagrama 301/a. Turnul alb nu are mutări. S-a mai jucat **19 Rf1 Te3 20 T : e3 R : e3 21 Re1 Rd3** și albul cedează.

Un final de turnuri cu cinci pioni contra patru pe aceiași parte a tablei a survenit în partida Petrosian—Tal la turneul pretendenților, Curacao, 1962 (diagrama 302). Albul la mutare a continuat cu **1 Rf4** și Tal a răspuns cu **1 ... Rf6,** pentru a interzice pătrunderea regelui alb. **2 h3 h5 ?** Tal nu este un expert în finaluri, altfel ar fi jucat mutarea 2 ... h6 prin care se asigură oarecare mobilitate regelui negru, fără ca albul să poată pătrunde la g5 cu tur

301/a

Stoltz — Petrosian, 1953

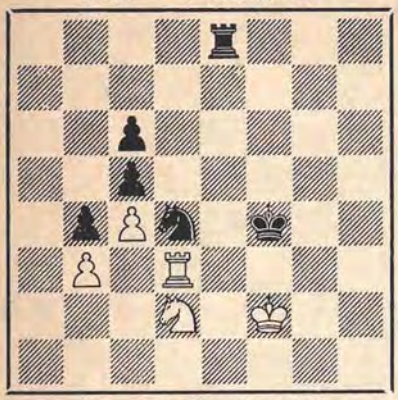

Zugzwang. Negrul cîştigă

302

Petrosian — Tal, 1962

Albul la mutare

nul sau cu regele. **3 Ta8 Tb7 4 Tg8 Tb2 5 Rf3.** Petrosian este ca întotdeuna foarte atent. La mutarea naturală 5 f3 ar fi urmat 5 ... Tb4 cu ameninţarea de mat 6 ... e5+ ceea ce l-ar fi obligat pe alb să joace 6 g4 şi după 6 ... h : g4 7 f : g4 e5+ 8 Rg3 e : d4 sau 6 Te8 Ta4 7 g4 h : g4 8 f : g4 f : g4 9 R : g4 Tb1, în ambele cazuri negrul are şanse bune de remiză. **5 ... Td2 6 h4 Re7 7 Tg5 Rf8.** Singura soluţie de mare rezistenţă este limitarea acţiunii turnului alb. **8 T : h5 Rg7 9 Tg5+ Rh7 10 h5 Ta2** (la 10 ... Rh6 11 Tg8 R : h5 12 Tg7 f6 13 Te7 şi albul cîştigă) **11 g4 Rh6 12 Tg8 Rh7 13 Te8 ! f : g4+ 14 Rg3 Rh6 15 Te7 Rg7 16 Tc7 Tb2 17 Tc5 Rf6 18 d5 ! Tb4 19 h6 !** (La 19 d6 Tb6 20 d7 Td6 21 Tc7 Rg5 ! cu şanse de remiză) **19 ... e : d5 20 T : d5 Rg6 21 Td6+ Rg5** (21 ... f6 22 h7 Tb8 23 R : g4 sau 22 ... R : h7 23 T : f6 urmat de Tf4 şi albul cîştigă) **22 h7 Tb8 23 Td1 ! Th8 24 Th1** şi Tal a cedat, rezistenţa fiind inutilă. La 24 ... f5 25 Th2 (tempo) 25 ... Rg6 26 Rf4 Rf6 27 Th6+ Rg7 28 Rg5 şi negrul nu mai are resurse de rezistenţă.

O poziţie instructivă prin soluţia tehnică de cîştig este prezentată în diagrama 303. Mai întîi Petrosian a jucat **1 Tb5**, dar la răspunsul adversa-

303

Petrosian — Birbrager, 1966

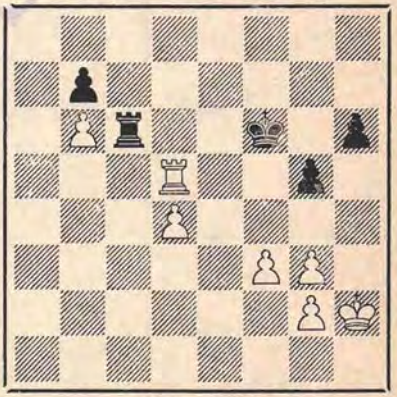

Albul cîştigă

rului **1 ... Tc4** s-a reîntors cu turnul **2 Td5**, cunoscînd că soluţia de cîştig trebuie să fie cu turnul pe orizontala a cincea şi renunţînd astfel la apărarea

pionului b6. 2 ... **Tc6 3 Rh3 T : b6 4 Rg4 Tb2 5 Td6+ Rg7 6 Rf5 T : g2 7 g4 Tf2 8 Td7+ Rf8 9 Rg6 !** Prin manevra de cîştig Petrosian a cedat doi pioni ca să pătrundă decisiv cu turnul şi cu regele, aşa cum a demonstrat şi Capablanca în multe din finalurile sale. **9 ... T : f3 10 R : h6 b5 11 R : g5 b4 12 Tb7 b3 13 Rg6 Re8** (la 13 ... Td3 urmează 14 g5 T : d4 15 Tb8+ Re7 16 T : b3 şi negrul nu poate împiedica intrarea în poziţia Lucena cu Rg7 şi pionul la g6) **14 g5 Rd8 15 Rh5 Re8** (nici 15 ... Rc8, care a fost intenţia iniţială a negrului, nu foloseşte : 16 Tb4 Tg3 17 Rh4 şi albul cîştigă nepermiţînd turnului negru dubla cţie de apărare a pionului b3 şi de supraveghere a coloanei „g") **16 g6** şi negrul a cedat. La 16 ... Rf8 17 d5 Tf5+ 18 Rh6 T : d5 19 Tb8+ Re7 20 T : b3 Rf8 21 Tb8 + Re7 22 Rg7 intrînd în poziţia Lucena sau 16 ... Th3+ 17 Rg5 Tg3+ 18 Rf6 Tf3+, 19 Re6 **T e3** + 20 Rd6 Tg3 21 g7+ etc.

Cu o calitate mai puţin, dar cu o oarecare compensaţie avînd în vedere pionul avansat de la e3 şi perechea de nebuni, se prezintă poziţia din diagrama 304, care a survenit în partida

304

Botvinnik — Petrosian, 1966

Albul la mutare

Botvinnik—Petrosian în campionatul pe echipe al U.R.S.S. din anul 1966. Prima mutare a albului este o greşeală : **1 Tfe1?**, trebuia jucat 1 c5 pentru a nu permite blocarea definitivă a pionului c4, dar şi atunci nu se vede un cîştig clar pentru alb. Negrul îşi poate permite să ia pionul : 1 ... N : a2 şi după 2 Tf4 e2 3 Te4 Nb2 4 Te1 Nc3 5 T4 : e2 N : e1 6 T : a2 a5 7 c6 avantajul este prea mic. Mai grav pentru alb ar fi fost 1 Nd5? pentru a lichida puternica colaborare între piesele negrului. Acum nu e bine 1 ... N d5 2 c : d5 T : d5 3 Tf7 şi amenințarea 4 Tc8# obligă pe negru la 3 ... Td8 şi după 4 Te7 albul are toate şansele de cîştig, ci 1 ... T : d5 ! 2 c : d5 e2 ! 3 Tf3 (3 Tfe1? N : d5#) 3 ... N : d5 4 Rg2 Nc3 ! şi după transformare negrul rămîne cu o piesă în plus) **1 ... Nc5 2 Nf3 Ne6 3 Rg2 Td2+ 4 Te2 Nf5 5 Tc3** şi dintr-o dată Botvinnik este nevoit să cedeze după mutarea **5 ... Ne4** pe care probabil că nu a prevăzut-o. Într-adevăr, la 6 N : e4 T : e2+ ; la T : d2 urmează 6 ... e : d2 şi negrul transformă. Este extraordinar de constatat că poziţia albului s-a prăbuşit numai în cinci mutări.

Survenit în partida Petrosian—Najdorf de la turneul din Santa Monica, 1966, finalul din diagrama 305 este deosebit de instructiv prin modul în care trebuie folosită gruparea de T+N contra T+C, avînd ca avantaj minimal un pion în plus pe aceeaşi parte a tablei.

Negrul la mutare a jucat **1 ... Td4** considerînd că după **2 N : b5 Cc3 3 Ta8+ Rg7 4 Ne8 T : b4 5 Ta7 Rf8 6 N : f7 Te4 7 Nb3 Te7** poziţia rezultată este o remiză certă avînd în vedere materialul redus şi posibilitatea teoretică de a-şi sacrifica calul pentru ultimul pion al albului. Petrosian reuşeşte totuşi să cîştige acest final trecînd prin următoarele faze : a

305

Petrosian — Najdorf, 1966

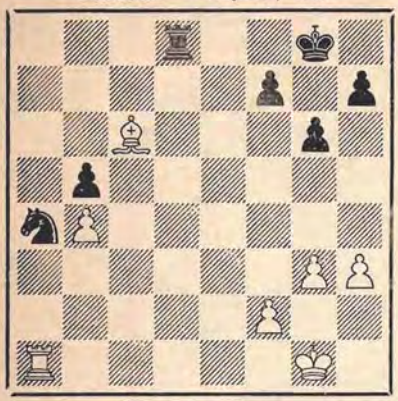

Negrul la mutare

restrîngerea la maximum a sferei de acțiune a pieselor negre' ceea ce s-a realizat după mutările: **8 Ta8+ Te8 9 Ta6 Te7 10 Rg2 Ce4 11 Nc2 Rg7 12 Tc6 Cf6 13 Tc5 Ce8 14 Nd1 Cf6 15 h4 h6** (diagrma 306). Deși se obține un cîmp de manevră pentru

306

Petrosian — Najdorf, 1966

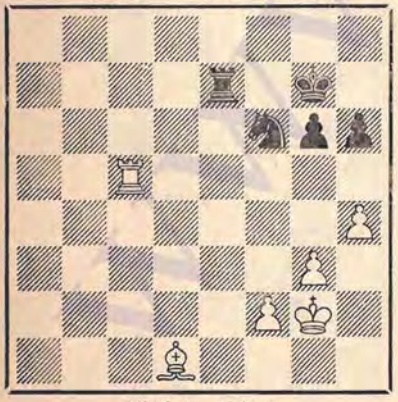

Albul la mutare

cal la h7 și pionul g6 se poate apăra cu Cf8, această mutare trebuie considerată ca o slăbire esențială a poziției În situația că se păstra pionul la h7, albul nu ar fi avut altceva mai bun decît împingreea h5 urmat de h : g6 și după instalarea turnului pe orizontala a șasea și a nebunului la c2, amenințarea g4—g5 este greu de contracarat; b) **centralizarea regelui: 16 Nc2 Ch7 17 g4 Cf8 18 Rg3 Ta7 19 Ne4 Te7 20 f3 Td7 21 Nd5 Ta7 22 Rf4 Te7 23 Tc6 Td7 24 Re4 Te7+ 25 Rd4 Ta7 26 Rc5 Td7 27 Tb6 Tc7+ 28 Rd4 Te7 29 f4 Ch7 30 Ne6 Cf8 31 Nb3 Ch7 32 Nd5 Tc7 33 Re5** (diagrama 307).

307

Petrosian — Najdorf, 1966

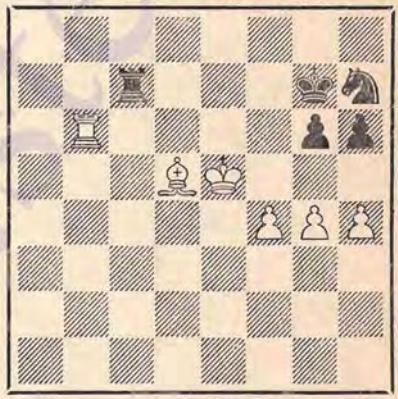

Albul cîștigă

Albul a realizat maximum de presiune în centru și Petrosian este încă în căutarea metodei de cîștig. Negrul este restrîns la o pasivitate totală și nu are altceva mai bun decît să controleze cu turnul cîmpurile orizontalei a șaptea. **33 ... Te7+ 34 Rd6 Ta7 35 Ne6.** Cu excepția cîmpului a7, orizontala a șaptea fiind acum supravegheată de alb, negrul este nevoit să mute calul **35 ... Cf8** (mai bine era 35 ... Cf6 după care 36 Nc8 nu mai are efectele din partidă, avînd

în vedere 36 ... Ce8+ !) ; c) **realizarea pionului liber și forțarea cîștigului cu mutările: 36 Nc8 Tf7 37 f5 g : f5 38 g : f5 Ch7 39 Tb1 ! Rf6 40 Rd5 Cf8 40 Tb6+ Rg7 41 Re5 Te7+ 42 Rf4 Tc7 43 Nb7 Tc5 44 Nf3 Ta5 45 h5 Ta4+ 46 Ne4 Ch7** și s-a ajuns în poziția din diagrama 308, în care reali-

308

Petrosian — Najdorf, 1966

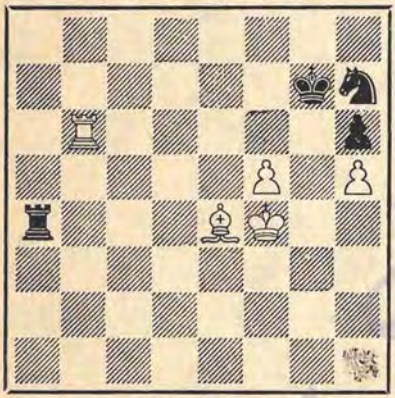

Albul cîștigă

zarea victoriei nu mai constituie o problemă. **47 Re5 Cf8 48 Tb7+ Rh8 49 Tb8 Ta5+ 50 Nd5 Rg7 51 f6+ Rh7 52 Tb7+** (o gafă ar fi fost 52 T : f8 din cauza 52 ... T : d5+ și remiză) **52 ... Rh8 53 Tc7 Tb5 54 Tc8 Rh7 55 Rd6** și negrul a cedat.

În poziția din diagrama 309, survenită în partida Petrosian—Gligorici (turneul pretendenților, 1959), avantajul material al albului trebuie consolidat. Petrosian a continuat cu **1 Te4** în scopul de a-și asigura apărarea celor doi pioni de pe orizontala a patra **1 ... Rh7** (cel mai activ răspuns, deși după 1 ... Tb8 este greu de găsit o continuare concludentă pentru alb, deoarece la manevra Tg1—a1—a5 negrul poate dubla turnurile pe coloana „g" obținînd un puternic contrajoc)

309

Petrosian — Gligorici, 1959

Albul la mutare

2 C : b5 Ta2 3 Cd4 C : d4 4 T : d4 Te7 5 f5 Te2 6 Th4 Tf2 7 b5.

O invitație la greșeala care urmează și pe care o relevăm în diagrma 310. **7 ... Tab2?** Negrul are compensație suficientă pentru cei doi pioni în minus. Această mutare negîndită duce ime-

310

Petrosian — Gligorici, 1959

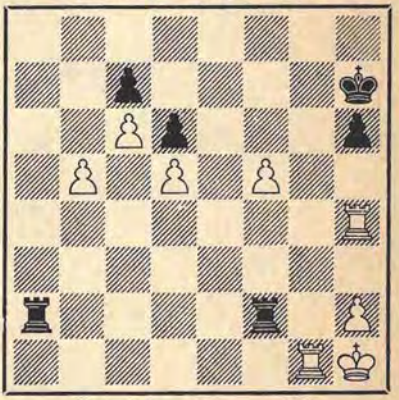

Negrul la mutare, remiză

diat la pierdere. Trebuia jucat 7 ... Tac2 !, după care remiza era asigurată. Încă mai multă rezistență ar fi oferit chiar și 7 ... T : f5 8 b6 c : b6 9 Tc1 Tf8 10 c7 Tc8 și nu se vede o cale clară de cîștig pentru alb. În partidă a urmat : **8 b6 !** și Gligorici după 40 minute de gîndire a dat în plic **8 ... T : b6** (Salvare nu mai exista : la 8 ... c : b6 9 Tc1 Tbc2 10 T : c2 T : c2 11 Tg4 ! și unul din pionii liberi se transformă) **9 Thg4 Tb8 10 Tg7+ Rh8 11 T7g6** și negrul cedează : la 11 ... Rh7 decide 12 f6 Tf8 13 Tg7+ Rh8 14 T : c7.

Urmărind avantajele poziționale minimale Petrosian a reușit să cîștige turneul de la Los Angeles din luna iulie 1963, la cîteva luni după cucerirea titlului de campion mondial. Finalul care a survenit în partida Petrosian—Panno, este prezentat în diagrama 311. În timp ce negrul ară

311

Petrosian — Panno, 1963

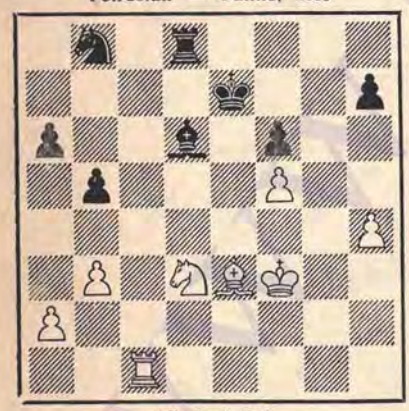

Albul cîștigă

figurile angajate în apărare, atît calul cît și nebunul neputînd să părăsească cîmpurile pe care se află pentru a neutraliza eventualele pătrunderi ale figurilor adverse, albul are unimportant „pion strategic" la f5 și poate obține un final mai avantajos, indiferent de schimburile ce pot surveni în partidă. **1 Cf4 Tg8** (amenințarea latentă Tg3+ obligă pe alb la schimbul nebunilor) **2 Cd5+ Rf7 3 Nf4 ! Td8 4 N : d6 T : d6 5 Tc7+ Cd7 6 Re4 Re8 7 h5 !** Spațiul devine din ce în ce mai restrîns pentru negru și singura figură ce mai poate muta este regele. **7 ... Rd8 8 Tc2 !** (calea cea justă, deși turnul părăsește orizontala a șaptea. La 8 Ta7 Re8 9 Ta8+ Rf7 și 10 Th8 nu folosește din cauza 10 ... Cf8) **8 ... h6** (Necesar, altfel joacă albul h6 urmat de b4, Tg2 și Tg7) **9 b4 Cb6 10 C : b6 T : b6** (Finalul de turnuri rezultat prezintă oarecari dificultăți tehnice și este condus cu precizie de Petrosian) **11 Tg2 Td6 12 Tg6 Re7 13 T : h6 Td2 14 Th8 T : a2 15 h6 Th2 16 Rd5 Rf7 17 Ta8 T : h6 18 Ta7+ Rg8 19 T : a6 Th4 20 Rc5 Rg7 21 Td6 Te4 22 Td5 Te5 23 T : e5 f : e5 24 R : b5** și negrul a cedat, varianta următoare fiind obligată : 24 .. Rf6 25 Rc5 R : f5 26 b5 e4 27 Rd4 Rf4 28 b6 e3 29 b7 e2 30 b8D+ iar la 26 ... Re6 27 Rc6 e4 28 b6 e3 29 b7 e2 30 b8D e1D 31 De8+ urmat de D : e1.

Valorificarea avantajului material minimal în finalurile cu patru turnuri pe tablă este recunoscută de toți teoreticienii ca deosebit de dificilă. Un exemplu de cum trebuie condus un astfel de final este prezentat în poziția din diagrama 312, care a survenit în partida Najdorf—Petrosian la turneul de la Santa Monica, 1966. **1 ... Tf5 2 g4 Td5 !** (sprijină înaintarea pionului d4. Neconvingătoare ar fi fost continuarea 2 ... Tfb5 3 Rf3 și dacă 3 ... T : b2 4 T : d4+ urmat de T : a4 cu remiză) **3 Rf3 d3 4 Tf6 b5 5 Tf4 Tc4 !** (La 5 ... Tb3 6 Re3 cu amenințarea 7 Td4 și remiză) **6 Te4 ! Rc6 7 Re3 Tc2 8 g5 Tc1 9 Tg4** (sau 9 T : d3? Te1+ și negrul cîștigă un turn) **9 ... Te1+ 10 Rf2 Te8 11 g6** (Albul a manevrat foarte bine și pionul „g" a devenit periculos. Petrosian joacă însă cu calm, menținînd multă vreme apărarea

312

Najdorf — Petrosian, 1966

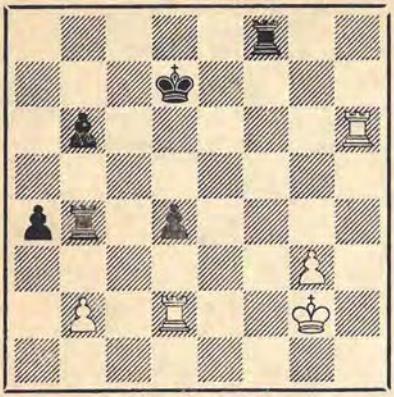

Negrul cîştigă

importantului pion din d3) **11 ... Rc5 ! 12 g7 Tdd8 13 Rf3 b4 14 Rf2 Rb5 15 Rf3 a3 16 b : a3 b : a3 17 Rf2** şi s-a obţinut poziţia din diagrama 313 în care se pare că albul poate realiza remiza, deoarece continuarea 17 ... a2 18 T : a2 d2 duce la

313

Najdorf — Petrosian, 1966

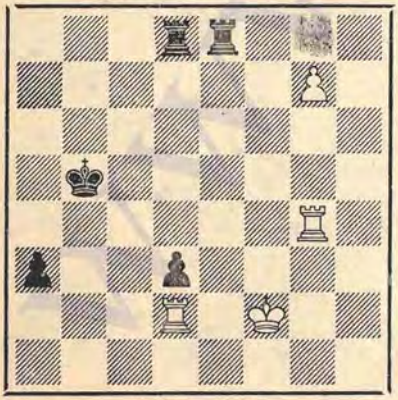

Negrul cîştigă

egalitate, albul dînd şahuri pe cîmpurile b2, c2 şi a2, iar regele negru nu poate apare pe coloana „d" din cauza T : d2+. De asemenea, la 17 ... Ta8 18 T : d3 a2 19 Tb3+ urmat de şahuri pe orizontala treia pînă ce regele negru ajunge la f5 şi albul joacă Te3 : e8 alD şi Te8 : a8, după care e rîndul negrului să se mulţumească cu remiză. Petrosian găseşte o soluţie ascunsă de cîştig. **17 ... Tg8 ! 18 Re3 Td7 19 T : d3 T : d3+ 20 R :d3 a2 21 Tg1 T : g7 22 Ta1 Tg2 ! 23 Rc3 Ra4 24 Th1 Ra3 25 Tf1 Tg8 26 Th1 Tc8+** şi Najdorf a cedat. Negrul a cîştigat cu ultimul pion.

Evitînd cu supleţe complicaţiile jocului de mijloc în partida sa cu campionul S.U.A, R. Fischer, jucat la Santa Monica, 1966, Petrosian cu negrele trebuie să combată avantajul de dezvoltare şi de spaţiu pe care albul l-a obţinut. În poziţia din diagrama 314 negrul trebuie să caute

314

Fischer — Petrosian, 1966

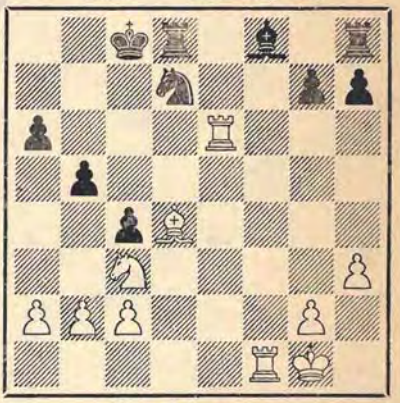

Negrul la mutare

salvarea prin mijloace combinative, neexistînd mutări satisfăcătoare de dezvoltare a figurilor rămase în urmă (T şi N). Petrosian a jucat **1 ... Cc5 !** atacînd simultan nebunul din d4 şi

turnul din e6 şi Fischer trebuie să accepte continuarea **2 Tc6+** deoarece la 2 T : f8 urmează simplu 2 ... C :e6. **2 ... Rb7 3 T : c5 T : d4!** şi după cedarea pionului g7 cu **4 Tcf5 Nd6 5 Tf7+ Rc6 6 T : g7** iniţiativa de final trece de partea negrului care a continuat cu **6 ... b4 7 Ca4 Td5** (mutarea asigurătoare. Încercarea de a obţine mai mult cu 7 ... Td2 prezenta mari pericole, spre exemplu 8 Tf2 Nh2+ 9 Rf1 Td1+ 10 Re2 Ta1 11 Tf6+ Nd6 12 Ta7 T : a2? 13 T : a6+ Rb5 14 Ta : d6 şi albul cîştigă: 14 ... T : a4 15 Tf5+sau 14 R : a4 Ta6+) **8 b3 Ne5 9 Te7 c3 10 Te6+ Nd6 11 11 Te4! Tf8!** Petrosian sesizează că 11 ... Td2 ar fi o mutare pripită deoarece albul nu joacă 12 Tf2? Td1+ 13 Tf1 Nh2+ 14 Rf2 Tf8+ cu pierderea unui turn, ci 12 Tc4+ Rb7 (12 ... Rd7 13 Cb6+ Re6 14 Te4+ Ne5 15 Tfe1 şi albul cîştigă) 13 Tf7+ Rb8 14 Cb6 sau 14 Tc6 cu mari pericole pentru negru **12 T : f8 N : f8.** Acum, datorită inactivităţii calului alb şi a pionului slab din c2, negrul poate aştepta liniştit desfăşurarea evenimentelor, albul neputînd valorifica pionul în plus de pe flancul regelui. S-a mai jucat: **13 Rf2 Nd6 13 Te2 Tf5+ 14 Re3 a5 15 Tf2 Te5+ 16 Rf3** (Nu este bine 16 Rd4 Td5+ 17 Rc4? Ne5 şi negrul cîştigă) **16 ... Tf5+ 17 Re2 Te5+ 18 Rf1 h5!** şi în poziţia rezultată din diagrama 315 nu există cale de cîştig. La singura încercare plauzibilă 19 g4, urmează **19 ... h4!** şi dacă 20 Tg2 Te3 şi nu merge 21 g5 Ne5 22 g6 Ng7 şi albului este în pericol De aceea Fischer a continuat cu **19 Te2 Tf5+ 20 Tf2** şi s-a mulţumit cu remiză.

Finalul din diagrama 316 care a survenit în partida Petrosian—Taimanov în al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1951), în care speranţele de remiză ale negrului se bazează pe prezenţa nebunilor de culori diferite ce necesită o tehnică precisă din partea albului pentru a realiza victoria. Amenînţat fiind cu manevra Ne5 urmat de Nb8, făcînd astfel prizonier turnul din a8, negrul a jucat **1 ... d6.** Dacă direct 1 ... Nd5, atunci 2 Ne5 Tc8 3 Tb5 şi ameninţarea Tb8 este decisivă. Interesant şi mai estetic este 1 ... Nd5 2 Ne5 Tc8 3 T : d5 e : d5 4 Nc7

315

Fischer — Petrosian, 1966

Remiză

316

Petrosian — Taimanov, 1951

Albul cîştigă

Rf7 5 Rf2 Re6 6 Rf3 Ta8 7 Nb7 şi după intrarea regelui alb pe coloanele centrale şi terminarea mutărilor de pioni, albul cîştigă intrînd cu regele la b7 2 **Nb4 Nd5 3 N : d6 Tc8 4 Nc5?** Ca de obicei Petrosian joacă cele mai sigure mutări şi evită continuarea elegantă 4 T : d5! e : d5 5 Nc7! Rf7 6 Rf2 Re6 7 Rf3 Ta8 8 Nb8 şi după mutările 8 ... Rd7 9 Re2 Rc6 10 Rd3 Rc5 11 Rc3 g6 12 h3 h6 13 h4 h5 14 Rd3 se obţine poziţia din diagrama 317, în care negrul fiind la mutare nu

317

Analiză. M. Rădulescu

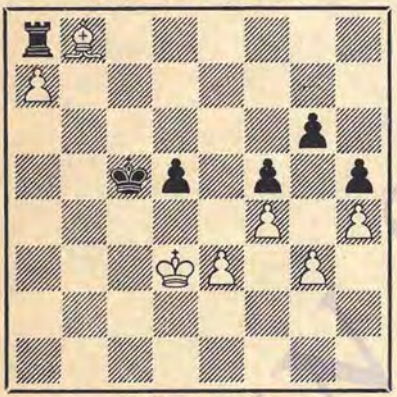

Albul cîştigă

mai poate împiedica pătrunderea decisivă a regelui alb, ex.: 14 ... Rb5 15 Rd4 Rc6 16 Re5 Rc5 17 Rf6 Rc4 18 R : g6 Rd3 19 R : f5 R : e3 20 Rg6 d4 21 f5 d3 22 f6 d2 23 Nf4+ Re2 24 N : d2 R : d2 25 f7 Re3 26 R : h5 şi albul cîştigă. Cu toată lungimea variantei mutările sînt practic silite şi calea de cîştig e clară.

4 ... Rf7 5 Rf2 Re8 6 Re2 h6 7 Rd3 g5 8 Tb5 Rd7 9 Rd4 g4 10 Tb8 h5 11 Nb6 Nf3 12 Re5 Nd5 13 Rf6 Te8 14 Rg5. Albul nu se grăbeşte să efectueze mutările decisive. **14 ... Tc8 15 R : h5 Ne4 16 Rg5 Nd5 17 Rf6 Te8 18 Nd4 Tc8 19 Ne5 Te8 20 Rf7 Tc8 21 Tb6.** În sfîrşit după pătrunderea regelui la f7, această mutare ameninţă Td6+ urmat de T : d5 şi Nb8. Negrul nu mai are mutări de rezistenţă. S-a mai jucat: **21 ... Nc6 22 Nb8** şi negrul a cedat.

Partida Petrosian—Smîslov din al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1961) a prilejuit un final instructiv de turn şi patru pioni contra nebun şi şase pioni, prezentat în diagrama 318. Pen-

318

Petrosian — Smîslov, 1951

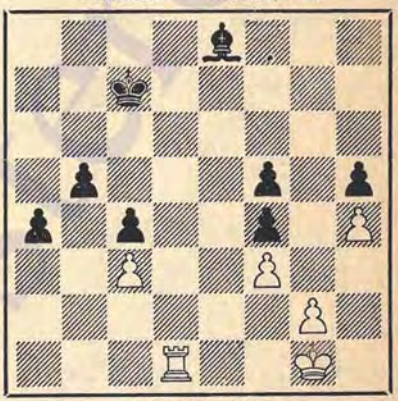

Albul cîştigă

tru a preîntîmpina contrajocul negrului pe flancul damei, albul îşi aduce regele pe acest flanc. **1 Rf2 Rb6 2 Re2 Ra5** (nu era bine 2 ... b4 3 c : b4 Rb5 4 Td8 urmat de Tb8+) **3 Tb1! a3 4 Rd2 b4!** (dacă 4 ... Ra4 5 Tb4+ Ra5 6 Rc2 şi albul trebuie să cîştige) **5 c : b4+ Ra4 6 Rc3 a2 7 Ta1 Ra3** şi în poziţia rezultată (din diagrama 319) cîştigul se obţine cu o poantă de studiu: sacrificînd turnul şi pătrunzînd în spatele pionilor. **8 R : c4!! Rb2 9 Te1 a1D 10 T : a1 R : a1 11 b5 Nd7 12 b6 Nc8 13 Rd4 Rb2 14 Re5 Rc3 15 R : f4 Rd4 16 Rg5 Re5 17 R : h5 Rf6 18 g4 Nb7 19 Rh6** şi negrul cedează.

319

Bondarevski — Petrosian, 1951

Albul cîştigă

Poziţia din diagrama 320 a survenit în partida Bondarevski—Petrosian din al XIX-lea campionat al U.R.S.S. (1951) şi reprezintă un exemplu tipic de modul cum trebuie condus un final cu figuri uşoare prin pătrunderea regelui ca forţă decisivă.

320

Bandarevschi — Petrosian, 1951

Negrul cîştigă

1 ... d3! 2 N : d3. Albul nu are alegere. La 2 Nd5 Nc4; la 2 f3 Ce5 apărînd definitiv pionul avansat. **2 ... N : d3 3 C : d3 Rc4 4 Cc1!** (sau 4 Rd2 Rb3 5 Rd1 Ce5) **4 ... d5 5 Re2 d4 6 Cd3 f6.** Negrul îşi poate permite să joace ca şi cînd ar avea un pion în plus, deoarece pionul din a4 fixează doi pioni albi. În acelaşi timp îşi asigură un cîmp de manevră pentru cal (e5), iar mutarea inexactă 6 ... Rb3 este pedepsită cu 7 Cc5+ R : b2 8 C : a4+ R : a3 9 Cc5 Rb4 10 Cd3+ Rc3 11 Cc5 cu oarecari şanse de remiză. **7 Rd2 Ce5 8 Cf4 Rb3 9 Rc1 g5!?** Momentul critic al finalului prezentat în diagrama 321. Alungarea calului se

321

Bondarevski — Petrosian, 1951

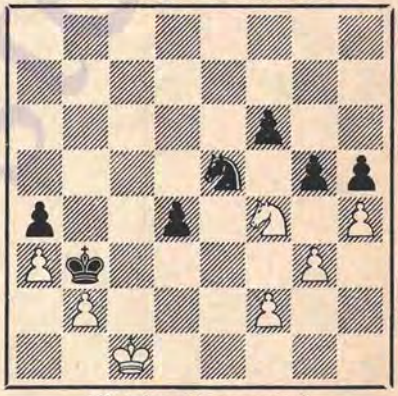

Albul la mutare, remiză

face cu scopul de a putea promova pionul „a", aşa cum a evoluat partida. Mai dificilă ar fi fost obţinerea cîştigului, dacă acesta ar fi posibil, după 10 C : h5! cu scopul de a obţine un pion liber pe coloane „h" şi acum la 10... Cd3+ care pare cea mai logică continuare, deoarece prin deplasarea calului la h4 a devenit accesibil cîmpul d3, negrul poate cîştiga astfel: 11 Rd2? C : b2 12 C : f6 g : h4 13 g : h4 R : a3 (13 ... Cc4+ 14 Rd3 C : a3 15 Cd7 urmat de

Cc5+ sau Cb6 şi sacrificiul calului pentru pionul „a", după care calul negru e forţat să oprească înaintarea pionului „h", ceea ce determină căderea ultimului pion) 14 Cd7 (sau 14 h5 Rb3 15 h6 Cc4+ 16 Re2 a3 17 h7 d3+ 18 Rf1 a2 19 h8D a1D+ 20 Rg2 De5 şi negrul are şanse concrete de cîştig) 14 ... Rb4 15 h5 a3 şi noua damă a negrului dă mat la d1.

Problema rămîne însă nerezolvată după 11 Rb1 (în loc de 11 Rd1) 11 ... C : b2 12 C : f6 g : h4 13 g : h4 şi înaintarea pionului „h" în legătură cu centralizarea calului alb asigură albului remiza.

Bondarevski a jucat mai slab, schimbînd pionii, şi lipsit de orice contraşansă a trebuit să cedeze după mutările : **10 h : g5? f : g5 11 C : h5 Cd3+ 12 Rb1 C : b2 13 Cf6 Cc4 14 Ce4 g4 15 Cc5+ R : a3 16 Rc2 Ce5 17 Ca6 d3+ 18 Rc3 Ra2 19 Cc5 a3 20 Ce4 Rb1 21 Rb3 Rc1 !**

În legătură cu contraşansa pe care ar fi oferit-o pionul „h" (la un joc corect) finalul este deosebit de instructiv.

În poziţia din diagrama 322 care a survenit în competiţia „Spartachiada U.R.S.S.—1959" tendinţele ofensive ale negrului s-au soldat cu trei pioni slabi pe flancul regelui, compensaţi însă de o puternică iniţiativă ce poate evolua pe flancul damei, ceea ce l-a obligat pe Petrosian să ia imediat măsuri de neutralizare a acţiunii negrului. Relevăm că structura de pioni a albului se prezintă armonioasă, aceasta fiind specific lui Petrosian : **1 Tab1** (într-o poziţie în care turnurile negrului colaborează atît de bine, propunerea acestui schimb este cea mai indicată continuare) **1 ... Tdd2** (uşurează sarcina de apărare a albului. Probleme mai grele pentru alb ar fi rezultat după 1 ... Ta2 2 Ta1 Tdd2 şi dacă 3 Rf1 N : e2+ ! 4 N : e2 T : e2 ! 5 T : a2 T : a2 6 Te3 atunci şansele de remiză ale negrului sînt concrete datorită faptului că deşi pionii negri sînt slabi, rămîn însă dificultăţi tehnice de realizare). **2 T : b2 T : b2 3 Tc1** (pentru a ajunge pe orizontala 3-a şi a-şi asigura apărarea pionului a3) **3 ... Ta2 4 Tc3 a5** Negrul ameninţă a5—a4 urmat de Ta2—b2—b3 sau mai simplu urmat de Nb3 şi T : a3, de aceea în poziţia din diagrama 323 albul trebuie să rezolve

322

Petrosian — Aronin, 1959

Albul la mutare

323

Petrosian — Aronin, 1959

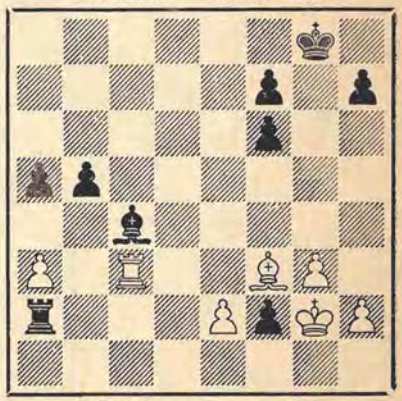

Albul la mutare, remiză

radical pericolele arătate cu **5 Ne4!**, cedarea imediată a pionului e2 fiind unica soluție. **5 ... T : e2 6 Nd3 Nd5+**. După 6 ... N : d3 7 T : d3 negrul neavînd timp să retragă turnul în spatele pionului „b", poziția ce rezultă este remiză. Spre exemplu: 7 ... Te6 8 Td8+ urmat de Tb8 sau 7 ... Te8 8 Td6 Tb8 9 T : f6 b4 10 a : b4 a : b4 11 Td6 b3 12 Td1 b2 13 Tb1 Rg7 14 Rf1 Rf6 15 Re2 Tb3 (sau 15 ... Re5 16 Rd3 Tb3+ 17 Rc4!) 16 Rd2 Rf5 (sau 16 ... Tf3 17 Re2 Tb3) 17 Rc2 Tf3 18 Tf1 cîștigul nu este posibil. **7 Rf1 Tb2 8 Tc5 Nf3 9 Re1 Tb3 10 Rd2 T : a3 11 T : b5 Rg7.** Puternicul pion din b5 l-a costat pe alb doi pioni. Acum însă piesele s-au activizat și atacul împotriva pionului slab din f7 asigură albului remiza. **12 Nc4 Ng4 13 Tb7 Nh5 14 Ta7 Ng6 15 f4 h5.** Imposibilitatea de promovare a pionului „a" și fixarea nebunului negru în apărare permite albului să încerce obținerea cîștigului. **16 Ne6! Rh6** (se amenință 17 f5) **17 Nc4 Rg7 18 Ne6 Rh6 19 Nc4 Ta1 20 Ta6 Rg7 21 Ta7 a4 22 Ta8 a3 23 h4** și negrul a consemnat remiza deoarece pionul „a" nu mai poate înainta, turnul nu are mutări laterale avînd sarcina să apere la a3, iar după ce turnul alb trece la a7 negrul nu mai are la dispoziție decît neînsemnate mutări de rege.

Avantajul albului în poziția din diagrama 324 este evident atît în ce privește spațiul, presiunea pe care o exercită asupra poziției negrului, cît și structura de pioni de pe flancul regelui. Care trebuie să fie finalul simplificat ce poate deriva din această poziție, astfel ca albul să aibă cîștigul asigurat?

În partidă, Petrosian demonstrează că punctul nevralgic al negrului rămîne pionul dublu (g7, g6) și cîștigul este destul de greu chiar după eliminarea celor trei pioni (a7, b7, c7) pentru cei doi pioni ai albului (a4, b5) **1 Tb1** (pentru ca la a7—a6 albul să

324

Petrosian — Bannik, 1953

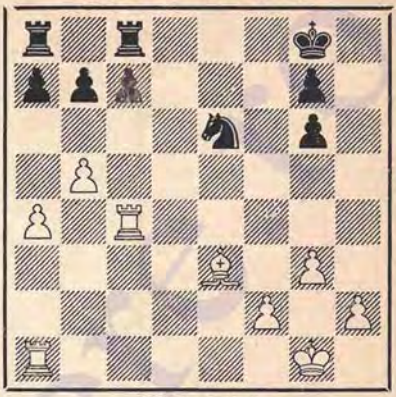

Albul cîștigă

poată răspunde cu b : a6 și negrul să fie obligat la b7 : a6) **1 ... Rf7 2 Rg2 Td8 3 Nf4 Td7 4 Tbc1 Tc8 5 h4 C : f4+?** (nebunul este ceva mai tare în această poziție, dar calul negru trebuie apreciat ca apărătorul principal al pionilor negri și cel puțin în acest moment nu era indicat schimbul) **6 T : f4+ Re8 7 Tg4 Rf7** (după schimbul calului, slăbiciunile ies în evidență) **8 Tgc4 Re8 9 Rh3 Rd8 10 Rg4 Td6 11 Rg5 c6 12 Tf4 Tc7 13 Tf8+ Re7 14 Ta8 c5 15 T : a7 c4** (prin înaintarea pionului, negrul izbutește să schimbe toți pionii de pe flancul damei și rămîne cu doi pioni contra trei pe flancul regelui, ceea ce ar asigura remiza într-un final cu cîte un singur turn pe tablă) **16 a5 Tc5+ 17 Rg4 Td4+ 18 f4 T : b5 19 a6 Td7 20 T : c4 Tb6 21 a : b7 Td : b7 22 Ta8 Rf6.** Calea de cîștig nu este încă clară, un singur lucru este cert: cunoscînd că un turn negru apără orizontala a șasea definitiv (în cazul schimbului a două turnuri), pentru a forța cîștigul albul trebuie să păstreze ambele turnuri **23 Tf8+ Tf7 24 Tfc8 Tfb7 25 Td4 Ta7 26 Td3 Tab7 27 Ta8 Tb8 28 Ta5 T8b7 29 Te5 Tb8**

30 Tdd5 T8b7 31 Tg5 Ta7 32 Tc5 Taa6 33 Tgd5 Ta7 34 Tc3 Tab7 35 Rh3 Rf7 36 Td8 Re7 37 Tcc8 Rf6 38 Rg4 Ta7 39 Th8 Tab7. Desigur că albul ar fi putut ajunge de mult în această poziţie. Seria de circa 15 mutări putea fi restrînsă la 4—5 mutări, dar în partida practică mai sînt şi alte elemente care trebuiesc luate în consideraţie, ca distragerea adversarului de la soluţia cîştigătoare, chiar atunci cînd calea de cîştig a fost descoperită la analiza „de acasă", bineînţeles în acele cazuri în care acest lucru este posibil. În poziţia din diagrama 325 calea de cîştig începe

325

Petrosian — Bannik, 1953

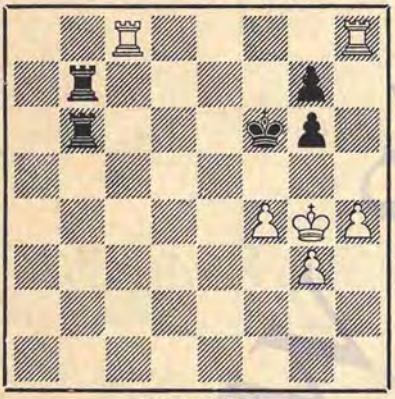

Albul cîştigă

cu **40 h5 ! g : h5+**. Negrul e obligat la acest schimb, deoarece la o mutare indiferentă ca 40 ... Ta7, urmează 41 h : g6 R : g6 42 f5+ Rf6 43 Tcf8+ Tf7 44 T : f7+ R : f7 45 Rg5 cu un final teoretic cîştigător. **41 R : h5 Tb5+ 42 Rh4 Tb1 43 Th8+** (urmează atacul asupra pionului g7 de care regele negru trebuie să se depărteze, deoarece la 43 ... Rg6 44 f5+ urmat de 45 Th8≠) **43 ... Re6 44 Tce8+ Te7 45 f5+ Rd6 47 Rg5 !** (acum schimbul unui turn este în avantajul albului, regele avînd cale deschisă spre pionul g7) **47 ... Tbe1 48 Td8+ Rc7 49 Tc8+ Rd6 50 Tfd8+ Td7 51 T : d7+ R : d7 52 Tg8 Te7 53 Rg6 Rd6 54 T : g7** şi negrul cedează. Un final de nuanţă, foarte instructiv.

Într-o situaţie critică pentru alb s-a întrerupt partida Petrosian-Furman din al XXI-lea campionat al U.R.S.S. Poziţia din diagrama 326 este astfel

326

Petrosian — Furman, 1953

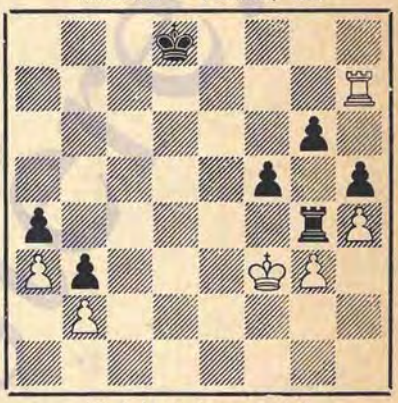

Albul la mutare, remiză

comentată de A. Konstantinopolski: „Regele alb trebuie să rămînă la f3. Dacă 1 Rf2, atunci 1 ... f4 2 g : f4 T : f4+ 3 Rg3 Tg4+ 4 Rh3 ceea ce permite negrului să atace pionul din b2 cu manevra Td4—Td3+ —Td2+ şi T : b2. Dacă albul menţine regele la f3, atunci înaintarea f5—f4 nu este periculoasă: 1 ... f4 2 g : f4 T : h4 3 Ta7 cu remiză, iar dacă regele negru se află la b8 şi mutarea Ta7 nu mai este posibilă, albul poate ataca pionul a4 prin Th7—d7—d4. Rezultă că negrul poate spera la victorie numai cu atacul asupra pionului b2, dar aceasta nu este posibil decît dacă regele negru se află la b8 şi turnul negru la d4, în care caz turnul alb nu mai are cîmpuri pentru a ataca pionul a4. Pentru ca albul să obţină totuşi remiza, el poate

interzice intrarea turnului negru la d2 cu Re3. Admiţînd că în diagrama 326 regele negru se află la b8, seria de mutări ar fi: 1 Td7 Tc4 2 Re3 Tc2 3 Td4 T : b2 4 T : a4 Tc2 5 Tb4+ sau 4 ... Rc7 5 Tb4. Dacă negrul atacă la b2 fără să ducă regele la b8, ca în poziţia din diagramă, varianta de remiză este: 1 ... Te4 2 Tf7 Tc4 3 Ta7 Td4 4 Re3 Tc4 5 Rf3 Tc2 6 T : a4= Astfel albul poate obţine remiza". În partidă s-a jucat: **1 Ta7 Rc8 2 Tg7 Rb8 3 Td7 Tc4 4 Td6 ?**. Trebuia jucat 4 Re3 şi la 4 ... Tc2, 5 Td4 T : b2 6 T : a4 Tg2 7 Tb4+ Rc7 8 Rf3 sau 6 ... Tb1 7 Rf3 b2 8 Tb4+ Rc7 9 Rg2 cu şanse mari de remiză. Dacă negrul la 4 Re3 cedează mutarea albului cu 4 ... Ra8, atunci 5 Rf3 şi la 5 ... Tc2 pionul din a4 va fi luat cu şah (A.K.) **4 ... Rb7 5 T : g6?** (încă era bine 5 Re3, analog variantelor arătate mai sus) **5 ... Tc2 6 Td6 T : b2 7 Td4.** Atacul asupra pionului a4 s-a produs prea tîrziu, dar negrul care în urma analizei „de acasă" era convins că remiza este iminentă a jucat **7 ... Rc6 ?** în loc să cîştige cu 7 ... Tc2 8 T : a4 Tc6 9 Tb4+ Tb6, ceea ce a fost un noroc pentru Petrosian. **8 T : a4 Ta2 9 Re3 Ta1 10 Tb4! T : a3 11 Rd4 Rd6** Poziţia nu mai poate evolua, şi după mutările **12 Tb6+ Rc7 13 Tb5 Rd6 14 Tb6+ Rd7 15 Rd5 Rc7 16 Tb5** finalul s-a încheiat cu un rezultat de egalitate.

Problema valorificării pionului marginal în plus cu cîte trei pioni legaţi pe flancul opus este rezolvată de Petrosian cu multă precizie în finalul din diagrama 327, care a survenit în partida sa cu Unzicker (Varna, 1962). **1 Rf3 Rf6 2 Re4 Re6 3 f3 Ta7.** Petrosian are metode proprii. El nu părăseşte cu regele flancul de pioni pînă nu se lămureşte structura acestor pioni şi intenţiile de apărare ale albului, executînd astfel mutări de aşteptare. Mutarea plauzibilă 3 ... f5+ comportă anumite riscuri, ca spre exemplu: 4 Rd3 Rd5 5 Rc3 Rc5 6 g4 f : g4 7 f : g4 h : g4 8 T : g4 a4 9 Tg5+ şi remiză. **4 g4 Ta6! 5 Rf4 f6 6 Re4 f5+ 7 g : f5+ g : f5+ 8 Rf4 Rf6.** Albul se află în zugzwang şi trebuie să cedeze teren. **9 Re3 Re5 10 Rd3 Td6+ 11 Re3 Td5 12 Tc4 Tb5 13 Ta4 Rd5 14 Ta1.** Resemnare! la 14 Tf4 manevra Rc6, Tc5, Rb5 şi a5—a4 este decisivă. **14 ... Rc4 15 Rf4 Rc3 16 Rg5 Rb2 17 Te1 f4+ !.** Readucînd regele pe orizontala patra negrul cîştigă tempouri importante în legătură cu apropierea regelui său după sacrificiul turnului alb pentru pionul „a". **18 R : f4 a4 19 Re4 a3 20 f4 a2 21 f5 Ra3 22 Rf4 Tb1 23 Te3+ Rb4 24 Te4+ Rc5** şi albul cedează.

327

Unzicker — Petrosian, 1962

Negrul cîştigă

Este greu de apreciat dacă avantajul minimal pe care îl are albul în poziţia din diagrama 328, care a survenit în partida Petrosian—Pachman (Varna, 1962), ar putea să fie suficient pentru cîştig, cu atît mai mult cu cît pe tablă nu mai sînt turnuri şi în situaţia că negrul izbuteşte să sacrifice

328
Petrosian — Pachman, 1962

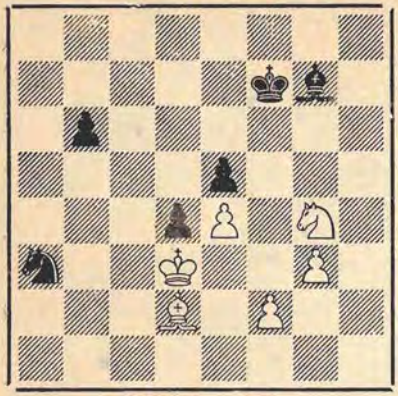

Negrul la mutare

329
Petrosian — Pachman, 1962

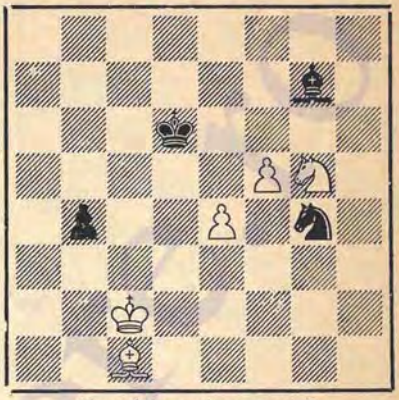

Negrul la mutare, remiză

o figură pentru doi pioni, atunci speranţele căilor de cîştig devin nefondate. **1 ... b5.** Cu scopul de a supraveghea în continuare jocul cu calul la c4. **2 f4 e : f4 3 g : f4 Cc4 4 Nc1 Re6 5 Ch2 Rd6 6 Cf3 Rc5 7 Cg5** şi ameninţarea 8 Ce6+ urmată de atacul asupra nebunului sau chiar căderea pionului d4 îl obligă pe negru la **7 ... Rd6 8 f5.** Acum aceeaşi ameninţare (Ce6) a devenit imparabilă şi negrul se decide să joace **8 ... Ce5+** cu scopul ca după **9 R : d4 Cg4+ 10 Rd3 b4** şi controlul triplu al cîmpului e5, împreună cu devierea forţelor albe spre pionul b4, să-şi creeze şanse de remiză. În partidă acest lucru s-a dovedit insuficient, deoarece negrul a jucat greşit în continuare. **11 Rc2** şi în poziţia rezultată din diagrama 329 Pachman a jucat slab **11 ... Nf6 ?** Problema sacrificiului de figură pentru cei doi pioni ai albului nu se rezolvă nici cu **11 ... Re5 ?** deoarece după 12 Nb2+ Rf4 13 N : g7 (13 Ce6+ ? R : e4 14 C(N) : g7 Ce3+ urmat de C : f5) 13 ... R : g5 14 Nd4 ! Rf4 15 Rd3 şi albul cîştigă. Şanse superioare ar fi oferit **11 ... Na1 !** şi după 12 Cf3 Rc5 13 Nf4 Rc4 14 e5 Rd5 15 e6 Nf6 remiza era asigurată. În partidă s-a jucat **12 Cf3 Cf2** (Rc5 !) **13 Nf4+ Re7 14 e5 b3+ 15 R : b3 Cd3 16 Ng3** şi negrul, avînd doi pioni în minus, fără nici o şansă de salvare, a fost nevoit să cedeze după mutările: **16 ... Ng7 17 Nh4+ Rd7 18 f6 Nf8 19 Rc4 Cf4 20 Ng5 Ce6 21 Rd5 Na3 22 Ne3.**

DIN FINALURILE PRETENDENȚILOR LA TITLUL SUPREM

Importanța cunoașterii profunde a jocului în finalul partidei de șah s-a relevat în mod deosebit și în meciurile pretendenților din anii 1965 — 1966. Dacă unele dintre ele (Gheller — Smîslov și Spasski — Gheller) nu au fost influențate de finaluri, partidele fiind decise în jocul de mijloc, în celelalte meciuri finalurile au decis scorul, fiind bine jucate de Tal, Portisch și Smîslov (ultimul cînd a avut ocazia), în timp ce Ivkov, Larsen și chiar Spasski au făcut greșeli grave chiar în poziții de partide întrerupte.

Pierderea de către Ivkov a finalului din partida a 3-a în meciul cu Larsen a constituit un dezastru psihologic care l-a scos din formă pînă la sfîrșitul meciului. De asemenea, remiza nesperată obținută de Tal în partida a 4-a, într-o poziție clar pierdută la Larsen, a decis soarta acestui meci, după cum remiza obținută de Keres în partida a 2-a a meciului cu Spasski ar fi putut schimba în cele din urmă rezultatul acestui meci, cîștigat la limită de Spasski

Poziția din diagrama 330 s a obținut în prima partidă din meciul Tal — Portisch. Negrul la mutare (Tal) a continuat cu **1 ... Td1!** (o mutare excelentă prin care se asigură înaintarea pionului în plus (b5) și se stînjenește la maximum mobilitatea pieselor albe. Greșit ar fi fost 1 ... Tg2, după care ar fi urmat 2 N : b5 N : b5 3 T : b5 T :g3 4 Tb6+ Rf7 5 Tb7+

330

Portisch — Tal, 1965

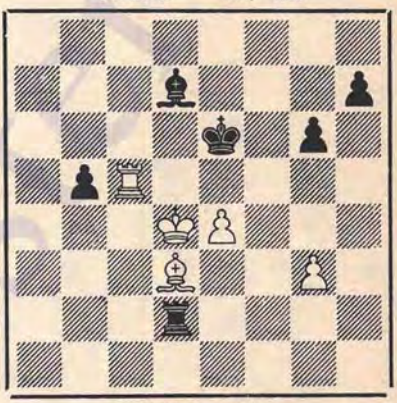

Negrul la mutare

și remiza este asigurată). După aceasta a urmat **2 e5! b4 3 Re3 Re7** (Retragerea regelui la e7 este necesară deoarece se amenință 4 Nc4+ Re7 5 Tc7 Rd8 și 6 Tb7) **4 Tc7 Rd8 5 Tb7 Tg1!** (acum amenințarea T : g3 este deosebit de puternică și albul nu are posibilități reale de a-l apăra : la 6 Rf4 g5+, la 6 Rf3 Nc6+, iar la 6 Rf2 Tg2+ 7 R : g2 Nc6+ de asemenea cu cîștig) **6 Nc4!** (fără îndoială, cel mai bun răspuns care oferă șansa practică de remiză prin dominarea la maximum a centrului și în legătură cu avansarea pionului „e") **6 ... T : g3+ 7 Rd4**

b3! 8 Rd5! (Greşit ar fi fost 8 T : b3 Tg4+ 9 Rc5 T : c4+ ! 10 R : c4 Ne6+ şi negrul cîştigă sau 8 N : b3 Nc6! 9 Tb6 Rc7 10 Tb4 Tg4+ urmat de schimbul turnurilor) 8 ... **Tc3!** (Se ameninţă 9 ... Nc6+) **9 Tb4 Re7 10 Tb7 b2! 11 Rd4** (Dacă 11 T : b2 ? Ne6+ cîştigă) **11 ... Tc2 12 Na2** (Deşi permanent ameninţat, pionul „b" a înaintat pînă la b2, şansele de cîştig ale negrului crescînd astfel considerabil. Deoarece după 12 ... Td2+ 13 Re3 ! sau 13 Rc3 ? b1C+ — continuarea este insuficientă pentru cîştig, negrul trebuie să facă o mutare cu regele, vezi diagrama 331) **12 ... Re8** ? (După

331

Portisch — Tal, 1965

Negrul la mutare, cîştigă

ce a depăşit faza cea mai grea a finalului, marele maestru Tal greşeşte. După cum a arătat Tal după partidă, cu 12 ... Rd8 ! ! finalul era cîştigat astfel : 13 e6 Nc8 14 T : h7 N : e6 15 Nb1 Nf5 ! 16 Tb7 ! Tf2 17 N : f5 sau 17 Re3 Tg2 18 Na2 g5 ! 19 Rf3 g4+ 20 R : g2 Ne4+ 21 Rg3 N : b7 22 R : g4 şi finalul rezultat este cîştigat, (vezi diagrama 332), deoarece regele negru ajunge la timp la a3, astfel : 22 ... Rc7 23 Rf4 Rb6 24 Re3 Ra5 25 Rd2

332

Analiză din final

Negrul la mutare, cîştigă

Rb4 şi nu merge 26 Rc2, din cauza Ra3, urmat de Ne4+ ; deci 26 Nb1 după care cîştigul se obţine cu 26 ... Rb3 ! 27 Rd1 — sau 27. Nc2 Ra2 28 Ng6 Ra1 29 Rc3 Nd5 30 Nf5 Na2, urmat de Nb1 — 27 ... Na6, urmat de Rc3 şi aducerea nebunului la b3. După 17 N : f5 se obţine un final de turnuri cîştigător cu 17 ... g : f5 18 Re3 Th2 19 Rf4 Rc8 20 Tb3 Rc7 21 R : f5 Rc6 22 Re4 Rc5 şi acum la 22 Rd3 decide 22 ... Th3+. Faţă de greşeala din partidă (Re8) negrului îi lipseşte un tempo pentru a-şi asigura cîştigul) **13 e6 ! Nc8 14 T : h7 N : e6 15 Nb1 Nf5 16 Tb7 ! Th2 17 Na2 Rd8 18 Rc3 Tc2+ 19 Rb3 g5** (După 19 ... Te2 20 Rc3 b1D 21 N : b1 N : b1 22 T : b1 Re7 23 Tg1 finalul este remiză, deoarece pionul „g" nu poate înainta fără să permită apropierea regelui alb) **20 Ra3 g4 21 T : b2 g3 22 T : c2 N : c2 25 Nd5 Re7** (Ultima speranţă : pionul „g" este insuficient pentru cîştig. Au mai urmat unele încercări de cîştig care au fost uşor rezolvate de Portisch) **24 Rb2 Rd6 25 Ng2 Na4 26 Rc3 Nc6 27 Nh3 Re5 28 Rd2 Rf4 29 Re1 Nb5 30 Nc8 Re3 31 Nb7 Nd3 32 Ng2 Ne2 33 Nc6 Nc4 34 Nb7**

Rf4 35 Nc6 Nd3 36 Nb7 Rg4 37 Ng2 ! Na6 38 Rd2 Rf4 39 Re1 și remiză. Un final excelent jucat de marele maestru maghiar.

În cea de a 5-a partidă a meciului a fost rîndul lui Tal să lupte pentru remiză. În poziția din diagrama 333

333

Portisch — Tal, 1965

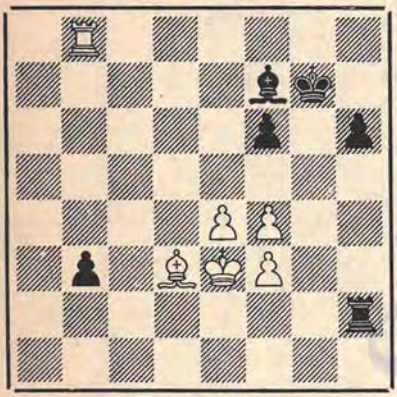

Albul la mutare

albul la mutare (Portisch) a continuat cu **1 Tb6.** După cum a arătat Tal, pericole mari ar fi produs negrului 1 e5 ! ? f : e5 2 f : e5 Ne6 3 Tb6 Rf7 4 f4 Th3+ 5 Rd2 Th2+ 6 Rc3 Th3 7 f5 N : f5 8 Tf6+ Re7 9 T : f5 Re6 și este remiză, deoarece se pierde pionul e5. Dar albul poate juca mai bine : în loc de 5 Rd2, 5 Rd4 ! și la 5 ... Th4 6 Ng6+ ! R : g6 7 T : e6+ Rf7 8 Tf6+ Re7 9 Re4 — vezi diagrama 334 — și contrar tuturor aparențelor, Tal a demonstrat că poate obține remiza și în această poziție, cu 9 ... b2 10 Tb6 Th2 11 Tb7+ Rd8 12 f5 Re8 13 Tb3 Rd7 14 f6 h5 15 Tb7+ Rc8 16 Tb6 Rc7 17 Tb3 Rd7 18 Rf5 Tf2+ 19 Rg6 h4 20 Rf7 Te2 !

După **1 Tb6** a urmat **1 ... Th5** (împiedică pericolele legate de 2 e5 !)

334

Analiză din final

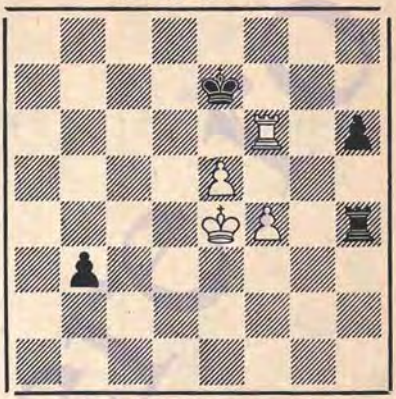

Negrul la mutare, remiză

2 f5 (Dacă albul joacă totuși 2 e5 ? ! atunci negrul obține remiza astfel : 2 ... f : e5 3 f5 Tg5 ! — pentru a avea accesibil cîmpul g8 după 4 f6+ Rh8 5 Tb8+ Tg8 — 4 Re4 h5 5 R : e5 h4 6 f4 Tg1 7 f6+ Rh8 ! ! — la 7 ... Rf8 ? 8 Tb8+ Ne8 9 Nc4 Te1+ 10 Rd6 ! și împotriva amenințării f6 — f7 nu există apărare — 8 Tb7 Te1+ 9 Ne4, vezi diagrama 335. 9 ... T ; e4 + ! ! — poantă de studiu ! — 10 R : e4 h3 11 Tb8+ Rh7 12 Rf3 Rg6 13 Rg3 Ne6 14 Tf8 Nf5 și remiză. După cum se vede, deși meciul cu Portisch a fost cîștigat la un scor sever (5½ — 2½), fiind în dificultate la întrerupere Tal a trebuit să găsească variante excepționale pentru salvarea partidei.

După **2 f5**, partida a continuat astfel : **2 ... Th1 ! 3 f4 Th3+ 4 Rd2 Tf3 5 e5 T : f4 6 T : f6 Nc4 ! 7 Tg6+ Rf8 8 Tf6+ Re7 9 N : c4 T : c4 10 Tb6 Te4 11 f6+ Rf7 12 Tb7+ Rf8 13 Tb8+ Rf7 14 Tb7+ Rf8** și remiză.

Poziția din diagrama 336 este un exemplu instructiv de modul în care cu un pion în minus fostul campion

335

Analiză din final

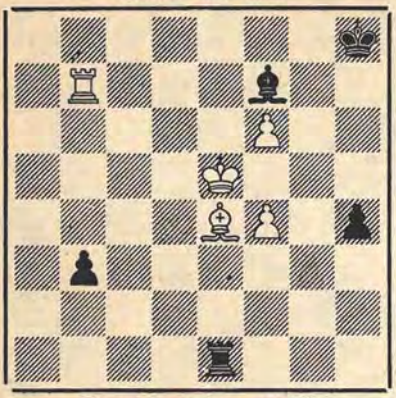

Negrul la mutare, remiză

336

Smîslov — Gheller, 1965

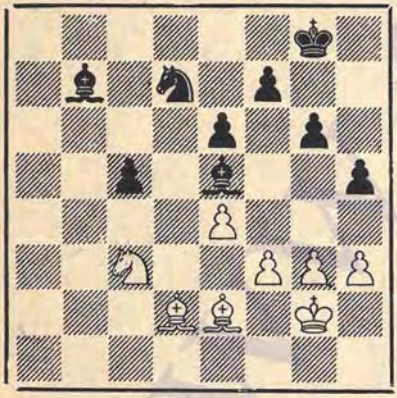

Albul la mutare

mondial V. Smîslov realizează remiza în a patra partidă din meciul cu Gheller.

Partida a continuat astfel: **1 Nb5 Cb8 2 Ca4 Nd4 3 Cb6** (în compensaţie pentru pionul în minus, piesele albe sînt ceva mai active) **3 ... Nc6** (fără îndoială, cea mai bună mutare, deoarece schimbul nebunului dă posibilitate negrului să asigure definitiv apărarea pionului în plus) **4 N : c6 C : c6 5 Rf1 Ce5 ?**. (mai importantă era aducerea imediată a regelui la c6, de exemplu: 5 ... Rf8 6 Re2 Re7 7 Rd3 Rd6 şi albul nu poate juca 8 Rc4 din cauza Ce5+) **6 Re2 f5 7 e : f5 e : f5 8 f4 Cc6 9 Ne3** (acum se resimte faptul că regele negru e prea departe de centru) **9 ... Rf7 10 Cd7 c4** (pionul insuficient susţinut nu poate fi apărat altfel) **11 N : d4 C : d4+ 12 Re3 Cc6 13 Cb6 c3 14 Rd3 Cd4 15 R : c3 Ce2+ 16 Rd3 C : g3 17 h4!** (Cu aceasta, remiza este asigurată, calul neavînd posibilitatea să atace pionul h4, iar regele negru nu poate interveni, fiind angajat în apărarea pionului g6) **17 ... Re6 18 Cc4 Ce4 19 Rd4 Cf2 20 Ce5 Rf6 21 Cd7+** şi după mutările **21 ... Rg7 22 Ce5 Cg4 23 Cf3 Rf6 24 Cg5 Ch2 25 Ch7+ Rf7 26 Cg5+ Re7 27 Rd5 Cf1 28 Rd4 Rd6 29 Cf7+ Re6 30 Cg5+ Re7** negrul s-a convins că nu există cale de cîştig.

În partida a 3-a a meciului cu Larsen, după o grea luptă poziţională, Ivkov, cu albele, a obţinut un avantaj material evident, suficient pentru cîştig. Încrezător în şansele sale, Ivkov în poziţia din diagrama 337 a jucat **1 Td6+!** Cei mai mulţi comentatori au însoţit această mutare cu un semn de întrebare. Cîştigul fiind însă sigur şi după 1 Td6+ şi încă în poziţie simplificată, această mutare nu merită aprecieri negative.

Partida a continuat cu **1 ... R : d6 2 Nc5+ Rc6 3 N : f8 Nc3 4 b5+??** (Greşeală decisivă, după care albul nu mai poate cîştiga) **4 ... Rb6** (vezi diagrama 338). Poziţia obţinută este remiză deoarece albul nu poate disloca regele de pe unul din cîmpurile a5, b6 sau c5, ceea ce asigură negrului egalitatea.

337

Ivkov — Larsen, 1965

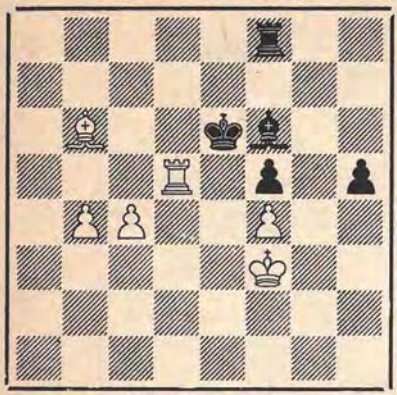

Albul la mutare

338

Ivkov — Larsen, 1965

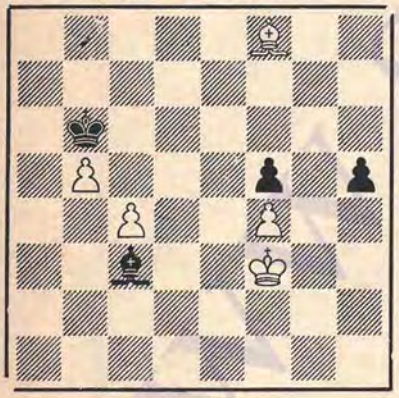

Remiză

339

Analiză. Larsen, 1966

Negrul la mutare, albul cîștigă

După cum a arătat Larsen, calea spre cîștig începe cu 4 Nc5 (vezi diagrama 339), soluția fiind următoarea: 4 ... Ne1 5 Rg2 Nd2 6 Rg3 Ne1+ 7 Rh3 Nd2 sau 7 ... h4 8 Ne7 Rd7 9 Nf8! Rc6 10 Nc5, aducîndu-l astfel pe rege într-o remarcabilă poziție de zugzwang; la mutările de rege poate urma cu succes b5; la Ng3 11 Ne3, urmat de b5+; iar la Nd2 11 R : h4, intrînd în varianta principală a analizei: dacă în această variantă negrul joacă 8 ... Nd2 — în loc de 8 ... Rd7 — atunci urmează 9 R : h4 N : f4 10 Rh3 Nd2 11 Rg2 Nc3 12 Rf3 Nd2 13 Nc5 Nc3 14 Re2 Ne5 15 Nf2 urmat de b5 sau 14 ... f4 15 Rf3 Nd2 16 Re4 —, 8 Rh4 N : f4 9 Nf2, urmat de b5+ cu cîștig simplu.

După greșeala din partidă (4 b5+?) negrul a jucat exact și a obținut remiza astfel: 4 ... **Rb6 5 Ne7 Ne1 6 Nf6 Rc5 7 Re3 Rb6 8 Nd4+ Ra5 9 Re2 Nh4 10 Rf3 Ne1 11 Ne3 Nc3 12 Rg3 Ne1+ 13 Rh3 h4 14 Nd4 Ng3 15 Nc3+ Rb6 16 Nd2 Nf2 17 Rg2 Nc5 18 Ne1** (de asemenea după 18 Rf3 Ne7 19 Ne3+ Ra5 20 Nd4 Nd8! remiza este asigurată) **18 ... Nd6 19 Nf2+ Ra5! 20 Rf3 h3! 21 Ne1+ Rb6 22 Nf2+ Ra5 23 Ne3 Rb4 24 b6** (la 24 c5 urmează 24 ... h2 25 Rg2 N : f4 26 N : f4 R : c5 și albul nu mai are pioni) 24 ... **R : c4 25 b7 Nb8 26 Rg3 Rd5 27 R : h3 Rc6 28 Rh4 R : b7 29 Rg5**

Rc6 30 R : f5 Rd5 31 Rg6 N : f4 32 N : f4 și partida s-a dat remiză.

În poziția din diagrama 340 avantajul pozițional al albului constă în puternicul pion avansat la d6, pere-

340

Larsen —Ivkov, 1965

Albul la mutare

chea de nebuni în centru și posibilitățile mai mari de a interveni cu regele.

Larsen la mutare a continuat cu 1 Rd2 și Ivkov, căutînd să-și elibereze poziția, a răspuns cu 1 ... f6 (dacă 2 Nf5 Rf7 3 d7 Re7 4 Nd6+ Rd8 5 g : f6 N : f6 6 N : b4 N : d7 7 N : h7, poziția rezultată este remiză) 2 g6! (după cum a arătat Larsen, aceasta este singura mutare cu care albul poate spera să obțină cîștigul, deoarece nebunul din g7 rămîne deocamdată închis și albul poate manevra în centru) 2 ... h : g6 3 N : g6 Rf8 4 Rc1 Ne8 5 Nf5 Na4 6 Nd2 (eliminarea pionului b4 clarifică poziția și accesul regelui alb) 6 ... Re8 7 Rb2 (deoarece pionul b4 nu se poate apăra este mai important pentru alb să se apropie cu regele) 7 ... Rd8 8 N : b4 Nd7 9 Ne4 (nesiguranța în finalul ce urmează după schimbul acestui nebun îl determină pe Larsen să amîne schimbul) 9 ... f5 10 Nd5 Nb5 11 Ne6 Nd7 12 Nb3 Nc6 13 Ne6 Nd7 14 N : d7 (albul s-a convins că poziția nu mai poate evolua fără schimbul nebunilor de cîmpuri albe) 14 ... R : d7 15 Rb3 Rc6 16 Rc4 Nf6 17 f3 Ne5 18 Nc5 Ng3 (vezi diagrama 341).

341

Larsen —Ivkov, 1965

Albul cîștigă

Cîștigul nu este simplu : la 19 R : d4? Nf2+ la 19 N : d4 N : d6. Cel mai important pentru alb este să pătrundă cu regele pe orizontala pionului f5.

19 d7! R : d7 20 Rd5 Nc7 21 N : d4 Nd6 22 Ne5 Ne7 23 Nf4 Nf6 24 Ne3 Ng7 25 Nf2!! și negrul fiind în zugzwang cedează : la 25 ... Nf6 26 Nd4 Nd8 și regele alb pătrunde la e5 nestingherit. Dacă albul ar fi la mutare, atunci după 26 Nd4, urmează 26 ... Nf8 și nu ar fi posibil 27 Re5, din cauza 27 ... Ng7+.

În partida a 2-a a meciului Spasski-Keres s-a obținut poziția din diagrama 342. Finalul de cai și pioni este în avantajul negrului (Spasski), deoarece pionul b2 reprezintă o slăbiciune permanentă, iar negrul este mai activ în centru.

Keres, fiind la mutare, a continuat cu 1 f4 și a urmat 1 ... g : f4 2 g : f4

342

Keres — Spasski, 1965

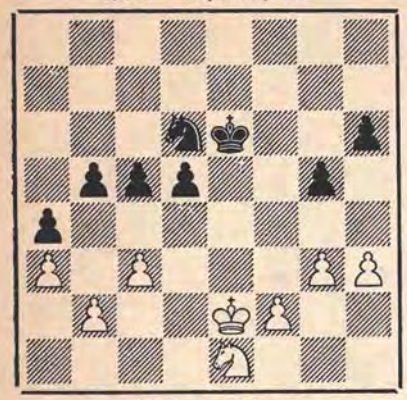

Albul la mutare

343

Keres — Spasski, 1965

Negrul la mutare, cîștigă

Cc4 3 Cd3 Rf5 4 Rd1? (Greșeală! Șanse de remiză ar fi dat 4 Rf3, spre exemplu: 4... d4 5 c: d4 c: d4 6 Cb4 C: b2 7 Cc2 d3—7 ... Cc4 8 C: d4+ Rf6 9 C: b5 cu egalitate —8 Cd4+ Rf6 9 Re3 Cc4+ 10 R: d3 C: a3 11 Rc3 și negrul nu poate degaja poziția decît cu mutarea Cc4, imediat sau mai tîrziu. Astfel: 11 ... h5 12 Rb4 Cc4 13 C: b5 a3 14 Rb3 h4 sau 14 ... Rf5 15 Cd4+ urmat de R: c4 15 Cd4 și remiza este asigurată) **4 ... d4 5 Rc2 Ce3+ 6 Rd2.**

În această poziție—vezi diagrama 343—marelui maestru Spasski îi scapă calea de cîștig **6 ... Cd5?** (trebuia jucat 6 ... c4! și, după mutarea calului din d3, 7 ... Cf1+, urmat de d: c3, iar la 7 c: d4 Cf1+ 8 Re1 c: d3 9 R: f1 R: f4 și negrul cîștigă finalul de pioni) **7 C: c5 d: c3+ 8 b: c3 Cb6 9 Rd3 h5 10 Ce4 Cc4 11 Cg3+ R: f4 12 C: h5+ Rg5 13 Cg3 C: a3** și remiză.

Rezultatul meciului Tal-Larsen poate că s-ar fi inversat dacă Larsen cîștiga finalul de turnuri și pioni, evident avantajos, din partida a 4-a.

În poziția din diagrama 344, Tal a continuat cu 1 **Td7**, pentru a împiedica mutarea imediat cîștigătoare

344

Tal — Larsen, 1965

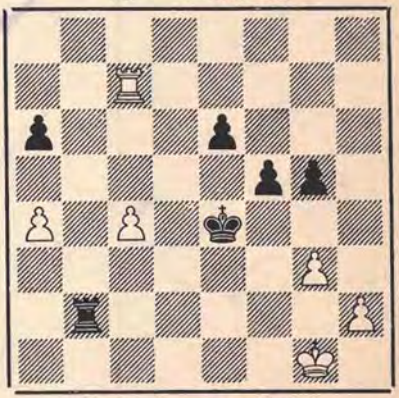

Negrul la mutare, cîștigă

Rf3. A urmat 1 ... **Tc2 2 Td6 e5?** (Larsen nu știe să cîștige simplu. După 2 ... T: c4 3 T: e6+ Rf3 albul este nevoit să joace 4 Te1, la care

urma 4 ... T : a4 și cîștigul e simplu, negrul avînd la dispoziție pionii „a" și „f") 3 **h4** (Singura contrașansă a albului : pion liber pe coloana „h") 3 ... **g : h4 4 g : h4 T : c4 5 h5 Rf3** 6 **Td3+ Rg4** 7 **h6** (Și astfel neînsemnatul pion din h2 a înaintat și a devenit o forță căreia trebuie să i se acorde atenție) 7 ... **Tc7** (Deși suficient pentru cîștig mai bine ar fi fost 7 ... Tc6 8 h7 Th6 9 Td7 Rf3 10 Td3+ Re4 11 Td7 Re3) 8 **Td6 e4** 9 **Rf2 a5** 10 **Tg6+** (vezi diagrama 345). Unde mută regele ? 10 ... **Rh5 ??** (După această greșeală partida este **remiză**. Trebuia jucat 10 ... Rf4 11 **Tg7 e3+** ! 12 Rg1 Tc1+ 13 Rg2 e2 sau **12 Rf1** Tc1+ 12 Re2 Tc2+ 14 Rd3 **Td2+ 15** Rc3 Th2 16 h7 Rf3 în ambele **cazuri** cu cîștig) 11 **Ta6 ! f4** 12 **Te6 !** (O mutare demnă de fostul campion mondial, prin care remiza este asigurată. Dacă 12 T : a5+ Rg4 și negrul ar fi cîștigat) 12 **Tc2+** (După 12 ... e3+ ? 13 Rf3 Tf7 și pionii negri au o valoare statistică. 13 **Re1 Tc1+** 14 **Rd2 Th1** 15 **T : e4 Rg4** (și din toată mîndria finalului, negrului nu i-au mai rămas decît doi pioni izolați, fără speranțe de cîștig) 16 **Te6 Rg3** 17 **Tf6**

345

Tal — Larsen, 1965

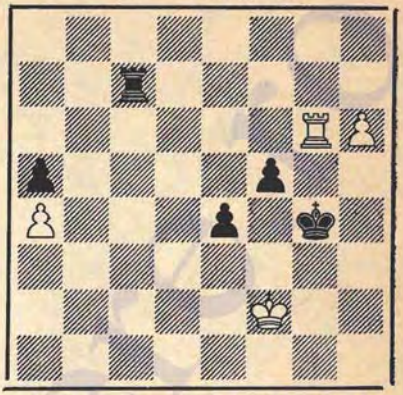

Unde mutăm repede regele negru ?

f3 18 **Re3 Te1+** 19 **Rd3 Te7** 20 **Tg6+ Rf4** 21 **Tf6+ Rg4** 22 **Rd4 Rg3** 23 **Tg6+ Rh3** 24 **Tg7 ! T : g7** (la 24 ... f2 25 h7 !) 25 **h : g7 f2** 26 **g8 D f1D** și după cîteva șahuri partida s-a dat remiză. Acest final trist pentru Larsen a decis în cea mai mare parte soarta meciului.

INDICATORUL FINALURILOR

1) **Aprecierea poziţiilor pentru intrare în final**: nr. 6, 19, 23, 24, 27, 34, 41, 48, 52, 55, 64, 66, 67, 68, 69, 78, 85, 88, 91, 95, 102, 106, 108, 112, 114, 115, 116, 123, 129, 146, 149, 160, 162, 164, 177, 187, 190, 220, 227, 241, 286, 292, 309, 314, 322, 324.

2) **Finaluri de dame**

— **damă şi pion contra damă nr. 134.**
— damă+nebun şi pion contra damă+nebun şi pion nr. 219.
— damă+cal şi pion contra damă+cal şi pion nr. 237.
— damă+nebun şi pion contra damă+cal şi pion nr. 266, 267.
— damă+nebun şi 4 pioni contra damă+5 pioni nr. 56.

3) **Finaluri cu cîte două turnuri**

— 2 turnuri şi pioni contra 2 turnuri şi pioni nr. 80, 137, 189, 310, 312, 313, 325.
— 2 turnuri şi 2 pioni legaţi contra turn+nebun şi 2 pioni legaţi pe acelaşi flanc nr. 201.
— 2 turnuri şi 3—6 pioni contra turn+nebun şi 5—7 pioni nr. 233, 234, 252, 253.
— 2 tunuri şi pioni contra turn+cal şi pioni nr. 205, 287.
— 2 turnuri şi pion contra turn+cal+pion nr. 38.

4) **Finaluri cu cîte un turn**

— turn+7 pioni contra turn+7 pioni: nr. 80, 81, 83, 126, 178.
— turn+6 pioni contra turn+6 pioni (pătrunderi decisive): nr. 79.
— turn+5 pioni contra turn+5 pioni (pătrunderi decisive de rege): nr. 53, 183.
— turn+4 pioni contra turn+3 pioni pe acelaşi flanc: nr. 71, 167, 179.
— turn+4—6 pioni contra turn+4—5 pioni: 124, 125, 128, 130, 144, 150, 152, 230, 232, 246, 302, 303, 326.
— turn+5 pioni contra turn+3 pioni: nr. 242.
— turn+4 pioni contra turn+3 pioni pe ambele flancuri: nr. 76, 82, 138, 143, 253, 344.
— turn+3 pioni contra turn+3 pioni pe ambele flancuri: nr. 62, 151, 159.
— turn şi 4 pioni cu un pion marginal liber contra turn şi cîte 3 pioni pe acelaşi flanc: nr. 35, 36, 117, 118, 163, 327.

— turn+3 pioni contra turn+2 pioni izolaţi : nr. 72, 73, 142, 145, 162, 168, 180, 182, 210, 247, 345.
— turn+3 pioni contra turn+3 pioni contra turn+1 pion nr. 15, 120.
— turn+2 pioni contra turn+2 pioni : nr. 63, 122, 132, 133, 334.
— turn+2 pioni contra turn şi pion pe acelaşi flanc : nr. 26, 74, 131, 139, 140.
— turn+2 pioni pe ambele flancuri contra turn şi pion nr. 3, 4, 33, 96, 221.
— turn+2 pioni legaţi contra turn : nr. 140/a, 140/b, 141.
— turn+1 pion contra turn : nr. 39.
— turn+pion contra turn+pion : nr. 40, 75.
— turn+2 pioni (f şi h) contra turn : nr. 50, 51.
— turn+2 pioni marginali contra turn şi pion : nr. 34.
— turn contra 4 pioni : nr. 77.
— turn contra pion : nr. 2.

5) Turnul în colaborare cu figurile uşoare

— turn+2 figuri uşoare contra turn+2 figuri uşoare cu pioni pe ambele flancuri : 54, 58, 264, 268, 289 294, 295, 298, 311.
— turn+nebun+3—5 pioni contra turn+nebun+3—5 pioni, nebunii fiind de aceiaşi culoare : nr. 49, 278, 323, 333.
— turn+nebun+2 pioni contra turn+nebun+2 pioni, nebunii fiind de aceiaşi culoare : nr. 335.
— turn+nebun+pioni contra turn+nebun şi pioni, nebunii fiind de aceiaşi culoare : nr. 101, 103, 105, 107, 184, 185, 279, 297, 330, 331, 337.
— turn+nebun+6 pioni contra turn+nebun+5 pioni, nebunii fiind de culoare inversă : nr. 43, 223, 316.
— turn+nebun+4—5 pioni contra turn+nebun şi 3—5 pioni, nebunii fiind de culoare inversă : nr. 30, 31, 147, 148, 199, 200 208, 209, 231, 255, 265, 269.
— turn+nebun+2—3 pioni contra turn+cal+2—3 pioni pe acelaşi flanc : nr. 25, 276, 305, 307, 308.
— turn+nebun şi pioni contra turn+cal şi pioni : nr. 44, 59, 109, 110, 111, 119, 121, 136, 161, 166, 181, 228, 229, 235, 243, 244, 245, 254, 261, 262, 273, 275, 284, 290, 291, 293, 305, 306, 315.
— turn+nebun contra turn : nr. 256.
— turn+cal+pioni contra turn+cal+pioni : 10, 11, 57, 60, 61, 93, 170, 186, 257, 259, 260, 270, 271, 272, 300, 301, 301/a.
— turn+nebun şi pioni contra cal+2 nebuni şi pioni : nr. 274.
— turn contra nebun+2 pioni pe orizontala a şasea : nr. 5, 18.
— turn+pion contra nebun : nr. 161/a.
— turn+4 pioni contra cal+nebun+2 pioni : nr. 28.
— turn+4 pioni contra cal+6 pioni : nr. 84.
— turn+4 pioni contra nebun+5 pioni : nr. 317, 318, 319.
— turn+2 pioni legaţi contra cal+nebun : nr. 16.
— turn+3 pioni contra cal+nebun şi 3 pioni pe acelaşi flanc nr. 37.
— turn+pion contra cal+2 pioni legaţi avansaţi : nr. 20, 21.
— turn contra nebun cu rege la margine : nr. 17.
— turn+pion contra cal (poziţii la remiză) : nr. 22, 285.
— turn+pion contra nebun+pion : nr. 202.

6) Finaluri cu figuri uşoare

a) **Trei figuri uşoare**

— trei figuri uşoare şi pioni contra 3 figuri uşoare şi pioni : nr. 192, 193, 196, 336.

b) **Perechea de nebuni**

— 2 nebuni+3 pioni contra 2 nebuni şi 2 pioni : nr. 46, 47.
— 2 nebuni+4 pioni contra 2 nebuni+4 pioni : nr. 340.
— 2 nebuni+pion contra nebun+2 pioni : nr. 194.
— 2 nebuni+pioni contra nebun+cal şi pioni : nr. 153, 195, 282.
— 2 nebuni+pioni contra 2 cai+pioni : nr. 113, 197, 198.
— 2 nebuni+cal+pion contra nebun+cal+pion : 7.

c) **Nebun+cal.**

— nebun+cal+pion contra nebun+cal+pion : nr. 248, 296, 320, 328, 329.
— nebun+cal+pioni contra 2 cai şi pioni : nr. 203, 204, 222, 238, 277.
— nebun+cal+pion marginal contra nebun de culoarea cîmpului de transformare : nr. 8, 9.

d) **Nebun de aceeaşi culoare**

— nebun şi 5-6 pioni contra nebun şi 5-6 pioni : nr. 13, 97, 98, 99, 158, 281.
— nebun+3 pioni contra nebun+2 pioni : nr. 338, 339, 341.
— nebun+pion contra nebun : nr. 332.

e) **Nebuni de culori diferite**

— nebun şi 4-5 pioni contra nebun şi 3-4 pioni : nr. 42, 156, 165, 206, 207, 226.
— nebun şi 3 pioni contra nebun şi un pion : nr. 157.

f) **Nebunul contra cal**

— nebun şi 3-6 pioni contra cal şi 3-6 pioni : nr. 45, 154, 223, 224, 236, 240, 249, 250, 251, 283, 299.
— nebun şi 4-6 pioni contra cal şi 4-6 pioni cu structura de pioni nefixată : nr. 29, 32, 69, 86, 87, 89, 155.
— nebun şi 2 pioni contra cal şi 3 pioni : nr. 65.
— nebun şi 1-2 pioni contra cal şi 2 pioni : nr. 14, 215.

g) **Perechea de cai**

— 2 cai şi pioni contra 2 cai şi pioni : nr. 171, 172, 173, 174, 175.

h) **Calul contra cal**

— cal şi pioni contra cal şi pioni : nr. 12, 90, 92, 94, 169, 188, 191, 321, 342, 343.
— cal şi pion mergînd contra cal : nr. 176.

7). **Finaluri de pioni** : nr. 70, 100, 104, 127, 135, 214, 216, 217, 239.

8). **Finaluri rare şi studii** : nr. 1, 2, 40, 211, 212, 213, 218, 263, 288 304.

SEMNIFICAȚIA SEMNELOR GRAFICE

Reprezentarea figurilor

Regele alb		negru	
Dama albă		neagră	
Turnul alb		negru	
Nebunul alb		negru	
Calul alb		negru	
Pionul alb		negru	

Semne convenționale

0—0 rocada mică
0—0—0 rocada mare
+ șah !
+ desc. șah prin descoperire
± albul stă mai bine
∓ negrul stă mai bine
=, partida este egală
: s-a luat o figură
e.p. s-a luat en passant
! o mutare bună
!! o mutare bună și surprinzătoare
? o mutare rea
!? o mutare dubioasă
mat.

Notă. Pentru economisirea spațiului s-a folosit notația prescurtată. Spre **exemplu**: **3 Nb3** înseamnă că la mutarea a 3-a un nebun a fost mutat la **b3 sau 4Tcc6 un turn** de pe coloana c s-a mutat la c6 ca să se deosebească de alt turn care **putea** să ajungă la c6. Idem **Cbd2, ca** să se **deosebească** de alt cal care putea ajunge la d2, ca spre **exemplu Cfd2 etc.**

In analize, variantele principale au fost scrise cu literă aldină.

BIBLIOGRAFIA CONSULTATĂ

BERGER J., Theorie und Praxis der Endspiele, Leipzig, 1922.
FINE R., Basic chess endings, Phyladelphia, 1941.
GRIGORIEV I .D., Creaţia şahistă, Editura F. i S., Moscova, 1954.
LISIŢÎN G., Finalurile în partida de şah. Editura C.F.S., Bucureşti, 1960.
LEVENFIŞ G., Partide alese şi amintiri, Editura F .i S., Moscova, 1967.
* * * Finalurile în partida de şah, redactor **I. Averbach** — 3 volume, Moscova, 1958.
KOTOV A., Moştenirea şahistă a lui A. Alehin, 2 volume, Moscova, 1958.
* * * Schachkunst in der UdSSR, (Sprecher S.), Viena, 1947.
SMÎSLOV V., Partide alese, Moscova, 1952.
MÜLLER H., Botwinnik lehrt Schach, Viena ,1949.
ALEHIN A., Nottingham, 1936, Londra, 1937.
PANOV N., 300 partide alese ale lui A. Alehin, Editura C.F.S., Bucureşti, 1957.
BOTVINNIK M., Partide alese (1926—1946). Editura C.F.S., Bucureşti, 1950.
* * * Creaţia şahistă a lui M. Botvinnik, Editura F. i S., Moscova, 1966.
* * * Almanahul şahist, 11 volume (1949 şi 1960), Moscova.
SAMARIAN S., Să învăţăm metodic şahul, Ed. 3, Editura U.C.F.S., Bucureşti, 1964.
ICHIM TR., Meciurile Botvinnik-Tal, Editura U.C.F.S., 1962.
SAMARIAN S., Meciul Smîslov-Botvinnik (1957), Editura U.C.F.S., 1958.
* * * Meciul Botvinnik-Bronstein (1950), Editura C.F.S., 1953.
* * * Al treilea turneu internaţional de şah al R.P.R. Editura C.F.S., 1954.

Periodice:

Revista română de şah, colecţia 1927—1948 — Bucureşti. Revista de şah, 1950—1967, Bucureşti. Buletinul de şah (în lb. rusă) Moscova, colecţia 1955—1967. Şahul în U.R.S.S. (în lb. rusă) Moscova colecţia 1949—1967. Şahul (în lb. rusă, editat la Riga), colecţia 1959—1967.

CUPRINSUL

Introducere ... 5
Wilhelm Steinitz ... 11
Emanuel Lasker ... 18
José Raul Capablanca ... 30
Aleksandr Alehin ... 54
Max Euwe ... 81
Mihail Botvinnik ... 96
Vasili Smîslov ... 130
Mihail Tal ... 156
Tigran Petrosian ... 169
Din finalurile pretendenților la titlul suprem ... 193
Indicatorul finalurilor ... 201
Semnificația semnelor grafice ... 204
Bibliografia consultată ... 205

WWW.SAH.RO

Nr. colilor de tipar : 13.

Intrprinderea Poligrafică „Banat”,
Timişoara, Calea Aradului nr. 1/A.
Republica Socialistă România.

Comanda nr. 13.

85

www.stere.ro

www.stere.ro

EDITURA
STADION

www.stere.ro

Lei 11